

2001

Lokale miljø, energi- og naturvejledere

tværgående evaluering

NIRAS

Indholdsfortegnelse

	Forord	4
1.	Indledning	5
1.1	Evalueringens ramme og formål	5
1.2	Afgrænsning	5
1.3	Lokal vejledning	6
1.4	Metode	6
2.	Resumé	7
2.1	Résumé in English	9
3.	Konklusioner og anbefalinger	13
3.1	Indledning	13
3.2	Hovedkonklusioner	13
3.3	Fælles problemer og barrierer	14
3.4	Delkonklusioner	15
3.5	Anbefalinger	16
4.	Status vedr. lokal vejledning om miljø-, energi- og naturspørgsmål	19
4.1	Oversigter over de fem ordninger	19
4.2	Overblik over støttefunktioner m.v.	40
4.3	Byøkologi	42
4.4	Finansieringsmodeller	45
4.5	Tværgående opsamling	49
5.	Resultater og holdninger	51
5.1	Indledning	51
5.2	Vejledningens indsatsens omfang set fra vejleder side	53
5.3	Vejledningens resultater	56
5.4	Vejledningens effekter	58
5.5	Tværgående opsamling på indsats, resultater, effekter og formål	60
5.6	Samarbejde på tværs	63
5.7	SWOT-analyse af de fem ordninger	63
5.8	Afslutning	68
6.	Temaer, udfordringer og perspektiver for den lokale vejledning	69
6.1	Indledning	69
6.2	Lokal vejledning som strategi for bæredygtig udvikling	69
6.3	Vejledernes rammebetingelser og organisering	70
6.4	Spredning og forankring blandt lokale aktører	73
6.5	Synergi og samarbejde mellem ordningerne	77
6.6	Finansieringsproblematikken – nu og i fremtiden	79
6.7	Muligheder for EU-finansiering	81
6.8	Afslutning	82
7.	Udviklingsvisioner og scenarier for den fremtidige vejledning	83
7.1	Bud på de fem vejlederordningers fremtid	83
7.2	Tre udviklingsscenarier for de grønne vejlederordninger	85
	Bilagsoversigt	91

Forord

Denne rapport tager pulsen på fem centrale ordninger med lokale vejledere inden for miljø-, energi- og naturområdet samt lokal Agenda 21. Vejledernes rolle er at arbejde lokalt for at hjælpe den bæredygtige udvikling i Danmark på vej samt hjælpe med at skabe en bedre forståelse af vores samspil med naturgrundlaget.

Få mennesker i Danmark er i dag i tvivl om, at arbejdet med at skabe en mere bæredygtig fremtid vedkommer os alle. Denne erkendelse kan ses som en vigtig overordnet indikator på, at miljøarbejdet i Danmark de sidste 20-30 år har båret frugt. Alle ved samtidig, at arbejdet ikke overstås i en håndevending.

Hvor stort et bidrag den lokale vejledning har ydet i denne sammenhæng kan ikke gøres præcist op. Rapporten giver imidlertid et tværgående og overordnet billede af, hvorledes arbejdet med disse spørgsmål er organiseret, hvilken indsats der ydes, hvilke resultater, der opnås og endelig hvilke perspektiver der tegner sig for det videre arbejde.

Det er inden for rapportens rammer ikke muligt at give en dybtgående beskrivelse af de enkelte ordninger. Ligeledes kunne andre ordninger også være relevante at belyse i sammenhængen. Alligevel tegner rapporten samlet set et billede af en bredt anlagt vejledningsindsats med en stor folkelig berøringsflade.

Det er således håbet, at rapporten kan medvirke til at skærpe opmærksomheden om den rolle, den lokale vejledning har og fortsat kan have, som en relevant folkeligt orienteret strategi for arbejdet med disse spørgsmål. Samtidig skulle rapporten gerne bidrage til en fortsat udvikling af vejlederordningernes indhold og metoder, herunder udvikling af samspillet mellem ordningerne.

Kapitel 1

Indledning

1.1 Evalueringens ramme og formål

Rapporten sammenfatter resultaterne af en tværgående evaluering af fem vigtige udvalgte lokale ordninger og vejledningsstrukturer omkring miljø, energi- og naturforhold. Evalueringen udspringer af finanslovsaftalen for 2001:

"Endelig er der ved ændringsforslag afsat 1,0 mill. kr. i 2001 til en forsøgs- og evalueringsspulje med henblik på at vurdere muligheder og behov for andre guide-ordninger inden for det samlede lokale arbejde med miljø, natur, energi og byøkologi samt hvordan ordningerne i fremtiden kan finansieres lokalt"

Evalueringen er udført i foråret og sommeren 2001 af rådgivningsfirmaet NIRAS for en tværgående følgegruppe. Følgegruppen bestod af: Elise Pedersen (Den Grønne Fond), Henning Enemark (Friluftsrådet), Lars Gudmand Pedersen (Skov og Naturstyrelsen), Frank Lambert (Kommunernes Landsforening) og Jan Bünger (Energistyrelsen). Det Grønne Sekretariat i Miljøstyrelsen har bistået arbejdet undervejs.

De fem udvalgte vejlederordninger er:

- grønne guider
- naturvejledere
- energi- og miljøvejledere placeret i energi- og miljøkontorer
- kommunale Agenda 21-medarbejdere
- ansatte med vejlederfunktioner i de lokale grønne centre

De fem ordninger med lokale vejledere har på hver deres vis fungeret som både spydspidser og praktiske laboratorier for arbejdet med miljø-, energi- og naturspørgsmål. Et særligt fælles fokus er sat på den lokale borgermobilisering og -inddragelse. En række erfaringer er gjort, konkrete resultater er indhøstede, nye metoder og nye organisationsformer afprøvede.

Det overordnede formål med evalueringen har været at give et generelt og så vidt muligt indbyrdes sammenligneligt billede af de hidtidige ordninger for lokal vejledning – deres formål, organisering, udbredelse, finansiering osv.

Herudover skal evalueringen belyse følgende:

- Opnåede resultater samt styrker og svagheder ved de enkelte ordninger. Udbredelse, arbejdsmetoder og resultater af vejledningen omkring byøkologi belyses som et særligt tema.
- Aktuelle muligheder og barrierer for at videreføre og udvikle de forskellige former for vejledning, samt muligheder for øget synergi mellem ordningerne.
- Muligheder og barrierer for øget lokal finansiering

Selve projektforsøget skal endvidere fremme en tættere koordination og erfaringsudveksling mellem de forskellige vejledere og ordninger både undervejs og efterfølgende.

Endelig skal evalueringen bidrage til, at der i forbindelse med de politiske forhandlinger om finanslovsaftalen for 2002 findes et samlet overblik over og en perspektivering af det lokale vejlederarbejde indenfor miljø, energi, natur og byøkologi.

1.2 Afgrænsning

De fem ordninger er ikke hverken tænkt eller etableret ud fra en fælles overordnet strategisk vurdering og tilrettelæggelse af arbejdet med bæredygtig udvikling. Ordningerne har hver deres "historie" og "fædre" om end udgangspunktet, dvs. arbejdet med formidling og bearbejdning af miljø-, energi- og naturspørgsmål, på det operationelle niveau har mange fælles træk.

Yderligere dækker de fem udvalgte vejledningsordninger kun et begrænset felt af den samlede vifte af aktører, øvrige interessenter, udviklingsprogrammer og initiativer mv., der er aktive i forhold til emnerne. Hertil kommer, at vejledernes position nærmest pr. definition betinger, at de kun sjældent har magt som de har agt. Vejledernes resultater skal nødvendigvis og retfærdigvis ses i forhold hertil.

Da der er tale om en tværgående evaluering går der i sagens natur ikke i dybden med de enkelte ordninger. Der er tale om en balance, hvor en fælles systematik i beskrivelserne og en tværgående betragtningsmåde er vægtet højere, end hensynet til at få alle detaljer med fra de enkelte ordninger.

Der er således ikke tale om en udtømmende beskrivelse og evaluering af de fem ordninger. Hver for sig har enkelte af ordningerne gennemført deres eget evalueringsarbejde, som der kan henvises til, såfremt mere uddybende informationer ønskes.

1.3 Lokal vejledning

Spændingsfeltet mellem det samfundsmæssige/globalt behov for bæredygtig udvikling, de lokal-politiske virkeligheder og magtstrukturer samt de enkelte interessenters (borgere, erhvervsliv, organisationer, foreninger m.fl.) praktisk-konkrete handle-mønstre er ikke nemt hverken at overskue eller at bearbejde.

Borgerdeltagelsen og -inddragelsen, der er et af de helt centrale temaer for de lokale vejlederes arbejde, er således ikke noget der "bare" organiseres og gennemføres. Borgerdeltagelse udgør et udfordrende og dilemmfyldt arbejdsfelt. Der findes ikke nogen eksakt facitliste, og muligheden for succes afhænger i høj grad af borgernes og andre samarbejdspartneres, holdninger, faktiske adfærd og reelle forandringsvilje.

De lokale vejledere og deres arbejde er som oftest små brikker i et meget større spil og en udviklingsproces, og som oftest handler om meget andet end miljøet. Hertil kommer, at en vejledersucces som f.eks. at mindske forbruget af ressourcer i hjemmene eller på arbejdspladsen ofte indirekte medfører et øget forbrug på andre fronter f.eks. i form af øget fritidsforbrug. En af de vigtige udfordringer omkring bæredygtig udvikling er, at få afkoblet vækst i velfærd og livskvalitet med vækst i materielt forbrug - i praksis en meget svær opgave.

Så meget desto mere er det nødvendigt at diskutere begreber som strategi, kompetence, ejerskab, organisation, synergi og arbejdsdeling mv. samt ikke mindst tilvejebringelse af nogle hensigtsmæssige rammebetingelser for det lokale vejledningsarbejde.

Evalueringen udgør derfor et bidrag til en styrkelse og effektivisering af den fremtidige vejledningsindsats på lokalt niveau vedr. miljø, energi og natur. En vigtig forudsætning herfor er stabile rammebetingelser og afklarede økonomiske forhold. I et videre perspektiv kan resultaterne indgå i overvejelserne om en større koordinering og strategisk samordning af de mange forskellige indsatser set i et nationalt perspektiv.

1.4 Metode

Evalueringens metode omfatter en indledende bred research af relevant skriftligt materiale mv. som omhandler de enkelte ordninger. Denne research har været fulgt op, af en række personlige interviews med de centralt placerede nøglepersoner i forhold til de enkelte ordninger samt uafhængige forskere m.fl. En samlet liste over interviewede nøglepersoner findes som bilag.

Blandt vejlederne er der foretaget 70 grundige telefoninterviews. Disse interviews er fulgt op med 25 fokusgruppeinterviews, hvor vejlederen og dennes nærmeste samarbejdspartnere eller brugere har været repræsenteret. Herigennem er der tilvejebragt et tværgående billede af, hvordan vejledningsarbejdet er tilrettelagt, hvor vægten ligger og hvem målgrupperne er osv.

Endvidere er der udsendt spørgeskemaer til ca. 350 brugere/samarbejdspartnere, hvor igennem der bl.a. er opnået indsigt i hvilke emner, brugerne har efterspurgt samt en pejling af, hvordan vejledningsarbejdet bredt set vurderes.

Sidst i processen har der været afholdt et seminar med deltagelse af vejledere, brugere, embedsfolk, politikere og forskere m.fl., hvor især en række af de fremadrettede problemer og udfordringer er blevet bearbejdet. Resultaterne fra seminaret er først og fremmest indgået i bearbejdningen af de fremadrettede perspektiver for ordningerne. Se referat i bilag 6.

Der er afholdt otte møder i evalueringens følge-gruppe, hvor den løbende fremdrift har været drøftet. To af disse møder har været udvidet med vejlederrepræsentanter fra de enkelte ordninger.

Kapitel 2

Resumé

Baggrund og formål

Rapporten sammenfatter resultaterne af en tværgående evaluering af fem udvalgte lokale vejlederordninger inden for natur, energi og miljø. Evalueringen er udført i foråret og sommeren 2001 af rådgivningsfirmaet NIRAS for en tværgående følgegruppe, bistået af Det Grønne Sekretariat i Miljøstyrelsen.

De fem udvalgte vejlederordninger er:

- grønne guider
- naturvejledere
- energi- og miljøvejledere placeret i energi- og miljøkontorer
- kommunale Agenda 21-medarbejdere
- ansatte med vejlederfunktioner i lokale grønne centre

Det overordnede formål med evalueringen er at give et tværgående, sammenligneligt billede af de hidtidige ordninger for lokal vejledning. Herudover skal evalueringen belyse følgende:

- Opnåede resultater samt styrker og svagheder ved de enkelte ordninger. Udbredelse, arbejdsmetoder og resultater af vejledningen omkring byøkologi belyses som et særligt tema.
- Aktuelle muligheder og barrierer for at videreføre og udvikle de forskellige former for vejledning samt muligheder for øget synergi mellem ordningerne
- Muligheder og barrierer for øget lokal finansiering

Endelig skal evalueringen bidrage til, at der i forbindelse med de politiske forhandlinger om finanslovsaftalen for 2002 findes et samlet overblik over og en perspektivering af det lokale vejlederarbejde inden for miljø, energi, natur og byøkologi.

Undersøgelsen

Evalueringens metode omfatter indledende research af materiale om de enkelte ordninger suppleret med interviews med centralt placerede nøglepersoner i forhold til de enkelte ordninger samt uafhængige forskere m.fl.

Der er foretaget 70 grundige telefoninterviews blandt vejlederne. Disse interviews er fulgt op med 25 fokusgruppeinterviews, hvor vejlederen og dennes nærmeste samarbejdspartnere eller brugere har været repræsenteret. Endvidere er der udsendt spørgeskemaer til ca. 350 brugere/samarbejdspartnere. Sidst i processen har der været afholdt et seminar, hvor evalueringens temaer er blevet bearbejdet i et større forum.

Det er vigtigt at understrege, at evalueringen ikke har karakter af en dybtgående evaluering af den enkelte ordning. Målet har i stedet været at skabe et overordnet, men dog kvalificeret billede af de enkelte ordningers formål, idé, arbejdsform, organisering, indsatser, resultater mv.

Evalueringen fokuserer på første led i effekt-kæden - de primære brugere - og anlægger en tværgående betragtningsmåde, hvorimod detaljerede målinger af varige - direkte eller afledte - effekter ikke har været mulig.

Samtidig skal det understreges, at der findes en række andre ordninger, f.eks. Sund By og Energifocentre, der arbejder med vejledning på beslægtede områder. Nærværende evaluering omfatter derfor ikke hele det lokale vejlederunivers.

Konklusioner

De fem ordninger er meget forskellige – det gælder både i antal af vejledere, økonomisk volumen, målsætninger, idégrundlag, alder og brugerantal. Det gør en indbydes sammenligning lidt vanskelig og måske også lidt uretfærdig, når resultaterne af vejledningen skal vurderes.

Vejledernes rolle som personer er også forskellige. Rollerne varierer både mellem ordningerne og internt i ordningerne. Den grønne guide karakteriseres ofte som ”den frie spiller”. Energivejlederen optræder mere i rollen som den teknisk orienterede vejleder. Kommunens lokale Agenda 21-medarbejdere indtager rollen som kommunens udviklingsmedarbejder. Naturvejlederen er decideret naturformidler, mens vejlederne på de grønne centre måske kan karakteriseres som professionelle græsrodder.

Fællestrækket er, at det lokale – dvs. dialogen med og inddragelsen af borgeren og de øvrige lokale aktører i lokalsamfundet – spiller en nøglerolle for vejlederen.

Evalueringen indikerer, at de fem ordninger fungerer udmærket målt på egne præmisser. Generelt vurderer både vejlederne og brugerne, at resultaterne af vejledningen er gode. Der kan samtidig konstateres en god overensstemmelse mellem vejledernes og brugernes vurdering.

Der er generelt en god arbejdsdeling mellem ordningerne – på trods af fravær af en systematisk overordnet koordinering. Ordningerne supplerer hinanden godt i deres tilgang til miljø, energi og natur og til en bæredygtig udvikling. Nogle vejledere er inden for systemet, nogle udenfor; nogle arbejder primært med tekniske løsninger på miljøproblemer, andre mest med mobilisering af lokalbefolkningen, naturformidling etc. De har endvidere i nogen grad forskellige målgrupper. Samlet set dækker indsatsen således et ret bredt felt.

På det lokale plan kender vejlederne deres egne faglige styrker og begrænsninger, og der er mange eksempler på, at vejlederne er gode til at henvise til hinanden på tværs af ordningerne.

Evalueringen konstaterer derfor overordnet, at den lokale vejledning som strategi virker; ideen med at hjælpe budskaberne på vej med lokale formidlere har vist sig at være god. Vejlederne har som en særlig styrke en relativ høj frihedsgrad – under forskellige omstændigheder – som giver nogle særlige muligheder for lokalt at skabe udvikling og debat om nye ting.

Fælles problemer og udfordringer

Finansieringsproblemet er ét af de centrale fælles problemer, der fra tid til anden hæmmer aktiviteterne inden for alle typer af ordninger. Manglende finansiering kan stoppe projekter i utide. Megen god tid går tabt med fundraising, og de usikre arbejdsvilkår får bl.a. nogle vejledere til at søge væk i utide. Det konkluderes endvidere, at det kan blive vanskeligt at få den lokale andel af finansieringen øget fremover.

Et andet problem er isolationen og alenearbejdet, som plager flere vejledere. Endelig kan man pege på manglende synlighed som et problem, der i vekslende omfang går på tværs. Man kan stadig møde almindelige danskere, der dårligt nok har hørt om en grøn guide-ordning, en energivejleder eller et grønt center. Naturvejlederordningen er den ordning, der i kraft af alder, størrelse og virkefelt mv. er den mest synlige.

Men er det nu også godt nok? Hvis målet med den lokale vejledning er at fremme en bæredygtig

udvikling, så viser evalueringen bl.a., at der er en række emner og målgrupper, som vejlederne ikke kommer tilstrækkeligt godt rundt om i dag. Det omfatter f.eks. emner som livsstil og levevilkår og målgrupper som detailhandel og landbrug.

Der er endvidere en række udfordringer for vejlederne i den kommende tid. Ordningerne kan vælge at løse disse individuelt, eller de kan arbejde mod en fælles løsning ved at udvikle en fælles mission. Det står dog klart, at man ikke generelt kan forvente at køre videre ad samme spor. Der gives i rapporten eksempler på områder, hvor ændringer eller videreudvikling vil være påkrævet i og med, at vigtige rammevilkår vil blive ændret.

Lokal vejledning som strategi for bæredygtig udvikling

Regeringens nye nationale strategi for bæredygtig udvikling udgør et aktuelt og overordnet udgangspunkt for en revision og videreudvikling af vejledningsarbejdet. Der opridses i regeringens strategi nogle udfordringer i lokalsamfundene, hvor vejlederordningerne i høj grad vil kunne spille en rolle – i en naturlig fortsættelse af deres rolle i dag. Dette er en oplagt, aktuel politisk-strategisk mulighed for den lokale vejledning til at vise, hvad man kan.

Et øget samarbejde mellem ordningerne kan være en vej frem, og rapporten anbefaler eksempelvis, at især uddannelsesområdet og netværksopbygningen sættes under lup med henblik på at undersøge muligheder for fælles løsninger. Samarbejdet kan etableres på det overordnede niveau mellem ordningerne, men der peges også på potentialet i, at de lokale netværk og samarbejdsflader mellem de enkelte vejledere udbredes og udnyttes bedre.

Også faglige delområder som eksempelvis byøkologien kan der sættes bedre ind overfor fra vejlederside, men det kræver, at der formuleres en strategi herfor – fra lokalt og / eller centralt hold.

Afslutningsvis påpeger rapporten, at kommunerne spiller en nøglerolle i forhold til det lokale arbejde med fremme af bæredygtig udvikling. Kommunerne må således tage arbejdet med lokal Agenda 21 til sig i betragteligt større udstrækning, end tilfældet er i dag, hvis også vejledernes indsats for alvor skal gøre nytte i sammenhængen.

2.1 Résumé in English

Background and purpose

The report summarises the results of a crossdisciplinary evaluation of five selected local interpreter services as to nature, energy and the environment. The evaluation was accomplished during spring/summer 2001 by the consulting engineering company NIRAS on behalf of a multidisciplinary support group, aided by *The Green Secretariat* under the Danish Environmental Protection Agency.

The five selected interpreter services are:

- green guides
- nature interpreters
- associated energy and environment officers stationed at energy and environment offices
- municipal Agenda 21 co-ordinators
- employees with relevant guide functions in local green centres

(Hereinafter all referred to in general as guides.)

The overall purpose of the evaluation is to form a broad-spectred, comparable picture of the existing services concerning local guidance. Moreover, the evaluation is intended to throw light on the following subjects:

- Obtained results as well as strengths and shortcomings of the individual services. Extension, working methods, and results regarding urban ecology will be reviewed as a specific theme.
- Actual possibilities of and obstacles to further development of the various sorts of guidance services and possibilities of obtaining increased service dynamics
- Possibilities of and obstacles to increased local financing

Finally, the evaluation is intended to contribute to creation of a general view and a putting into perspective of the local guidance services within the fields of energy, nature, urban ecology, and the environment with special reference to the political negotiations regarding the Danish Budget for 2002.

The Evaluation

The evaluation method includes initial research into relevant data, supplemented with interviews

with key figures from the individual services and with independent researchers and others.

Profound telephone interviews have been accomplished with 70 guides followed-up by 25 focus group interviews, in which the guide, his/her closest collaborators, or the programme's users have been represented. Moreover, questionnaires have been sent to approx. 350 users. The evaluation process concluded with a seminar, at which the various themes of the evaluation were treated in a major forum.

It must be emphasised that the evaluation is not a thorough evaluation of each individual service. Its purpose has been to produce a general, but all the same reliable impression of purpose, idea, working method, organisation, efforts, results etc. of each individual service. The evaluation brings into focus the very first link of the so-called "effect chain" – the primary users – and is multidisciplinary oriented, whereas detailed measurements of permanent effects – either direct or derived - have not been practicable. Moreover, it must be emphasised that several different services render guidance in related spheres, e.g. "Sund By" (Healthy Town) and various energy centres. Therefore the evaluation does not comprise the entire local guidance services' universe.

Conclusions

The five services differ greatly from each other. This fact applies to both numbers of guides, financial volume, conceptual basis, life, and amount of users. The heterogeneity makes it difficult to draw (fair) comparisons, when evaluating the results of the different services.

Besides, the different guide roles create different demands on the required guide personality. The roles differ among the services and internally in the individual services. The Green Guide is often characterised as "the free player", whereas the associated energy and environment officer is characterised as a technically oriented guide. The role of the municipal local Agenda 21 co-ordinator is that of the municipal development employee, the nature interpreter plays a part as a pronounced mediator of the nature, whereas the guides of the green centres might be characterised as professional grass roots. The common feature is that the local aspect – i.e. the dialogue with and the involvement of the citizens and other major presences of the local community – is of utmost importance to the guide.

The results of the evaluation indicate that according to their own terms the five services are well run. In general, guides as well as users agree that the services show good results. In addition, there appears to be consent between users' evaluation and guides' evaluation.

In general, the division of labour among the services appears to be good – despite the lack of systematic overall co-ordination. The services seem to be complementary to each other regarding energy, nature and the environment, and sustainable development. Some guides are employed internally, other guides externally; some guides work primarily with technical solutions to environmental problems, other guides primarily with mobilisation of the local population, dissemination of information on nature etc. To some extent, their target groups differ substantially. Locally, the guides know their own professional competencies and shortcomings, and experience shows that the guides are very good at referring users to relevant guide colleagues, irrespective of employment under this or that service. All things considered, their efforts cover a very wide range.

Thus the overall conclusion of the evaluation is that local guidance services are an effective approach. The idea of letting local guides popularise the messages of the services is thus found to be a good setup. One particular force is the guides' comparatively high free scope of action, which favours possibilities of promoting local development and submitting environmental issues to public debate.

Common problems and challenges

Financing is a crucial problem, which from time to time delays or even obstructs the activities of the services. Lack of financing may interrupt projects too soon. Fundraising may be very time-consuming and this fact, combined with uncertain conditions of employment and do. working conditions, may induce some of the guides to resign formerly. On top of that, it is concluded that in future it may be even harder to increase the local financial contribution to the services.

Other crucial problems for several guides are professional isolation, enforced job individualism, and, finally, a general lack of external professional visibility. Despite all efforts up to now, the Danes who still haven't heard of green guide services, associated energy and environment officers, or green centres, are not few and

far between. By virtue of its life, extension, and activities, The Danish Nature Interpreter Service marks itself as the best known of the five services.

But will that be enough? If the purpose of local guidance services is promotion of sustainable development, the evaluation demonstrates that at present the guides more or less omit a number of relevant items and target groups. Items like for instance life style and living conditions, as well as target groups such as retail trade and agriculture are included.

Several challenges are in store for the guides. The services may meet these challenges either individually or with co-ordinated efforts. It is obvious, however, that in general the services cannot expect to continue in the old groove. The report illustrates by examples some fields at which modifications or further development will be necessary because of alterations of basic conditions.

Local guidance services as a strategy for sustainable development

The Danish Government's new national strategy for sustainable development forms an actual as well as a general basis for revision and further development of the guidance services. The strategy outlines some challenges for local communities, according to which the guidance services will be able to play an important future part – in natural continuance of their present part. This gives the local guidance services an obvious political-strategically possibility of demonstrating their abilities and potentials.

Increased co-operation among the services may be a decisive step, and the report recommends scrutiny of, in particular, education and networking with reference to investigation of possible general solutions. Co-operation among the services may be established at an overall level. However, the report further directs attention to dissemination and optimised exploitation of local networks and co-operation procedures among the individual guides as a great potential. Moreover, the guides would attract favourable notice in strengthening professional sub topics such as e.g. urban ecology. However, such steps require formulation of a strategy – locally or centrally.

In conclusion, the report demonstrates that Danish municipalities play a key role in relation to local efforts concerning promotion of sus-

tainable development. Therefore, it is of utmost importance that they highly prioritise their local Agenda 21 efforts and thus assist the guides in promoting the sustainable development as efficiently as possible.

Kapitel 3

Konklusioner og anbefalinger

3.1 Indledning

I det følgende sammenfattes de væsentligste konklusioner og anbefalinger fra konsulentfirmaets side.

Indledningsvist skal det slås fast, at der er tale om fem meget forskellige ordninger. Dette gælder målt i antal vejledere, økonomisk volumen, alder, idégrundlag, målsætning, målgrupper, brugerantal såvel som med hensyn til andelen af statsligt eller andet offentligt engagement. De fem ordninger har hver deres baggrund, historie og "fædre". Nogle ordninger befinder sig endda midt i en vigtig udviklingsproces. Dette gør indbyrdes sammenligning lidt vanskelig og måske også lidt uretfærdig, når man skal bedømme resultaterne af vejledningen - og især mulighederne for at skabe disse resultater.

Vejledernes rolle som enkeltpersoner er også forskellige. Rollen varierer mellem ordningerne indbyrdes, men også internt i ordningerne. F.eks. findes der mange udgaver af de grønne guider. Den grønne guide karakteriseres ofte som "den frie spiller". Energivejlederne optræder mere i rollen som teknisk orienterede vejledere. Kommunernes lokal Agenda 21-medarbejdere indtager rollen som kommunens udviklingsmedarbejder. Naturvejlederen er decideret naturformidler, medens folkene på de grønne centre måske nok er lidt vanskeligere at karakterisere. Som oftest er der dog tale om en slags hel- eller halvprofessionelle græsrodder.

Fællestrækket er, at det lokale – dvs. dialogen med og inddragelsen af borgeren og de øvrige lokale aktører i lokalsamfundet – spiller en nøglerolle for vejlederen. Ligeledes er det et fællestræk, at vejlederen i vidt omfang har mulighed for selv at definere en dagsorden eller tage et emne til behandling.

Konklusionerne er opdelt efter en tredelt struktur: Først opridses de helt overordnede konklusioner, dernæst omtales nogle mere specifikke konklusioner vedrørende særlige fællesproblemer. Endelig præsenteres nogle delkonklusioner for de udvalgte temaer, evalueringen har behandlet.

3.2 Hovedkonklusioner

- Analysen viser, at hver enkelt ordning fungerer ganske udmærket målt på egne præmisser. Ordningerne har således vist deres berettigelse. Generelt finder såvel vejledere som brugere, at resultaterne af vejledningsindsatsen er gode – ofte endda rigtigt gode. Der kan samtidig generelt konstateres en god overensstemmelse mellem vejledernes og brugernes respektive vurdering af dette punkt. Dette indikerer, at ordningerne rammer nogle reelle behov hos målgrupperne, og at selve udførelsen er ganske god. Vi er således ikke stødt på mange utilfredse brugere.
- Samtidig kan det konstateres, at der på trods af manglende – systematisk, overordnet - koordinering er en god arbejdsdeling mellem ordningerne, og at de i nogen grad har forskellige målgrupper. Ordningerne supplerer hinanden godt i deres tilgang til miljø, energi og natur og til en bæredygtig udvikling. Nogle er indenfor systemet, nogle udenfor; nogle arbejder primært med tekniske løsninger på miljøproblemer, andre mest med mobilisering af lokalbefolkningen etc. På denne vis dækker vejledningsindsatsen samlet set et ret bredt felt. På det lokale plan kender vejlederne deres egne faglige styrker og begrænsninger, og der er mange eksempler på, at vejlederne er gode til at henvise til hinanden på tværs af ordningerne.
- Hvor der er gjort en indsats, er der ofte opnået resultater. En del vejledere har givet udtryk for, at de i vejledningen vægter indsatsen på de aktiviteter og emner, som erfaringsmæssigt giver gode resultater. Men i undersøgelsen er der generelt ikke emner eller aktiviteter, der skiller sig ud ved at give bedre eller dårligere resultater end andre. Det kan derfor ikke fastslås, om der er bestemte aktiviteter og emner, som er nemme eller svære at opnå resultater omkring. Det er vores vurdering, at den rette kombination af målgruppe, emne og aktivitetstype i høj grad afhænger af det mål, der skal nås.
- Vi kan derfor konkludere: Den lokale vejledning som strategi virker; Ideen med at hjælpe budskaberne på vej med lokale formidlere har vist at have sin egen styrke. Vejlederne har som en særlig styrke en relativ stor frihedsgrad – dog under forskellige omstændigheder – som giver nogle sær-

lige muligheder for at skabe udvikling og debat om nye ting i lokalområderne.

- Samtidig besidder vejlederne en særlig handlingskompetence og handlingsviden, som rustet dem til at møde udfordringerne om bæredygtighed på en kompetent, men også anderledes måde end mange andre aktører – herunder bl.a. kommunerne. Den lokale vejledning rummer formentlig potentiale til noget mere gennem en mere bevidst og bedre koordineret udnyttelse af virkemiddelet – måske ikke så meget i de enkelte ordninger, som via ordningerne som helhed. F.eks. kan vejledernes muligheder for at arbejde på tværs af fag og forvaltningsområder udnyttes bedre.
- I denne sammenhæng udgør regeringens nye nationale strategi for bæredygtig udvikling et aktuelt udgangspunkt for en revision og videreudvikling af vejledningsarbejdet. Der opridses i regeringens strategi nogle udfordringer i lokalsamfundene, hvor vejlederordningerne i høj grad vil kunne spille en rolle – i en naturlig fortsættelse af deres rolle i dag. Dette er en oplagt, aktuel politisk-strategisk mulighed for den lokale vejledning til at vise, hvad man kan.
- Samtidig med, at der således oprulles et relativt positivt billede af ordningerne, må vi stille spørgsmålet, om det nu også er nok – opnås der ægte forankring, ny miljørigtig adfærd og forpligtende læreprocesser? Og hvad med det langsigtede mål om bæredygtighed? Evalueringen giver ikke noget endegyldigt svar på disse spørgsmål, da det ikke har været muligt at opgøre de fulde effekter af vejledningen. Evalueringen fokuserer på første led i effektkæden - de primære brugere - og anlægger en tværgående betragtningssåde, hvorimod detaljerede målinger af varige - direkte eller afledte - effekter ikke har været mulig.
- Man kan - med fare for at efterrationalisere - ligeledes stille det lidt kritiske spørgsmål, om vejlederne søger de nemme løsninger og bortvælger konfliktstoffet? Det er et åbent spørgsmål, hvor meget vejlederne skal bevæge sig ud på disse områder. Der har i nogle år været en tendens til, at den lokale vejledning ofte har sat ind, hvor der er lokal konsensus. Det kan der være god mening i, da vejlederen på den måde opnår et godt grundlag for det videre arbejde og den fort-

satte dialog. Men netop konflikten kan være et værdifuldt brændstof til at nå længere – det har også miljødebatten med tidligere tiders ”kratluskere” vist mange eksempler på. En indsats på områder, hvor der er usikkerhed eller uenighed kan give nye perspektiver, selvom det naturligvis er mere krævende for vejlederen. Det er en vanskelig balancegang at fremme nytænkning og samtidig respektere de lokale forudsætninger og ønsker.

- Man kan også spørge, om vejlederne i dag tilsammen dækker tilstrækkeligt bredt set i relation til målgrupper og vejledningsemner. Selv om vejlederne samlet dækker en stor målgruppe, kan vi konstatere, at der også er en række målgrupper, som man ikke har ordentligt fat på i dag. På samme vis kan vi konstatere, at der også er emner, som ikke bliver så meget berørt. Skal man besvare spørgsmålet, må udgangspunktet nødvendigvis gøres mere klart. Er det således målet, at vejlederne mere bredt skal dække emnet bæredygtig udvikling, må vi konkludere, at ordningerne i dag ikke når tilstrækkeligt langt ud.

3.3 Fælles problemer og barrierer

Der findes imidlertid også fælles problemer, som i varierende omfang præger de fem ordninger. Her skal særligt fremhæves tre:

- Finansieringsspørgsmålet er et af de centrale fælles problemer, der fra tid til anden hæmmer aktiviteterne inden for alle typer af ordninger. Manglende finansiering kan stoppe projekter i tide. Megen god tid går tabt med basal fundraising, og de usikre arbejdsvilkår får nogle vejledere til at søge væk i tide.

Vi kan konkludere - hvad mange allerede selv har erfaret - at grønt arbejde generelt er svært at finansiere. Det er et aktuelt problem, som man er nødt til at finde nogle bedre løsninger på, hvis indsatsen skal være vellykket. Også selv om det måske ikke er nemt at finde løsningerne. Mange vejledere står faktisk ofte i en situation, hvor deres job er truet. Det er ikke noget godt udgangspunkt for at levere et seriøst stykke arbejde, og ikke videre personalepolitisk anstændigt over for vejlederne, når man tænker på, at der på samfundsniveau helt

åbenlyst signaleres et behov for, at der arbejdes med bæredygtighedsproblematikken.

- Et andet problem er isolationen og alenearbejdet, som plager flere vejledere. Problemet er ikke kun, at vejlederen måske sidder alene på et kontor, men også at man fagligt arbejder med nogle ting, som kolleger og omverden betragter som lidt perifere.

Samtidig findes der vejledere, som efterlyser en betydelig mere fast og bredere lokal forankring af deres virke. Nogle oplever ikke blot at være "frie spillere" men også at være frisatte spillere, dvs. spillere som mangler kontakt til vigtige lokale aktører. Og dette er selvsagt et problem, når der bredt fra vejlederside peges på behovet for nogen til at tage fra lokalt, for at vejledningen kan lykkes.

- Endelig kan man pege på manglende synlighed som et problem, der i vekslende omfang går på tværs. Ganske vist er mange vejledere synlige i forhold til en række kernebrugere, men man kan stadig møde almindelige danskere, der dårligt nok har hørt om en grøn guide-ordning, en energivejleder eller et grønt center. Naturvejlederordningen er den ordning, der i kraft af alder, størrelse og virkefelt mv. har den bedste synlighed.

3.4 Delkonklusioner

Evalueringen har jf. kommissoriet specifikt set på nogle delspørgsmål som fører til følgende konklusioner:

- **Byøkologi.** Byøkologien er et emne, der er på vej op i vejledningssammenhæng. Det er imidlertid svært at indkredse indsatsen. Dette skyldes bl.a., at der er mange opfattelser af, hvad byøkologi er. Det har således været vanskeligt at foretage en præcis evaluering af byøkologi-indsatsen. Analysen viser dog – ud fra en forholdsvis snæver definition af begrebet – at der både blandt energi- og miljøvejlederne, de grønne guider, de grønne centre og blandt lokale Agenda 21-medarbejderne er vejledere, som i forskelligt omfang beskæftiger sig med byøkologi. Indsatsen virker dog generelt ikke særlig målrettet. Overordnet konkluderes derfor, at vejlederne ikke i dag - i systematisk omfang og i større stil - medvirker til at

udbrede byøkologien som et selvstændigt indsatsområde.

De grønne centre – der ofte arbejder med en meget bred definition på byøkologi - er den ordning, der tydeligst markerer at arbejde med emnet. Det samme gør nogle grønne guider. Men målt i antal udgør disse vejledere kun en lille del af den samlede kreds.

Der er givet vis et potentiale for at udvikle indsatsen indenfor byøkologi med vejledernes mellemkomst, men i så fald er der brug for en sammenhængende strategi for området. Dette skyldes ikke mindst, at der i andre sammenhænge end de her nævnte vejlederordninger arbejdes med byøkologien – f.eks. hos Byøkologisk Center i Århus, i byfornylingsselskaberne og i de tekniske forvaltningers plan & byg afdelinger mv. Dette arbejde kan bakkes bedre op af vejlederne.

- **Finansiering lokalt.** Mulighederne for at skaffe mere lokal finansiering af vejledningsarbejdet er ligeledes undersøgt. Hovedindtrykket er, at det bliver svært at få øget lokal finansiering. Dette gælder for det første i form af egentlig brugerbetaling. En række brugere har dog tydeligvis ikke taget nærmere stilling hertil. Også i forhold til f.eks. at få kommunerne til at gå mere ind i basisfinansieringen bliver det svært. Allerede i dag oplever mange vejledere, herunder de kommunale Agenda 21-koordinatører, at kommunerne hurtigt lukker kassen. På naturvejlederområdet er situationen en lidt anden, da kommunerne i forvejen har et økonomisk engagement.

Det er nærliggende at opfatte ønskerne om større lokal finansiering som et udtryk for, at staten vil spare nogle penge. Synspunktet rummer uden tvivl en del sandhed, men det må i øvrigt være legitimt, at staten ønsker at få flere parter til at betale for vejledningen. Det kan alt andet lige være særdeles sundt at få flere parter – herunder de lokale - gjort ansvarlige også økonomisk for den lokale vejledning. Men det forudsætter, at de også kommer på banen. Og dette ser ud til at være et meget springende punkt. Med en neddrøling af det statslige ansvar uden at have solide alternativer parat, er der en overhængende risiko for, at mange af de aktuelle aktiviteter falder til jorden.

- Finansiering fra EU. Også mulighederne for at aktivere EU-midler er sonderet nærmere. Hér er konklusionen, at EU-midler i en række tilfælde kan være medvirkende til at løfte finansieringen af – hovedsageligt – større enkeltprojekter. På nationalt niveau kan EU-midler også aktiveres som medfinansiering af egentlige rammeprogrammer el.lign. Der er dog i begge tilfælde en række praktiske forhold mv., som kan gøre arbejdet besværligt og krævende.

3.5 anbefalinger

Ordningerne er som nævnt ikke tænkt ud fra en fælles og bevidst formuleret national strategi om lokal vejledning som et særligt indsatsområde for arbejdet med bæredygtighed. Men det skulle man måske gøre? Analysen viser jo, at lokal vejledning rent faktisk giver en god effekt. Som en start kan man ønske sig, at de enkelte ordninger hver for sig træder mere i karakter som sådanne i offentligheden - som et supplement til eksisterende lokal profilering af enkeltvejledere og deres aktiviteter. Det vil sige, at man fra ordningsniveau kommer med flere overordnede og strategiske bud på, hvordan det lokale arbejde med spørgsmålene om miljø, natur og energi mv. kan gribes an.

At ordningerne i fællesskab definerer en fælles mission for vejledningsarbejdet er måske et yderpunkt, som nogle vil finde er for ambitiøst. På den anden side kan der ligge en stor fordel i at løfte fornyelsesopgaven i fællesskab. Det er bl.a. en stor styrke, at de enkelte ordninger har differentierede målgrupper. Kan dette kombineres med skabelse af et fælles fodslag om et fremtidigt udviklingsprojekt, åbner der sig store perspektiver, idet man kan komme bredere ud end i dag. Ideen er perspektivrig, bl.a. fordi man herved får begrebet "lokal vejledning" bedre synliggjort som en seriøs selvstændig delstrategi for det nationale arbejde for bæredygtig udvikling.

En central forudsætning for et fælles fodslag er, at bæredygtighedsarbejdet tages alvorligt – centralt og lokalt. I den lokale sammenhæng har kommunerne selv ansvaret for Agenda 21-medarbejderne, og dermed en mulighed for at præge udviklingen. Det er for det første meget afgørende for det videre arbejde, at kommunerne – dvs. alle kommuner – tager arbejdet med lokal Agenda 21 op såvel politisk som administrativt. For det andet må arbejdet gribes an på en lang mere overbevisende måde, end den ad

hoc-agtige tilgang, som mange kommuner i dag har til området. Kommer der imidlertid fart over Agenda-arbejdet, vil dette smitte positivt af også på de øvrige vejledningsområder.

I forbindelse med skabelse af et fælles fodslag mellem ordningerne kan man samtidig få bugt med den manglende synlighed, som flere af ordningerne har. Vejlederne kan hér bakkes bedre op profileringsmæssigt gennem centrale initiativer. Skal man have et budskab ud til den brede befolkning, må man investere målrettet og konsekvent i markedsføring. Man skal med et moderne ord "brande" sine mærkevarer. Også en vejledningsordning kan arbejde med sit "brand" som en måde, hvorpå man kan forbedre harmonien og kommunikationen med brugergrupperne.

Konsekvenserne af en fælles strategi vil i eet eller andet omfang smitte af på organiseringen af ordningerne. Det er i så fald et centralt og interessant spørgsmål, om dette skal ske gennem samkøring eller samarbejde. Det er ingen naturlov, at alle fem ordninger også finde eksempelvis om fem år. Det må være op til ordningerne at finde de konkrete modeller herfor. Under alle omstændigheder vil en fortsat skærpelse af den enkelte ordnings identitet og "brand" - og i sammenhæng hermed en bedre arbejdsdeling - kunne medvirke til, at vejledningen når bedre ud til målgrupperne. Der er derfor allerede nu god ræson i at få samarbejdet mellem ordningerne til at glide bedre.

Samarbejdet kan finde sted på flere planer: F.eks. på det overordnede niveau som skitseret omkring det fælles fodslag. Men der er jo ingen der siger, at man alene skal sætte ind centralt. Vi tror tilmed det er meget afgørende, at man også gør en indsats for at styrke de lokale netværk. Her skal man selvfølgelig huske at tænke bredt i forhold til alle relevante lokale ressourcer. Dette kan ske gennem en projektorienteret tilgang eller via rene erfa-netværk.

Endelig bør samarbejdet mellem det lokale og det centrale niveau optimeres. Synergien mellem centrale udmeldinger/ kampagner og lokal opfølgning kan med fordel udnyttes mere bevidst. Mekanismen udnyttes i vist omfang allerede i dag, men arbejdsformen kan sættes bedre i system, således at der kan skabes en "knib-tangsmanøvre" omkring væsentlige kampagneemner. Kan vejlederne på denne måde være medvirkende til mere systematisk at bringe centrale miljøbudskaber ud til befolkningen, vil

meget være opnået. Et oplagt emne at tage fat på er eksempelvis byøkologien, såfremt der mere bredt er et ønske om at få dette område opprioriteret.

På samme vis bør også feedback-mekanismen fra de lokale vejledere til centralt hold bevidst søges udnyttet bedre og mere systematisk end det sker i dag. Vi tror det er vigtigt, at de folk der har fingeren på pulsen også mere direkte får indflydelse eller idet mindste bliver hørt, når nye spørgsmål drøftes. Vejlederne kan som professionelle parter mere systematisk inddrages i samfundsdebatten – og de bør også selv spille mere aktivt ind.

På uddannelsessiden er det nærliggende, at et større samarbejde kan være vejen frem – og denne bevægelse er allerede startet. Allerede nu er der gode eksempler på, at ordningsinterne temakurser åbnes for andre kursister. Denne form for samarbejde bør styrkes, og det kan man faktisk gøre allerede fra i dag.

Men også nye initiativer vil med tiden presse sig på. På et tidspunkt kan der opstå problemer med at rekruttere folk nok til de nuværende grunduddannelser f.eks. af grønne guider og naturvejledere. Ordningerne vil – ingen ved præcist hvornår - nå et mætningspunkt med hensyn til indslusning af yderligere vejledere. Etableringen af en fælles basisuddannelse kan måske være vejen frem. Begge ordninger vægter i forvejen det almene pædagogiske, det formidlingsmæssige og kompetencer i projektledelse på bekostning af det mere faglige. En sådan fælles formidleruddannelse kan også have interesse for en større kreds, f.eks. de lokale Agenda 21-medarbejdere og folk fra andre vejledningsordninger end de her omtalte.

Vi foreslår derfor, at man nedsætter en ad hoc gruppe med repræsentanter fra ordningerne og de respektive uddannelsesansvarlige; Gruppens opgave skal være at vurdere mulighederne og fremlægge nogle alternative forslag, da de form- og indholdsmæssige spørgsmål naturligvis skal granskes grundigt, før en beslutning om samarbejde/samkøring mellem grunduddannelserne tages.

Også på IT-området, som ellers ser ud til at være kommet ind i en god gænge for næsten alle ordninger, kan der være grund til at se nærmere på samarbejdsmulighederne. Allerede i dag sker der et vist kryds-brug af ordningernes selvstændige IT-konferencer og debat fora, men dette

kan – formentlig for små midler – sagtens udnyttes bedre. Samtidig synes kommunerne på vej til at overtage flere af de lokale informationsopgaver på internettet. Også her kan man foreslå, at en tværgående arbejdsgruppe ser på, hvilke muligheder der er for at optimere samspillet.

Finansieringsspørgsmålet skaber usikkerhed på såvel ordningsniveau som for mange enkelte vejledere.

En konkret, men måske lidt overset mulighed for at finansiere miljøarbejdet, skal nævnes: Ud over – som det traditionelt sker - at fokusere på de skattefinansierede indtægter i kommunen, bør man tillige sondere mulighederne for at aktivere de brugerfinansierede (takstfinansierede) midler og gebyrer til det grønne arbejde. I forvejen skal f.eks. elforsyningselskaberne servicere forbrugere og virksomheder med rådgivning om elbesparelser, betalt via disse midler. Der er ganske vist en række lovgivningsmæssige bindinger på området, men fakta er, at der rundt omkring i landet er gennemført store og små projekter med vejledernes inddragelse, og hvor (del-) finansieringen kommer fra eksempelvis affaldssektoren. Der findes altså indenfor de allerede eksisterende rammer nogle muligheder, som måske kan udnyttes bedre, hvis viljen er til stede. Vi foreslår derfor til mere generel overvejelse, at nogle af de mange ”grønne afgifter” som borgerne løbende betaler, kommer tilbage i form af lokalt miljøarbejde, analogt med de CO₂-afgifter som føres tilbage til virksomhederne i form af tilskud til energibesparelser.

Det er i imidlertid vigtigt, at finansieringsspørgsmålet ikke ses løst fra diskussionen om mål, strategier, indsats og samarbejde mv., men netop kobles med disse spørgsmål i en sammenhængende beskrivelse, hvor vejlederne fremlægger deres mission for samfundet de kommende år.

Og det er naturligvis af den allerstørste betydning, at ordningerne – meget gerne i fællesskab - konkret kan argumentere for, at det er samfundsmæssigt attraktivt og relevant at få den lokale vejledningsindsats videreudviklet. Skal der skabes opbakning til eksempelvis en fortsat statsfinansiering på samme niveau - eller højere for den sags skyld - er det uomgængeligt, at det gøres klart over for beslutningstagerne, hvilken samfundsmæssig merværdi, man bidrager med.

Mangfoldigheden i indsatsen, de forskellige ordningers særlige styrker og potentialer, den brede befolkningsmæssige dækning, de mange muligheder for synergiskabelse og de gode resultater som analysen rent faktisk viser, er, i kombination med en ny fælles dagsorden, nogle af de elementer, hvorpå den fremadrettede indsats skal bygges.

Mangler der inspiration til, hvorfra fornyelsen kan komme, kan der kigges ind ad: Konkret kan ordningerne blive bedre til at lære af de mange ”bedste praksis”-eksempler. Inspirationen herfra vil udgøre et vigtigt råstof til at udvikle indholdet af og perspektiverne omkring det lokale vejledningsarbejde.

Her kan man måske lidt provokatorisk tilføje, at løser man ikke opgaven med at udvikle vejledningsarbejdet tilstrækkeligt overbevisende, ja, så kan mange politikere være fristede til at finde andre måder at anvende de trods alt begrænsede udviklingskroner.

Kapitel 4

Status vedr. lokal vejledning om Miljø-, energi- og naturspørgsmål

---

4.1 Oversigter over de fem ordninger

I de følgende fem opslag gives et oversigtligt billede af de individuelle vejlederordninger. Beskrivelserne tager udgangspunkt i en fælles skabelon. Herved kan der foretages indbyrdes sammenligninger mellem de forskellige ordninger på systematisk vis.

Af hensyn til overskueligheden er kun de mest nødvendige parametre medtaget i selve skemaet. Det drejer sig om:

- Formål og bagvedliggende idé
- Vejlederens rolle
- Overordnet struktur og udbredelse
- Organisering og placering
- Målgrupper og øvrige vigtige samarbejdspartnere
- Typiske emner i vejledningen
- Typiske virkemidler og aktiviteter i vejledningen
- Støttefunktioner
- Generelle finansieringsforhold

Det siger sig selv, at disse relativt summariske beskrivelser ikke kan yde fuld retfærdighed for den variation og de nuancer, der præger de enkelte ordninger. I den supplerende tekst kommenteres derfor for det første nogle af de særlige forhold og varianter mv. som er medvirkende til, at den enkelte ordning træder i karakter. For det andet følger en nærmere beskrivelse af den enkelte ordnings arbejdsmetoder og gode eksempler herpå. Denne beskrivelse fokuserer på de muligheder og styrker, som ligger indenfor denne enkelte type af vejledning, med henblik på at synliggøre hvordan vejledningen positivt kan bidrage til en lokal udvikling indenfor miljø-, energi eller naturområdet.

Afsnit 4.2 beskriver lidt mere detaljeret de støttefunktioner, som de enkelte ordninger enten selv har etableret eller i praksis læner sig op ad.

Afsnit 4.3 foretager en særlig bearbejdning af byøkologi som tema, der i forskelligt omfang indgår som et fagligt fokuspunkt for de fem ordninger.

Afsnit 4.4 indeholder de væsentligste modeller for statslig finansiering af de enkelte ordninger.

Der opstilles endvidere eksempler på finansierungsplaner og budgetter for den enkelte vejleder. Endelig gengives en oversigt over variationen i finansiering og budgetter for de fem ordninger.

Kapitlet afsluttes med en kort tværgående opsamling af de fem ordninger med hensyn til fokusområder, målgrupper, forankring og funktionsvilkår.

Agenda 21-medarbejdere Oversigt

Formål og Bagvedliggende idé	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kommunerne og amterne skal via en lokal indsats omkring Agenda 21 fremme en social, miljømæssig og økonomisk bæredygtig udvikling
Vejlederens rolle	<ul style="list-style-type: none"> ■ De lokale Agenda 21-medarbejdere i kommuner og amter arbejder såvel internt som eksternt med udviklingen af en lokal Agenda 21-indsats. Det sker både på det politisk/strategiske niveau, og på det konkrete projekt-mæssige niveau
Overordnet struktur og udbredelse	<ul style="list-style-type: none"> ■ Indsatsen omkring lokal Agenda 21 er frivillig og baseret på, at kommuner og amter selv ønsker at prioritere området ■ I slutningen af 1996 angav 50% af kommunerne, at de var i gang. Ved årsskiftet 1998/99 var det tilsvarende tal 70%. ■ Fra 2002 skal kommunerne og amterne udarbejde en strategi for det fremtidige lokale Agenda 21-arbejde
Organisering og placering	<ul style="list-style-type: none"> ■ Miljø- og Energiministeriet (Landsplanafdelingen), Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen motiverer og informerer i fællesskab kommuner og amter ■ I den enkelte kommune eller amt har Agenda 21-arbejdet ofte udgangspunkt i de tekniske forvaltningsområder
Målgrupper og øvrige Vigtige samarbejdspartnere	<ul style="list-style-type: none"> ■ Skoler, daginstitutioner og andre kommunale institutioner ■ Det kommunale drifts- og forsyningsområde, f.eks. tekniske anlæg ■ Teknisk forvaltning ■ Borgere generelt og frivillige foreninger ■ Erhvervsvirksomheder
Typiske emner i vejledningen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Ressourceforbrug – besparelser på el, varme og vand ■ Lokal forurening i form af affald, spildevand m.v. ■ Miljø og sundhed - økologi og grønne indkøb ■ Trafik og fysisk planlægning
Typiske virkemidler og aktiviteter i vejledningen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Informationsaktiviteter i form af kampagner, oplæg, dialog m.v. ■ Grønne råd og borgerpaneler, faglige netværk ■ Igangsætning af udviklingsprojekter ■ Forenklet miljøstyring og grønne regnskaber
Støttefunktioner	<ul style="list-style-type: none"> ■ Værktøjer, nyhedsbreve (6 gange årligt) fra Landsplanafdelingen m.fl. ■ Kurser under KL ■ Fagligt netværk omkring Agenda 21 under Foreningen af miljømedarbejdere i kommunerne (FMK) ■ Guldkorndatabase over Lokal Agenda 21-projekter
Generelle finansieringsforhold	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kommunerne og amterne finansierer selv basisindsatsen. Der er stor forskel på, hvor højt Agenda 21 er prioriteret i forhold til den lovbestemte indsats ■ Dertil kommer diverse projektmidler. Nogle kommuner vælger at afsætte et årligt beløb i en projektpulje, der kan søges til lokale projekter

Kommentarer til oversigten for Agenda 21- medarbejdere

I slutningen af 1994 blev amterne og kommunerne opfordret til at gå i gang med det lokale Agenda 21- arbejde. Miljø- og Energiministeriet, KL og Amtsrådsforeningen stod bag opfordringen, som udsprang af Rio-konferencen i 1992. Opfordringen er siden blevet fulgt op af publikationer, konferencer m.v.

En undersøgelse i slutningen af 1996 viste, at ca. 50% af kommunerne "var gået i gang" med arbejdet. Ved årsskiftet 1998/99 var tallet ca. 70%, mens en frisk undersøgelse fra sommeren 2001 viser, at 70-75 % er gået i gang.

De enkelte kommuner og amter har haft stor frihed til at vælge omfang og indhold af indsatsen. Frivillighedsprincippet betyder, at indsatsen i de enkelte kommuner kan tilpasses de lokale forhold og understøtte de initiativer, der udspringer fra borgerne. Der er således i praksis en markant forskel på, hvordan den enkelte kommune eller amt griber opgaven an. De ovenstående tal dækker derfor over en broget virkelighed.

I andre kommuner er Agenda 21-arbejdet blevet en vigtig del af en overordnet politisk og strategisk satsning. I mange kommuner er det politiske og strategiske grundlag for arbejdet ikke specielt udbygget. Her sker indsatsen ofte i form af mere enkeltstående projekter og aktiviteter, der ofte udspringer af forvaltningsmæssige initiativer.

Endelig er der mange kommuner, hvor LA21-koordinatoren efter bedste evne søger at løse sin opgave ved siden af en række andre opgaver. LA21-arbejdet "sidder på et yderligt mandat" i disse kommuner, især hvis der er meget få lokale ildsjæle og foreninger, der kan være med til at sætte en proces i gang.

Politisk vilje er nøgleordet

Alt i alt er den lokale politiske vilje af stor betydning. I den sammenhæng er det forskelligt, hvad der "sælger" i forbindelse med LA21. Initiativer, der skal få kommunerne til at "fejle for egen dør" og giver ressourcebesparelse i egne institutioner m.v., er udbredte. Disse initiativer opfattes dog ikke nødvendigvis som en del af LA21-indsatsen.

Borgerinddragelse kan være svær at håndtere. Der er eksempler på, at indsatsen er startet op og siden gået i sig selv. Der er også eksempler på det modsatte, idet lokale grønne råd danner grobund for en forstærket dialog med kommunen. Konkret tager borgerinddragelsen ofte fat i frivillige foreninger, boligforeninger o.lign.

Agenda 21-koordinators placering er ofte i Teknisk Forvaltning og for nogle vedkommende i Centralforvaltningen. I nogle tilfælde foregår der en arbejdsdeling af opgaverne mellem afdelingerne. Når den koordinerende rolle er placeret i Teknisk Forvaltning er der ofte et stort fokus på miljøaspektet, mens der i Centralforvaltningen ofte er fokus på integrationen med kommuneplanlægningen.

Agenda 21-koordinatoren kan samlet set opfattes som "kommunens mand". Dette er en styrke indadtil, men kan være en svaghed udadtil. Borgerdelen er derfor nogle gange lagt i hænderne på en grøn guide.

Agenda 21-koordinatoren henter sin faglige inspiration og støtte flere steder, bl.a. hos kollegaer, faglige netværk og andre lokale miljøvejledere.

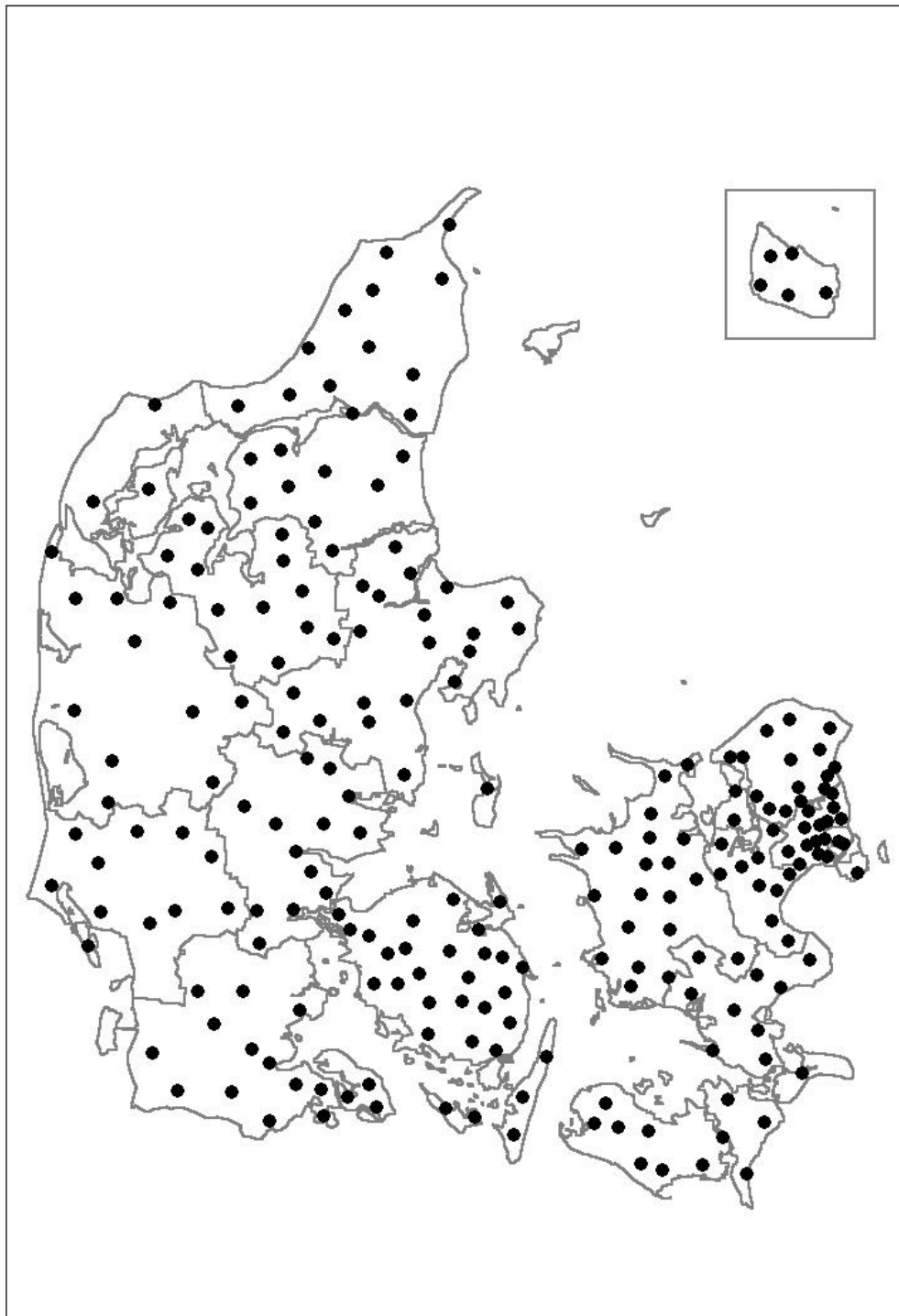
Fra 2002 har kommunerne og amterne fået pligt til inden udgangen af 2003 at udarbejde en strategi omkring LA21. Strategien skal være fremadrettet og indeholde overvejelser omkring:

1. Begrænsning af miljøbelastningen
2. Fremme af en bæredygtig byudvikling og -omdannelse
3. Fremme af biologisk mangfoldighed
4. Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet
5. Fremme det tværgående arbejde

Kommunerne skal således ud fra et langsigtet og strategisk fokus målrette deres arbejde med lokal Agenda 21

Yderligere oplysninger:

www.lokalagenda21.dk
www.kl.dk

Udbredelsen af lokale Agenda 21-medarbejdere i kommunerne. Hertil kommer Agenda 21-medarbejdere i alle amter, som ikke er angivet på kortet. *Kilde: Listen af Agenda 21-kontaktpersoner i Nyhedsbrevet Lokal Agenda 21, nr. 30, Juni 2000*

Agenda 21-medarbejdere Vejledningsmetoder og gode eksempler

De lokale Agenda 21-medarbejdere har nok at tage fat på. Den kommunale og amtslige forvaltning, samt de tilknyttede institutioner og driftsområder er ofte blandt de største arbejdspladser i de lokale områder. For det andet har kommunerne og amterne via deres planlægning og myndighedsopgaver mange relevante berøringsflader med lokalsamfundet.

Den lokale Agenda 21-medarbejder har via sin placering i kommunen eller amtet en oplagt mulighed for at kunne igangsætte og forankre interne udviklingsprocesser. Det handler bl.a. om at organisere indsatsen rigtigt. I den sammenhæng kan en placering i en stabsfunktion i centralforvaltningen være med til at sætte bæredygtighed på en bredere dagsorden og være tættere på overordnede beslutningsprocesser.

Derudover kan andre tiltag hjælpe på vej. Der kan etableres strategiske udvalg og/eller koordineringsgrupper på tværs af forvaltningsgrænserne omkring Agenda 21. Konkrete mål og tiltag kan indarbejdes i virksomhedsplaner/ sektorplaner, og der kan opstilles koordinerende handlingsplaner, der synliggør indsatsen, og ikke mindst - involverer det politiske niveau i beslutningsprocesserne. Hvis den politiske opbakning ikke er tilstede, må der løbende arbejdes på opbygge og synliggøre gode eksempler.

Systematisk miljøarbejde

En del kommuner er gået i gang med miljøstyring i de kommunale institutioner og driftsenheder. I Gladsaxe kommune er der nedsat arbejdsgrupper om miljø i alle forvaltninger, såvel som miljøgrupper i de involverede institutioner. På den baggrund deltager over 100 personer i kommunens organiserede ikke-lovpligtige miljøarbejde. Siden 1994 har Byrådet afsat ca. 1 million kr. om året til at gennemføre konkrete miljøprojekter i institutionerne.

Det er oplagt at tage fat på driften af egne institutioner og arbejde med ressourcebesparelser, affald, grønne indkøb og økologisk mad. Indsatsen kan forankres via miljøstyring og grønne regnskaber. En del kommuner og amter er begyndt med decideret miljøcertificering, herunder primært af større tekniske driftsområder.

De lokale Agenda 21-medarbejdere må dog se videre og gøre det også mange steder - hvordan udformer man en bæredygtig forvaltning? Der er et stort vækstlag i gang i disse år, som bl.a. prøver at finde gangbare veje omkring miljørigtig projektering, miljøvurdering af planer mv.

Dertil kommer den store udfordring med at inddrage lokale aktører, som f.eks. borgere og virksomheder. Det har ofte vist sig at være en god idé at lave en alliance/arbejdsdeling med lokale grønne centre, grønne guider eller andre. Agenda 21-vejlederen kan godt stå svagere som "kommunens mand". Kommunerne har dog en så central rolle i udviklingen af lokalsamfundene, at der stadigvæk ligger en væsentlig opgave tilbage. Region- og kommuneplanlægning, byfornyelse, kvarterløft, udvikling af landdistrikter m.v. er lokale udviklingsprocesser, hvor kommuner og amter har eksperimenteret med at lave en kobling med bæredygtighed og Agenda 21 i bredere forstand. I den sammenhæng afprøves nye former for borgerinddragelse - måske endda visionen om en ny "åben forvaltning".

Den lokale udvikling kan dog også understøttes i andre sammenhænge. Grønne borgergrupper, konkrete udviklingsprojekter er andre midler. Det kan være væsentligt for den lokale Agenda 21-medarbejder, at der er mulighed for at støtte lokale projekter, herunder f.eks. fra en årlig projektpulje eller ved at indarbejde forslag i en central handlingsplan.

Grøn handlingsplan

Grøn handlingsplan er et væsentlig element i Vejle kommunes Agenda 21-arbejde. Her samles og prioriteres en række konkrete forbedringsprojekter, hvoraf en del bygger på forslag fra foreninger og borgere. Handlingsplanen rummer i dag omkring 60 projekter. Agenda 21-medarbejderen sidder i en koordinerende rolle og varetager i den sammenhæng både kontakter indadtil og udadtil.

Der er etableret en samarbejdsaftale med Grønt Forum, som bl.a. gør dem til høringspart i forbindelse med handlingsplanen. Grønt Forum er et bredt sammensat netværk af omkring 40 lokale foreninger, der arbejder for at fremme en lokal debat og engagement i miljøspørgsmål i Vejle.

Grønne guider Oversigt

Formål og bagvedliggende idé	<ul style="list-style-type: none"> ■ Styrkelse af lokal, handlingsorienteret folkeoplysning på miljøområdet ■ Baggrund i ønsket om borgernes aktive medvirken og kampagnen: Vor fælles fremtid
Vejledernes rolle	<ul style="list-style-type: none"> ■ Cirka 100 steder i landet er en grøn guide ansat som vejleder med henblik på at initiere diskussion og igangsætte initiativer omkring lokale miljøspørgsmål
Overordnet struktur og udbredelse	<ul style="list-style-type: none"> ■ Oprindelig 3-årig forsøgsordning igangsat via Den Grønne Fond ■ Første hold igangsat i 1997, 2. hold i 1998, 3. hold i 1999 og 4. hold i 2000. ■ Med de afsatte midler på finansloven vil der være ca. 100 grønne guider frem til udgangen af 2002, herefter reduceres antallet løbende indtil efter året 2005, hvor alle guiders nuværende bevillinger er udløbet
Organisering og placering	<ul style="list-style-type: none"> ■ Den overordnede administration ligger hos Den Grønne Fond ■ Lokalt er den grønne guide organiseret med en styregruppe, der som projektansvarlig repræsenterer de parter i lokalsamfundet, der står bag etableringen af vejlederfunktionen
Målgrupper og øvrige vigtige samarbejdspartnere	<ul style="list-style-type: none"> ■ Borgere generelt ■ Frivillige foreninger ■ Skoler og daginstitutioner ■ Beboere og ansatte i boligforeninger og -selskaber
Typiske emner i Vejledningen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Ressourceforbrug – besparelser omkring energi, vand og materialer ■ Miljø og sundhed – økologisk mad ■ Affaldssortering, kompostering ■ Livsstil og forbrug ■ Byøkologi - bygninger, giftfri haver m.v. ■ Byøkologi - trafik og fysisk planlægning
Typiske virkemidler og aktiviteter i vejledningen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Formidling, information, offentlige møder og arrangementer ■ Understøtte netværk og debat – et talerør mellem borgere og kommune ■ Konkret rådgivning ■ Udviklingsprojekter ■ Bidrage omkring formulering af planer m.v.
Støttefunktioner	<ul style="list-style-type: none"> ■ Fælles, obligatorisk basisuddannelse (5 uger) ■ GG-netværket m. aktiv netværkskoordination via Grøn Information ■ IT-net/konference via GAIA-nettet/Grøn Information ■ Ad hoc uddannelser udbudt af bl.a. Grøn Information ■ Grønne Guiders Forening ■ Det Grønne Sekretariat
Generelle Finansieringsforhold	<ul style="list-style-type: none"> ■ Ca. 50% af basisomkostningerne finansieres via støtten fra Den Grønne Fond ■ Restfinansiering: Typisk via kommunerne, boligselskaber, NGO'er m.fl. samt i begrænset omfang egenindtjening ■ I forbindelse med genbevilling af den enkelte vejlederplacering nedtrappes støtten fra Den Grønne Fond

Kommentarer til oversigten for grønne guider

Baggrunden for etableringen af Grøn Guide-ordningen skal søges i flere forhold. Bl.a. satte den såkaldte "Brundtland-kampagne" og de "Grønne familier" i midten 1990'erne fokus på en øget bevidsthed om, at en bæredygtig fremtid er alles ansvar.

Den Grønne Fond arbejdede parallelt med en ide om at søsætte et projekt, som med en bredere anlagt og mere systematisk indsats skulle supplere det lokale miljøarbejde, som Fonden i forvejen ydede støtte til overalt i landet – fra små til store projekter. Der blev endvidere lagt vægt på, at de grønne guider skulle ud og virke blandt folk og nå ud over de allerede motiveredes kreds.

Grøn guide ordningen blev etableret i 1996 med et mål om at yde tilskud til 100 guider over 3 år. Det første hold startede i 1997, og siden er yderligere 3 hold kommet til. Frem til årsskiftet 2002/2003 vil der være næsten 100 grønne guider med tilskud fra Den Grønne Fond. Herefter vil antallet falde til ca. 60 i løbet af foråret 2003. Og i slutningen af 2005 tegner det foreløbig til, at alle grøn guide bevillinger fra fonden vil være udløbet.

Grøn guide ordningen er blevet evalueret af Jeppe Læssøe i perioden 1997-2000, og evalueringen er netop offentliggjort. Evalueringen konkluderer, at Grøn Guide-ordningen har styrket den lokale og folkelige miljøindsats. Endvidere har den samlet set levet fint op til de formål, som blev sat op ved dens start.

De grønne guider er en helt ny aktør i lokalsamfundene, og i den forstand er ordningen et eksperiment. Men eksperimentet rummer i sig selv en række eksperimenter, fordi projekternes opgaver og arbejds måder er meget forskellige. En af forskellene kommer til udtryk i guidernes rolle lokalt. Nogle grønne guider fokuserer på at skabe et bredt netværk, andre lægger vægt på at inddrage borgerne så meget som muligt, mens andre igen arbejder med at rådgive omkring konkrete, miljørigtige løsninger.

Samtidig har guiderne også forskellige roller i spændingsfeltet mellem borgere og kommune. Nogle guider fungerer mest som "borgernes advokat", andre mest som "kommunens mand" andre igen som en trediepart, der befordrer

debat og fungerer som konfliktløser mellem borgere og kommune.

I forholdet til de lokale samarbejdspartnere fremhæves den grønne guides rolle som en "ekstra ressource". Guiden støtter lokale frivillige initiativer og hjælper med at holde gang i processen i en travl hverdag. Samtidig er guiden med sin brede viden en støtte for borgerne, når der er brug for viden om, hvordan et konkret problem løses f.eks. i forbindelse med sortering af affald eller hjemmekompostering.

Hver grøn guide har sin egen styregruppe med deltagelse af blandt andet lokale organisationer og foreninger. Styregruppen fastlægger, inden for det bevilgede projekt, de overordnede retningslinier for guidens arbejde og bidrager i øvrigt i forskelligt omfang til guidens arbejde. Der er eksempler på, at nogle projektdeltagere har svært ved at sikre en tilstrækkelig strategisk styring af projektet.

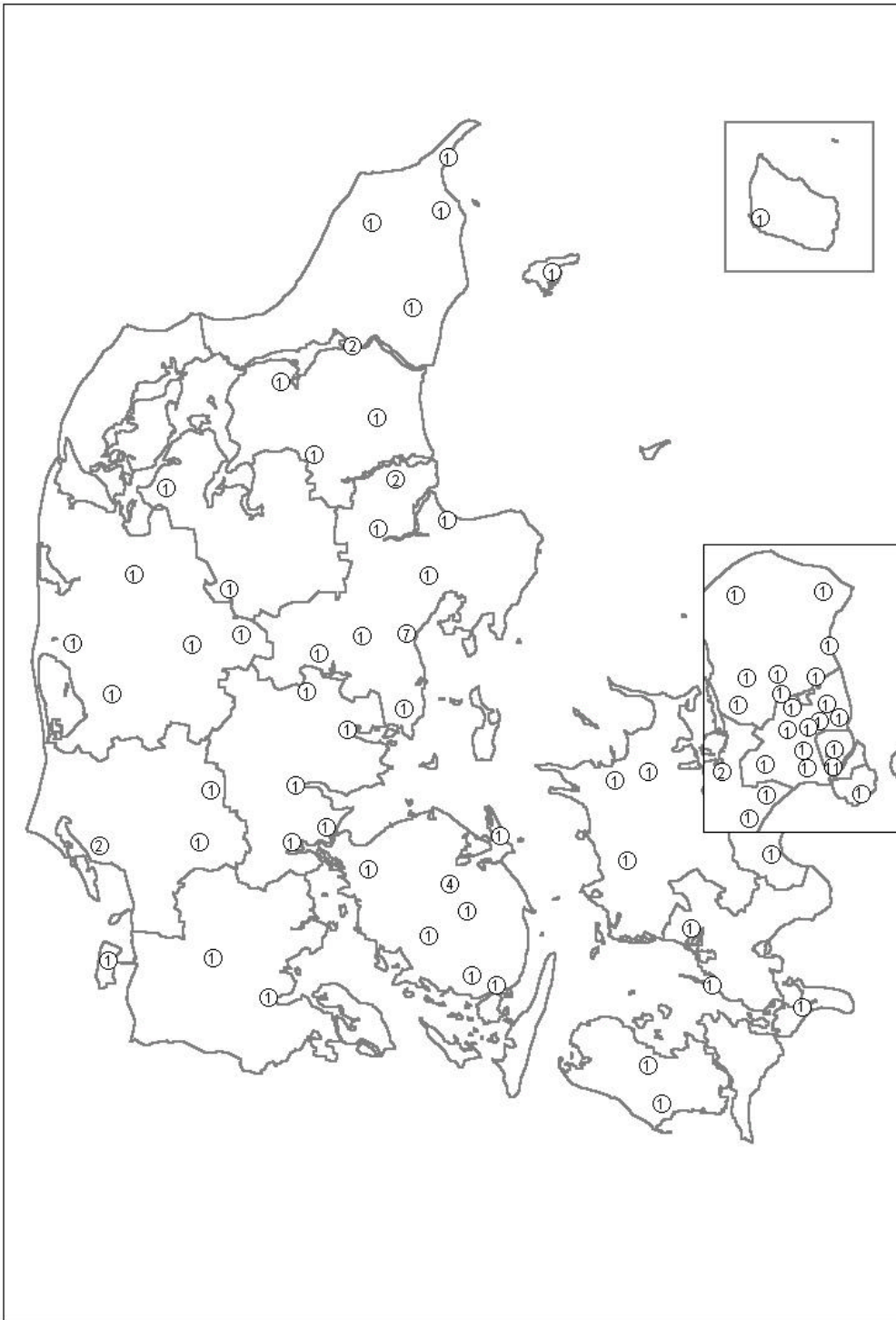
Til daglig arbejder de fleste guider meget selvstændigt – og for nogle guiders vedkommende lidt isoleret. En mindre del af guiderne deler arbejdsplads med andre professionelle formidlere for eksempel naturvejledere eller energi- og miljøvejledere. Samtidig er guidernes netværk af afgørende betydning.

Kommunens indstilling til den grønne guides arbejde er ofte afgørende for projektets chancer for succes. Der er stor forskel fra kommune til kommune, men generelt har der været tale om en positiv udvikling, hvor usikkerhed og manglende interesse erstattes af et godt og stadigt mere alsidigt samarbejde.

Der er imidlertid stadig stor usikkerhed omkring den fremtidige finansiering af de grønne guider. Det har blandt andet vist sig vanskeligt at opnå lokal finansiering, når tilskuddet fra Den Grønne Fond nedtrappes. Derfor føler mange grønne guider, at de "hænger på et yderligt mandat", som gør det svært at planlægge indsatsen og mobilisere og motivere samarbejdskredsen.

Yderligere information

www.mst.dk/gronfond/

Udbredelsen af grønne guider. Kilde: Årsberetning 2000, den Grønne Fond

De grønne guider er kendetegnet ved, at der er mulighed for en tilpasning til de lokale behov og ønsker. De grønne guiders indsats kommer derfor til udtryk i en lang række meget forskellige projekter. Indsatsen spænder således bredt fra konkrete projekter omkring ressourcebesparelser og affald til mere debatskabende initiativer omkring kampagner o. lign. Støtte til etablering af projekter med miljørelevans i lokalområdet er en hovedaktivitet for de grønne guider.

De grønne guider fungerer i høj grad som *en ekstra ressource* for lokalsamfundets borgere og øvrige aktører. Guiderne fungerer som en katalysator, der sikrer at lokale processer holdes i gang og at de lokale aktører får en hjælpende hånd.

Den ekstra arbejdskraft betyder ikke mindst, at netværksudvikling og koordination styrkes. De lokale aktører har typisk knappe ressourcer. Derfor er der brug for guiderne til at skabe kontakt på tværs og styrke samarbejdet mellem de forskellige aktører.

De grønne guider spiller en vigtig rolle i styrkelsen af dialogen om lokal bæredygtig udvikling mellem kommunalforvaltningen og borgerne. Deres særlige kvalitet er, at de fungerer som en tredje part, der kan bevæge sig som *den frie spiller* mellem borgerne og forvaltningen. Guiderne kan derfor hjælpe kommunerne med borgerinddragelse i praksis og borgerne med at udnytte

Mobilisering af borgere

Oprettelse af lokale aktivitetsgrupper inden for Agenda 21 arbejdet er et godt eksempel på den grønne guide som "den frie spiller".

I Gladsaxe var den lokale grønne guide initiativtager til, at LA21-gruppen diskuterede kommunens affaldsplan og kom med en række forslag til ændringer. Det var en meget tilfredsstillende proces for borgerne, at kommunen efterfølgende behandlede alle henvendelser politisk og svarede alle personligt. Det var – som en af borgerne udtrykte det – "demokratiet der virkede i praksis med vores grønne guide som demokratisk igangsætter".

muligheden for at få indflydelse på den kommunale miljøindsats.

De grønne guiders indsats er handlingsorienteret, dels som *informationsformidling* og dels som *støtte til lokale aktiviteter* med miljørelevans. Information om miljørigtige løsninger er en konkret og relevant miljøindsats, der især vil kunne føre til adfærdændringer hos folk, der allerede forsøger at leve mere miljørigtigt.

Miljøstyring i daginstitutioner

Miljøstyring i daginstitutioner er et eksempel på en succesfuld indsats. I dette tilfælde fra Ikast blev den grønne guide koblet på projektet på et tidspunkt, hvor det ikke fungerede så godt. De ansatte havde brug for at blive bedre klædt på – og der var behov for at gå bredere ud end blot til ledergruppen. Derfor blev det besluttet at udpege en miljøkoordinator i hver daginstitution – på linie med sikkerhedsrepræsentanten, til at varetage institutionens miljøarbejde.

Alle daginstitutioner i kommunen har i dag en miljøkoordinator. De mødes jævnligt med guiden for at deltage i kurser eller diskutere nye indsatsområder for miljøstyringen. Indtil videre arbejder institutionerne bl.a. med: ændret adfærd, ressource besparelser, kemi i børns hverdag, økologisk mad, naturlegepladser og bedre arbejdsmiljø.

Fælles for de grønne guider er således, at de i kraft af deres forskellighed, er i stand til at spille en vigtig rolle, både miljømæssigt og demokratisk i lokalsamfundene. Som en ekstra ressource og fri spiller udgør de samtidig ofte forskellen på succes eller fiasko.

Naturvejledere Oversigt

Formål og Bagvedliggende idé	<ul style="list-style-type: none"> ■ Gennem naturoplevelser at give befolkningen sundhed og livskvalitet og fremme forståelsen for, at naturen skal beskyttes og benyttes ■ At motivere til at fremme holdningsændringer frem mod en livsstil med udgangspunkt i naturgrundlaget ■ At tilbyde en helhedsorienteret formidling omkring mennesket og naturen, naturens balance og kultur miljøet
Vejlederens rolle	<ul style="list-style-type: none"> ■ Til at stå for dette arbejde findes 249 heltids- eller deltidsansatte naturvejledere spredt over hele landet
Overordnet struktur og udbredelse	<ul style="list-style-type: none"> ■ Ordningen er bredt forankret med vejledere placeret i Statsskov distrikterne (under Skov- og Naturstyrelsen), amter, kommuner, grønne organisationer og på oplevelses- og naturcentre samt museer ■ Antallet af Naturvejledere er vokset fra 14 i 1987 til 249 i 2000
Organisering og placering	<ul style="list-style-type: none"> ■ På landsplan koordineres ordningen via Fællessekretariatet som Skov- og Naturstyrelsen og Friluftsrådet sammen har det overordnede ansvar for ■ Vejlederne er organisatorisk placeret i mange forskellige organisatoriske sammenhænge. I 2000 var der i alt 249 naturvejledere. 55 er ansat i Skov- og Naturstyrelsen, 89 i kommunerne, 30 i amterne, 51 på museer og i organisationer og 24 freelancere. 50 naturvejledere modtager løntilskud fra Friluftsrådet
Målgrupper og øvrige vigtige samarbejdspartnere	<ul style="list-style-type: none"> ■ Skoler og daginstitutioner – børn, unge og lærere i folkeskoler ■ Borgere generelt i lokalområdet ■ Frivillige foreninger, herunder grønne foreninger ■ Primærproducenters organisationer (landbrug og skovbrug) ■ Turister
Typiske emner i Vejledningen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Menneskets møde med og påvirkning af naturen ■ Helhedsoplevelsen af naturen og af miljøbalancer ■ Miljø og natur i skolens "rum" og læringsprocesser ■ Naturforvaltning, natursyn og friluftsliv ■ Kulturhistoriske spor i naturen/landskabet
Typiske virkemidler og aktiviteter i vejledningen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Aktiviteter i naturen: guidede vandreture, aktivitetsdage, naturskoler, lejrskoler og primitive overnatninger ■ Fortælling, samtale, skriftlig formidling, f.eks. pjecer og skilte samt konkrete miljøforbedrende og bevarende aktiviteter, f.eks. vandløbsrestaurering ■ Etablere støttepunkter og grobund for friluftsliv, naturoplevelser og rekreation, f.eks. shelters, bålpladser og observationsskjul ■ Kurser og træningsforløb
Støttefunktioner	<ul style="list-style-type: none"> ■ Faglige støttede netværk bl.a. baseret på regionale netværk og erfa-grupper, som befordrer kollegial sparring, ideudveksling og udviklingsaktiviteter ■ Fællessekretariatet ■ Grunduddannelsesprogram med vægt på både naturfagligt og pædagogisk Indhold ■ Elektronisk netværk ■ Naturvejlederforeningen, Naturvejleder Nyt
Generelle Finansieringsforhold	<ul style="list-style-type: none"> ■ Finansiering fra Skov- og Naturstyrelsen (naturforvaltningsmidler), og Friluftsrådet (Tips- og Lotto midler), og lokalt fra amter og kommuner og i mindre omfang privat finansiering

Kommentarer til oversigten for naturvejledere

Naturvejlederordningen blev etableret på forsøgsbasis i 1987 og blev i 1989 gjort permanent. Ordningens formål er at opnå en bred og helhedsorienteret formidling omkring natur- og miljøforhold på lokalt plan, men også i globalt perspektiv.

I 2000 var der 249 hel- eller deltidsvejledere tilknyttet ordningen. Det vurderes samlet at svare til 155-160 heltidsstillinger. Deltidsvejledere kombinerer ofte vejledningsindsatsen med f.eks. myndighedsopgaver eller med anden vejledning som f.eks. skolekonsulent. De fleste naturvejledere er placeret i kommunerne, typisk på kommunalt drevne naturskoler med særligt fokus på børn og unge eller på statsskovdistrikter. Skov og Naturstyrelsen havde i 2000 i alt 55 fastansatte personer, der har gennemgået naturvejlederuddannelsen. Mange af disse personer har imidlertid andet hovedarbejde, f.eks. som skovfoged eller skovløber.

De forskellige organisationsforhold betyder, at vejlederne arbejder under meget forskellige forhold med hensyn til faglig sparring, ledelse og økonomi. Hvor nogle vejledere er placeret i centre sammen med andre naturvejledere, grønne guider o.lign., er andre mere isolerede og arbejder meget selvstændigt. Fælles for flertallet er dog, at ordningens grunduddannelse, kursusaktiviteter og formaliserede netværk tillægges stor betydning for den faglige kvalitet i vejledningen og for vejlederens egen tilfredshed og udvikling.

Et fællestræk er desuden, at naturvejledere generelt oplever en høj grad af frihed i planlægningen og udviklingen af arbejdet. Dette bidrager til stor jobtilfredshed hos vejlederne.

Et gennemgående problem er dog et højt arbejdspress og lange arbejdsdage, i et forsøg på at følge med efterspørgslen. Mange vejledere har booket deres kalender med aftaler 6-12 mdr. frem. Naturvejlederne oplever generelt en stigende efterspørgsel af deres vejledning. Det gælder især antallet af arrangementer for skoleelever, institutioner og foreninger. I de senere år har naturvejlederne nedprioriteret antallet af offentlige ture til fordel for de bestilte arrangementer blandt andet for at kunne arbejde mere strategisk og målrettet.

I 2000 blev gennemført i alt ca. 21.000 vejlederarrangementer under ordningen. Det samlede deltagerantal for de forskellige arrangementer var i alt ca. 739.000.

Brugerne er typisk børn og unge i børnehaver og skoler, lærere og pædagoger, som deltager i specielt tilrettelagte forløb i forbindelse med undervisningen samt individuelle borgere, som deltager i offentlige arrangementer. Desuden gennemfører flere vejledere særlige uddannelsesforløb for lærere og pædagoger.

Naturvejledernes arbejde retter sig også i et vist omfang mod andre specifikke grupper som frivillige organisationer, interessegrupper (f.eks. landbrugssammenslutninger) og virksomheder. Der kan således gennemføres bestilte, lukkede ture for eksempelvis en virksomhed, mod betaling.

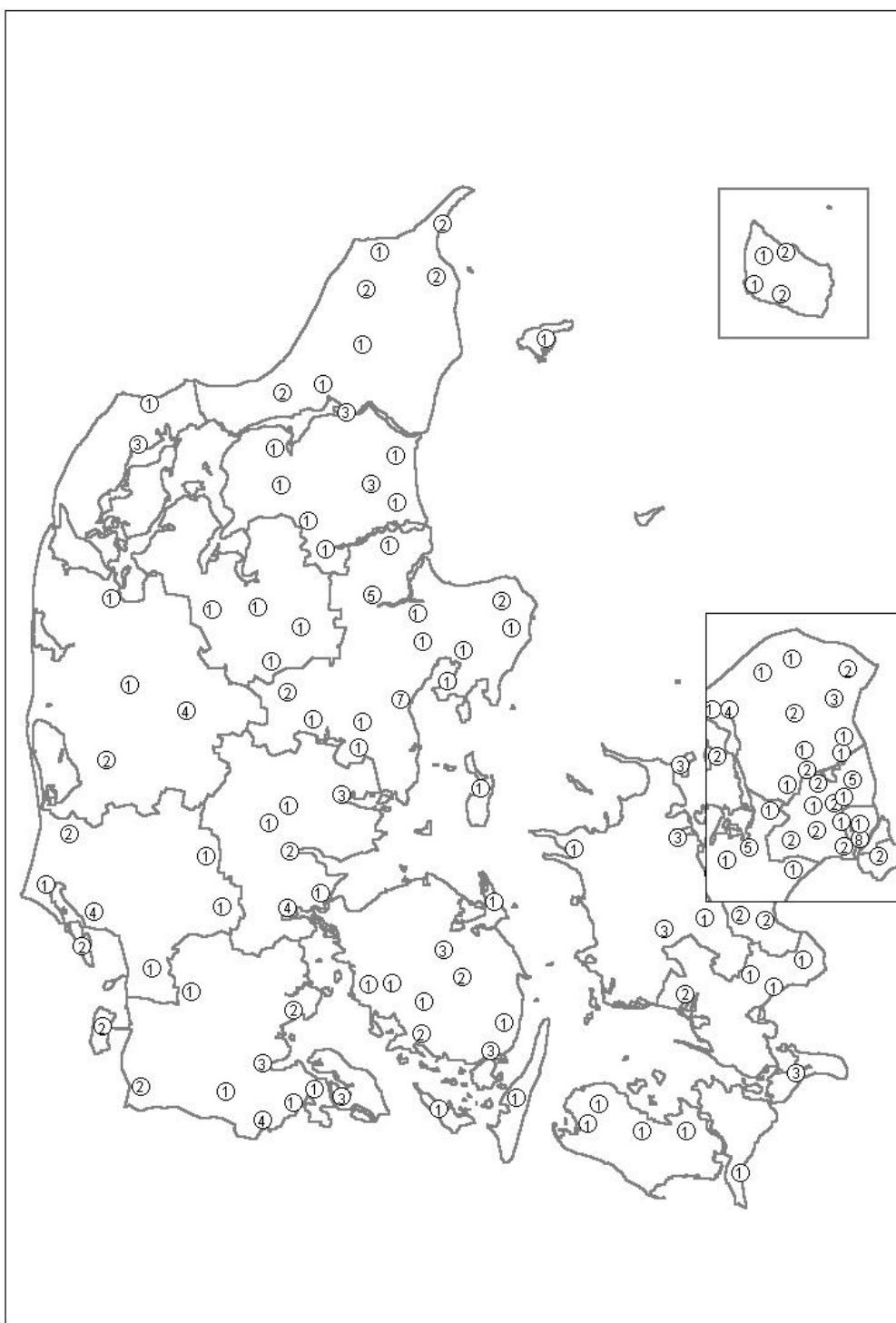
Da naturvejledningen er rettet mod formidling af naturoplevelser både for den umiddelbare oplevelses skyld alene og for at frembringe langsigtede holdnings- og adfærdsændringer, kan det være vanskeligt at vurdere vejledningens effekter. Det er især tilfældet i forbindelse med arrangementer for individuelle borgere, hvor der ikke er løbende kontakt mellem brugeren og vejlederen og derfor ingen garanti for tilbagemelding.

Naturvejlederne har et meget konkret afsæt for formidlingen, nemlig naturen, i bredeste forstand i hver enkelt vejleders område. Derfor bruges den lokale natur, landskabet, kulturminde osv. også i vid udstrækning i formidlingen af større sammenhænge, som f.eks. globale klimaforhold. Dette er med til at sikre en helhedsorienteret formidling omkring mennesket og naturen og naturens balance, også i et historisk perspektiv.

Yderligere information

www.sns.dk

www.sns.dk/friluft/netpub/naturvejledning/

Udbredelse af naturvejlederne, som arbejder ud fra et lokalt eller regionalt udgangspunkt. Herudover er der omkring 20 naturvejledere, som er tilknyttet landsdækkende organisationer.
 Kilde: *Her er din naturvejleder, 2000, Skov- og Naturstyrelsen og Friluftsrådet*

Naturvejlederordningen vurderes generelt af både brugere og vejledere som relevant, velfungerende og med gode resultater. Naturvejledningen er særligt koncentreret om to arrangementstyper: arrangementer for og med børn, især skolebørn og forskellige ture, både bestilte og offentlige. Arbejdet med børnene vurderes samlet set som det væsentligste og mest udbytterige for mange vejledere, dels fordi børnene får en øget og mere helhedsorienteret naturforståelse, dels fordi vejledningsaktiviteterne spiller en social rolle i institutionerne, og endelig fordi børnene kan være med til at påvirke forældre og andre voksne.

Særligt i arbejdet med børn skabes de gode processer og resultater oftest gennem enkle og konkrete, naturnære aktiviteter som opsætninger af fuglekasser, naturrestaurering, friluftsaftener osv. Disse aktiviteter giver børnene en umiddelbar forståelse for naturens processer og den betydning deres egen indsats har. For at opnå gode resultater ses det som afgørende, at aktiviteterne finder sted i naturen, og at de indgår i et længerevarende forløb, som giver børnene – og deres lærere og pædagoger – mulighed for fordybelse. Det er væsentligt for børnenes forståelse af naturens processer og for opbygning af ejerskab og ansvarlighed i forhold til naturen, at forløbet levner tid til, at børnene kan se resultatet af deres egen indsats.

Vejledningsaktiviteternes sociale betydning understreges af mange som mindst lige så væsentlig som selve naturformidlingen. Det, at børnene oplever sig selv og hinanden i nye og uvante sammenhænge, medfører ofte ændrede sociale relationer i klasserne og kan anvendes som en mekanisme til konfliktløsning. Både de sociale processer og selve naturformidlingen lykkes bedst, når lærere og pædagoger deltager aktivt og på forhånd har en ide med at inddrage naturvejlederen i undervisningen. I de tilfælde, hvor naturvejlederen spiller en solorolle og erstatter læreren, vurderer mange vejledere og lærere, at resultaterne er mindre positive.

Derfor er det også for mange vejledere et væsentligt succeskriterium, at lærere og pædagoger med tiden bliver selvhjulpne. Dette mål er endnu ikke nået til fulde, men processen er i gang, og stadig flere gamle brugere får efterhånden

behov for så begrænset rådgivning, at nye brugere kan inddrages. Overordnet set, må naturvejledernes indsats omkring rådgivning af børn, lærere og pædagoger betragtes som en udpræget succes, som har medført ændrede holdninger og øget handlekompetence hos børnene.

Vandløbsrestaurering

Flere naturvejledere har erfaringer med restaurering af vandløb sammen med brugergruppen. Vandløbsrestaurering er et eksempel på en aktivitet, som integrerer de bedste aspekter af aktiviteter med både større og mindre skolebørn. Et vandløb, så tæt på skolen som muligt, udvælges. Herefter deltager børnene i et længerevarende forløb, som omfatter bl.a. den konkrete vandløbsrestaurering og løbende fisketællinger. I forløbet får børnene en klar fornemmelse af naturen som en helhed og af betydningen af deres egen indsats. Det er for de fleste børn en succesoplevelse, når de efter restaureringen faktisk finder mere liv i vandløbet. Desuden fungerer forløbet som en vigtig social katalysator. Børnenes selvforståelse, faste sociale roller og mønstre udfordres af vådesokker og af nye fysiske aktiviteter.

Vejledernes turarrangementer vækker som regel størst interesse blandt midaldrende og ældre borgere – ”det grå guld”. Børnefamilierne vurderes til at have for travlt til at deltage. Hvor familiearrangementer er gennemført, vurderes disse meget positivt, både i forhold til en social og en naturformidlingsfunktion. De bestilte ture – arrangeret gennem foreninger, f.eks. landboforeninger og pensionistklubber - har tilsyneladende større effekt i forhold til at ændre brugerens opfattelser og adfærd og i forhold til at nå ud til et bredere publikum.

For alle typer af arrangementer gælder, at naturvejledernes faglige indsigt er af stor betydning for brugerne. Man forventer at få konkret viden med hjem. Lige så vigtig er imidlertid vejleders rolle som katalysator, idémager og igangsætter i forhold til forskellige brugergrupper. Derfor vægtes personlige egenskaber som lydhørhed, entusiasme og fleksibilitet hos vejlederen også højt af ordningens brugere.

Energi- og miljøvejledere Oversigt

Formål og bagvedliggende idé	<ul style="list-style-type: none"> ■ At fremme omstillingen af energiforsyningen til vedvarende energi og fremme omstillingen til en bæredygtig udvikling ■ Energistyrelsen basistilskud: At yde uvildig og saglig oplysning om vedvarende energi, især oplysninger om mulighederne for standardtilskud under Energistyrelsens udviklingsprogram for VE.
Vejlederens rolle	<ul style="list-style-type: none"> ■ Uvildig og saglig oplysning til borgere m.fl. omkring vedvarende energi og energibesparelser
Overordnet struktur og udbredelse	<ul style="list-style-type: none"> ■ 25 lokale energi- og miljøkontorer indgår i foreningen Samvirkende Energi- og Miljøkontorer (SEK), som varetager et fælles sekretariat. ■ På 21 kontorer er mindst én vejleder placeret m.h.p. lokal vejledning (heraf et kontor alene på projektmidler). Hertil kommer 4 kontorer, som er baseret på frivillige kræfter ■ Kontorerne er spredt ud over hele landet og dækker typisk et lokalt/regionalt område
Organisering og placering	<ul style="list-style-type: none"> ■ Det fælles sekretariat varetager en række overordnede opgaver for kontorerne, herunder administrationen af eksterne midler fra Energistyrelsen ■ De enkelte energi- og miljøkontorer er organiseret som en forening med bestyrelse og en tilhørende medlemskreds ■ Energi- og miljøvejledningen er ofte placeret i egne kontorer. Der er dog eksempler på fælles kontorer med den lokale elforsynings energicenter. Der er typisk 1-2 vejledere på det enkelte kontor
Målgrupper og øvrige vigtige samarbejdspartnere	<ul style="list-style-type: none"> ■ Borgere generelt, herunder den lokale medlemskreds ■ Industri og håndværkere, herunder VVS-folk og smedemestre ■ Kommuner, herunder primært tekniske forvaltninger ■ Skoler og andre uddannelsesinstitutioner ■ Derudover samarbejdes der generelt med OVE (organisationen for vedvarende energi)
Typiske emner i Vejledningen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Vedvarende energi ■ Ressourceforbrug og energibesparelser ■ Byøkologi - bygninger ■ Globale miljøeffekter i form af drivhuseffekter m.v.
Typiske virkemidler og aktiviteter i vejledningen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Konkret vejledning ■ Dialog og samtaler ■ Udstillinger, demonstrationsanlæg og rundvisninger ■ Foredrag, ekskursioner, ture ■ Anden formidling i form pjecer, tidsskrifter, breve m.v. ■ Udviklingsprojekter
Støttefunktioner	<ul style="list-style-type: none"> ■ Det fælles sekretariat for SEK ■ Interne kurser, fælles møder, træf og seminarer ■ Samarbejde med OVE omkring blad, faglige koordinatører m.v. ■ En netkonference på GAIA-net for Energi- og miljøvejledere
Generelle Finansieringsforhold	<ul style="list-style-type: none"> ■ Basistilskud fra Energistyrelsen (20 kontorer) ■ Ad hoc projekter fra Energistyrelsens tilskudsordninger ■ Andre projektmidler, som de enkelte kontorer har søgt hjem

Kommentarer til oversigten for Energi- og miljøvejledere

Energi- og miljøkontorerne begyndte så småt at vokse frem midten af 70'erne med udgangspunkt i de folkelige bevægelser for vedvarende energi. Der er i dag 21 energi- og miljøkontorer spredt ud over landet. Energi og miljøkontorerne er organiseret som medlemsbaserede foreninger, hvilket skal sikre en bred lokal opbakning.

Kontorerne leverer i dag en uvildig og faglig baseret vejledning omkring vedvarende energi, herunder om Energistyrelsens standardtilskudsordning til vedvarende energi anlæg som biobrændselsfyr, solvarmeanlæg og varmepumper. Ligeledes formidler kontorerne Energistyrelsens informationsmateriale i et samspil med styrelsens centrale oplysningstjeneste - Energioplysningen. Endvidere fokuseres der er i stigende grad på energibesparelser og til dels på byøkonomiske løsninger for nogle kontorets vedkommende.

Vejledningen retter sig primært mod almindelige borgere. Derudover retter vejledningen sig bl.a. mod små- og mellemstore virksomheder, tekniske forvaltninger, skoler og institutioner. En stor del af indsatsen er rettet mod husstande og andre, der er beliggende i det åbne land udenfor fjernvarme og naturgas områderne. Det er her, der er det største økonomiske og miljømæssige incitament for at arbejde med vedvarende energi i form af solvarme, biobrændsel m.v.

Energi- og miljøvejlederne får henvendelser fra mange borgere, der ønsker uvildig vejledning, før de træffer beslutning om nyinvesteringer i biobrændselsfyr el.lign.

Derudover søger Energi- og miljøvejlederne via en bred vifte af aktiviteter at udbrede kendskabet til vedvarende energi og energibesparelser. Tidsskrifter, arrangementer, ture er nogle af redskaberne.

For at understøtte udbredelsen af vedvarende energi er der gennem mange år blevet arbejdet målrettet på at påvirke og etablere et samarbejde med VVS-folk, smede m.fl. Dette er lykkedes, og mange VVS-folk og smede spiller i dag en aktiv rolle m.h.t. at indføre vedvarende energiløsninger hos deres kunder.

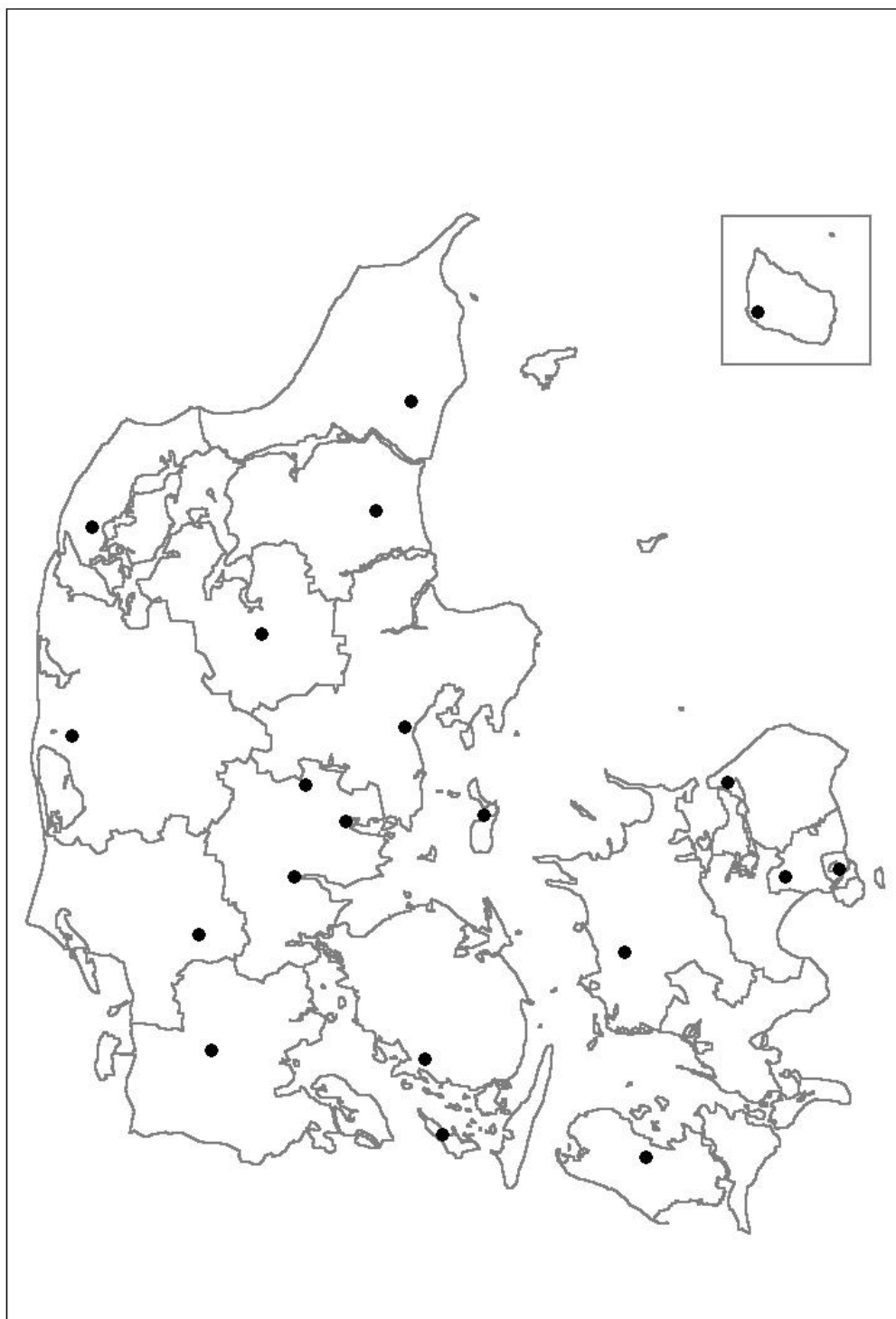
Energistyrelsen har gennem en række år anvendt Energi- og miljøkontorerne til at yde en lokal opfølgning på egne landsdækkende støtteordninger og kampagner.

I forbindelse med tilskudsordningen til elvarme konvertering, har energi- og miljøvejlederne ydet såvel teknisk/faglig vejledning som vejledning omkring selve ansøgningsmaterialet til borgere og installatører mv. Denne tilskudsordning er ophørt med udgangen af 2000, og dermed reduceret behovet for vejledning om tilskud på dette område.

I 2001 har der aktuelt kørt en kampagne omkring energiruder. I den sammenhæng er der blevet taget kontakt til nye målgrupper i form af tømrere/snedkere, glarmestre, byggemarkeder m.fl. Kampagnen er dog ikke blevet fulgt op af yderligere støttemidler.

De 21 lokale kontorer dækker hele landet, men giver ikke en fuldstændig ensartet dækning. Ærø-kontoret dækker f.eks. Ærø og Langeland mens det fynske kontor dækker hele Fyn. Der er etableret et paraplysamarbejde mellem de tre energikontorer i Vejle, Horsens og Brørup. Det er et forsøg på at skærpe den lokale/regionale profil og udnytte fælles ressourcer bedst muligt.

De enkelte kontorer har typisk 1-2 medarbejdere, hvoraf nogle er deltidsansatte eller projektansatte. Dette giver anledning til udskiftning. Blandt de fastansatte har flere vejledere imidlertid været længe i branchen, og har således opnået en værdifuld erfaring som via SEK-nettet formidles til (nye) kolleger.

Udbredelsen af Energi- og miljøkontorerne, som danner base for energi- og miljøvejlederne. Det er på kortet kun medtaget kontorer, der modtager en basisbevilling fra Energistyrelsen.
Kilde: Sekretariatet for SEK

De lokale energi- og miljøvejledere har via deres placering på de foreningsbaserede lokale energi- og miljøkontorer en selvstændig og uafhængig profil. Den enkelte energi- og miljøvejleder har sit bagland i form af den lokale forening, men har alligevel en udfarende rolle.

Energi- og miljøkontorerne har et fælles fagligt fokus på vedvarende energi og energibesparelser. Dette fokus afspejler sig i energi- og miljøvejledernes vejledningsindsats, som generelt er mere fagligt/teknisk specialiseret end mange af de andre ordninger. Mange energi- og miljøvejledere arbejder dog også i høj grad som katalysatorer, der arbejder procesorienteret i forhold til lokale aktører.

Vejledningen fra energi- og miljøvejlederne starter i ”øjnehøjde” forstået på den måde, at der tages udgangspunkt i praktisk viden og løsninger til borgeren, f.eks. om biobrændselsfyrr og solvarme er en løsningsmodel for det enkelte husstand. Håndteringen af henvendelser fra borgerne er den væsentligste kerneydelse, men suppleres i høj grad af en række andre tiltag i form af uddannelse, demonstrationsanlæg m.v.

Selvbyggerkurser omkring solvarme

NIVE´s Energi- og Miljøkontor i Thy har med succes afholdt selvbyggerkurser omkring solvarme, hvor folk får mulighed for at afklare, hvilket anlæg de har brug for og hvordan det kan bygges. Der købes elementer hos fabrikkerne, og der laves ofte en arbejdsdeling med den lokale smed. Den lokale smed har i den sammenhæng været involveret i over 800m² solvarmeanlæg. Andre Energi- og Miljøkontorer har taget idéen op.

Energi- og miljøkontorerne har en klar styrke m.h.t. at nå en (stor) målgruppe af mennesker, hvor snakken om energi og miljø skal være konkret og også handle om, hvorvidt ”det kan betale sig”. Det gælder såvel den almindelige borger, som de forskellige typer af håndværkere. Netop evnen til at gå i dialog med lokale håndværkere, byggemarkeder o. lign. er vigtigt, da de udgør et vigtigt beslutningsled i forbindelse med den almindelige forbrugers valg af løsninger. Dette er faldet godt i tråd med Energi-styrelsen målrettede støtteordninger og kam-

pagner, hvor Energi- og miljøvejlederne har medvirket til lokal opfølgning.

Energi- og miljøvejlederne har i forskellige sammenhænge udnyttet muligheden for at arbejde mere helhedsorienteret set fra brugerne synspunkt. En metode har været husbesøg til parcelhuse, landbrug og mindre servicevirksomheder. Ejendommene gennemgås her m.h.p. at udpege mulige besparelser på el, vand og varme, samt evt. muligheder for alternativ energiforsyning.

Samtidig bliver der stadig større fokus på byøkologiske tiltag i byggeriet. Dermed begynder der at tegne sig et billede af en helhedsrådgivning, der omfatter en styrket vejledning omkring byøkologiske tiltag i nybyggeri og renovering af huse, såvel som i forbindelse med ”driftsfasen”. Målgruppen er ikke kun almindelige husstande men lige så vel offentlige myndigheder m.v. Den nye kampagne omkring energiruder peger også i den retning. Et andet eksempel er, at SEK i 2001 er gået ind i et TV-projekt, der sætter fokus på økologisk om- og tilbygning af parcelhuse.

Udover formidlingen af praktisk viden m.v. indgår energi- og miljøvejlederne ofte i en række lokale udviklingsprojekter, som involverer en række lokale aktører. Der har gennem årene blandt andet været fokus på vindmølleudbygningen, men derudover tegner der sig projekter omkring større solvarmeanlæg o. lign.

Ærø som vedvarende energi-ø

Ærø's Energi- og miljøkontor har gennem årene i praksis fungeret som et lille grønt center på øen. Kontoret har gennem årene arbejdet for at fremme de lokale mål for Ærø som vedvarende energi ø og har i den sammenhæng været involveret i en række aktiviteter.

Blandt andet har den lokale energi- og miljøvejleder været involveret i den samlede proces med at få Rise Fjernvarmeværk op at stå og få den nødvendige lokale tilslutning. Fjernvarmeværket er baseret på solvarme (50 % dækning) og biomasse og dækker i alt 110 husstande.

Vejledere på grønne centre Oversigt

Formål og Bagvedliggende idé	<ul style="list-style-type: none"> ■ Lokale grønne centre eller Agenda 21- centre skal være med til at fremme en lokal bæredygtigt udvikling ■ Centerorganiseringen giver mulighed for at samle og kvalificere indsatsen på området
Vejlederens rolle	<ul style="list-style-type: none"> ■ Der er tale om udviklingsmedarbejdere med fokus på lokale udviklingsprocesser og projekter. Medarbejderne kan operere såvel indenfor som udenfor kommunalt regi, hvilket varierer fra center til center
Overordnet struktur og udbredelse	<ul style="list-style-type: none"> ■ Der er ikke en central koordinering af centrenes mål og indsats. Centrene er udsprunget af forskellige lokale initiativer, som er fremmet af lokale græs-rødder/grønne foreninger og/eller kommunen ■ Der findes omkring 9-12 centre. De er beliggende i hovedstadsområdet og i forbindelse med større provinsbyer
Organisering og placering	<ul style="list-style-type: none"> ■ Der er ofte tale om selvstændige institutioner med egen bestyrelse, med repræsentanter fra brugergrupper og evt. fra kommunen. ■ I en stor del af centrene sidder lokale vejledere (naturvejledere, grønne guider, energi- og miljøvejledere) ■ Centrene har typisk tilknytning til og/eller er baseret på frivillige grønne organisationer. ■ Centrene dækker typisk et lokalområde i form af en eller flere kommuner.
Målgrupper og øvrige Vigtige samarbejdspartnere	<ul style="list-style-type: none"> ■ Borgere generelt ■ Frivillige foreninger ■ Boligselskaber ■ Skoler og daginstitutioner ■ Kommuner
Typiske emner i Vejledningen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Ressourceforbrug og besparelser på el, varme og vand ■ Lokal forurening i form af affald, spildevand m.v. ■ Miljø og sundhed ■ Livsstil og forbrug ■ Byøkologi – bygninger, friarealer, trafikforhold m.v.
Typiske virkemidler og aktiviteter i vejledningen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Oplysnings- og informationsaktiviteter i form af arrangementer, foredrag, demonstrationshaver m.v. ■ Konkret rådgivning omkring specifikke miljøforhold m.v. ■ Igangsætning og drift af udviklingsprojekter ■ Indførelse af enkel miljøstyring i form af grønne regnskaber, handlingsplaner m.v.
Støttefunktioner	<ul style="list-style-type: none"> ■ Der er ikke etableret overordnede støttestrukturer for centrene, men der gøres forsøg på dette blandt nogle centre
Generelle Finansieringsforhold	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kommunale midler indgår typisk som en væsentlig del af finansieringen. Herunder kan både indgå skattefinansierede og takstfinansierede midler ■ Der er i dag statslig medfinansiering i det omfang, der er grønne guider m.v. tilknyttet ■ Der arbejdes i et vist omfang med indtægtsdækket virksomhed, herunder også projektmidler søgt hjem fra andre statslige projektpuljer

Kommentarer til oversigten for vejledere på grønne centre

I dag har en række grønne centre eller Agenda 21- centre fundet fodfæste rundt omkring i landet. Samlet set er der dog ikke mere end 9-12 grønne centre. Dette indikerer, at opbygningen og driften af et grønt center ikke er en nem proces. Flere centre har været i gang og er nu atter forsvundet fra landkortet.

De grønne centre er i høj grad præget af lokale ønsker, behov og muligheder. Et grønt center er derfor ikke en entydig størrelse. Det betyder også, at det kan diskuteres, hvad et grønt center egentlig er.

Centrene har som hovedregel et idégrundlag og en samlet strategi. Det står i modsætning til praktiske kontorfællesskaber, hvor der udelukkende kører selvstændige projekter og vejledningsaktiviteter. En anden skelnen kan måske stilles op i forhold til netværk, hvor samarbejdet er mere løst koblet.

Generelt set er et grønt center ofte et forsøg på lokalt at samle og kvalificere indsatsen omkring Agenda 21-arbejdet og en byøkologisk indsats. Det indebærer også, at lokale vejledere i form af grønne guider, energi- og miljøvejledere og naturvejledere i nogle sammenhænge indgår i centrene.

Nogle af de grønne centre har en tæt forbindelse til den lokale kommune. Centrene skaber her et mere uafhængigt forum for mødet med borgerne/brugerne. Den uafhængige profil giver samtidig mulighed for at satse på andre arbejdsmetoder og indsatsområder end kommunen.

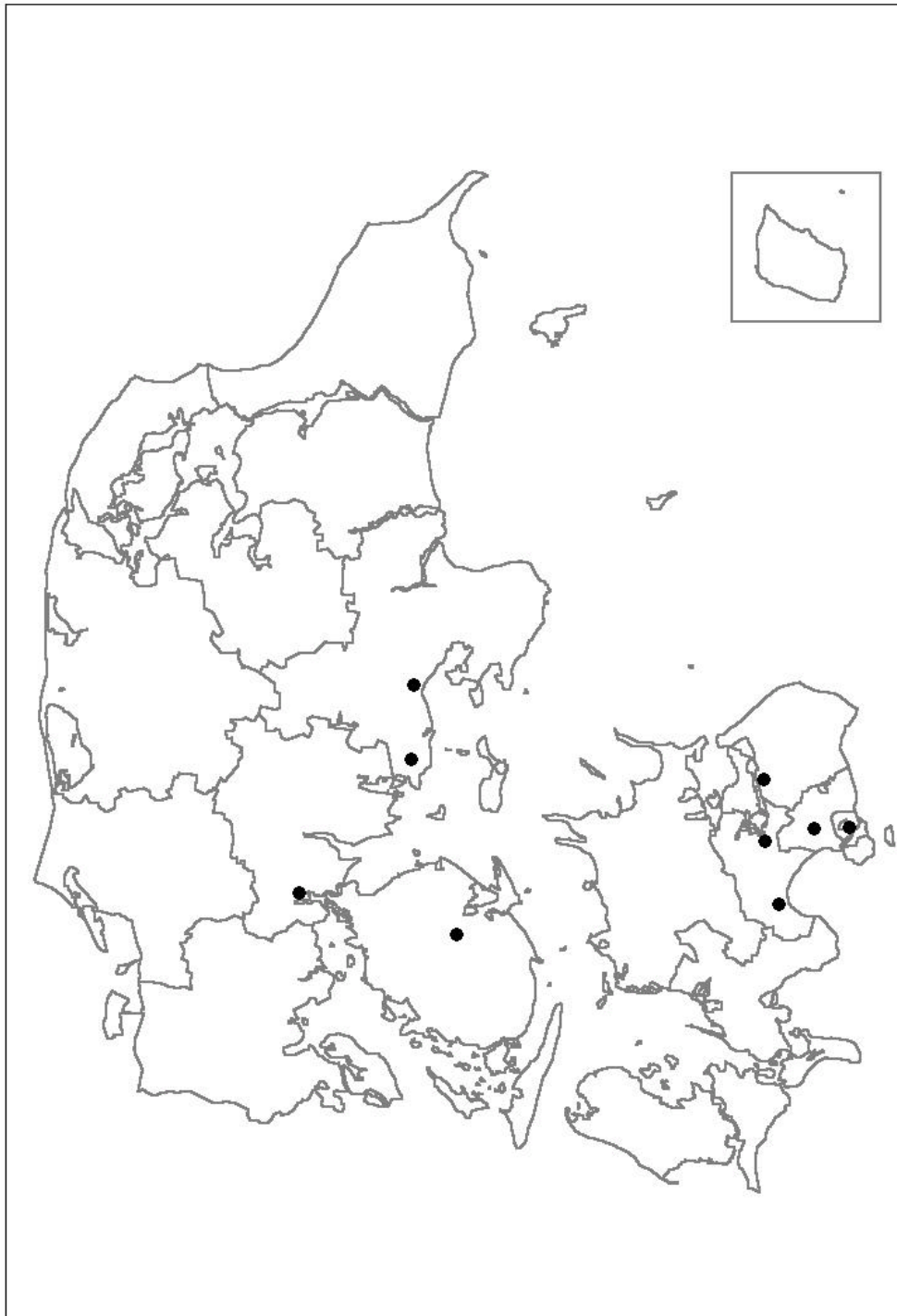
Et enkelt center er baseret på et tværkommunalt samarbejde mellem fire kommuner. Her går indsatsen mere på udvikling og integration af bæredygtighed i den kommunale forvaltning. I andre tilfælde udspringer centrene i højere grad af græsrodder og grønne organisationer. ”Professionelle græsrodder” samler sig, udbygger netværket og skaber udviklingsprojekter, der kan bære driften af centeret.

Lokale borgere/græsrodder er ofte repræsenteret i bestyrelser eller brugergrupper til centeret. I de mere græsrodsprægede centre er der også frivillige grupper, der bruger centrene som udgangspunkt for frivilligt arbejde.

Borgerinddragelsen i forskellige former fylder generelt meget i de grønne centres virke. Der satses ofte på kontakten til borgeren, der kommer fra ”gaden” og/eller på mere afgrænsede målgrupper i form af frivillige foreninger eller boligforeninger. Indsatsen strækker sig fra generel information til mere faste koncepter omkring affaldssortering, miljøhandlingsplaner m.v.

Centrene spænder generelt i størrelse fra en til tyve ansatte. Det kan diskuteres, om man med én ansat kan kalde sig et center. Det største Grønne Center er Københavns Miljø- og Energikontor (KMEK) – også kaldt Økologihuset. KMEK aktiviteter spænder så vidt, at det ikke har nogen mening alene at betragte det som et energi- og miljøkontor.

Enkelte af centrene bevæger sig fra at være lokale til at være mere landsdækkende. Miljøbutikken i Odense er eksempel på et center, der fremover i højere grad vil fokusere på opgaver over hele landet. Finansieringsmæssigt betyder det samtidig satsning på en større selvstændig indtjening.

Udbredelsen af grønne centre. Kortet bygger på vores skøn, herunder bl.a. om der er lønnede medarbejdere på stedet. *Kilde: Baseret på liste fra Agenda 21-Centret Albertslund*

De grønne centre er bud på, hvordan man lokalt kan samle kræfterne og give lokal vejledning omkring bæredygtig udvikling en mere selvstændig og synlig profil overfor de lokale aktører. Når kræfterne samles, giver det bedre mulighed for at sikre kontinuiteten og dermed forankre den faglig kompetence og netværksdannelsen. Den selvstændige profil giver mulighed for at arbejde tværsektorielt og helhedsorienteret i forhold til kommuner, borgere m.v.

De grønne centre giver de lokale vejledere en organisation, som tager udgangspunkt i deres målgrupper og deres arbejdsopgaver. Samtidig finder flere former for lokale vejledere ofte sammen under samme tag, hvilket styrker muligheden for lokalt samarbejde og synergi. Økolariet i Vejle er eksempel på et ambitiøst bud på et kommende grønt center .

Det er meget væsentligt for de grønne centre, at der er en lokal forankring. Det gælder både m.h.t. finansieringen og den konkrete kontakt med borgere og kommune. En bred lokal repræsentation i bestyrelsen og evt. tilknyttede forninger er med til at støtte denne forankring. Det gælder også i forhold til brugerne. Samlet set har centrene god mulighed for at opbygge et tilstrækkeligt netværk og brugergrundlag.

Affaldsprojekter på Indre Nørrebro

Københavns Miljø- og Energikontor har gennem en årrække arbejdet med affaldsprojekter på indre Nørrebro. I alt 9 medarbejdere arbejder med projektledelse, udvikling, uddannelse af gårdmænd m.v. og er bl.a. finansieret af affaldsselskaberne Vestforbrænding og R98. Der er blevet etableret 69 miljøstationer i gårdene med plads til affaldssortering i 7 fraktioner. Resultatet har været en reduktion i restafaldet til forbrænding på 30-40%. Besparelser på renovationsafgiften er bl.a. blevet brugt til ansættelsen af grønne gårdmænd. I alt er 18 grønne gårdmænd blevet ansat, heraf dog enkelte via den grønne jobpulje.

De grønne centre har ofte etableret et samarbejde og en arbejdsdeling med den kommunale forvaltning, det lokale affaldsselskab m.fl. De grønne centre håndterer eksempelvis borgere og andre lokale aktører, mens kommunen tager sig

af interne forhold. Der er dog ingen entydig opskrift på det gode grønne center. I andre sammenhænge er netop intern kommunal udvikling målet. Det handler dog stadigvæk om det samme – de lokale vejledere på de grønne centre leverer en ydelse, som samarbejdspartnerne ikke selv er gearret til.

De grønne centre og deres vejledere har generelt arbejdet meget med de borgerrelaterede aktiviteter. Det har f.eks. givet resultat at fokusere på afgrænsede og veldefinerede målgrupper. Det kan være miljøplaner for boligforeninger, livsstilskonkurrencer for familier, affaldssortering i gårdene m.fl. Det har i alle sammenhænge vist sig nødvendigt, at de lokale vejledere giver de involverede grupper personlig opbakning – tingene sker i første omgang ikke af sig selv. I det hele taget er det erfaringen, at det kræver tid og tålmodighed at få sat lokale processer i gang. Men så er der også mulighed for at koble miljømæssige og sociale udviklingsprocesser.

Samarbejde med boligselskaber

Agenda Center Albertslund har støttet arbejdet med at lave miljøplaner for de lokale afdelinger af boligselskaberne i Albertslund Kommune. Der er tale om en simpel form for miljøstyring, hvor de enkelte afdelinger selv vægter en indsats omkring f.eks. energiforbrug, affald, grønne arealer m.v. I alt er områder svarende til ca. 45 % af byens borgere omfattet af en miljøplan. Der er indledt et samarbejde omkring med boligafdelinger i andre kommuner om etablering af erfa-grupper omkring emnet.

De grønne centre er gode til nyudviklinger og gode til at følge dem til dørs. Nye initiativer sættes i gang, prøves af og finder evt. en lokal forankring. Her kommer de grønne centre ofte et trin videre – projekterne udvikles ofte til koncepter. Miljøbutikken i Odense har lavet flere koncepter, som markedsføres over hele landet. Byøkologisk Center i Kolding har f.eks. med held taget udgangspunkt i konceptet omkring grønne detailhandel – 30-40 % af butikkerne i Kolding Kommune er optaget på den lokale ”grønne liste”. I den forbindelse bevæger den lokale vejledning sig ud over kommune- og amtsgrænsen - de grønne centres formidling bliver mere regionalt- og landsdækkende.

4.2 Overblik over støttefunktioner mv.

De lokale vejledere bakkes i forskelligt omfang op af formelle og uformelle støttefunktioner for eksempel i forhold til uddannelse, IT-netværk og erfa-netværk. I det følgende præsenteres de vigtigste støttefunktioner.

Agenda 21-medarbejdere

Som kommunale eller amtskommunale ansatte har Agenda 21-medarbejderne principielt adgang til hele det kommunale systems udviklingsapparat, netværk, og efteruddannelsestilbud mv. Der kan fremhæves følgende mere specifikke støttefunktioner omkring Agenda 21-medarbejderne.

- Værktøjer og nyhedsbreve (6 gange årligt) fra Landsplanafdelingen m.fl.
- Kurser under KL
- Fagligt netværk omkring Agenda 21 under Foreningen af miljømedarbejdere i kommunerne (FMK)
- Guldkorndatabase over Lokal Agenda 21-projekter (www.lokalagenda21.dk)

Af særlige støttetilbud inden for lokal Agenda 21 kan fremhæves det koordineringsarbejde som Miljø- og Energiministeriets Landsplanafdeling, KL og ARF har iværksat i 1994, og som blandt andet har resulteret i en serie hæfter og en større anlagt "værkstøjskasse" mv. Gennem disse publikationer og gennem nyhedsbrevet formidles ny viden, gode eksempler og nye kontakter til brug for det lokale arbejde. Nyhedsbrevet er p.t. oppe på udgivelse nr. 35.

Endvidere har KL tidligere afholdt kurser, hvor Agenda 21-medarbejderne uddannes til at koordinere en omstilling, samt tilrettelægge og gennemføre kortere miljøuddannelser af øvrige medarbejdere i de kommunale institutioner og forvaltninger. Kurserne vil blive tilbudt igen fremover, evt. i samarbejde med andre vejlederordninger.

Der er 2001 dannet en Agenda 21-faggruppe under Foreningen af Miljømedarbejdere i Kommunerne. Den bygger bl.a. på medlemmerne fra et netværk af Agenda 21-"tovholdere", som har kørt fra 1996-2001. Tovholderne har bl.a. været initiativtagere til en hjemmeside omkring LA21, som dog p.t. ikke opdateres.

Der er endvidere oprettet en guldkorndatabase, som er bestyret af Dansk Center for Byøkologi. Databasen benyttes dog tilsyneladende ikke i det forventede omfang.

Grønne guider

Som en integreret del af den samlede grøn guide ordning har Den Grønne Fond etableret en fast struktur til at understøtte netværkskoordinering og efteruddannelse mv. Det drejer sig først og fremmest om:

- Den obligatoriske 5 ugers efteruddannelse
- Netværkskoordinatorerne, p.t. hos Grøn Information
- Foreningen af grønne guider
- GAIA - det elektroniske netværk
- Regionale GG-netværk
- Uformelle netværk (Udd.hold 1, 2, 3 samt 4 og projekt eller temanetværk)

Administrationen af grøn guide ordningen og bevillingerne til de enkelte grøn guide projekter varetages af Det Grønne Sekretariat i Miljøstyrelsen, som også i et vist omfang rådgiver projekterne.

For at styrke guiderne kvalifikationer samt netværksdannelsen blev der fra starten etableret en fælles 5 ugers obligatorisk efteruddannelse fordelt over 1½ – 2 år. Uddannelsen omfatter hovedsagelig værktøjer til brug for vejledere arbejdet og samarbejdet med lokale aktører. Som eksempler kan nævnes undervisning i netværksdannelse, dialog træning, konfliktløsning og mødeledelse, brug af GaiaNet og presse.

De grønne guider er organiseret i Foreningen for grønne guider. Foreningen har bl.a. til formål at udvikle den faglige diskussion mellem guiderne. Derudover kan foreningen træde til - i en form for bisidderfunktion, hvis en guide har problemer af ansættelsesmæssig karakter.

Den daglige netværkskoordination sker pt. fra Grøn Information, der har ansat to netværkskoordinatorer. Det elektroniske netværk GAIA-net bruges til intern kommunikation, erfaringsudveksling og til information af netværkskoordinatorerne, den ansvarlige for efteruddannelsen samt Den Grønne Fonds Sekretariat. Der er ingen præcise opgørelser over hvor meget guiderne bruger GAIA, men stikprøver viser at Nyhedsbrevet fra Grøn Information læses af 66% af guiderne i løbet af den første uge, mens der på én af de 16 konferencer var godt 50 forskellige indlæg i løbet af juni 2001.

Foruden det elektroniske netværk støtter Grøn Information også de regionale netværk og temanetværk, afholder ad hoc kurser og årsmøder.

Grøn guide ordningen er netop blevet evalueret af Jeppe Læssøe, der løbende har fulgt ordningen gennem 4 år. Følgeevalueringen har løbende bidraget med input til ordningen.

Naturvejledere

Naturvejledningen koordineres på landsplan af et *Fællessekretariat*, hvor Skov- og Naturstyrelsen sammen med Friluftsrådet har det daglige overordnede ansvar for udvikling og koordinering af naturvejlederordningen. Rammerne for Fællessekretariatets arbejder udarbejdes af Naturvejlederudvalget, der er sammensat af repræsentanter fra amter, kommuner samt erhvervs-, friluft- og naturbeskyttelsesorganisationer.

Naturvejlederne har følgende støttefunktioner tilknyttet ordningen:

- Grunduddannelsen på Skovskolen i Nøddebo
- Temadage og efteruddannelse
- Naturvejlederforeningen (www.naturvejleder.dk)
- Netværkskoordination
- Uformelle netværk, f.eks. med elever fra grunduddannelsen
- IT-netværket
- Tidsskriftet Naturvejleder Nyt

Naturvejlederuddannelsen består af en grunduddannelse på 4 kurser (i alt 25 kursusdage) og 3 studieprojekt perioder fordelt over 22 mdr. For at blive optaget på uddannelsen skal ansøgerne være ansat som naturvejleder og have en bred faglig viden om natur og miljø. Foruden natur, miljø og kulturmiljø har uddannelsen stort fokus på formidling, kommunikation og pædagogik.

I tilknytning til uddannelsen arrangeres løbende efteruddannelse blandt andet i form af temadage, som i de senere år blandt andet er udviklet i samarbejde med de grønne guiders netværkskoordinatorer. I 2001 er der således afholdt fælles temadage om miljøformidling til børn i institutioner. Endvidere afholdes korte kurser, som er åbne for alle interesserede.

Naturvejlederforeningen er et forum for natur-skole- personale og naturvejledere med ca. 300 medlemmer. Foreningen udgiver bladet Naturvejleder-Nyt 4 gange om året. Desuden arrangerer foreningen naturvejledernes Årskonference.

I 1999 igangsatte naturvejlederne et 3-årigt forsøg med netværkskoordination. Forsøget omfatter en netværkskoordinator ansat på Fællessekretariatet og 6 regionale netværkskonsu-

lenter - udpeget af vejlederne selv. De regionale netværkskonsulenter er frikøbt én dag pr. uge til at støtte naturvejlederne i området og sikre et tættere samspil mellem det regionale og centrale niveau.

Efter en forsigtig start, hvor konsulenterne bl.a. skulle vænne sig til deres nye rolle, har det regionale netværk udviklet sig til en værdifuld organisering, ikke mindst når der er brug for at spille sammen vertikalt mellem de enkelte vejledere og det centrale niveau. Ordningen forventes derfor at fortsætte i en lignende form efter forsøgets udløb. I det hele taget er netværksrelationen meget vigtig og foruden de formelle netværk findes der en stribe lokale, uformelle netværk.

Efter inspiration hos de grønne guider har Naturvejlederne har også etableret et IT-netværk – *NaturvejlederNet*. Netværket er placeret på SkoleKom, hvilket giver mulighed for at alle lærere der er tilmeldt SkoleKom, kan deltage i de åbne konferencer. Det er vanskeligt at registrere brugen af netværket, idet der ikke er indbygget en statistisk funktion på nettet, men en stikprøve fra november 2000 viste at mindst 150 af NaturvejlederNets brugere og omkring 80 andre – herunder en stor del af de grønne guider havde læst indlæg, og omkring 90 brugere havde skrevet indlæg.

Energi- og miljøvejledere

Energi- og miljøkontorenes organisering i SEK er overordnet med til at styrke og profilere vejledningsindsatsen. Konkret er der følgende støttefunktioner:

- Det fælles sekretariat for SEK
- Interne kurser og fællesmøder
- Åbne træf og seminarer
- Samarbejde med OVE omkring blad, faglige koordinatører m.v.
- En netkonference på GAIA-net for Energi- og miljøvejledere

Det fælles sekretariat varetager en koordinerende og igangsættende funktion på en række områder. Det gælder bl.a. kontakten til Energistyrelsen omkring basisbevillinger.

Der bliver løbende afholdt interne kurser. I 2000 blev der i samarbejde med Teknologisk Institut, Risø og Dansk Vindmølleforening afholdt ti kursusdage i biobrændselsanlæg, solvarme, varmepumpe og vindkraft. Der har tillige været afholdt kurser omkring energiruder. Der afhol-

des endvidere en del åbne træf og arrangementer i samarbejde med OVE. Samarbejdet med OVE strækker sig endvidere til bladet "Vedvarende energi", samt til udpegning af en række fælles faglige koordinatore, som skal inspirere såvel internt som eksternt på hver sit faglige område. Endelig er der oprettet en netkonference på GAIA-net, som kun kan benyttes af Energi- og miljøvejlederne.

Grønne centre

Der er ingen fælles støttefunktioner for de grønne centre som sådan. På nogle grønne centre er der ansat grønne guider m.v., som kan benytte egen ordnings støttemuligheder.

Der er forsøg i gang med at skabe et netværk for de grønne centre med fælles sekretariat. Det skal fremme og understøtte det lokale Agenda 21-arbejde, samt øge samarbejdet og koordineringen mellem centrene. Endelig lægges der vægt på at få centrene involveret i internationalt arbejde. Det har dog vist sig at være svært at få finansieringen på plads.

Generelle støttefunktioner

Vejlederne bruger desuden en række generelle støttefunktioner, som ikke er specielt oprettet til deres ordning. Det gælder f.eks. Miljø- og Energiministeriets Miljøbutik, Energioplysningsen, Grøn Information – som miljø informationscenter, Nordvestjysk Folkecenter for Vedvarende Energi, Øko-Net, Landsforeningen for Økologisk Jordbrug (LØB), Dansk Center for Byøkologi og Byplanlaboratoriet.

4.3 Byøkologi

Byøkologi er i de sidste ti år blevet et stadig mere aktuelt nøgleord for megen af den udviklingsaktivitet der finder sted omkring miljø-, energi- og naturforhold. Begrebet er i takt hermed gledet ind i det daglige sprog og den værktøjskasse, som mange lokale vejledere anvender. Men det er uklart, hvad begrebet omfatter, og hvorledes de enkelte ordninger skal forholde sig til byøkologien. Der er således i praksis stor variation mellem ordningerne indbyrdes og mellem forskellige vejledere inden for samme ordning i holdningerne til, hvorledes man forholder sig til byøkologien.

En medvirkende årsag til uklarheden er, at byøkologien som et forholdsvis nyt fænomen endnu opfattes som et diffust begreb, der kun vanskeligt sættes på en præcis formel. Som det er udtrykt i et interview: "*Byøkologi er et intuitivt begreb. Når man hører ordet, forstår man det. Men når man skal forklare det, bliver det svært!*".

Dansk Center for Byøkologi har siden 1996 været i funktion som nationalt videncenter. På centret har man på denne forholdsvis korte tid haft forskellige definitioner af indsatsområdet. Centret anvender i dag en bred definition af byøkologien, hvorunder en mængde varierende, bymæssige lokale Agenda 21-aktiviteter henregnes. DTU har også i nogle år beskæftiget sig med byøkologien, men også hér er der tilsyneladende sket et skred i opfattelsen af byøkologien, der i dag opfattes som værende mere snæver end blot for nogle få år siden (ref: Morten Elle, DTU). På Forskningscenter for Skov, Landskab og planlægning findes Nordeuropas eneste center for "Urban Forestry", hvor byplanlægning og byøkologi indgår med en væsentlig rolle.

En populær definition af byøkologien er, *at den skal løse alle problemer eet sted*, i modsætning til eksempelvis den traditionelle sektorplanlægning, *hvor man løser eet problem alle steder*. I denne definition understreges den lokale, helhedsorienterede tilgang. Men definitionen forklarer stadig ikke, hvad byøkologien mere præcist omfatter. Dette skyldes blandt andet, at den løsning, der dur eet sted, ikke automatisk er gangbar et andet sted, set ud fra en lokal helhedsbetragtning.

Byøkologien opfattes i dag også blandt vejlederne forskelligt. På den ene side som omhandlende specifikke teknologiske og bygningsmæssige grønne foranstaltninger. Det vil sige en forholdsvis snæver definition. I den anden ende af spektret møder man en helhedsopfattelse, der er så bred, at det kun vanskeligt lader sig gøre at skelne mellem begreberne byøkologi og bæredygtig udvikling og lokal Agenda 21 i det hele taget. Meget afhænger således af øjnene, der ser. Én faglighed fokuserer meget på beboerens rolle, en anden på bygninger og teknik, mens en tredje har fokus på ressourcestrømmene.

Forskellige opfattelser

Man møder på denne baggrund tre hovedopfattelser af byøkologiens placering i vejledningsarbejdet.

1. **Et specialområde:** Byøkologien er et indsatsfelt, som er relevant for visse typer af lokale vejledere, men er i øvrigt ikke noget, der står særligt centralt i bevidstheden. Andre tilføjer, at en vis forståelse for begrebet

er en forudsætning for, at vejlederen kan tale med folk ud fra de lokale forudsætninger

2. **Eet fokusområde blandt flere:** Byøkologien eller enkeltelementer heraf spiller en betydende rolle for dele af vejledningsindsatsen. Denne opfattelse har tilsyneladende bred genklang blandt mange GG'er, LA21-medarbejder og energi- og miljøvejledere
3. **Det primære arbejdsfelt:** Den tredje opfattelse er, at vejledningens raison d'être er byøkologien, og at bæredygtig udvikling i lokal sammenhæng simpelthen bare er et andet ord for byøkologi. Her opereres med et bredt favnende byøkologibegreb, der i nogle tilfælde vægter arbejdet med sociale og demokratiske problemstillinger lige så højt eller højere end de mere tekniske, miljømæssige forhold.

I evalueringsarbejdet er der af praktiske årsager anvendt en definition, som tilstræber at ramme kerneområderne i byøkologien, for ad denne vej at kunne pejle, hvorvidt disse primære områder er dækket af de forskellige vejlederes aktiviteter.

Definitionen, der er anvendt, lyder som følger:

Byøkologi er helhedsløsninger vedrørende:

- *det byggede (bygninger og byrum)*
- *trafik og fysisk planlægning*
- *naturindholdet i byen*

I interviewene med nøglepersonerne, i telefoninterviewene med vejlederne og endelig i spørgeskemaet til brugerne er det testet, hvorledes man forholder sig til byøkologien, samt i hvor høj grad byøkologien indgår dels i tænkningen bag ordningerne og dels konkret i vejlederarbejdet. Ses på formål og idégrundlag for de enkelte ordninger sammenholdt med vejledernes egne svar omkring byøkologien (dette uddybes i kapitel 5), kan man direkte og indirekte karakterisere ordningernes forhold til byøkologien som følger.

Agenda 21-medarbejdere

Byøkologien indgår ikke som et direkte beskrevet element i ordningen. Mange kommuner har dog i deres lokale Agenda 21-arbejde eksplicit eller implicit arbejdet med klare byøkologiske aktiviteter som for eksempel miljø & trafik, natur i byen, samt økologisk orienteret planlægning & byudvikling, ligesom projekter indenfor

eksempelvis miljø & sundhed, der af nogle dog betragtes som et mere perifert byøkologisk indsatsfelt, indgår i projekterne. Der er derfor andre medarbejdere i kommunen, som i større eller mindre omfang arbejder med byøkologi.

Grønne guider

De grønne guider har heller ikke byøkologien skrevet direkte ind i idegrundlag og formål. I praksis er mange grønne guider imidlertid engagerede i projekter, som de selv beskriver som "byøkologisk orienterede". Enkelte grønne guider vurderer næsten hele deres virke til at ligge indenfor byøkologien. De grønne guider vurderer generelt selv at lægge en del vægt på byøkologiske emner som det byggede (bygninger, pladser og fællesarealer) og trafik & fysisk planlægning, ligesom der i større grad henvises til aktiviteter indenfor miljø & sundhed samt livsstil & forbrug.

Naturvejledere

Med en formålsbeskrivelse, der tager udgangspunkt i formidling af naturen er det naturligt, at naturvejlederne ikke selv opfatter byøkologien som et særligt væsentligt indsatsområde. For mange naturvejledere handler byøkologien simpelthen om natur i byen, dvs. meget enkel og kontant opfattelse af begrebet, men dette regnes generelt ikke for særligt væsentligt. Områder som miljø & sundhed samt livsstil og forbrug står lidt mere centralt. Der er fra naturvejlederordningen signaler om, at begreberne bæredygtig udvikling og lokal Agenda 21 bliver stadig mere centrale som baggrund og ramme for vejledningsarbejdet. Dette synes indirekte at medføre, at også byøkologien får en mere central placering, bl.a. gennem uddannelsesindsatsen

Energi- og miljøvejledere

Byøkologibegrebet står i dag ikke særlig stærkt blandt vejlederne, når der bortses fra konkrete tekniske vedvarende energi-løsninger. Københavns MEK udgør en undtagelse, da man her arbejder meget med byøkologien. Med en primær målgruppe, der består af individuelle husholdninger beliggende i det såkaldte "område 4" (dvs. områder uden kollektiv varmforsyning) har kontorerne per tradition en snævrere bygningsøkologisk men næppe en decideret byøkologisk indgang til arbejdet med vedvarende energi.

Vejlederne angiver selv, at man i nogen udstrækning arbejder med byøkologiske problemstillinger i forhold til det bygningsorienterede. Også til trafik & fysisk planlægning indgår i

rådgivningen. SEK er efter det oplyste på vej mod at orientere sig mere bredt i forhold til miljø- og energispørgsmålene ikke bare i snæver bygningsmæssige henseende men også i mere bred udviklingsmæssig sammenhæng. Byøkologien vil således fremover formentligt udgøre et stadigt stigende arbejdsfelt for vejlederne.

Grønne centre

De grønne centre er nok den af de fem ordninger, der mest direkte definerer sin selvforståelse på basis af et byøkologisk orienteret tankesæt. Flere centre har decideret ordet "byøkologi" med i navnet eller i formålsparagraffen. Dette idegrundlag kombineret med en sædvanlig vis bred opfattelse af byøkologi-begrebet på centrene, betyder at mange af vejlederne her angiver at arbejde med byøkologi. Bortset fra emneområdet naturmæssige forhold, indgår emneområderne forurening og ressourceforbrug, humanøkologi og byøkologiske helhedsløsninger som emner i den vejledningsindsats, der ydes fra centrene side.

Afslutning

Diskussionen om byøkologien afspejler en grundlæggende forskel som består i, hvorledes man afgrænser begreberne LA21, bæredygtig udvikling og byøkologi fra hinanden. Er byøkologien en delmængde af LA21 eller er der stort set tale om det samme? Eller er det ligefrem byøkologien der er det overordnede begreb?

Set udfra et evalueringssynspunkt rummer begrebet byøkologi generelt så mange fortolkningsmuligheder og meninger, at det er vanskeligt at evaluere på i denne sammenhæng.

Man kan med god ret argumentere for, at en række bestemte aktiviteter nok kan være lokal Agenda 21-relaterede (f.eks. kommuneplanarbejdet, grønne regnskaber, miljøstyring og grønne kommunale indkøb), men næppe falder ind under byøkologien fordi "byen" ikke er nogen betingelse. Altså er byøkologien en delmængde af noget større, nemlig lokal Agenda 21.

Skal der uddrages en konklusion af debatten må denne være, at byøkologien er kommet på dagsordenen, og at begreberne byøkologi og lokal Agenda 21 eksisterer parallelt.

Med henvisning til den snævre definition, der metodisk er anlagt i evalueringen, er der flere vejledere, der angiver at arbejde med byøkolo-

gien, jf. også kapitel 5. Her er tale om grønne centre, nogle grønne guider og nogle lokal Agenda 21-medarbejdere. Også energi- og miljøkontorerne markerer en indsats på feltet, men typisk er der her tale om mere afgrænsede bygningstekniske forhold vedrørende en ejendoms energiforsyning. Som tingene står nu, vurderes de beskrevne ordninger samlet set - og målt i forhold til vejledernes samlede antal - at håndtere området ad hoc agtigt og uden en fælles opfattelse af byøkologiens mål og indhold. Det står ligeledes klart, at andre aktører end de nævnte vejledere - f.eks. kommunerne generelt, byfornyelsesselskaber, private konsulenter og arkitekter m.fl. - også er nok så væsentlige i forhold til byøkologien. Dette indikerer samt idigt, at hvis der blev anlagt en bredere definition på byøkologi, som i højere grad rummer de sociale aspekter, når de undersøgte vejledere ikke så langt ud.

Der er generelt opstået et øget fokus på området de senere år, og denne tendens kan tænkes at fortsætte, også blandt vejlederne. Skal indsatsen imidlertid strammes op, må der udarbejdes en mere klar målsætning og strategi for vejledernes rolle i forhold hertil. Dette kan eksempelvis ske gennem centrale tiltag med deltagelse af f.eks. By- og Boligministeriet, Byøkologisk Center og vejlederordningerne, men også lokalt kan man naturligvis tage fat og skabe et bredere samarbejde mellem de relevante aktører, såfremt kommunen måtte ønske at styrke sin indsats på området.

Når alt kommer til alt, er de teoretiske diskussioner måske ikke særligt væsentlige for vejlederne. Her drejer det sig om at sætte praktiske virkemidler i værk, der rammer målet. Kan byøkologien indgå som en strategi for at skabe bæredygtig udvikling i et område, og kan "varen sælges", så er meget nået. Som det udtrykkes i et interview: "*Et af kunststykkerne er jo ikke at tage patent på sandheden, men fange folks opmærksomhed om de temaer, hvor de selv vil tage fat*".

4.4 Finansieringsmodeller

Dette afsnit giver en oversigt over de vigtigste og typiske finansieringsmodeller for de fem ordninger. Der opstilles endvidere eksempler på budgetter i forbindelse med vejlederarbejdet indenfor de enkelte ordninger – dog ikke i forbindelse med Agenda 21 medarbejderne.

Agenda 21-medarbejdere

De kommunale Agenda 21-medarbejdere er typisk fastansatte og primært finansieret via kommunale midler. Der er ikke fra statslig side øremærket midler til Agenda 21-arbejdet i kommunerne og amterne. Enkelte kommuner supplerer finansieringen via statslige puljer, herunder f.eks. landdistriktspuljen.

Det er ikke muligt at komme med et kvalificeret bud på, hvor store midler kommunerne og amterne bruger på Agenda 21-medarbejdere. De ressourcer, der bruges på området varierer meget fra kommune til kommune og fra amt til amt.

I nogle kommuner er der sat ekstra midler af til Agenda 21-arbejdet, således at der er ansat 1-2 egentlige Agenda 21 medarbejdere. Et mere typisk billede er nok, at en medarbejder varetager opgaven ved siden af en række andre opgaver.

I andre kommuner er Agenda 21-indsatsen i praksis lig nul. Ved årsskiftet 1998/99 angav 30 % af kommunerne således, at de endnu ikke var gået i gang. Specielt mindre kommuner kan have svært ved at sætte ressourcer ind på Agenda 21-arbejdet.

Et groft skøn over de samlede lønudgifter til Agenda 21-medarbejdere kan være, at 200 kommuner (70-75%) årligt gennemsnitligt bruger mellem 0.5 årsværk á 300.000 kr. Det giver anslået en samlet lønudgift på omkring 30 millioner.

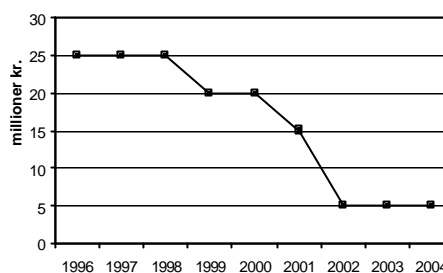
Samtidig er det interessant, at nogle kommuner har afsat midler til puljer, som Agenda 21-medarbejderen kan bruge til at sætte gang i nye aktiviteter, projekter m.v. på området. De beløber sig årligt typisk til mellem 100.000-500.000 kr.

Der opstilles ikke, som i de følgende afsnit, et eksempel på et budget for vejledningen. For det første er indsatsen meget forskelligartet i de enkelte kommuner. For det andet er det vanskeligt, når der ikke foreligger særskilte budgetter

omkring Agenda 21-medarbejderne i kommunerne.

Grønne guider

Grøn guide ordningen blev etableret i 1996 via en bevilling på finansloven. Fra 1996 og til og med 2004 løber de samlede bevillinger op i 145 mio. kr. Den årlige bevilling fremgår af nedenstående graf:

Fra 1999, hvor grøn guide ordningen kom op på ca. 100 projekter, har driftsudgifterne vedr. grøn guide ordningen beløbet sig til 2-2,5 mio. kr. årligt ud over støtten til de enkelte grønne guider.

Finanslovsbevillingen fra 1996-98 gik til 3-årige bevillinger til de 3 første årgange af grønne guider. Med den lille 4 årgang der fik bevillinger i 1999 kom man op på de 100 projekter i alt. Herefter har fonden i 1999 givet 3-årige genbevillinger til 1. årgang og i 2000 2½-årige genbevillinger til 2. årgang. Bevillingerne for 2001-2004 planlægges anvendt til forlængelse af kvalificerede projekter fra 3. og 4. årgang med 2½ år.

I takt med at de første genbevillinger udløber i dec. 2002, vil antallet af guider falde til ca. 60 i foråret 2003. I slutningen af 2005 tegner det foreløbig til, at alle grøn guide bevillinger fra fonden vil være udløbet.

Herunder er opstillet et gennemsnitligt budget baseret på 15 eksempler:

<i>Indtægter:</i>	
Tilskud fra staten	227.000
(hovedsageligt Den Grønne Fond)	
Tilskud fra kommunen	110.000
Tilskud private midler	34.000
Andre indtægter	31.000
I alt	402.000

Udgifter:

Løn, inkl. pension m.v.	290.000
Administration, kontor og rejser	50.000
Øvrige aktiviteter i form af oplysning, information m.v.	43.000
Hensat til næste år	19.000
I alt	402.000

Herudover modtager en del grøn guide projekter tilskud til konkrete projekter fra fonden.

Der er stor variation i de enkelte projekters budgetter. Men generelt har omkring halvdelen af guiderne og deres styregrupper løbende arbejdet med at skaffe medfinansiering til projektet, og i en halv snes tilfælde er der nærmest gået måneder med dette arbejde.

Den overvejende del af finansieringen kommer fra staten via Den Grønne Fond. Den Grønne Fond har normalt i et nyt grøn guide projekt dækket 70% af lønudgiften (dog max 200.000 kr. årligt) samt 50.000 kr. i tilskud til computer, PR og revision. Den øvrige del af finansieringen kommer primært fra kommuner – især de større kommuner. Herudover bidrager øvrige parter som f.eks. boligselskaber, miljøforeninger, skoler og butikker med finansieringen.

På udgiftssiden er den alt overvejende udgift løn til guiden, som typisk fylder ¾ af budgettet. Den resterende del af lønudgiften er den post, guiderne har sværest ved at finansiere lokalt, mens udgifter til enkeltstående projekter er lettere at søge penge til både lokalt og centralt.

Naturvejledere

Det samlede budget til naturvejledningen beløb sig i 2000 til omkring 55 mio. kr. Dette beror på et skøn, da der ikke foreligger en central økonomisk oversigt over naturvejderordningen. Dette skyldes bl.a. at en stor del af naturvejlederne er finansieret lokalt.

Offentlige myndigheder, institutioner og foreninger, som har naturvejledere ansat, skønnes i 2000 at have bidraget til finansieringen med omkring 36 millioner kr. Derudover kom der 19 mio. kr. fra centrale fonde i form af Tips- og Lottomidlerne, som forvaltes af Friluftsrådet, og Naturforvaltningsmidlerne, som forvaltes af Skov- og Naturstyrelsen. Tips- og Lotto midlerne uddeles efter retningslinier udarbejdet af bestyrelsen for Friluftsrådet, der omfatter mere end 90 frivillige organisationer.

De samlede udgifter til naturvejledningen skønnes i 2000 at fordele sig på følgende poster:

Lønudgifter	ca. 50 mio. kr.
Fællessekretariatet	ca. 2 mio. kr.
Uddannelse, kurser, projekter	ca. 2,5 mio. kr.
Netværksarbejde	ca. 1 mio. kr.
I alt.	ca. 55,0 mio. kr.

Lønudgifter til naturvejlederne under ordningen anslås til ca. 50 mio. kr. pr. år. Heraf kommer ca. 8 mio. kr. fra Tips- og Lottomidler som løntilskud til 50 naturvejledere, ca. 7 millioner fra Skov- og Naturstyrelsens drift og ca. 7 mio. kr. fra Naturforvaltningsmidler. Af de sidstnævnte 7 mio. kr. anvendes ca. 3 mio. kr. til naturvejledere ansat på Skov- og naturstyrelsens statsskovsdistrikter, mens amterne skønsmæssigt anvender ca. 4 mio. kr. af deres årlige bloktilskud til naturforvaltning til naturvejledning.

Nedenfor er der opstillet to eksempler, der kan illustrere naturvejledernes finansierings- og udgiftsniveau på årsbasis. Da der typisk ikke laves individuelle regnskaber for naturvejledere ansat i forvaltninger eller skovdistrikter, er hvert eksempel lavet på grundlag af en case.

Eks. på budget for kommunal naturvejleder:

Indtægter:

Tilskud fra kommunen	492.000
Andre indtægter	0
I alt	492.000

Udgifter:

Løn, inkl. pension m.v.	396.000
Administration, kontor, rejser	71.000
Øvrige aktiviteter i form af oplysning, information m.v.	25.000
I alt	492.000

Eks. på budget for naturvejleder ansat med tilskud fra Friluftsrådet:

Indtægter:

Tilskud fra tips og lotto	200.000
Tilskud fra private	189.000
Andre indtægter	2.000
I alt	391.000

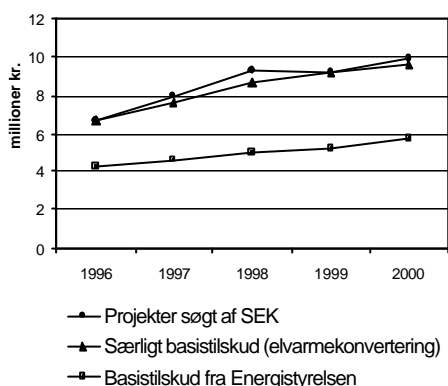
Udgifter:

Løn, inkl. pension m.v.	304.000
Administration, kontorhold, rejser	73.000
Øvrige aktiviteter i form af oplysning, information m.v.	14.000
I alt	391.000

De to eksempler illustrerer to forskellige finansieringsmodeller. På udgiftssiden er løndelen dominerende og udgør omkring 80% af de samlede udgifter.

Energi- og miljøvejledere

Finansieringen af energi- og miljøvejledningen er indtil nu primært kommet fra Energistyrelsen. I nedenstående graf er der givet en oversigt over den årlige bevilling til kontorerne fra Energistyrelsen.

Ud af de samlede midler på knap 10 millioner i 2000 gik godt 10 % til fælles aktiviteter i form af sekretariat, kurser m.v.

Fra 2001 bortfalder det særlige basistilskud til information om elvarmekonvertering. Sammenholdt med 2000 betyder det, at ca. 40% af de knap 10 millioner kr. falder bort. Der er imidlertid under en ny tilskudspulje under Energistyrelsen afsat i alt 6,5 mill. kr. i den 4-årige periode 2001-2004 særligt tilskud til energi- og miljøkontorerne ud over basistilskud. Derudover henter de enkelte energi- og miljøkontorer selv yderligere finansiering hjem på en række andre områder. Det er bl.a. yderligere projektmidler fra Energistyrelsen m.fl., såvel som kontingenter og salg af ydelser og varer.

Herunder er der opstillet et gennemsnitlige budget for et energi- og miljøkontor baseret på regnskaber (2000) fra fem undersøgte eksempler.

Indtægter:	
Tilskud fra staten (Energistyrelsen)	635.000
Tilskud fra kommuner	3.000
Tilskud fra private m.v. (kontingenter)	23.000
Andre indtægter	113.000
I alt	774.000

Udgifter:	
Løn, inkl. pension m.v.	558.000
Administration, kontor og rejser	171.000
Øvrige aktiviteter i form af oplysning, information m.v.	100.000
I alt	829.000

I fem undersøgte eksempler lå energi- og miljøkontorerne samlede indtægter mellem 496.000-1.369.000 kr.

I det opstillede regnskab udgør tilskud fra Energistyrelsen omkring imod 80% af de samlede indtægter. Heraf er knap 3/4 basistilskud, mens de resterende tilskud primært er projektmidler, som de enkelte kontorer selv har søgt hjem. En anden væsentlig post er andre indtægter, som primært dækker over centrene salg af egne ydelser og varer.

Lønnen er den primære udgiftspost, da den udgør omkring 2/3 af de samlede udgifter, mens administration m.v. udgør omkring 20%. Løn-udgiften afspejler, at der er mellem 1 og 2.5 ansatte i de undersøgte eksempler.

Grønne Centre

De grønne centre har som udgangspunkt ingen fælles omkostninger og finansiering. Der er dog et ønske om et fælles sekretariat blandt nogle af centrene, men finansieringen er ikke faldet på plads.

I det nedenstående er der opstillet et gennemsnitligt budget baseret på fire grønne centre.

Indtægter:	
Tilskud fra staten (primært Den Grønne Fond)	634.000
Tilskud fra kommuner	937.000
Tilskud fra private m.v.	66.000
Andre indtægter	308.000
I alt	1.945.000

Udgifter:	
Løn, inkl. pension m.v.	1.277.000
Administration, kontor og rejser	366.000
Øvrige aktiviteter i form af oplysning, information m.v.	137.000
I alt	1.780.000

Indtægterne for de fire centre, som indgår i tabellen ligger mellem 1.0 og 3.5 millioner. Københavns miljø- og energikontor, som ikke indgår i tabellen, ligger økonomisk i en klasse for sig selv blandt de grønne centre med et samlet budget i 2000 på ca. 11 millioner kr.

I tabellen fremgår det, at staten generelt bidrager væsentligt til finansieringen. Det sker primært via midler fra den grønne fond, men også via midler fra AF m.fl.

Den kommunale finansiering udgør den væsentligste del. Det kommer både i form af basisbevillinger og projektmidler. Det er interessant, at et af centrene får kommunale midler via vand, varme- og renovationstakster, hvilket ligger udenfor det normale skattefinansierede område. Andre indtægter har også betydning, men dækker over, at primært et af centrene sælger en del konsulentytelser.

På udgiftssiden udgør løndelen knap 2/3 af de samlede udgifter, mens administration m.v. udgør godt en femtedel.

Samlet oversigt

I nedenstående tabel er der opstillet en oversigt omkring finansieringen af de fem ordninger. Den er baseret på de cases, som er blevet gennemgået i forbindelse med evalueringen.

Tabellen viser at langt hovedparten af vejlederne finansieres via offentlige midler. Det gælder især en del af naturvejlederne, de grønne guider og energi- og miljøvejlederne, der får en betydelig støtte fra statslige midler. De grønne cen-

tre får også støtte fra statslige midler og fra kommunale midler, mens AG21 medarbejderne i sagens natur er finansieret via kommunerne.

Når det gælder den private finansiering, er det karakteristisk at det kun er de grønne guider og til dels naturvejlederne, der støttes med et større beløb fra privat side. Bag disse tal gemmer der sig imidlertid en medfinansiering eller under-skudsgaranti for enkelte vejledere fra boligselskaber, selvejende fonde eller private sponsorer.

På udgiftssiden er lønninger den altdominerende post svingende fra cirka halvdelen til næsten hele budgettet. Administration og kontorhold udgør typisk 15-30% af budgettet, mens øvrige aktiviteter, herunder formidling har en varierende, men mindre plads i budgettet. I en række tilfælde skyldes dette at vejlederne får dækket udgifter til aktiviteter og formidling andre steder.

De samlede omkostninger og den statslige finansiering

Et samlet bud på de totale omkostninger og den statslige finansiering af de fem lokale vejlederordninger må nødvendigvis bygge på et skøn. Der foreligger ikke for alle fem ordninger en præcis oversigt over det totale antal årsværk, som vejlederne udfører, samt de tilknyttede

Samlet oversigt over variationen i indtægter og udgifter					
	AG21	GG	NV	EM	GC
<i>Indtægter:</i>					
Tilskud fra staten	0%	41-84%	0-100% (1)	73-95%	25-56%
Tilskud fra kommunen	100%	0-58%	0-100%	0-3%	3-66%
Tilskud fra private	0%	0-59%	0-30%	2-6%	0-8%
Andre indtægter	0%	0-22%	1-38%	2-24%	0-41
<i>Udgifter:</i>					
Løn, inkl. pension m.v.	(2)	56-93%	67-80%	60-71	46-73%
Administration, kontor m.v.	(2)	5-23%	14-31%	17-25%	8-30%
Øvrige aktiviteter	(2)	0-36%	2-5%	7-18%	3-37%
<i>Antal cases</i>	20	15	3	5	5

- (1) I de undersøgte cases var der kun op til 70% tilskud fra staten, men Naturvejledere, der er ansat af Skov- og Naturstyrelsen, får 100% i statslig finansiering.
- (2) Det ikke har været muligt at fremskaffe de nødvendige oplysninger, da Agenda 21-medarbejderne er integreret i den samlede kommunale administration.

udgifter. Det samme gør sig gældende med den tilhørende statslige finansiering via program- og projektmidler. Vi vil dog i det følgende søge at komme med et samlet bud.

Det er vores vurdering, at der i alt er, hvad der svarer til 400-450 fuldtidsstillinger omkring de lokale vejledere. De samlede udgifter skønnes på den baggrund at være:

Samlede lønudgifter:	125-150 millioner kr.
Diverse udgifter	40- 45 millioner kr.
Udgifter til støttefunktioner m.v.:	ca.10 millioner kr.

I alt 175 - 205 millioner kr.

Den samlede statslige finansiering skønnes til at udgøre mellem 75-80 millioner kr. årligt. Dette svarer til, at den statslige finansiering dækker ca. 40% af de samlede omkostninger.

4.5 Tværgående opsamling

Ser man på tværs af de fem ordninger kan man konstatere følgende:

Idé og målsætning

Om end de fem ordninger er tænkt uafhængigt af hinanden og er startet på forskellige tidspunkter, kan man i dag give dem alle en fælles reference omkring det begreb, vi kender som bæredygtig udvikling eller lokal agenda 21.

Alle ordningerne tager i en eller anden forstand udgangspunkt i den samme baggrund: nemlig ønsket om at fremme en mere afbalanceret holdning til omgangen med det givne naturgrundlag og miljøet. Bæredygtighedsbegrebet er en fællesnævner på tværs af ordningerne, og ordningerne må formentlig fremover definere sig selv yderligere i forhold til begrebet bæredygtig udvikling, således som dette eksempelvis netop er udlagt i regeringens nye nationale strategi.

De forskellige ordningers målsætninger afspejler det idégrundlag, som har været udgangspunktet. Målsætningerne spænder over et bredt felt fra en generel mobilisering af borgerne i det lokale miljøarbejde, over specifik teknisk rådgivning til bredt favnende naturformidling.

Geografisk udbredelse

Ordningerne har samlet en geografisk udbredelse, hvor størsteparten af landets kommuner har en repræsentant fra én eller flere vejlederord-

ninger. I Københavnsområdet, hvor befolkningstætheden er stor, er der mange vejledere, mens der er få i det vestjyske.

LA21-koordinatorfunktionen dækker endnu ikke hele landet, men hullerne er få. Naturvejlederne, der antalmæssigt har flest vejledere, har en stor koncentration i hovedstadsområdet på Fyn og i hele det østlige Jylland, mens det vestlige Jylland og også Vestsjælland er tyndere besat. De ca. 100 grønne guider er også forholdsvis godt spredt ud over landet, dog er der visse huller på Midtsjælland og i det jyske område.

De relativt få energi- og miljøkontorer og grønne centre har en spredt fordeling, hvor Østjylland og hovedstadsområdet tilsammen har ca. 2/3 af det samlede antal af disse kontorer.

Målgrupper

Ser man på målgrupperne, dækker de fem ordninger tilsammen et bredt udsnit af befolkningen.

Borgere generelt kommer ikke overraskende ind som en central målgruppe, men indfaldsvinklen er - emne- og metodemæssigt - forskellig, hvorved indsatsen når bredt ud. Også det institutionelle Danmark f.eks. i form af daginstitutioner og skoler udgør en meget stor målgruppe. Hertil kommer boligforeninger mv. og frivillige foreninger. Endelig udgør den kommunale tekniske forvaltning en vigtig målgruppe og / eller samarbejdspartner for mange vejledere. En sidste målgruppe er erhvervslivet, som i forskelligt omfang berøres af vejlederne.

Emner (fokusområder)

Også vejledernes primære emner dækker et meget bredt felt. Ressourceforbrug (el, vand, varme og materialer) og energibesparelser er eet af de emner, som ofte går igen på tværs, men herudover rummer den samlede liste af fokusområder centrale emner som:

- Lokal forurening, affald, hjemmekompostering, giftfri haver og spildevand mv.
- Vedvarende energi
- Trafik og fysisk planlægning
- Miljø og sundhed, økologisk mad
- Livsstil og forbrug
- Naturforvaltning, natursyn og friluftsliv
- Helhedsoplevelse af miljø og natur, kulturhistoriske spor
- Miljørigtigt byggeri og byøkologi

Aktiviteter (virkemidler)

Da vejlederne henvender sig til borgere og andre lokale aktører, står det formidlingsmæssige aspekt naturligvis centralt for alle ordninger. Samlet set besidder vejlederne en særlig handlingskompetence, der drejer sig om at motivere og igangsætte ændringer i målgruppernes holdninger og livsstil.

Dette er ikke nogen nem opgave, der findes ingen patentløsninger. Ofte beskrives miljøarbejdet som en stadig kamp for at undgå, at opnåede miljøforbedringer eet sted blot undermineres af nye vaner og livsstilsskift på andre områder. Vejlederne er som professionel gruppe én af de grupperinger i Danmark, som tilsammen har størst viden om, hvor skoen trykker og hvordan problemerne kan tackles lokalt, når emnet er bæredygtig udvikling. Der findes ingen samlet dokumentation af denne handlingsviden, og der er naturligvis hele tiden behov for en yderligere kvalificering af metoderne.

Vejlederne angiver på denne baggrund at de vigtigste aktiviteter og metoder er:

- Oplysnings- og informationsaktivitet ude blandt folk
- Undervisning, foredrag, temature, rundvisninger og events
- Konkret rådgivning og vejledning om specifikke forhold
- Demonstration ”i 1:1” af miljørigtige løsninger og -anlæg
- Igangsætning af konkrete udviklingsprojekter
- Aktiviteter i naturen, guidede ture, etablering af støttepunkter for naturliv mv.
- Fortælling, samtale, skriftlig formidling, tidsskrifter, internetsider
- Etablering af netværk, erfa-grupper, grønne råd og borgerpaneler mv.

Samlet set kan man konkludere, at de fem ordninger de facto opretholder en rimelig god arbejdsdeling, at de når bredt ud til mange målgrupper, og at de arbejder med et bredt felt af emner og aktiviteter. Denne arbejdsdeling mellem ordningerne er dog ikke styret centralt, og der er geografiske huller. Set nede fra er der derfor vigtige emner og målgrupper, som lades i stikken.

Som gruppe har vejlederne nogle kompetencer og virkefelter som andre lokale aktører kun delvis kan dække. De kan tilmed rejse nogle problemstillinger og debatter, som ingen andre

føler ansvar for at tage op lokalt. De udgør derfor et værdifuldt supplement til de øvrige aktører i lokalsamfundet i arbejdet for en mere bæredygtig fremtid.

Alligevel må man rejse spørgsmålet, om vejlederne når langt nok ud og kommer dybt nok ned i de problemer, de bearbejder. Denne diskussion tages op igen i afsnit 6.4.

Kapitel 5

Resultater og holdninger

5.1 Indledning

I dette kapitel beskrives resultaterne af henholdsvis telefoninterviews med de 70 vejledere, og resultatet af undersøgelserne blandt brugere. Dataindsamlingen har været forholdsvis omfattende, og af hensyn til den begrænsede plads formidles kun hovedresultaterne.

Dette betyder, at der er grænseflader og delformål inden for alle ordningerne, som ikke bliver belyst særskilt. Det gælder for eksempel aspekter vedrørende kultur, sundhed og sociale forhold.

Yderligere er det vigtigt at understrege, at vejledningen har forskellige vilkår, både på tværs af de forskellige ordninger og lokalt indenfor den enkelte ordning. Samtidig er der forskelle, der tager udgangspunkt i en forskelligartet motivation i befolkningen og bunder i, hvorvidt ordningen er gammel, ny eller en forsøgsordning.

De 70 vejledere i denne undersøgelse er erfarne vejledere. Mere end 80% af vejlederne har således 3 års erfaring eller mere som vejleder. Næsten 2/3 havde kendskab til lokalområdet før de blev vejledere. Endelig arbejder godt halvdelen af de 70 vejledere med en målgruppe på mere end 25.000 indbyggere.

De kommunale Agenda 21 medarbejdere adskiller sig fra de andre vejledere, idet de i gennemsnit kun bruger godt halvdelen af deres tid på vejledning, mens de andre vejledere bruger stort set al deres tid på vejledning.

Brugerundersøgelsen omfatter et spørgeskema sendt med post til i alt 334 brugere af ordningerne. Der er kommet 247 skemaer retur hvilket giver en svarprocent på 74%, hvilket anses for tilfredsstillende.

Fordelingen på de enkelte ordninger fremgår af skemaet.

Der er dog grund til at understrege, at der ikke er tale om en statistisk set dækkende undersøgelse. Vejlederne har selv udpeget brugerne til undersøgelsen, hvilket har været nødvendigt for at identificere disse. Det kan give en drejning af resultatet, idet man kan formode at de udvalgte

brugere, er mere aktive end flertallet. Metodisk set er der yderligere den risiko, at brugerne tæt på vejlederne i nogen grad svarer mere positivt af frygt for at miste deres vejleder. Vælger man derimod brugere længere væk, er der stor sandsynlighed for, at de ikke har meget at sige.

ORDNING	AG21	GG	NV	EM	GC
Antal vejledere	20	20	20	5	5
Antal adspurgte brugere	90	92	98	24	30
Antal besvarelser fra brugere	64	76	70	19	18

Derudover er den udvalgte brugergruppe for lille til at kunne udgøre et repræsentativt udsnit af alle brugere. De præsenterede oplysninger skal derfor tages som fingerpeg eller indikatorer, der alle bør tages med et vist forbehold.

Den største gruppe brugere i denne undersøgelse udgøres af repræsentanter for skoler og daginstitutioner med 31%. Repræsentanter for frivillige foreninger udgør 18% og borgere generelt udgør 11%. De resterende brugere fordeler sig på en række mindre grupper (1-8 %).

Naturvejledernes brugere i denne undersøgelse er i høj grad skoler og daginstitutioner (67%). De grønne centres brugere er mest boligforeninger (33%), mens AG21 medarbejdere i nogen grad arbejder sammen med skoler og daginstitutioner (23%). Energi og miljøvejlederne har borgere generelt som brugere (37%), mens de grønne guiders brugere er en bred gruppe, hvoraf frivillige foreninger er størst (29%).

Flertallet af brugerne er repræsentanter for grupper af varierende størrelse, som har brugt vejledningen i 1-3 år. Godt halvdelen af brugerne i denne undersøgelse bruger årligt 15 timer eller mere sammen med vejlederen, og 20% bruger mere end 50 timer.

Kapitlet er struktureret på følgende måde:

Afsnit 5.2 indeholder vejledernes egne vurderinger af omfanget (tidsforbruget) af deres vejledningsindsats fordelt på målgrupper, emner og aktiviteter.

Afsnit 5.3 præsenterer resultaterne af vejledningsindsatsen fordelt på emner og aktiviteter.

Vejledernes egen vurdering af resultaterne af deres vejledning sammenholdes med data fra brugerundersøgelsen i en såkaldt spejlanalyse. Endvidere præsenteres brugernes vurdering af det fremtidige samarbejde med den lokale vejleder.

I afsnit 5.4 beskrives vejledningens resultater og effekter på baggrund af svarene fra vejlederne selv og fra deres brugere.

Afsnit 5.5 foretager en tværgående opsamling af afsnit 5.2-5.4 og præsenterer endvidere kort brugernes fremtidige prioritering af emner og aktiviteter. Endelig holdes de enkelte ordningers formål op imod de opnåede resultater og effekter.

Afsnit 5.6 beskriver de eksisterende samarbejdsrelationer, således som disse fremgår af telefoninterviews med vejlederne, brugerundersøgelsen samt interviewene med nøglepersonerne.

Afsnit 5.7 omfatter en samlet SWOT-analyse af de fem ordninger. Analysen beskriver den lokale vejlednings styrker, svagheder, muligheder og trusler.

5.2 Vejledningsindsatsens omfang set fra vejlederside

Vejledernes vurdering af indsatsens omfang fordelt på målgruppe					
	AG21 Indsats	GG Indsats	NV Indsats	EM Indsats	GC Indsats
Det civile samfund					
Frivillige foreninger	■ ■	■ ■	■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■
Borgere generelt	■ ■	■ ■ ■	■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■
Turister			■	■	■
Privat virksomhed					
Servicevirksomhed og detailhandel	■	■		■	■
Industri og håndværk	■	■		■ ■	■
Landbrug	■	■	■	■	
Det institutionelle Danmark					
Skoler og daginstitutioner	■ ■ ■	■ ■	■ ■ ■	■ ■	■ ■
Boligforeninger	■	■		■	■ ■
Fagforeninger					■
Det offentlige					
Drifts- og forsyningsenheder	■ ■			■	■
Teknisk forvaltning	■ ■	■	■	■ ■	■ ■ ■
Andre forvaltningsområder	■	■	■	■	■

Den enkelte vejleder har vurderet omfanget (tidsforbrug) af hans/hendes vejledningsindsats over for hver målgruppe ud fra den samlede tid til vejledning. Indsatsen er vurderet på en skala fra 1-5, hvor 1-ingen tid (ingen markering), 2-lidt tid (■), 3-gennemsnitlig tid (■ ■), 4-meget tid (■ ■ ■) og 5-hovedparten af tiden (■ ■ ■ ■). Den enkelte vejleders tidsforbrug over for den enkelte målgruppe er skønsmæssigt angivet. Det samlede tidsforbrug for den enkelte vejleder kan ikke opgøres som 100%.

Tabellen viser de forskellige vejlederes egen vurdering af, hvorledes den lokale vejledningsindsats fordeles sig på målgrupper:

- *Det civile samfund* - borgere varetages bredt, især af de grønne guider og energi- og miljøvejlederne, mens frivillige foreninger til dels håndteres af Agenda 21-medarbejdere, grønne guider og de grønne centre. Derimod lægges der ingen eller kun en lille indsats over for turister.
- *Private virksomheder* - det er stort set kun energi- og miljøkontorerne, der til en vis grad arbejder med industri og håndværk, mens servicevirksomheder og landbrug generelt ikke er i fokus.
- *Det institutionelle Danmark* - skoler og daginstitutioner varetages bredt, især af Agenda 21-medarbejderne og naturvejlederne, mens indsatsen over for boligforeninger er lille med undtagelse af de grønne centre, som bruger gennemsnitlig tid over for boligforeningerne. Indsatsen over for fagforeninger er derimod lille eller fraværende.
- *Det offentlige* - Agenda 21-medarbejderne lægger en indsats i alle dele af forvaltningen, mens energi- og miljøkontorerne og de grønne centre bruger gennemsnitlig tid eller lidt tid i deres indsats over for teknisk forvaltning.

Det er samlet set skoler og daginstitutioner samt borgerne, der bruges flest tidsmæssige ressourcer på, mens teknisk forvaltning er den tredje vigtigste målgruppe i forhold til tidsforbruget. Turister, fagforeninger, servicevirksomheder og detailhandel er målgrupper, som vejlederne ikke bruger meget tid på.

Det er også karakteristisk, at især naturvejlederne og til dels de grønne guider fokuserer på få målgrupper (skoler, daginstitutioner og borgere) mens Agenda 21-medarbejderne, de grønne centre og energi- og miljøkontorerne spreder sig på flere målgrupper.

Vejledernes vurdering af indsatsens omfang fordelt på emner					
	AG21	GG	NV	EM	GC
	Indsats	Indsats	Indsats	Indsats	Indsats
Forurening og ressourceforbrug					
Ressourceforbrug	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■
Lokal forurening	■ ■	■ ■	■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■
Ikke lokal forurening	■	■	■	■ ■	■ ■
Naturmæssige forhold					
Flora & Fauna	■	■	■ ■ ■		■
Naturgeografi	■	■	■ ■ ■		■
Det rekreative	■	■	■ ■ ■		■
Humanøkologi					
Miljø & Sundhed	■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■	■ ■
Livsstil og forbrug	■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■	■ ■
Levevilkår	■	■	■		■
Byøkologiske helhedsløsninger					
Det byggede	■ ■	■ ■		■ ■	■ ■
Trafik og fysisk planlægning	■ ■	■ ■		■ ■	■ ■
Naturindholdet i byen	■	■	■		■

Den enkelte vejleder har vurderet tidsforbruget af det enkelte emne i hans/hendes vejledningsindsats i forhold til den samlede tid. Indsatsen er vurderet på en skala fra 1-5, hvor 1-ingen tid (ingen markering), 2-lidt tid (■), 3-gennemsnitlig tid (■ ■), 4-meget tid (■ ■ ■), og 5-hovedparten af tiden (■ ■ ■ ■). Den enkelte vejleders tidsforbrug omkring det enkelte emne er skønsmæssigt angivet. Det samlede tidsforbrug for den enkelte vejleder kan ikke opgøres som 100%.

Tabellen viser de forskellige vejlederes egen vurdering af, hvorledes den lokale vejledningsindsats fordeles sig på emner:

- *Forurening og ressourceforbrug* – ressourceforbrug (vand, energi og materialer) er et emne, som alle vejlederne gør en stor indsats overfor, mens lokal og ikke lokal (global) forurening er emner, hvor vejledningsindsatsen vægtes lidt eller gennemsnitlig.
- *Naturmæssige forhold* – det er helt overvejende naturvejlederne, der inddrager de naturmæssige forhold i deres vejledning, mens de andre vejledere har ingen eller en lille indsats på dette emne.
- *Humanøkologi* – miljø og sundhed er især et vigtigt emne for de grønne guider og til dels for Agenda 21-medarbejderne, naturvejlederne og grønne centre, mens livsstil og forbrug varetages af de grønne guider, naturvejlederne og grønne centre. Derimod er levevilkår ikke et emne, der vægtes højt af vejlederne.
- *Byøkologiske helhedsløsninger* – det byggede (bygninger, pladser og fællesarealer) vægtes af de grønne guider, energi- og miljøvejlederne og de grønne centre. Alle vejledere, undtagen naturvejlederne, bruger gennemsnitlig tid på trafik og fysisk planlægning, mens naturindholdet i byen kun vægtes lidt eller ingenting hos vejlederne.

Vejlederne vægter samlet set klart mest deres indsats over for ressourceforbrug, med miljø & sundhed som det næst vigtigste emne, mens der samlet set ikke er megen indsats på emner som levevilkår og naturindholdet i byen.

Det er endvidere tydeligt, at vejlederne dækker forskellige emneområder. Naturvejlederne fokuserer på naturmæssige forhold, de grønne guider vægter humanøkologi og ressourceforbrug, mens Agenda 21-medarbejderne, energi- og miljøvejlederne og de grønne centre overvejende bruger tid på ressourceforbrug, samt en række andre emner.

Vejledernes vurdering af indsatsens omfang fordelt på aktiviteter					
	AG21	GG	NV	EM	GC
	Indsats	Indsats	Indsats	Indsats	Indsats
Oplysning og information					
Ture, ekskursioner, sociale arr.	■	■■	■■■■	■■	■■
Udstillinger/demonstrationsanlæg	■	■■	■■	■■	■■
Informationskampagner	■■	■■	■	■	■■
Foredrag, generelle oplæg m.v.	■■	■■	■	■■	■■
Anden mundtlig dialog	■■	■■	■■	■■	■■
Anden formidling	■■	■■	■■	■■	■■
Dialog og netværksdannelse					
Debatmøder	■■	■	■	■	■
Debat/dialoggrupper	■■	■■	■	■	■
Faglige netværk og erfagrunder	■■	■■	■■	■	■■
Rådgivning, træning og projekter					
Rådgivning om specifikke forhold	■	■■	■■	■■■	■■■
Igangsætning af udviklingsprojekter	■■	■■	■■	■■■	■■■
Træning og uddannelse	■	■	■■	■■	■
Bidrag til organisatoriske systemer					
Formulering af strategier/planer	■■	■■	■	■	■■
Opstilling af retningslinier/procedurer	■	■	■		■■
Indførelse af ledelsessystemer	■■	■			■

Den enkelte vejleder har vurderet omfanget af den enkelte aktivitet (tidsforbruget) i hans/hendes vejledningsindsats i forhold til den samlede tid. Indsatsen er vurderet på en skala fra 1-5, hvor 1-ingen tid (ingen markering), 2-lidt tid (■), 3-gennemsnitlig tid (■■), 4-meget tid (■■■) og 5-hovedparten af tiden (■■■■). Den enkelte vejleders tidsforbrug omkring den enkelte aktivitet er skønmæssigt angivet. Det samlede tidsforbrug for den enkelte vejleder kan ikke opgøres som 100%.

Tabellen viser de forskellige vejlederes egen vurdering af, hvorledes den lokale vejledningsindsats fordeles sig på aktiviteter:

- *Oplysning og information* – ture, ekskursioner og sociale arrangementer benyttes især af naturvejlederne, der lægger hovedparten af deres indsats i denne aktivitet. Anden mundtlig dialog (f.eks. telefon og uformel dialog) bruges især af energi- og miljøkontorerne).
- *Dialog og netværksdannelse* – støtte til faglige netværk og ERFA-gruppe er vejledernes foretrukne indsats i denne kategori, mens Agenda 21-medarbejderne og de grønne guider lægger en gennemsnitlig indsats i debat og dialoggrupper.
- *Rådgivning, træning og projekter* – rådgivning om specifikke forhold og igangsætning af udviklingsprojekter er vigtige aktiviteter for alle vejlederne. De vurderer alle deres indsats som gennemsnitlig eller mere, mens træning og uddannelse især bruges af naturvejlederne og energi- og miljøvejlederne.
- *Bidrag til organisatoriske systemer* – denne kategori fylder generelt ikke meget i vejledernes indsats, men Agenda-21-medarbejderne, de grønne guider og grønne centre har dog alle en gennemsnitlig indsats over for formulering af strategier og handlingsplaner.

Vejlederne vægter samlet set deres indsats højest inden for rådgivning, træning og projekter og dernæst inden for oplysning og information, mens indsatsen inden for bidrag til organisatoriske systemer ikke vægtes særlig meget.

Vejlederne benytter sig i hovedsagen af de samme typer aktiviteter. Naturvejlederne adskiller sig dog fra flertallet, idet de lægger hovedparten af deres indsats inden for ture, ekskursioner og sociale arrangementer. På samme måde bruger energi- og miljøvejledere og grønne centre f.eks. meget tid på rådgivning om specifikke forhold.

5.3 Vejledningens resultater

Spejlanalyse af resultatet af vejledningen fordelt efter emner	AG21		GG		NV		EM		GC		
	V	B	V	B	V	B	V	B	V	B	
	V = Vejledernes vurdering B=brugernes vurdering										
Forurening og ressourceforbrug											
Ressourceforbrug	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	
Lokal forurening	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	
Ikke-lokal forurening	■ ■ ■	...	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	
Naturmæssige forhold											
Flora & fauna	■ ■ ■ ■	...	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	
Naturgeografi	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	
Det rekreative	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	
Humanøkologi (det gode liv)											
Miljø og sundhed	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	
Livsstil og forbrug	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	
Levevilkår	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	
Byøkologiske helhedsløsninger											
Det byggede	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	
Trafik og fysisk planlægning	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	
Naturindholdet i byen	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	

V: Den enkelte vejleder har vurderet vejledningens resultatet indenfor de enkelte emner i forhold til målene for indsatsen. Vejlederen har kun vurderet resultatet af de emner, hvor omfanget af indsatsen har været gennemsnitlig eller mere. B: Brugere har tilsvarende vurderet vejledningens resultat i forhold til deres forventninger. Begge grupper har vurderet resultaterne på en skala fra 1-5, hvor 1-meget dårlige (ingen markering), 2-dårlig (■), 3-middel (■ ■), 4-god (■ ■ ■) og 5-meget god (■ ■ ■ ■). I de tilfælde, hvor antallet af svar er mindre end 20%, er tallet ikke medregnet (dvs. 4 svar eller mere for AG21, GG og NV, 2 svar eller mere for SEK og GC, og mellem 5 og 20 svar for brugere afhængig af antallet af udsendte spørgeskemaer). 3 prikker angiver at antallet af svar er mindre end 20%. Svaret kan derfor ikke tælle som et resultat.

Tabellen viser en spejlanalyse, hvor vejlederne og brugerne er blevet bedt om at vurdere resultatet af emnerne i vejledningsindsatsen i forhold til deres egne forventninger. Spejlanalysen består af den indbydes sammenligning af vejledernes og brugernes vurdering af det enkelte emne:

- *Forurening og ressourceforbrug* – brugerne er generelt positive i deres vurdering af vejledningens resultat i forhold til deres forventninger. Når det gælder de grønne guider, naturvejlederne og energi- og miljøkontorerne er borgernes vurdering af resultatet endda bedre end vejledernes vurdering af deres vejledning inden for ressourceforbrug og lokal forurening. Energi- og miljøvejledernes resultat vurderes således helt i top af brugerne inden for ressourceforbrug. De fleste brugere i denne undersøgelse har ikke fået vejledning indenfor ikke-lokal forurening.
- *Naturmæssige forhold* – dette emne er meget tydeligt naturvejledernes kerneområde. Brugere giver vejledningen topkarakter med fire markeringer inden for flora & fauna og det rekreative. De viser dermed, at de mener, at vejledningen har haft et meget godt resultat.
- *Humanøkologi (det gode liv)* – formidlingen af emnet, miljø og sundhed lykkes godt for alle ordningerne. Energi- og miljøkontorerne vurderer dog resultatet af deres indsats til middel, mens deres brugere bedømmer resultatet til godt. Formidlingen af livsstil og forbrug vurderes også til at fungere godt af brugerne, mens en række af vejlederne er mere forsigtige i deres evaluering.
- *Byøkologiske helhedsløsninger* – de grønne guiders brugere er de mest positive i deres vurdering. De bedømmer resultatet som godt for både det byggede, trafik & fysisk planlægning og naturindholdet i byen. Derudover er det karakteristisk, at dette emne ikke er et hovedområde for naturvejlederne og energi- og miljøkontorerne, mens de grønne centres brugere kun har modtaget vejledning indenfor det byggede.

Der er god sammenhæng mellem vejledernes og brugernes vurdering af resultaterne af vejledningen. Bedømmelsen svinger fra middel til meget god, med flest markeringer med god som resultat. Endelig er der en tendens til, at brugerne vurderer resultatet af vejledningen mere positivt end vejlederne selv. Skemaet illustrerer endvidere, at hver ordning har et eller flere hovedområder, hvor vejledningen fokuseres.

Spejlanalyse af resultatet af vejledningen fordelt efter aktiviteter	AG21		GG		NV		EM		GC		
	V	B	V	B	V	B	V	B	V	B	
	V = Vejledernes vurdering B=brugernes vurdering										
Oplysning og information Ture, ekskursioner, sociale arr. Udstillinger/demonstrationsanlæg Informationskampagner Foredrag, generelle oplæg m.v. Anden mundtlig dialog Anden formidling	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■
Dialog og netværksdannelse Debatmøder Debat/dialoggrupper Faglige netværk og erfagrupeer	■■	■■■	■■	■■■	...	...	...	■■■	...	■■■	■■■
Rådgivning, træning og projekter Rådgivning om specifikke forhold Igangsætning af udviklingsprojekter Træning og uddannelse	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■	■■■
Bidrag til organisatoriske systemer Formulering af strategier/planer Opstilling af retningslinier/procedurer Indførelse af ledelsessystemer	■■■	■■■	■■	■■■	...	...	...	...	■■■	■■■	■■■

V: Den enkelte vejleder har vurderet vejledningens resultatet indenfor de enkelte aktiviteter i forhold til målene for indsatsen. Vejlederen har kun vurderet resultatet af de aktiviteter, hvor omfanget af indsatsen har været gennemsnitlig eller mere. B: Brugerne har tilsvarende vurderet vejledningens resultat i forhold til deres forventninger. Begge grupper har vurderet resultaterne på en skala fra 1-5, hvor 1-meget dårlige (ingen markering), 2-dårlig (■), 3-middel (■■), 4-god (■■■) og 5-meget god (■■■■). I de tilfælde, hvor antallet af svar er mindre end 20%, er tallet ikke medregnet (dvs. 4 svar eller mere for AG21, GG og NV, 2 svar eller mere for SEK og GC, og mellem 5 og 20 svar for brugerne afhængig af antallet af udsendte spørgeskemaer). 3 prikker angiver at antallet af svar er mindre end 20%. Svaret kan derfor ikke tælle som et resultat.

Tabellen viser en spejlanalyse, hvor vejlederne og brugerne er blevet bedt om at vurdere resultatet af aktiviteterne i vejledningsindsatsen i forhold til deres egne forventninger:

- *Oplysning og information* – der er generelt god overensstemmelse mellem vejledernes og brugernes vurdering af brugernes udbytte af de forskellige aktiviteter, der samlet set vurderes som et godt udbytte. Brugere af naturvejlederordningen er meget positive i deres vurdering af resultatet. De giver således vejledningen topkarakter inden for tre af seks aktiviteter i denne kategori.
- *Dialog og netværksdannelse* – vejlederne har samlet set været ret forsigtige i deres vurdering af dette emne, og brugerne er således mere positive over en bred front. Agenda 21-medarbejderne og de grønne guider er de eneste, der har markeringer i alle emner, hvilket tyder på, at de andre ordninger ikke lægger deres hovedvægt her.
- *Rådgivning, træning og projekter* – brugerne af naturvejlederordningen giver topkarakter til vejledningsindsatsen inden for igangsætning af udviklingsprojekter. Brugere af de andre ordninger er også meget positive og vurderer resultatet som godt. Når det gælder de andre emner - rådgivning om specifikke forhold, samt træning og uddannelse, er både vejlederne og brugerne enige om, at resultatet er godt.
- *Bidrag til organisatoriske systemer* – når det gælder opstilling af retningslinier og procedurer samt indførelse af ledelsessystemer vurderer Agenda 21-medarbejdernes brugere resultaterne lavere end medarbejderne selv. Endelig er det karakteristisk, at naturvejlederne, og energi- og miljøkontorerne ikke lægger særlig stor indsats på dette område.

Der er overordnet set god overensstemmelse mellem brugerne og vejledernes vurdering af resultatet af aktiviteterne, med en svag tendens til at vejlederne undervurderer resultaterne af deres indsats. Brugere er samlet set godt tilfredse med vejledningens aktiviteter, som bedømmes som gode eller meget gode.

5.4 Vejledningens effekter

Brugernes vurdering

Resultater og effekter					
	AG21	GG	NV	EM	GC
B = Brugernes vurdering	B	B	B	B	B
Har du/din organisation fået opfyldt egne mål omkring natur, miljø eller energispørgsmål, hvor den lokale vejleder har været involveret?	■ ■	■ ■	■ ■	■ ■ ■	■ ■
Har du/ din organisation udviklet egen evner til selv at tage initiativ omkring natur, miljø eller energispørgsmål?	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■
Har du/din organisation opnået konkrete forbedringer omkring natur, miljø eller energispørgsmål, hvor den lokale vejleder har været involveret?	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■	■ ■ ■	■ ■
Har du/din organisation fået opbygget/tilført ny viden omkring natur, miljø eller energispørgsmål?	■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■
Har du/din organisation positivt ændret holdninger omkring natur, miljø eller energispørgsmål?	■ ■	■ ■ ■	■ ■ ■	■ ■	■ ■ ■

B: Brugerne har vurderet effekten af den lokale vejleders indsats. Effekten er vurderet på to måder afhængig af spørgsmålet karakter. A) Ved at svare ja, nej eller ved ikke. Den gennemsnitlige score for "ja-svar" for hver ordning er derefter indsat på en skala fra 1-5, med 0-20% (ingen markering) 21-40% (■), 41-60% (■ ■), 61-80% (■ ■ ■) og 81-100% (■ ■ ■ ■).

Tabellen viser brugernes vurdering af den lokale vejledningens effekter:

- *Opfyldelse af egne mål* – et stort flertal af brugerne af energi- og miljøvejlederne (79%) svarer bekræftende, at de eller deres organisation har fået opfyldt deres egne mål, mens brugerne af de andre fire ordninger er mere forbeholdne. Når det gælder Agenda 21-medarbejderne, de grønne guider, naturvejlederne og de grønne centre svarer 15-20%, at de eller deres organisation ikke har opstillet mål, mens alle brugerne af energi- og miljøvejlederne havde opstillet egne mål. Denne variation kan forklares med, at energi- og miljøvejlederne i stor udstækning rådgiver brugerne om konkrete forhold, hvor det er naturligt, at brugerne på forhånd har defineret et mål, fx besparelse på elregningen ved at opstille en solfanger.
- *Målgruppens evne til at tage initiativ* – målgruppen er i stor udstækning blevet bedre til at tage eget initiativ ifølge deres egen vurdering. Samlet set svarer cirka 2/3 af brugerne, at de har udviklet deres egne evner (motivation og metoder) til at tage initiativ omkring natur, miljø- eller energispørgsmål.
- *Konkrete forbedringer* – på dette spørgsmål er brugerne knap så positive. Det er således kun godt halvdelen af brugerne, der vurderer, at de har opnået konkrete forbedringer.
- *Opbygning eller tilførsel af ny viden* – brugerne mener samstemmende, at de har fået tilført ny viden efter at have deltaget i arrangementer eller lign. sammen med den lokale vejleder. Topkarakteren for de tre ordninger dækker over en variation, hvor cirka 90% af brugerne af naturvejlederordningen, samt energi- og miljøvejlederne vurderer, at de har fået ny viden, mens godt 80% af brugerne hos de grønne guider har fået ny viden. Endelig er der Agenda 21-medarbejderne og de grønne centre, hvor henholdsvis 70% og 77% af brugerne har fået ny viden.
- *Ændret holdning* – brugerne har i høj grad positivt ændret deres holdninger til natur-, miljø- og energispørgsmål på områder, hvor de har modtaget vejledning. Samlet set har godt halvdelen af brugerne fået en mere positiv holdning. Også på dette punkt tillægger brugerne vejlederne en stor vægt – de vurderer sammenlagt at den lokale vejledning har haft stor betydning.

Vejledernes vurdering

Vurdering af udviklingen					
	AG21	GG	NV	EM	GC
V = Vejledernes vurdering	V	V	V	V	V
Har du kendskab til, at der er opnået et højere aktivitetsniveau siden du startede?	■■■■	■■■■	■■■■	■■■	■■■■
Er det lokalt sket en opfyldelse af lokale natur, miljø eller energipolitiske mål siden du startede?	■■	■■	■■		■■■

V: Der kan svares ja, nej eller ved ikke. Den gennemsnitlige score for "ja-svar" hver ordning er derefter indsat på en skala fra 1-5, med 0-20% (ingen markering) 21-40% (1 firkant), 41-60% (2 firkanter), 61-80% (3 firkanter) og 81-100% (4 firkanter). I andet spørgsmål vurderet effekten af hans/hendes vejledningsindsats. Effekten er vurderet på en skala fra 1-5, hvor 1-ingen betydning (ingen markering), 2-ringe betydning (■), 3-betydning (■■), 4-stor betydning (■■■) og 5-afgørende betydning (■■■■).

Tabellen viser vejledernes vurdering af aktivitetsudvikling i lokalområdet og opfyldelsen af politiske mål:

- *Højere aktivitetsniveau* – vejlederne giver topkarakter i deres vurdering af, hvorvidt der generelt er kommet et højere aktivitetsniveau omkring natur, miljø- og energispørgsmål i deres område.
- *Opfyldelse af lokalpolitiske mål* – på dette område er vejlederne mere forbeholdne. Hos Agenda 21-medarbejderne, de grønne guider og naturvejlederne mener cirka halvdelen, at lokale natur-, miljø- eller energipolitiske mål er blevet opfyldt, siden vejlederen startede. En fjerdedel svarer nej, mens den sidste fjerdedel er i tvivl, eller ikke har tilstrækkelig viden om de lokale mål til at svare. Vejlederne på energi- og miljøkontorerne mener ikke, at lokale mål er blevet opfyldt, mens de grønne centre er mere positive.

Årsagen til de forskellige vurderinger skal sandsynligvis findes i lokale variationer i formulering og opfyldelse af lokale mål. Vejlederne er endvidere blevet spurgt, hvilken betydning de tillægger deres egen vejledning i den sammenhæng. De vejledere, der vurderer at lokale mål er blevet opfyldt, bedømmer generelt deres egen vejledningsindsats til at have betydning eller stor betydning for opfyldelsen af målene.

5.5 Tværgående opsamling på indsats, resultater, effekter og formål

Vejledningens indsats og resultater i dag og fremover

Målgrupper

Vejledningsindsatsen er samlet set størst over for skoler & daginstitutioner, borgere, teknisk forvaltning og frivillige foreninger. Det stemmer fint overens, idet den største gruppe brugere i denne undersøgelse omfatter repræsentanter for skoler og daginstitutioner (31%), frivillige foreninger (18%) og borgere generelt (11%). Samlet udgør denne gruppe ca. 60% af de besvarede spørgeskemaer.

Vejledningens emner

En sammenligning af vejledernes vurdering af deres indsats og spejlanalysen af resultaterne viser, at der er en god sammenhæng mellem de gode resultater og de emner, som vejlederne vægter tidsmæssigt. De emner, der generelt vægtes højest i vejledernes indsats – ressourceforbrug og miljø & sundhed – er også de emner, hvor resultaterne vurderes mest positivt.

Brugerne er endvidere blevet bedt om at prioritere de emner, som de vurderer som mest væsentlige fremover. Her er det karakteristisk, at brugernes vurdering stemmer meget godt overens med de aktiviteter, vejlederne arbejder mest med i dag.

Agenda 21-medarbejderne og de grønne guider brugere vurderer for eksempel, at ressourcer og miljø & sundhed vil være mest relevant fremover. Brugere af naturvejlederordningen ønsker at fortsætte med flora & fauna og det rekreative. Når det gælder energi- og miljøkontorerne, så er prioriteringen mod ressourceforbrug og lokal forurening. Endelig er der de grønne centre, hvor brugerne er meget delte på spørgsmålet om den fremtidige prioritering.

Byøkologi

Byøkologi er i denne evaluering medtaget som et særligt emne, som beskrevet i kapitel 4. Vejledere indenfor alle ordninger bruger lidt eller gennemsnitlig tid på et eller flere emner indenfor byøkologi. Samlet set er indsatsen ikke særlig stor, og arbejdet virker ikke særlig struktureret. Der er givetvis en potentiale for at udvikle indsatsen indenfor byøkologi, men i så fald er der brug for at formulere en sammenhængende strategi for området.

Vejledningens aktiviteter

Hvis man sammenligner de aktiviteter vejlederne bruger mest tid på med spejlanalysen, så er der ikke en klar sammenhæng mellem gode resultater og aktiviteter, der fylder meget tidsmæssigt. Der er aktiviteter, som fylder lidt tidsmæssigt, og alligevel vurderes positivt. Et eksempel er debatmøder, hvor vejlederne generelt bruger lidt tid, men hvor resultatet vurderes som godt af brugerne.

Det er karakteristisk, at brugerne (og vejlederne) er godt tilfredse med resultatet af vejledningen, også indenfor de aktiviteter, hvor der bruges mindre tidsmæssige ressourcer.

Når det gælder den fremtidige prioritering af aktiviteter, tegner der sig et klart billede blandt brugerne. De foretrukne fremtidige aktiviteter er fortsat faglige netværk & erfagrupper, udviklingsprojekter og konkret rådgivning. Brugere af naturvejlederordningen adskiller sig dog, idet de ønsker at fortsætte med ture og ekskursioner. Den eneste nye prioritering findes hos brugerne af de grønne guider, hvor der er et ønske om at vægte ture, ekskursioner og sociale arrangementer højere fremover.

Spejlanalysen

Generelt tegner der sig et billede af fem ordninger, som synes at fungere. Vejlederne og brugerne er meget enige i deres vurdering af, hvilke emner og aktiviteter, der lykkes. Overordnet svinger den samlede vurdering af emner og aktiviteter fra middel til meget god. Der er således ingen vejledere, der på ordningsniveau har aktiviteter eller emner, som bedømmes til under middel.

Samtidig er der en tendens til, at vejlederne undervurderer resultaterne af deres egen indsats i forhold til vurderingen hos brugerne.

Det fremtidige samarbejde

Brugerne er yderligere blevet spurgt om de vil bruge den lokale vejleder igen. Det svarer brugerne klart og tydeligt ja til! Brugere af de grønne guider og naturvejlederne siger samlet set: ja -i meget høj grad, mens brugerne af de andre tre ordninger siger: ja – i høj grad.

På spørgsmålet om, hvorvidt brugerne vil anbefale den lokale vejleder, tegner der sig et tilsvarende billede. Brugere giver topkarakter og vurderer sammenlagt fra ja- i høj grad til ja- i meget høj grad. Hvis man går alle resultater igennem, er der ingen af brugerne – blandt næ-

sten 200 besvarelser - der ikke ønsker at bruge vejlederen igen og ingen der ikke vil anbefale vejlederen til andre!

Godt nok er undersøgelsen som nævnt ikke repræsentativ, men der tegner sig alligevel et billede af, at ordningerne på hver deres præmisser synes at fungere gennem opfyldelse af målgruppens ønsker og behov.

Lokale bidrag til finansiering af vejledningen

Endelig er brugerne/samarbejdspartnerne blevet spurgt, om de vil bidrage økonomisk til at videreføre den lokale vejledning. Fordelingen af deres svar fremgår af nedenstående skema:

ORDNING	AG21	GG	NV	EM	GC
Nej, slet ikke	23%	17%	14%	5%	44%
Ja, mindre end i dag	0%	1%	4%	5%	0%
Ja, som i dag	11%	33%	33%	37%	17%
Ja, mere end i dag	5%	5%	4%	5%	6%
Måske/Ved ikke	51%	41%	43%	42%	33%

Det er tydeligt, at brugerne ikke har taget stilling til, hvorvidt de vil bidrage økonomisk til den fortsatte vejledning. Det skyldes sikkert, at mange af brugerne er repræsentanter for institutioner eller foreninger, hvor spørgsmålet ikke har været drøftet fordi det ikke har været aktuelt.

Omvendt er det også klart, at det nuværende niveau, hvor hovedparten af vejledningen er gratis, passer meget fint med brugerne/samarbejdspartnerne ønske. Der er således kun ganske få, der er parate til at betale mere for vejledningen end det nuværende niveau.

De 70 vejledere, der medvirker i evalueringen er ligeledes blevet spurgt om finansieringen af deres ordning. 42 vejledere eller 60% angiver, at der i dag er statslig finansiering af deres arbejde. Af de 42 vejledere svarer 18 eller 43%, at de forventer at kunne fortsætte med deres vejledningsarbejde, selvom ordningens statslige støtte blev halveret.

De 18 vejledere, der siger de vil fortsætte, angiver dels, at de forventer at kommunen vil bidrage med en større andel af deres finansiering, og dels er enkelte parate til at arbejde videre på halvtid. Samlet set er det en lille andel af de adspurgte vejledere, som forventer at kommunen kan bidrage yderligere.

Vejledernes organisering

Vejlederne er endvidere blevet bedt om at vurdere deres arbejdsforhold i vejlederarbejdet. Generelt er de godt tilfredse – der er således 38 vejledere (54%) der angiver, at deres arbejdsforhold er gode eller meget gode, mens 13 vejledere (19%) vurderer arbejdsforholdene til middel. Endvidere er der 9 vejledere (13%), der mener at deres arbejdsforhold er dårlige eller meget dårlige. Denne gruppe vejledere begrundes utilfredsheden med flere forhold fra usikker ansættelse, dårligt samarbejde med følgegruppen og dårlige fysiske arbejdsforhold.

Endelig oplyser 41 vejledere eller 59%, at de har en følgegruppe eller en anden gruppe med rådgivende funktion i forhold til deres arbejde.

Sammenfatning af vejledningens effekter

Brugerne er generelt meget tilfredse med den vejledning, de har modtaget. Et stort flertal angiver, at de har fået ny viden gennem vejledningen, og at de har fået en mere positiv holdning til natur-, miljø- og energispørgsmål efter at have arbejdet sammen med vejlederen eller deltaget i et arrangement. Samtidig er der en stor entusiasme overfor den lokale vejledning i besvarelserne fra brugerne. Der er en række brugere, der eksplicit skriver, at de håber at den lokale vejleder vil fortsætte arbejdet fremover.

Brugerne og vejlederne er yderligere blevet bedt om at vurdere den lokale vejlednings betydning. Her er begge grupper meget enige om, at vejlederne har haft stor betydning. Det gælder især for den gruppe brugere, der har opnået en konkret forbedring, ændret deres holdning eller fået opfyldt egne mål.

Det er et ganske interessant resultat, da det bekræfter, at vejlederne og ikke mindst deres formidling, rådgivning og information gør en forskel, idet de påvirker brugernes holdninger og i nogle tilfælde også adfærd mod mere miljørigtige tiltag.

Resultaterne holdt op imod ordningernes formål

Agenda 21-medarbejdere

Kommunerne skal via LA21 fremme en lokal bæredygtig udvikling både internt i kommunens forvaltning og institutioner, og eksternt overfor borgerne.

Resultatet af denne evaluering viser, at de kommunale Agenda 21-medarbejdere bruger en del tid internt, overfor skoler, daginstitutioner og

forsyningsenheder og teknisk forvaltning. Samtidig vægtes det eksterne arbejde overfor borgere og frivillige foreninger højt. På den måde når Agenda 21-medarbejderne "hele vejen rundt".

Når det man ser på emnerne for vejledningen er det tydeligt ressourceforbrug, lokal forurening og miljø og sundhed, der vægtes højest – alle emner, der falder indenfor det overordnede formål. Agenda 21-medarbejderne bruger en bred vifte af aktiviteter i vejledningen.

Agenda 21-medarbejderne opnår generelt gode resultater og effekter, hvor der gøres en indsats. Opfyldelsen af den overordnede målsætning er dog netop afhængig af, at der gøres en indsats. Her variere indsatsen meget fra kommune til kommune. En del kommuner yder samlet set for lidt i dag til at opfylde målsætningen

Grønne guider

Formålet med grøn guide ordningen er at motivere til og fremme holdningsændringer blandt borgerne i retning af større miljøvenlighed. Desuden skal guiderne arbejde med handlingsorienteret folkeoplysning.

Resultatet af evalueringen viser, at de grønne guider arbejder mest med borgere, frivillige foreninger, skoler og daginstitutioner – deres målgruppe har således en klar profil. Emnemæssigt fokuserer de på ressourceforbrug, miljø og sundhed og til en vis grad byøkologi, alle emner, der falder fint i tråd med ordningens formål. På aktivitetssiden arbejder de grønne guider med lidt af hvert, uden at fokusere på en aktivitet frem for en anden.

En stor del af de adspurgte brugere af de grønne guider har svaret positivt på, at de har ændret holdninger, fået tilført ny viden og udviklet egne evner til at selv at tage initiativ. Dette peger i den rigtige retning m.h.t. at opfylde ordnings formål.

Naturvejledere

Naturvejlederne skal gennem naturoplevelser give befolkningen sundhed og livskvalitet og fremme forståelsen for, at naturen både skal benyttes og beskyttes. Det fremgår helt tydeligt af evalueringen, at naturvejledernes primære målgruppe er skoler, daginstitutioner og borgere generelt – fint i tråd med formålet. Emnemæssigt vægtes naturmæssige forhold højest, mens miljø, sundhed og ressourceforbrug også er vigtige emner i vejledningen. Den foretrukne aktivitet er entydigt ture, ekskursioner og so-

cialle arrangementer, hvilket stemmer godt overens med formålet.

Energi- og miljøvejledere

Formålet med energi- og miljøvejledningen er at fremme brugen af vedvarende energi og fremme en bæredygtig udvikling. I forbindelse med Energistyrelsens basistilskud skal vejlederne yde saglig og uvildig oplysning om vedvarende energi, især oplysninger om mulighederne for standardtilskud under Energistyrelsens udviklingsprogram for VE. Der kan ydes oplysninger om energibesparelser i sammenhæng med VE. Der skal lægges vægt på udadrettede aktiviteter.

Energi- og miljøvejledernes målgruppe er først og fremmest borgere generelt, og derefter industri, håndværk og teknisk forvaltning. På emnesiden er vejledning indenfor ressourceforbrug, herunder vedvarende energi helt i top, mens de foretrukne aktiviteter er rådgivning om specifikke forhold og anden mundtlig dialog. Samlet passer målgruppe, emner og aktiviteter godt med ordningens formål.

Grønne centre

Der er ikke noget samlet formål for de grønne centre som sådan. Generelt kan man sige, at de grønne centre skal være med til at fremme en lokal bæredygtig udvikling ved at samle og kvalificere indsatsen på området.

Centrenes primære målgrupper er ifølge evalueringen teknisk forvaltning, borgere og foreninger, samt skoler, daginstitutioner og boligforeninger. Emnemæssigt er vejledning indenfor ressourceforbrug i højsædet – og de mest brugte aktiviteter er rådgivning om konkrete forhold og igangsætning af udviklingsprojekter. Centrene viser som de andre ordninger gode resultater, hvor der gøres en indsats.

5.6 Samarbejde på tværs

Der er generelt stor åbenhed og vilje hos den enkelte vejleder i forhold til at samarbejde både med andre vejledere indenfor ordningen, og i høj grad også med vejledere fra andre ordninger. Vejlederne nævner muligheden for at supplere og inspirere hinanden som én af fordelene ved at samarbejde på tværs af ordningerne.

Alle vejlederne har et velfungerende samarbejde med andre vejledere fra deres egen ordning. De grønne guider og naturvejlederne benytter således i høj grad deres personlige og elektroniske netværk til at udveksle erfaringer og viden.

Undersøgelsen blandt vejlederne viser, at godt nok har mange af vejlederne et samarbejde med vejledere fra andre ordninger, men for flertallets vedkommende begrænser samarbejdet sig til et fælles arrangement eller to pr. år.

Nedenstående skema viser vejledernes vurdering af, hvilke andre ordninger de har meget kontakt til:

	AG21	GG	NV	EM	GC
AG21	-	50%	5%	35%	10%
GG	35%	-	20%	30%	10%
NV	20%	30%	-	0%	5%
EM	10%	15%	0%	-	5%
GC	20%	20%	5%	5%	-

Som det fremgår af skemaet vurderer halvdelen af AG21-medarbejderne, at de har meget kontakt til den lokale grønne guide. Ellers er det karakteristisk, at kun 1/3 af vejlederne har meget kontakt til vejledere fra andre ordninger. For energi- og miljøkontorenes vedkommende er det endda kun 15%.

Det er den generelle vurdering, at det eksisterende samarbejde mellem de forskellige ordninger fungerer godt, og at vejlederne har stor glæde af samarbejdet, når den indledende kontakt er skabt.

Lokalt er der dog stor variation i graden af samarbejde mellem vejledere fra forskellige ordninger. De fleste vejledere i denne undersøgelse vurderer det tværgående samarbejde højt, men har alligevel kun sporadisk kontakt til andre vejlederordninger. Det skydes især to forhold. Enten bor vejlederen på en egn, hvor der er langt til den nærmeste vejleder eller også er samarbejdet fravalgt ud fra en prioritering af tiden.

De steder, hvor der er flere vejledere i tyndt befolkede områder, arbejder de ofte tæt sammen for at samle deres kræfter. Der er f.eks. flere eksempler på et tæt samarbejde mellem grønne guider og miljø- og energivejlederne indenfor alternative spildevandsløsninger i det åbne land.

Omvendt er det værd at notere, at almindelige menneskelige relationer også spiller ind i vejledernes samarbejde, og at nogle vejledere ikke samarbejder så meget, fordi deres kemi eller arbejdsmetoder ikke passer godt sammen.

Udover samarbejdet mellem vejlederordningerne er der også mange eksempler på et særdeles godt samarbejde mellem kommunen og vejlederen – udover samarbejdet med Agenda 21-koordinatoren. En del steder har kommunen (eller amtet) og vejlederen opbygget et tæt forhold, hvor de henviser borgere til hinanden, alt efter hvem der kan svare på borgernes spørgsmål.

5.7 SWOT-analyse af de fem ordninger

De fem ordningers styrker, svagheder, muligheder og trusler ("SWOT-analysen") fremgår af de følgende afsnit. (Metoden er udviklet på engelsk, hvorfra navnet kommer - Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats)

Enkelheden og overblikket er prioriteret frem for en mere detaljeret gennemgang, der hurtigt vil blive uoverskuelig, når der er tale om fem ordninger.

Analysen deles i to, hvor styrker og svagheder ser indad i ordningen, mens muligheder og trusler skal ses i forhold til det omkringliggende samfund.

SWOT-analysen er lavet på baggrund af oplysninger og information fra telefoninterviews med vejlederne, brugerundersøgelsen samt interviews med nøglepersoner for de fem ordninger.

Agenda 21-medarbejdere

Styrker

- Direkte kontakt til det kommunale system
- Indsatsen kan knyttes sammen med de kommunale planer og aktiviteter
- Kan være en ny kontaktflade til kommunen

Agenda 21-medarbejderen er kommunens "egen mand", der kan operere og manøvrere i systemet. Det åbner mulighed for, at Agenda 21

indsatsen kan integreres i de normale kommunale planer og aktiviteter. En del kommuner har således integreret Agenda 21 i indsatsen omkring kommuneplanlægningen. En anden indgangsvinkel er det interne arbejde med sektorplaner.

Den enkelte medarbejder spiller dog ofte også en mere udadrettet rolle i forhold til andre lokale aktører i form af borgere m.v. Via konkrete samarbejdsprojekter m.v. får de lokale aktører en ny indgang og samarbejdsflade med kommunen

Svagheder

- Der mangler ofte tid og ressourcer
- Ikke-lovpligtigt område, der kan nedprioriteres
- Manglende kompetence til forandringer
- Svært at slippe ud af myndighedsrollen udadtil

I en del kommuner, herunder især i de mindre, gives der meget få ressourcer til Agenda 21-arbejdet. Ressourcetildelingen afhænger fuldstændigt af en politisk/administrativ prioritering, da der ikke er ikke opstillet lovkrav til omfanget og indholdet af indsatsen.

Medarbejderne mangler ofte mulighed for at gennemtrumfe større forandringer. Det hænger bl.a. sammen med, at de kommunale beslutningsprocesser i høj grad er bundet op på de normale sektorgrænser. I den sammenhæng kan det også have betydning, at Agenda 21-medarbejderne ofte ikke er placeret i centralforvaltningen.

Udadtil er Agenda 21-medarbejderen stadigvæk "kommunens mand" set fra borgerens synsvinkel. Det kan gøre det svært at fungere som "fri spiller".

Muligheder

- Den nye planlovgivning åbner op for en strategisk diskussion
- Tilføre nye udviklingsperspektiver til kommunen
- Bredere anvendelse af bæredygtighed
- Afprøve nye former for borgerinddragelse

Den nye planlovgivnings krav omkring en strategi for Agenda 21-arbejdet er en anledning til og en god mulighed for, at der politisk skitseres en fremadrettet indsats på området. Agenda 21-medarbejderen kan spille en central rolle ved at

bringe nye udviklingsperspektiver på banen, herunder på tværs af normale sektorgrænser.

Både i forhold til det politiske niveau og i forhold til borgerne kan det her være oplagt med en mere helhedsorienteret indgang omkring Agenda 21. Udviklingen i den enkelte bydel eller lokalsamfund styrkes når miljø kobles sammen med den sociale og økonomiske dimension. Endelig kan Agenda 21-medarbejderen generelt afprøve nye former for borgerinddragelse, som i højere grad engagerer og forankrer indsatsen lokalt.

Trusler

- Lokal politisk dagsorden præget af andre problemer
- Manglende engagement blandt borgerne
- Fortsat ressourceknaphed

Ældre- og børneområdet er i dag dominerende på den lokale politiske dagsorden, mens miljøforhold generelt ikke har den store bevågenhed. Dette kan bl.a. skyldes, at borgerne har en vis "metaltræthed" omkring miljø. Borgernes manglende engagement kan dog også skyldes dårlige erfaringer med kommunal borgerinddragelse - "gjorde det nogen forskel"?

Overordnet set kan mange kommuners ressourcesituation stadigvæk være presset. Koblingen mellem dårlig økonomi og lav politisk prioritering er ikke god for Agenda 21-arbejdet.

Grønne guider

Styrker

- Ordningens rummelighed
- Giver målgruppen mulighed for at træffe et valg
- Guiden som den ekstra ressource og fri spiller
- De rette personer findes

Grøn guide ordningens rummelighed giver god mulighed for at tilpasse indsatsen til de lokale behov. Ordningen giver målgruppen mulighed for at træffe et aktivt valg i forhold til større grad af bæredygtighed. Den grønne guide er den ekstra ressource – en tovholder, der har overskud til at holde fast i processen og følge op overfor kommunen og andre samarbejdspartnere, når de frivilliges fritid ikke rækker.

Guiden står midt i mellem forskellige parter f.eks. borgere og myndigheder. De kan formidle begge veje og har et friere spillerum end f.eks. kommunens folk, og opfattes neutralt. Udvæl-

gelsen af de grønne guider er vigtig. De eksisterende guider er ildsjæle med et stort personligt netværk og lokalt kendskab, samt et kæmpe engagement. Indenfor ordningen findes der et godt netværk, hvor guiderne kan trække på hinandens opbakning, viden og erfaringer.

Svagheder

- Manglende strategisk projektledelse
- Ofte uprofessionelle arbejdsgivere
- Isolationsproblemet
- Stor variation i den lokale politiske forankring

Det er nogle gange svært at styre arbejdet, fordi projekternes arbejdsplaner er for løst definerede og overordnede. Der er behov for at styrke guiderne kompetence som projektledere, men der er samtidig også behov for at se nærmere på samspillet med de tilknyttede styregrupper, som repræsenterer de grønne guides arbejdsgivere.

Ansættelsesformen, hvor guiden er ansat af en styregruppe bestående af lokale aktører, kan give vanskeligheder, hvis medlemmerne af denne styregruppe ikke har ledelseserfaring i forvejen, og derfor ikke bevidst og aktivt samarbejder med guiden omkring prioritering af arbejdet.

En del guider føler sig isolerede i det daglige arbejde. Det gælder især der, hvor samarbejdet med følgegruppen ikke er optimalt. Samtidig er der stor variation i den lokale, politiske forankring. I nogle kommuner er der næsten en lige-gyldig holdning til den lokale guide, som kan gøre det sværere at få kommunen involveret i relevante aktiviteter.

Muligheder

- Udvikle ordningen mod flere eksperimenter
- Vinkle indsatsen anderledes
- Flere aktive brugere

Grøn guide ordningen er i sig selv et eksperiment, i mange udgaver. Lokalt er der dog en tendens til, at guiderne endnu ikke for alvor er kommet i gang med at eksperimentere – fordi meget tid er gået med at opbygge netværk og information. En oplagt mulighed er derfor, at guiderne fremover arbejder mere målrettet mod at nytænke aktiviteter og udvikle eksperimenter, f.eks. ved at finde nye, utraditionelle vinkler til at komme i dialog med nye grupper.

Mange grønne guider har en kernegruppe af aktive brugere, som kunne udvides, hvis ord-

ningen blev mere synlig. En mulighed er at placere flere guider et centralt sted i lokalområdet – fx på torvet - hvor der kommer mange lokale.

Trusler

- Afvikling af årlige finanslovsbevillinger
- Usikkerhed om ordningen fører til jobskifte
- Miljøbudskabet svært at sælge til nogle grupper

Det, at ordningen ikke er permanent, men afhængig af årlige bevillinger på finansloven og lokal finansiering gør fremtiden usikker og gør det svært at planlægge længerevarende projekter.

Guidernes ansættelse er midlertidig, og den fortsatte usikkerhed om, hvorvidt ordningen forlænges eller gøres permanent giver et dårligt arbejdsmiljø, der får guiderne til at forlade deres job i utide, når andre muligheder viser sig.

Miljøbudskabet er svært at sælge til nogle målgrupper. Især gruppen mellem 15-30 år og børnefamilierne er svære at fange, fordi tiden er knap eller konkurrencen med andre tilbud er for stor. De aktive er således ofte den ældre generation.

Naturvejledere

Styrker

- Øger brugernes forståelse og inspirerer til øget brug af naturen.
- Stor faglig kompetence og inspirationskilde
- Bredde i metoder og indhold
- God uddannelse og godt netværk

Ordningen bidrager til at øge brugernes forståelse for naturen, og inspirerer brugerne til selv at udforske naturen. Samtidig styrkes brugernes bevidsthed om sammenhængen mellem naturen og mennesket. Naturvejlederne har en stor viden om naturen og en veludviklet evne til at skabe begejstring og engagement hos brugerne – både børn og voksne.

Naturvejlederne fremhæver, at ordningens styrke i høj grad er den store frihed til selv at vælge metoder og midler til at opnå de lokalt fastlagte mål. Samtidig har de en stor grad af fleksibilitet i jobbet og generelt gode arbejdsforhold. Den fælles uddannelse sikrer vejlederne en fælles identitet, og de lokale og regionale netværk fremmer den fortsatte faglige udvikling.

Svagheder

- Stort tidspres
- Projektansættelser giver uro og forskelsbehandling
- Kontakten mellem NV-fællessekretariatet og NV-arbejdsgivere er svag

Naturvejlederne arbejder under et stort tidspres. En del vejledere har fyldt kalenderen 6-12 mdr. frem, og nye brugere har derfor svært ved at få en aftale. Det giver stress og anledning til utilfredshed, når hverdagen er forjaget. En del af naturvejlederne er ansat i projektansættelser med løntilskud fra Friluftsrådet. Resten af pengene til at drive naturvejledningen skal findes lokalt. Det giver uro og forskelsbehandling, når en del vejledere må bruge meget tid på at sikre den fremtidige økonomi ved at skrive ansøgninger.

Fællessekretariatet er en krumtap for ordningen og varetager en række koordinerende opgaver. Kontakten med de lokale arbejdsgivere i form af kommuner og amter er dog svag.

Muligheder

- Styrke sociale processer
- Brede formidling, bringe bæredygtighedstemaet bedre frem
- At nå ud til en større målgruppe

Erfaringer viser, at naturoplevelser motiverer bogligt svage elever, giver de enkelte elever selvtillid og sammenhold i klassen. Naturvejledningen kan derfor være med til at styrke de sociale processer i skolen.

Naturvejlederne har traditionelt fokus på natur og friluftsliv, men der er også mulighed for at inddrage flere emner i vejledningen for at få en mere helhedsorienteret formidling. En oplagt mulighed er relationen mellem sundhed og velvære på den ene side og natur på den anden.

Der er generelt en stigende efterspørgsel efter naturvejledning på skoleområdet, hvor der oplagt er mulighed for at nå ud til flere hvis der ansættes flere vejledere. Derudover er der gode muligheder for at udvide målgruppen, f.eks. med børnehavebørn, hvor der allerede er gode resultater med naturformidling, især i forbindelse med naturbørnehaver og naturlegepladser.

Trusler

- Manglende tid til fordybelse
- Ændrede tjenestetidsregler i skolesystemet
- Faldende interesse for natur og miljø

Brugerne har generelt for lidt tid til rådighed, når de deltager i et arrangement. Det gælder især for børn og skoleelever, der mangler tid til fordybelse. Derudover er det et problem for vejledningen, at brugerne som oftest ikke kommer igen med jævne mellemrum, så vejlederne kan bygge ovenpå det allerede lærte.

Folkeskolelærerne har fået nye tjenestetidsregler, der gør det sværere at afsætte tid til ekskursioner. På sigt kan det medføre færre kortere ture eller ligefrem et faldende antal ture og dermed færre kunder. Endelig er der generelt faldende interesse for natur og miljø som følge af konkurrence fra andre fritidsaktiviteter også en potentiel trussel for naturvejlederne.

Energi- og miljøvejledere

Styrker

- Samspil mellem nationale kampagner og lokal opfølgning
- Lokal forankring
- Uvildig og faglig kompetent vejledning
- Engagerede vejledere med høj anciennitet

Energi- og miljøvejlederne indgår i et samspil med nationale kampagner. Denne tostrengede indsats styrker implementering af vedvarende energi.

Mange kontorer er godt lokalt forankret og er en kendt samarbejdspartner med borgere, VVS-folk m.fl. Energi- og miljøvejlederne lægger vægt på at levere en uvildig vejledning, der kan støtte samarbejdspartnerne. Vejlederne er fagligt kompetente indenfor ordningens afgrænsede kerneområder.

Vejlederne er ofte "ildsjæle", der gennem en årrække har arbejdet med vedvarende energi.

Svagheder

- Små kontorer, der mangler kapacitet
- Baseret på deltidsansættelser og varierende projektmidler
- Usikker finansiering
- Efteruddannelsen er ikke optimal

Energi- og miljøkontorerne har kun 1-2 medarbejdere, hvilket gør det svært at dække alle opgaver og håndtere alle henvendelser. Samtidig gør det kontorerne sårbare overfor udskiftninger.

Energi- og miljøvejlederen er kun ansat i en deltidsstilling, som løbende skal suppleres op af

diverse projektmidler. Endvidere er der supplerende projektansættelser. Generelt kan ansættelsesformen give vanskelige arbejdsforhold og gøre det vanskeligt at fastholde kernemedarbejdere. Dette forstærkes af, at finansieringen via basisbevillinger og projektmidler er usikker. Basisbevillingen gives fra år til år. Endelig er det spørgsmålet, hvorvidt uddannelsen af energi- og miljøvejlederne er tilstrækkelig. Vejlederne angiver selv, at bl.a. kurserne med Teknologisk Institut ikke rammer deres behov fuldstændigt. Der er dog allerede gennemført nogen justeringer af kursusmodulerne.

Muligheder

- Øget fokus på helhedsorienteret vejledning og byøkologi
- Styrke rollen som katalysator i lokalsamfundet
- Nye samarbejdsflader med bl.a. lokale aktører i energispareudvalgene

Energi- og miljøvejlederne har haft en bred kontakt til borgerne omkring vedvarende energi og til dels energibesparelser. Vejledningen kan styrkes og gøres mere helhedsorienteret ved at fokusere bredere på byøkologiske aspekter. Det omfatter f.eks. ressourcebesparelser, spildevand, materialevalg m.v.

Det kan endvidere være en mulighed for energi- og miljøvejlederne at styrke rollen som udførende katalysator. Dette kan supplere den faglige/tekniske indgang til området.

De nye lokale energispareudvalg giver mulighed for et nyt og forstærket samarbejde omkring energibesparelser med kommuner, lokale Energitcentre m.v.

Trusler

- Fortsat usikkerhed om statslig finansiering
- Svingende økonomiske forudsætninger for vedvarende energi
- Energispareindsatsen varetages andetsteds
- Svigtende borgerinteresse for vedvarende energi

Den statslige finansieringsmodel i de kommende år er fortsat usikker, hvilket kan skabe uro blandt de enkelte energi- og miljøvejledere.

Den almindelige borgers konkrete interesse for vedvarende energi er generelt afhængig af de økonomiske forudsætninger, som politisk bliver stillet op i form af afgifter, støtte m.v. Hvis tilskudsordningerne til standard VE-løsninger

bortfalder, betyder det samtidig, at en del af kontorerne nuværende vejledningsopgaver for Energistyrelsen skal omdefineres.

Energispareindsatsen kan via den nye energisparelov i høj grad komme til at ligge ved de lokale forsyningselskaber. Energi- og miljøkontorerne fremtidige rolle er derimod uklar.

Den generelle interesse blandt borgerne kan samtidig være svær at fastholde. Det gælder specielt blandt de unge. Vedvarende energi og miljø er ikke fremtrædende i medierne og udbudet af alternative tilbud er stort.

Grønne centre

Styrker

- Skaber rammerne for et fagligt miljø
- Arbejder tværsektorielt og har brede samarbejdsflader
- Kan styrke borgerinddragelse og græsrodsarbejde

Organiseringen i centre kan generelt være med til at sikre en større faglig tyngde i vejledningsarbejdet.

De grønne centre har normalt ikke så mange bindinger til kommunale systemer m.v., hvilket giver mulighed for at arbejde på tværs af normale sektorgrænser. Samtidig har centrene normalt en bred samarbejdsflade, som omfatter kommuner, borgere m.fl.

En del af centrene fokuserer på borgerinddragelse og lokalt græsrodsarbejde. I den sammenhæng knytter centrene disse grupper til via styregrupper, arbejdsgrupper, såvel som gennem foreningsmedlemskab.

Svagheder

- Usikker finansiering
- Manglende politisk opbakning og lokalt ejerskab
- Projektbaserede uden strategisk styring

Finansieringen er ofte baseret på såvel kommunal som statslig finansiering, hvoraf en del er projektmidler. Finansieringen via projektmidler er usikker og kan svinge fra periode til periode. Centrene er i høj grad afhængige af en vedvarende lokalt politisk opbakning og ejerskab, hvilket kan være svært at etablere og fastholde.

Centrene kan være nødt til at gå efter de (økonomisk) mulige projekter, hvilket ikke understøtter en samlet strategisk styring.

Muligheder

- Kan være med til at samle kræfterne lokalt
- Afprøve nye organiseringsformer
- Udvikle selvstændige strategiske kraftcentre
- Forankre lokale udviklingsprocesser

Centrene kan være med til at fastholde og profilere indsatsen omkring den lokale vejledningsindsats. Konkret kan flere typer af vejledere samles under samme tag og etablere en fælles brugerflade.

Der er ingen formelle kommunale strukturer m.v., der på forhånd binder centrenes konkrete organisationsform. Det giver en frihed til at afprøve nye veje, når vejledningsindsatsen samles. Det gælder f.eks. også på tværs af kommunegrænserne.

De enkelte centre har mulighed for at udvikle sig til selvstændige kraftcentre, der kan etablere en selvstændig og synlig strategisk profil. Dette kan endvidere være med til at forankre de lokale udviklingsprocesser.

Trusler

- Fortsatte finansieringsproblemer
- Manglende interesse for større lokale satsninger på miljøområdet

Centrene vil fortsat i høj grad være afhængig af offentlige midler. En del centre vil fortsat skulle arbejde aktivt for at sikre såvel basisbevillinger som projekttilskud.

Centrene er generelt udtryk for en større lokal satsning, og derfor umiddelbart sværere at sætte i gang end en enkelt lokal vejleder eller mindre udviklingsprojekter.

5.8 Afslutning

Gennemgangen af datamaterialet viser, at vejledernes prioriteringer af deres arbejdsindsats i høj grad er i overensstemmelse med brugernes ønsker, både i dag og i den nærmeste fremtid.

Det er karakteristisk for de 5 ordninger, at deres styrke findes i deres forskellighed. SWOT-analysen illustrerer således, at hver ordning har sine egne kendetegn og specifikke styrker.

Når det gælder ordningernes svagheder er der derimod en række emner, der går igen i flere af ordningerne. Det drejer sig f.eks. om usikker

finansiering, stort tidspres og manglende strategisk projektledelse. Disse emner uddybes i kapitel 6 sammen med temaer, der påvirker mulighederne for den lokale vejledning.

Kapitel 6

Temaer, udfordringer og perspektiver for den lokale vejledning

---

6.1 Indledning

En hel del mennesker i Danmark er i dag klar over, at arbejdet med at skabe en mere bæredygtig fremtid vedkommer os alle. Denne erkendelse kan ses som en vigtig overordnet indikator på, at miljøarbejdet i Danmark de sidste 20-30 år har båret frugt. Alle ved samtidig, at arbejdet ikke overstås i en håndvending.

Hvor stort et bidrag den lokale vejledning har ydet i denne sammenhæng er vanskeligt at gøre op. Det er endvidere karakteristisk, at der ikke automatisk er en kobling mellem holdning og handling, selv når vidensniveauet generelt er højt.

Meget kan derfor tale for, at miljøstrategierne generelt - og i denne sammenhæng specielt de lokale og folkeligt orienterede strategier - bør tages op til revision. Det er specielt aktuelt i forbindelse med regeringens nationale strategi for et bæredygtigt Danmark juni 2001. Her er der opstået nogle udfordringer, som vejlederne kan tage op.

I det følgende bearbejdes seks temaer/ problemer, der påvirker mulighederne for at den lokale vejledning får de bedst mulige arbejdsbetingelser og muligheder for succes.

Temaerne er:

1. Lokal vejledning som strategi for bæredygtig udvikling
2. Vejledernes rammebetingelser og organisation
3. Spredning og forankring blandt lokale aktører og brugere
4. Synergi og samarbejde mellem ordningerne
5. Finansieringsproblematikken - nu og i fremtiden
6. Muligheder for EU-finansiering

Indledningsvist skal det slås fast, at der frem til nu allerede er sket en rivende udvikling på vejledningsområdet. De efterfølgende diskussioner drejer sig derfor primært om at fokusere på nogle emner og perspektiver, som kan medvirke til at udvikle indsatsen for bæredygtig udvikling yderligere - med vejledernes medkomst.

6.2 Lokal vejledning som strategi for bæredygtig udvikling

Miljøspørgsmål har gennem flere årtier været håndteret af den offentlige administration - som samtidig ofte er blevet holdt til ilden af lokale græsrodder og grønne foreninger.

Den lokale vejledning repræsenterer en anden tilgang. Man kan sige, at der i løbet af de seneste årtier er kommet ny type aktør på banen, som via dialog, holdningsbearbejdelse, oplevelser og projektudvikling forsøger at fremme forskellige aspekter af bæredygtig udvikling lokalt. Det sker i tæt samspil med befolkningen, lokale organisationer m.v.

Den lokale vejleder er ikke en ensartet størrelse, men repræsenterer forskellige indsatsområder, tilgange og historiske baggrunde. Ligeledes finder vejledningen sted i forskellige sammenhænge.

For eksempel har den lokale Agenda 21-medarbejder udgangspunkt i den kommunale administration. Her har vejlederen delvis lagt myndighedskasketten på hylden til fordel for en ny dialogbaseret indgang til lokale aktører. Med omvendt fortegn har energi- og miljøvejlederne oprindeligt været græsrodder. I dag er der tale om lønnede medarbejdere med en klar faglig profil, som bruges i dialogen med borgere m.v. Endelig optræder eksempelvis mange grønne guider i en rolle som uafhængig tredjepart i dialogen mellem borgere og myndigheder.

Vejlederne har på hver deres måde medvirket til at virkeliggøre den danske miljø-, energi- og miljøpolitik. Alt i alt rummer de lokale vejledere - det gælder også vejledere, der ikke er omfattet af denne evaluering - således nogle kvaliteter og nogle initiativmuligheder, som ikke umiddelbart kan eller vil overtages af andre lokale aktører.

Den nationale strategi for bæredygtig udvikling

Regeringens udspil til Danmarks strategi for bæredygtig udvikling - *udvikling med omtanke - fælles ansvar* fra juni 2001 udpeger en række væsentlige fremtidige indsatsområder omkring bæredygtig udvikling.

Borgerinddragelse og lokal Agenda 21 er udpeget som indsatsområde. Det er derfor bemærkelsesværdigt, at strategien ikke kommer med et bud på, hvilken rolle den lokale vejledning skal spille fremover. Overordnet set kan det således

diskuteres, om den nationale strategi vægter borgerinddragelse, lokal Agenda 21 og lokal vejledning nok. Risikoen for, at der kommer et tomrum mellem de overordnede hensigter og mål for bæredygtig udvikling og den konkrete lokale indsats og forankring, er i forvejen stor. Hér kan den lokale vejledning måske spille en stor rolle.

Udfordringen består i at finde den rigtige afvejning mellem en top-down tilgang og en bottom-up tilgang. En bottom-up tilgang fokuserer på at etablere lokal dynamik, der "nedefra" kan skabe udvikling og lokalt tilpassede løsninger. Endvidere handler det om demokratisk indflydelse omkring miljøspørgsmål – et tema, som Danmark bl.a. har forpligtet sig til via Århuskonventionen.

På den side handler top-down tilgangen om, at udvikle de overordnede strukturer og rammer for en bæredygtig udvikling. Det sker f.eks. via en målrettet lovgivning, afgiftsstrukturer, vidensudvikling m.v. Begge tilgange er nødvendige og afhængige af hinanden, når en kompleks og vanskelig dagsorden som bæredygtig udvikling skal håndteres. Samlet set tegner der sig et billede af, at den lokale vejledning i højere grad bør tænkes strategisk ind i den nationale indsats omkring bæredygtig udvikling.

Lokal vejledning med synlig profil

Når den lokale vejledning endnu ikke har en så fremtrædende strategisk placering kan det måske skyldes, at "lokal vejledning" som sådan ikke har en specielt tydelig og selvstændig profil.

Fra en statslig synsvinkel kan man sige, at lokal vejledning generelt ikke helt er trådt i karakter, som et selvstændigt virkemiddel, der kan supplere og spille sammen med andre virkemidler i arbejdet for bæredygtighed. Dette gælder i en vis grad også naturvejlederne, der nok har en relativ synlig profil overfor befolkningen, men som ordning ikke er tænkt ind i en strategisk ramme for arbejdet med bæredygtighed.

Omvendt er de grønne guider fra centralt hold netop tænkt ind som en indsats, der skal understøtte bæredygtighedsarbejdet, men ordningen synes at mangle bredere synlighed i forhold til befolkningen.

Der er således en vigtig fælles udfordring for ordningerne i at synliggøre og profilere den lokale vejledning som en strategi omkring bæ-

redygtig udvikling. I det politiske landskab må det fremstå endnu tydeligere, hvad den lokale vejledning kan i forhold til andre strategier – og aktører - på området.

Der er samtidig gode muligheder for at skabe en betydelig synergieffekt ved at få den lokale vejledning til at spille bedre sammen med centrale initiativer og kampagner. Det centrale niveau kan på den anden side få hjælp af de lokale vejledere til at bringe centrale miljøbudskaber ud lokalt. I forlængelse heraf kan vejlederne hjælpe beslutningstagerne med råd og information om, hvad der har gennemslagskraft hos de lokale aktører.

Det er i denne sammenhæng vigtigt at fremhæve, at de fem hér omtalte ordninger kun udgør en del af den samlede vejledning, der finder sted i relation til emnet bæredygtighed. De fem ordninger repræsenterer primært de miljø-, energi- og naturmæssige aspekter af bæredygtig udvikling og dækker dermed miljødimensionen af bæredygtig udvikling. Bæredygtig udvikling har herudover en social og en økonomisk dimension.

Det er således en fælles udfordring for alle der arbejder med bæredygtig udvikling, at bringe lokal vejledning i fokus som eet ud af flere centrale virkemidler, der kan gøre målet til virkelighed.

6.3 Vejledernes rammebetingelser og organisering

Den enkelte vejlederordning, såvel som den enkelte vejleder er underlagt en række rammebetingelser for det daglige virke. Rammebetingelser ligger i forskellige niveauer fra det centrale til det lokale og til den enkelte vejleders arbejdsforhold. Finansieringen er et væsentligt tværgående tema, der behandles selvstændigt i afsnit 6.6.

Vejledernes generelle rammebetingelser
Den lokale vejledningsindsats kan stå i en meget svær situation, hvis ikke de generelle rammebetingelser i form af lovgivning, afgifter m.v. understøtter det lokale arbejde.

Lovgivningen kan i nogle tilfælde være en direkte barriere for gennemførelsen af konkrete projekter. F.eks. har det været en lang proces at få lovgivningen omkring anvendelse af regnvand i husholdninger på plads. Også på Agenda 21-området er det sandsynligt, at en mere kon-

tant lovgivning overfor kommunerne ville have drevet arbejdet betydeligt længere frem, end tilfældet er i dag.

På den anden side kan den lokale vejledning understøtte implementering af centrale beslutninger i form af programmer, støtteordninger, handlingsplaner og aftaler. Energi- og miljøvejlederne har f.eks. deltaget aktivt i implementeringen af elvarmekonverteringen via en lokal uvildig vejledning til borgerne, samt i øvrigt vejledt borgerne om Energistyrelsens standardtilskudsordning til vedvarende energi.

De politisk fastlagte økonomiske forudsætninger i form af takster, grønne afgifter og støttemuligheder har ofte afgørende indflydelse på hvorvidt konkrete tiltag gennemføres. På den anden side er erfaringen også, at gode økonomiske forudsætninger ikke altid er tilstrækkeligt. I mange kommuner er der utvivlsomt økonomiske besparelser at hente ved fx at vælge ressourcebesparende installationer osv. Det sker bare ikke i det omfang, det kunne. Vaner, holdninger og viden er vigtige faktorer at påvirke, og her kan den lokale vejledning spille en vigtig rolle.

En anden form for generel rammebetingelse udgøres af de sidste 30 års trends og svingninger i samfundet. I 1970-80'erne var befolkningen generelt meget optaget af fællesskabet og solidariske løsninger, og miljøbudskaberne havde let ved at finde grobund. Mens 1990'erne har været et årti med individuelle hensyn i højsædet med den konsekvens, at de fælles problemer og udfordringen er gledet mere i baggrunden. Derudover har andre emner haft højere prioritet i samfundsdebatten. *Nu gider vi ikke mere affald og afkald*, synes devisen nu at være. Der kan med andre ord konstateres en slags metaltræthed i miljødebatten, som over en bred kam stiller vejlederne overfor nye udfordringer, når budskaberne skal ud.

Overordnet organisering og styring af ordningerne

Den overordnede organisering og styring af de lokale vejlederordninger varierer en del. Nogle af vejlederne er på godt og ondt en del af den offentlige forvaltnings- og beslutningsstruktur. De lokale Agenda 21-medarbejdere og en stor del af naturvejledningerne er ansat i kommuner og amter. En del naturvejlederne er statslige ansatte. For de kommunale Agenda 21-medarbejdere – og de vejledere der er tæt på kommunen - er en af de store udfordringer at få

lokal politisk ejerskab og styring omkring Agenda 21.

De grønne guider og de ikke-statslige naturvejledere under tips- og lottomidlerne formes i højere grad af de overordnede programbeskrivelser, der ligger til grund for ordningerne i henholdsvis den Grønne Fond og Friluftsrådet. Frihedsgraden ligger i de konkrete projektbeskrivelser og i de beslutninger, der tages i de tilknyttede lokale styregrupper.

De grønne guider er blevet beskrevet som "frie spillere", der kan skabe dialog og resultater i feltet mellem kommune og borgere. Der er dog nogle gange i stedet tale om "frisatte spillere", som mangler kontakt til eller opbakning fra vigtige lokale aktører. Den lokale vejledning må tænkes ind i forpligtende netværk for ikke at blive frit svævende.

Energi- og miljøkontorerne er organiseret som selvstændige foreninger med egen bestyrelse og medlemskreds. I praksis udøver Energistyrelsen dog en rammestyring. I de årlige bevillinger til SEK (Samvirkende Energi- og Miljøkontorer) beskrives overordnet, hvilke fælles opgaver der skal løses på energi- og miljøkontorerne. Det fokuserer indsatsen på de indsatsområder, som finder støtte centralt.

De grønne centre er for en stor dels vedkommende også organiseret som selvstændige foreninger med egen bestyrelse og medlemmer. Centrene har generelt et spillerum til at lægge deres egen profil og strategi i den lokale indsats.

Et andet vigtigt styringsinstrument er projektansættelse. Fordelen er bl.a., at man kan definere målrettede ad hoc-indsatser, eller mere bredt sætte ind på at styrke et område i en periode uden at være bundet af faste omkostninger og lønninger på lang sigt. Ikke kun blandt administratorerne, men også blandt vejlederne kan man finde støtte til projektansættelser, selvom projektansættelser også kan have sine negative sider, jf. senere.

Generelt tegner der sig et billede af stor lokal frihed til at præge den lokale vejledningsindsats. For naturvejledere, grønne guider og energi- og miljøvejlederne sker det dog samtidig indenfor nogle centralt fastsatte rammer.

Det er i den sammenhæng interessant, at vejlederne generelt giver udtryk for, at de har stor frihed til at forme deres eget jobindhold. På

tværs af diverse centrale og lokale styringsmekanismer har den enkelte vejleder således stor indflydelse på, hvordan den konkrete indsats og dagligdag former sig. En stor del af vejledernes generelle jobtilfredshed bunder formentlig heri. Fra ordningernes side er fordelene at man får løst en række opgaver af en engageret medarbejder-skare, der "går langt på literen" fordi de selv har været med til at tilrettelægge dagligdagen. Dermed bliver ordningernes uddannelse, de faglige netværk m.v. ikke kun et spørgsmål om vidensopbygning, men også potentielt et vigtigt styringsredskab for og en kvalitetssikring af vejledernes indsats, idet indsatsen sjældent kan styres og overvåges præcist gennem traditionelle ledelsesmæssige kommandoveje.

Organisering af brugerne

De lokale vejlederordninger prøver i forskellig omfang, at "organisere" brugerne. Foreningsstrukturen omkring energi- og miljøkontorerne, nogle af de grønne centre og de grønne guider udgør et meget håndfast forsøg på at bringe brugergruppen tæt på og aktivere og engagere dem i arbejdet.

I denne sammenhæng fremhæver især de grønne centre faren i alene at få "pingen" og "organisationsformænd" med i bestyrelserne. Græsrodderne er også vigtige, da de mange gange har bedre tid og lyst til at bakke centret op. Det giver en lokal forankring og et "fast" netværk – men måske kun indenfor en snæver kreds.

Agenda 21-medarbejderne arbejder udadvendt i forhold til borgerne, men finder også i stort omfang brugere indenfor deres eget system. De arbejder eksempelvis ofte med institutionsrådet med tilhørende brugere med emner som miljøstyring, miljø og sundhed, økologi i børnehaven. Her er de forvaltningens "egen mand", og derfor hjulpet godt på vej. På den anden side giver det en svaghed i forhold til at fungere som en uafhængig part overfor den almindelige borger.

De kommunalt ansatte naturvejledere finder også deres kunder indenfor "eget" system, idet en primær målgruppe udgøres af folkeskolen. Den store gruppe af naturvejledere, der er ansat i skovdistrikterne, har rollen som "systemets" ansvarlige for det særlige "forretningsområde", som naturvejledningen udgør. Her udgør den bagvedliggende basisorganisation vejlederens formelle organisatoriske bagland.

Samlet set er der både brug for den interne og den eksterne lokale vejleder. I begge tilfælde bliver det en vigtig udfordring at tilpasse indsatsen til brugernes ønske om involvering.

For at styrke involveringen inddrages nøglepersoner og ildsjæle fra lokale foreninger, bydele/lokalsamfund eller fra de amtslige og kommunale forvaltninger ofte i vejlederens bestyrelser, styregrupper, koordinationsgrupper eller lignende. Andre engagerede lokale aktører inddrages i uformelle netværk, borgerpaneler m.v. Dette giver potentielt en større fleksibilitet i valget af emner, adgangen til nye målgrupper og graden af involvering.

Almindelige borgere skal have mulighed for at gå til enkeltstående arrangementer, men skal derudover også have mulighed for at engagere sig i (tidsbegrænsede) projekter/forløb. Et godt eksempel er lokale forløb med grønne familier, hvor familierne kan deltage i fællesmøder, få besøg f.eks. af den grønne guide og konkurrere om at spare på el, varme og vand mv.

Den enkelte vejleders arbejdsforhold

Den enkelte vejleders arbejdsforhold varierer en del. Men den generelle vurdering er, at de er nogenlunde i orden. Der er dog enkelte Agenda 21-medarbejdere og grønne guider, der ikke er tilfredse. En del af de grønne guider arbejder delvist eller helt alene, hvilket kan give anledning til isolation. Derudover kan manglende ressourcer og svigtende lokal opbakning være en vigtig faktor. Dette gælder også for Agenda 21-medarbejderne, der eksempelvis kan føle sig i klemme, når politiske hensigtsklæringer ikke bakkes op af håndfast støtte til agenda-arbejdet.

Generelt tegner der sig et billede af, at det er vigtigt både fagligt og menneskeligt, at have daglige kollegaer. Det kan ikke alle ordninger leve op til.

Den enkelte vejleder kan imidlertid i flere tilfælde hente støtte flere steder. Der er opbygget faste netværk og støttefunktioner indenfor flere af ordningerne, som det eksempelvis kendes fra naturvejledernes og de grønne guides grunduddannelse og løbende netværkskoordinering. For det andet er der mulighed for at etablere et samarbejde med andre lokale vejledere i lokalområdet. De lokale energi- og miljøkontorer samt de grønne centre er forskellige bud på, hvordan den nødvendige faglige og sociale tyngde omkring den lokale vejledning kan sikres udenfor de offentlige myndigheders regi.

Samtidig er det vigtigt med en velfungerende beslutningsstruktur. Hvad enten det er en styregruppe eller en foreningsbestyrelse skal den kunne fungere professionelt, bl.a. i rollen som arbejdsgiver. Det kræver træning at være i en styrende funktion. Det har f.eks. i nogle tilfælde givet vanskeligheder, at de grønne guider startede op med "utrænede" styregrupper. Fra de samvirkende energi- og miljøkontorers side har man også haft dette problem inde på livet, og ligefrem udarbejdet en håndbog om emnet til at støtte bestyrelserne/vejlederne.

Endelig er ansættelsesformen en afgørende faktor for de lokale vejledere.

En fast ansættelse eller en form for løbende fast basisbevilling er ofte vigtig m.h.t. at fastholde medarbejderne og opbygge de nødvendige kvalifikationer. Projektansættelse bruges i næsten alle ordninger, men skaber uundgåeligt en vis jobmæssig utryghed. En anden negativ side er, at megen tid anvendes på fundraising. På den anden side kan den tilsyneladende jobmæssige utryghed, der skabes via projektansættelse, også blive en vane eller et vilkår, som man finder sig i – og til en vis grad også trives med, fordi projektarbejdet ofte giver nogle udfordrende opgaver, fagligt og personligt.

Støttefunktioner og netværk

Til rammebetingelserne hører ligeledes de generelle, overordnede støttefunktioner, som primært understøtter kommunikation (IT-systemer) og uddannelse samt ordningsinterne netværk på landsplan og regionalt. Ikke alle ordninger er dog forsynet med full-scale støttefunktioner.

De grønne guider og naturvejlederne har set i forhold til de øvrige vejledere en ret god, institutionaliseret støttestruktur at læne sig op ad. I den anden ende har de grønne centre ingen fælles støttefunktioner, men en netværksorganisering står på ønskesedlen. Energi- og miljøvejlederne har ingen permanente uddannelsesforløb men mange interne forløb, hvor bl.a. kollegerne underviser hinanden. De kommunale medarbejdere efterlyser generelt bedre uddannelsesstrukturer, og kæder bl.a. dette sammen med, at de varetager ansvaret for et "kommunalpolitisk stedbarn".

Samlet set har de generelle støttefunktioner i form af uddannelser, temadage/kurser, netværk m.v. en vigtig videns- og kulturdannende funktion. Det er også hér, ordningerne kan medvirke til at styre og udvikle det faglige arbejde.

Etableringen/videreudvikling af egentlige grunduddannelser og efteruddannelse er vigtigt for alle ordningerne. Samtidig er uddannelsen vigtig i forhold at skabe den professionelle profil indenfor de enkelte ordninger. Det kan dog diskuteres hvilke elementer, der skal vægtes i uddannelserne. På den ene side er der snævert faglige kvalifikationer, og på den anden side er der generelle emner som kommunikation, pædagogik, formidling, projektstyring m.v. Energi- og miljøvejledernes efteruddannelse lægger vægt på det første, mens de grønne guides og naturvejledernes uddannelse lægger vægt på det sidste.

Det er vanskeligt at finde den rette balance mellem faglig viden og "proces" viden. Det ideelle er nok, når vejlederen behersker begge dele. Særligt i en situation, hvor nye målgrupper opsøges, er det vigtigt at kunne møde folk, der "hvor de er", dvs. at man eksempelvis kan sætte sig reelt ind i landmandens eller den unges livssituation og præferencer mv. Dette kræver færdigheder som psykologisk forståelse og empati. På den anden side skal vejlederen også gerne have noget med "i posen" rent fagligt set, som er vedkommende for den pågældende målgruppe.

Det er således en konstant udfordring at overveje, hvordan vejledernes konkrete handlekompetencer udvikles bedst. Udveksling og afprøvning af konkrete metoder og koncepter er en meget direkte vej til læring, men det er samtidig vigtigt at samle op og evaluere, hvad der dur og hvad der ikke gør. Hér kan alle ordninger gøre en indsats for at forbedre videngrundlaget for det fremtidige arbejde.

6.4 Spredning og forankring blandt lokale aktører

Der er sket en udvikling i lokalområderne omkring miljø, energi og natur og dermed omkring bæredygtig udvikling. På tværs af alle ordninger og geografiske skel vurderer vejlederne og brugere, at vejledningen har gjort en forskel. Det er dog svært at give karakterer, når det samlede resultat skal gøres op. Det samme gør sig gældende m.h.t. til den samlede spredning. Naturvejlederne har haft over en halv million besøg, mens andre af ordningerne har haft langt færre kontakter. Men hvad tæller mest – mange kontakter eller dyb involvering af få, men vigtige lokale nøglepersoner og ildsjæle?

Målgrupper og emner

Den lokale vejledningsindsats dækker forholdsvist bredt indenfor den miljømæssige dimension af bæredygtighed. Man kan dog ikke sige, at det er sket ud fra en overordnet og gennemtænkt plan, så spørgsmålet er hvorvidt vejledningen kommer ud, hvor den skal.

Samlet set fokuserer de fem vejlederordninger på borgere, frivillige foreninger, skoler og daginstitutioner, samt teknisk forvaltning. En række andre målgrupper håndteres i forskellig grad indenfor de enkelte ordninger, mens andre er ladt noget i stikken.

Det er derfor værd at overveje om der er målgrupper, der generelt fortjener en større opmærksomhed, f.eks. servicevirksomheder og detailhandel. De er miljømæssigt set vigtige - både m.h.t. til afsætning og drift. Det samme gælder den egentlige industri, men det er et åbnet spørgsmål, om det er de her nævnte vejledere, der primært skal tage sig af denne gruppe. I Vejle amt har kommunerne og amtet således haft stor succes med Green Network, der er blevet bakket op af mange lokale virksomheder.

Blandt borgermålgruppen peger mange vejledere endvidere med beklagelse på, at de unge mellem 15-30 år stort set er fraværende. Også landbruget, turisterhvervet og servicevirksomheder og detailhandlen synes at være grupper, der ikke dækkes så godt ind.

Det samme differentierede billede tegner sig i de emner, der tages op. Emner som ressourceforbrug og sundhed og miljø vægtes generelt højt i indsatsen, mens der ikke så ofte tages fat på mere generelle emner såsom levevilkår og livsstil. Det er interessant, at der generelt er god overensstemmelse mellem de emner, brugerne ønsker at prioritere fremover og de emner, vejlederne arbejder mest med i dag.

Det er imidlertid ikke sikkert, at disse emner og indfaldsvinkler er de mest relevante set ud fra et overordnet perspektiv. Ikke-lokal forurening (CO₂ m.v.), livsstil og forbrug, levevilkår og selve den sociale organisering kunne f.eks. være bud på emner, der er meget relevante omkring en bæredygtig udvikling.

Flere af disse emner vurderes klart at ligge indenfor den emneramme, de fem ordninger samlet set beskæftiger sig med, men andre vejledere har naturligvis også en relevans her, f.eks. sund by-butikkerne.

For det andet er det heller ikke sikkert, at de valgte emner, er de mest interessante ud fra et lokalt perspektiv. Emner som ældrepleje, børnepasning, sundhed er fagområder med meget stort lokalt fokus. Vejledningen kan i højere grad medtænke fokusområder som disse i tilrettelæggelsen af vejledningsarbejdet. Skal man fange folks interesse om miljøarbejdet, der "hvor de er", er det netop vigtigt at kunne bringe miljøspørgsmålet ind i de aktuelle sammenhænge på en kompetent måde. Når der f.eks. gøres en miljøindsats i skolen og børnehaven kan hjemmet inddrages omkring de temaer, der tages op, f.eks. vandbesparelser, affaldssortering m.v.

Udgangspunkt i den lokale virkelighed

Er der en geografisk forskel på den lokale vejledningsindsats? Ser man på landkortet er der en naturlig koncentration omkring de større byer. Der tegner sig dog generelt en pæn fordeling på landsplan.

Der eksisterer alligevel en forskel i indsatsen mellem by og land. I de større byer er de synlige miljømæssige problemer tydeligere end på landet, hvilket nok skaber en bedre grobund for at prioritere en indsats på området. I landområderne er der samtidig et mindre befolkningsgrundlag, samt generelt færre ressourcer til rådighed. "Det skæve Danmark" slår også igennem, hvad angår mulighederne for at prioritere en udviklingsorienteret lokal vejledning.

Vejledningen har under alle omstændigheder et fælles krav om at integrere vejledning med den lokale virkelighed. Når det lokale og ikke de overordnede idealer er udgangspunktet, er det vanskeligt at komme med et isoleret miljøbudskab. Det kan derfor give mere dynamik at koble bæredygtighed til udviklingen af lokal samfundet i bred forstand. Det kan f.eks. ske i forbindelse med obligatoriske opgaver som kommuneplanlægning, affaldsplanlægning m.v., der kan udvikles og bruges som naturligt afsæt for gennemførelsen af lokal processer omkring Agenda 21 og bæredygtig udvikling.

Vejledningens resultater og effekter

Analysen af vejledningens resultater og effekter har grundlæggende været baseret på vurderinger fra implicerede vejledere og brugere/samarbejdspartnere.

For det første er såvel vejledere som brugere/samarbejdspartnere blevet spurgt systematisk om deres vurdering af vejledningens resultater indenfor to hovedområder - emner og aktiviteter. Der tegner sig generelt et positivt billede på tværs af ordningerne. Hvor der er gjort en indsats, er der ofte opnået resultater.

I undersøgelsen er der generelt ikke emner eller aktiviteter, der skiller sig ud ved at give bedre eller dårligere resultater end andre. Der kan derfor ikke gives nogle generelle anbefalinger om, at der er bestemte målgrupper, aktiviteter og emner, som er nemme eller svære at opnå resultater omkring. Der er dog ingen tvivl om, at den enkelte vejleder opbygger sig et billede af, hvad der fungerer og ikke fungerer. Her er det vigtigt, at de enkelte vejledere bliver udfordret f.eks. via dialog med andre vejledere.

Nogle vejledere har angivet, at de ofte vægter indsatsen der, hvor de erfaringsmæssigt opnår gode resultater. Det betyder dog ikke nødvendigvis at man fravælger en målgruppe som f.eks. borgerne selvom den kan være svær at håndtere. Der er tale om en løbende læreproces, hvor man prøver med nye aktiviteter og nye emner. På den anden side er der målgrupper som f.eks. detailhandlen, hvor der samlet set ikke er lagt en stor indsats i nogle af vejledningsordningerne. Der er ikke i undersøgelsen spurgt nærmere ind til hvorfor. En mulighed kan være, at detailhandlen ikke opfattes som vigtig, og derfor ikke prioriteres, men det kan også være fordi nogle vejledere opfatter målgruppen som "svær". Men også her ligger der gode eksempler som der kan tages fat på, bl.a. fra Byøkologisk Center i Kolding.

Den rette kombination af målgruppe, emne og aktivitetstype afhænger i høj grad af det mål, der skal nås. Hvis målgruppen er en kommunal driftsenhed, og målet er at opnå løbende resourcebesparelser og mindre forurening, vil det være oplagt at fokusere på indførelsen af et miljøledelsessystem. Hvis målgruppen derimod er en større gruppe af borgere, vil kampagner nok være en mere passende vejledningsaktivitet. Generelt peger det på vigtigheden af, at få

formidlet og nyttiggjort de gode eksempler, som netop rummer den rigtige kombination af mål og virkemidler.

Brugerne/samarbejdspartnere og til dels vejlederne er endvidere blevet spurgt nærmere til effekterne af vejledningen.

Omkring halvdelen af brugerne har opnået konkrete forbedringer omkring miljø, energi eller naturspørgsmål. Der er ikke blevet spurgt til, hvor gennemgribende forbedringerne er. Derudover er der blevet spurgt nærmere ind til overførslen af ny viden, ændrede holdninger og evnen til selv at tage initiativ. Her er tale om effekter, der kan være afgørende for om brugerne er i stand til komme videre selv. Svarene er generelt positive, hvilket indikerer, at vejledningen har en mere vidtrækkende effekt hos de brugere, der nås. Det er dog utvivlsomt et område, som kan undersøges nærmere. Dette ligger i forlængelse af en generel diskussion omkring læreprocesser, der drejer sig om, hvordan man får de lokale aktører fra holdning til handling m.v.

I undersøgelsen blev brugerne / samarbejdspartnere spurgt om de havde nået egne mål omkring natur, energi eller energispørgsmål som resultat af vejledningen. Det mener omkring halvdelen af brugerne, men en stor del er usikre omkring spørgsmålet – for hvad er egentlig deres mål? Spørgsmålet er en overordnet indikator på om vejledningen lever op til forventningerne - det mener omkring halvdelen af brugerne.

Brugerne af energi- og miljøkontorerne skiller sig positivt ud ved at svare mere entydigt positivt på spørgsmålet. Dette kan måske bunde i det forhold, at vejlederne og brugerne her arbejder med forholdsvis afgrænsede mål, f.eks. en afklaring af, hvorvidt det er en god idé, at få installeret biomasse fyr eller ej. Omvendt er de grønne guiders og de kommunale Agenda 21-medarbejders arbejde præget af udviklingsprocesser, som er vanskelige at vurdere. Også naturvejledernes arbejde er vanskeligt at gøre målbart, bl.a. fordi der ofte er tale om korte møder mellem kunde og vejleder.

Ovenstående illustrerer de metodiske problemer i overhovedet at gøre resultater og effekter op. Der er tale om komplekse sammenhænge – og om vejledningsarbejdet også har en varig

effekt står åbent. Det er dog vores samlede vurdering, at vejledningen alt i alt gør en forskel – både på kort og på langt sigt.

Der ligger dog en række andre muligheder for at udbygge den kvantitative vurdering af vejledningsindsatsen. Som en indikator for mål- eller behovsopfyldelse - og hermed forankringen af ordningen i bruger kredsen - henviser energi- og miljøkontorerne f.eks. til det høje antal af forespørgsler, som mange kontorer har. Dertil kommer f.eks. mulighederne for at gøre effekterne op i form af sparet vand, el og varme samt øget affaldssortering og kompostering mv. Et andet eksempel er kampagner á la Giftfri Have, hvor bl.a. lokale Agenda 21-medarbejdere har gjort en indsats. Her kan effekten f.eks. måles via hvor meget bekæmpelsesmiddel, der samles ind via affaldsindsamling m.v.

Der ligger en stor udfordring for enhver der arbejder med lokal vejledning, i at udvikle metoder og indikatorer, der kan tage pulsen på om udviklingen nu også går i den ønskede retning og om vejledningen hermed giver den ønskede effekt.

For den enkelte vejleder kan opgaven et stykke hen af vejen løses ved at opstille forholdsvis få, men kontante mål for arbejdet, da sådanne alt andet lige vil være lettere at operationalisere i en effektmåling end mere bredt formulerede målsætninger. Set i forhold til det generelle vejledningsarbejde rummer specifikke rådgivningstiltag eller større kampagner generelt nogle bedre muligheder for at måle effekter. Ved regelmæssig opfølgning kan man få en pejling af, i hvilken grad de gamle vaner igen har fået overtaget, eller omvendt: hvorvidt den nyerhvervede miljøbevidsthed har bidt sig fast.

På den side er det vigtigt ikke at forfalde til et "mål- og indikator tyranni", hvor sund fornuft og langsigtede processer stilles til side for en enøjet målopfyldelse. Netop bæredygtig udvikling kræver måske i højere grad eksperimenter og metoder, hvor procesmålene og ikke alene kvantitative målinger med nøgne tal er afgørende.

Lokal vejledning – en udviklingsproces

Samlet set har de lokale vejledere fået værdifulde erfaringer om, hvordan de lokale aktører kan engageres omkring miljø, energi og natur-

spørgsmål. Udviklingen af den lokale vejledning er imidlertid en fortsat proces. Det er bl.a. spørgsmålet, i hvor høj grad den lokale vejledning skal bevæge sig ind i på områder, hvor der er konfliktstof, og hvor virkemidler og fremgangsmåder måske ikke er givet på forhånd.

Udfordringen for den lokale vejledning kan illustreres via følgende figur.

	MIDLER	
MÅL	Kendte	Ukendte
Enighed	Rutine	Udvikling
Uenighed	Mægling	Eksperiment

Kort sagt kræver forskellige omstændigheder forskellige tilgange til lokal vejledning. Samtidig er det forskelligt, hvilke læreprocesser, der sættes i gang.

Der har i nogle år været tendens til, at den lokale vejledning har sat konkret handling i værk, hvor der er en lokal konsensus. Det kan der være god mening i, da vejlederen på den måde opnår et godt grundlag for det videre arbejde og den fortsatte dialog. På den anden side kan netop konflikten være et værdifuldt brændstof til at nå længere. En indsats på områder, hvor der faktisk er usikkerhed eller uenighed kan give nye perspektiver og skabe fornyet opmærksomhed om miljøarbejdet. Det er en krævende rolle for den lokale vejleder – rutiner og standardløsninger rækker ikke alene. Det er en vanskelig balancegang på den ene side at fremme nytænkning – herunder at kunne provokere konstruktivt - og på den anden side respektere de lokale forudsætninger, interesse modsætninger og ønsker.

Der er en række muligheder for at videreudvikle de enkelte ordninger. Energi- og miljøkontorerne kan f.eks. være en af de vejlederordninger, der arbejder videre med byøkologi som særligt tema – hvis der er politisk opbakning til at gøre en målrettet indsats på området. De grønne guider kunne arbejde med målet med projekter af eksperimenterende karakter som f.eks. eksperimentalzoner i landsbyer, mens set er oplagt for Agenda 21-medarbejderne, at afprøve nye former for borgerinddragelse i kommunalt regi. Naturvejlederne kunne arbejde videre med at styrke de sociale processer, der motiverer de bogligt svage skoleelever og giver eleverne mere selvtillid. De grønne centre kan f.eks.

arbejde videre med at etablerer tværsektorielle projekter omkring borgerinddragelse, hvor centrens fleksibilitet kan udnyttes.

Endelig bør alle kommuner i hele landet engagere sig helhjertet i den lokale Agenda 21 indsats, herunder udpege en Agenda 21 koordinator for det lokale arbejde med specificerede mål for indsatsen og en dertil svarende kompetence.

6.5 Synergi og samarbejde mellem ordningerne

De fem ordningers forskellighed er en stor styrke, da der herved opnås en stor bredde i indsatsen – set i forhold til målgrupper, emner, indfaldsvinkler og metoder mv. En bevidst udnyttelse af denne styrke vil kræve et bedre samarbejde mellem ordningerne, end det kendes i dag. Samarbejdet kan finde sted på flere planer. I det følgende skitseres nogle muligheder. Atter skal det dog erindres, at samarbejdet ikke alene skal defineres med udgangspunkt i de fem her behandlede ordninger, men at også andre vejledere kan spille en vigtig rolle.

Profilering og branding

Det er gennem analysen konstateret, at ordningerne i forskellig grad mangler profil og synlighed. Selv om hver ordning måske i dag delvis har sine egne ”varemærker” eller et ”brand” kan et fælles fokus på profilering af ”lokal vejledning” være med til at give den samlede indsats et løft. Samtidig kan det være med til at skabe en endnu bedre arbejdsdeling. Vejlederne kan bakkes bedre op profileringsmæssigt gennem centrale initiativer, som gør det nemmere at slå igennem lokalt. Der er delte meninger i vejlederkredse om behovet for sådanne initiativer, men det er i dag en næsten umulig opgave at få et budskab ud til den brede befolkning med mindre man investerer målrettet og konsekvent i markedsføring. At ”brande” mærkevarerne er det moderne ord herfor.

Branding er som begreb ikke forbeholdt det traditionelle producentmarked - som f.eks. læskedrikke eller stereoanlæg - men i høj grad også relevant indenfor service- eller ”holdningsbrancher” som vejlederordningerne. Populært kan man sige, at jo større harmoni der er mellem markedets (kunderne/brugerne) billede af ordningen, og ordningens/vejledernes eget syn på sig selv – nu og i fremtiden – jo stærkere er værdien af ordningens brand. Der kan med andre ord være inspiration at hente i brandtankegangen.

Behovet for et positivt brand kan måske bedst illustreres ved, at en videbegærlig borger ofte kan få svar på givne spørgsmål fra mange forskellige kilder, hvis man bare går efter fakta (vejledningens ”tekniske produktfordele”). Det, vejlederen som noget unikt kan lægge oven i, handler derimod om personlige holdninger, livsstil og andre emotionelle forhold. En brandinspireret udviklings- og kommunikationsfilosofi kan således medvirke til at finde ind til ordningens kerneværdier – og bringe disse værdier bedre i spil sammen med brugerne. En vejlederordning kan dog langt fra på alle måder paralleliseres med en vare. Samtidig er vejledningen ikke tilgængelig alle steder i landet, hvilket der må tages højde for.

Samarbejde om uddannelse og IT

På uddannelsessiden er der interessante perspektiver i et større samarbejde omkring grunduddannelsen. F.eks. vil de to store ordninger grønne guider og naturvejlederne, sandsynligvis på et tidspunkt nå et mætningspunkt for antallet af vejledere. Det betyder, at det i fremtiden kan blive sværere at holde en kontinuerlig og kvalitetspræget grunduddannelse i gang, simpelthen fordi der ikke vil være nok nye folk at tage ind hvert år.

Etableringen af en fælles grunduddannelse for de to ordninger kan være vejen frem. Begge ordninger vægter i forvejen det almene pædagogiske, det formidlingsmæssige og f.eks. kompetencer i projektledelse meget højt på bekostning af det mere faglige. Der er dog også forskelle: Hvor naturvejlederne lægger meget vægt på det pædagogiske, lægger de grønne guides uddannelse meget vægt på metoder til borgerinddragelse, konfliktløsning mv.

Selv om de enkelte ordninger lægger vægt på, at undervisningen i f.eks. formidling tager udgangspunkt i de ordningsspecifikke vejledningssituationer, kan der være noget at hente i et samarbejde her. En sådan fælles ”folkeformidler” grunduddannelse vil også have interesse for andre vejledere. F.eks. opleves det som et stort problem, at lokale agenda 21-medarbejderne ikke har nogen fælles grunduddannelse at bygge på. Måske kan disse behov tilgodeses i samme ombæring?

Oven på denne basis kan man så lægge mere specifikke fag- eller temaorienterede specialmoduler. Som et tredje element kan man fore-

stille sig et individuelt projekt- eller speciale-modul.

Det er næppe realistisk at forestille sig, at der kan spares store økonomiske ressourcer ved at slå grunduddannelserne for grønne guider og naturvejlederne sammen. Fordelene ligger snarere i, at kvaliteten og regulariteten kan fastholdes, at der bedre kan nyudvikles, og at en fælles uddannelse kan støtte bedre op om de overordnede fælles mål og strategier som ordningerne sætter sig. Endelig kan der opbygges gode faglige og personlige netværk på tværs af ordningerne.

Parallelt med en fælles grunduddannelse bør man imidlertid også fastholde nogle identitetsskabende introduktionsforløb inden for hver ordning. Erfaringen viser, at tilegnelsen af en "ordningsidentitet" eller korpsånd, og skabelsen af et personligt netværk af ligesindede via grunduddannelsen, udgør en meget vigtig – og i øvrigt bevidst udnyttet – sideeffekt af de eksisterende uddannelsesforløb. Samtidig udgør de interne forløb en mulighed for centralt at påvirke vejledningens kvalitetspræg og håndværksmæssige udførelse.

Også på IT-området, som ellers ser ud til at være kommet ind i en god gænge for næsten alle ordninger, er der god grund til at vurdere samarbejdsmulighederne. Allerede i dag sker der en vis kryds-brug af hinandens IT-konferencer og debatfora, men dette kan – formentlig for små midler – udnyttes bedre. Dog er der også her et måtpunkt, idet for store systemer eller for stort brug heraf fører til manglende overblik og effektivitet.

Etableringen af en fælles internet-portal kan være en måde at synliggøre vejledernes forskellige tilbud overfor omverdenen – og over for hinanden. Fælles værktøjskasser, idébanker og e-nyhedsbreve udgør andre konkrete muligheder. Med den rivende udvikling, som præger IT-området, vil nye muligheder hele tiden dukke op. Det vil her være en vigtig opgave at holde hovedet koldt, og kun udbygge fælles faciliteter, der reelt understøtter de strategier, som ordningerne/vejlederne er enige om.

Netværksdannelse

Endelig kan ordningerne fra centralt hold medvirke til at styrke netværksdannelse på tværs af ordningerne gennem understøtning af regionale/lokale netværk, projektnetværk, faglige netværk og deciderede centre.

De forskellige ordninger driver i dag én eller flere former for netværksaktiviteter. Flere af disse kan formentlig uden særlige ulemper – men med fordel – åbnes for andre grupper.

Regionalt/lokalt er det meget afgørende, at gøre en indsats for at få de lokale netværk styrket på tværs af ordningerne. Her skal man selvfølgelig huske at tænke bredt i forhold til alle relevante lokale ressourcer. Mange vejledere i de tyndt besatte områder kan f.eks. have stor gavn at få sig nogle næsten-kolleger, der bor i samme område.

Naturvejlederne har i nogle år arbejdet på at styrke de regionale netværk via etableringen af en central koordinatorfunktion og seks regionale koordinatore, jf. kapitel 4. Denne funktion arbejder tillige med at få dialogen mellem vejlederniveauet og det centrale niveau styrket.

Igangsætning af de lokale netværk kan evt. ske gennem en projektorienteret tilgang eller via erfa-netværk. Det er dog under alle omstændigheder på sin plads at fremhæve, at der allerede i dag er tværgående samarbejde lokalt mellem de forskellige ordninger.

Nogle energi- og miljøkontorer har således et større eller mindre samarbejde med de grønne guider. Naturvejlederne og grønne guider samarbejder om giftfri haver og andre kampagner. Grønne centre arbejder sammen med kommunen om byøkologiske og sociale tiltag.

En anden mulighed er styrkelsen af fokuserede faglige netværk indenfor ordningerne. Energi og miljøvejlederne har f.eks. faglige "tovholdergrupper", som har ansvar indadtil og udadtil indenfor et bestemt fagligt område. Dette anvendes også i undervisningsøjemed. Dermed kan der skabes en mere samlet faglig dynamik. Udadtil kan det give de lokale vejlederordninger en central placering i diskussionen med centrale aktører på landsplan, f.eks. omkring affaldsplanlægning og -strategier.

Endelig kan etableringen af nye lokale centre – eller tilknytningen til et eksisterende grønt center, et energi- og miljøkontor, en sund by-butik el.lign – være en vej frem til at styrke de lokale netværk og undgå alenearbejdet. Flere steder i landet har man gode erfaringer med denne model, som kan give inspiration til andre områder. Andre steder har man dog også oplevet, at centrene kommer i gang – f.eks. med kommunal

støtte til basisdriften – men at det på lidt længere sigt er svært vedblivende at opretholde støtten.

De forskellige typer af netværk vil generelt være velegnede til at udløse de synergier, der ligger i at vejlederne lærer af hinanden, og tilsammen videreudvikler deres arbejdsmetoder og kompetencer i forhold til for eksempel lokale aktørinddragelse, konfliktløsning, supervision og projektstyring osv. Også konkrete projekter, kan der samarbejdes om. Men som med så meget andet, kræver det et godt forarbejde og en aktiv opfølgning at holde initiativerne på sporet og netværkene i live.

Forbehold for samarbejde

Én ting skal man dog holde sig for øje, når der tales om øget samarbejde og netværksdannelse mv.: det tager tid at pleje et netværk, og en måske i forvejen tidspresset vejleder har kun i begrænset omfang ressourcerne hertil. Derfor er det også på netværksområdet vigtigt, at fællesinitiativer designes, så de understøtter vigtige, reelle behov og ikke blot udvikler sig til tidsrøvere.

Vejledernes styregrupper/ arbejdsgivere/ bestyrelser kan endvidere udgøre en potentiel barriere for øget samarbejde i det omfang de ønsker at målrette vejlederens indsats indenfor områder, hvor det ikke er naturligt at samarbejde på tværs af ordningerne. Herudover kan der i den praktiske omstilling til større formelt samarbejde på eksempelvis uddannelses- og netværksområdet være strukturelle bindinger inden for enkelte ordninger i form af aftaler og underleverandørkontrakter mv., som det kan tage lidt tid at vikle sig ud af. Det er dog næppe hér, hovedproblemerne ligger.

6.6 Finansieringsproblematikken – nu og i fremtiden

Generelt spiller de offentlige midler fra såvel stat og kommune en væsentlig rolle i finansieringen af de lokale vejledere. Det fremgår af kapitel 4, at staten *skønsmæssigt* i dag står for ca. 40% af den samlede udgift til de fem vejlederordninger, svarende til ca. 75-80 mill. kr. årligt. Resten, dvs. 100-125 mill. kr. finansieres overvejende fra lokalt hold og via andre kilder. Som det uddybes i det følgende, vil det også fremover være af stor betydning, at der fortsat er et statsligt bidrag til stede. Det ligger dog samt idig klart, at der fra statsligt hold er et ønske om

at den lokale vejledning også i højere grad finansieres lokalt.

I brugerundersøgelsen angiver meget få brugere og samarbejdspartnere, at de er villige til at bidrage mere til de lokale vejlederordninger. På den anden side har en stor gruppe ikke gjort op med sig selv og baglandet, om de kan/vil gøre dette. Samlet set vurderes det at være urealistisk, at den almindelige borgere/bruger skal bidrage. De større brugere og samarbejdspartnere, som kommuner og amter, yder allerede i dag væsentlige bidrag, men det kan ikke afvises, at nogle af ordningerne kan indhente yderligere midler.

Finansieringen – forankring eller uro

Der er store forskelle på hvor godt de enkelte ordninger er forankret rent finansielt og i hvilket omfang, der er tale om lokal finansiering.

Naturvejlederne har generelt ”ordnede forhold”, og har opnået fast finansiering fra både staten og kommunerne. I de senere år har tendensen været at der tilmeldes flere naturvejledere især fra kommunalt hold, selvom der på det seneste generelt har været en lille afdæmpning i væksten af naturvejledere. De ca. 50 naturvejledere, som delfinansieres via Friluftsrådet, har også generelt ordnede forhold, selvom der efter tre år skal ske en ”prøvning” af jobbet via en ansøgt genbevilling. Hér er altså lidt mere usikkerhed set i forhold til de øvrige naturvejledere.

De lokale agenda 21-medarbejdere er ganske vist som regel fastansatte i kommunerne, men de har ofte svært ved at få prioriteret vejlederarbejdet i forhold til andre faste opgaver. Ligeledes kan det være småt med økonomiske midler til f.eks. kampagner. Hér er det altså ikke selve ansættelsen men jobindholdet, der er usikkert.

Energi- og miljøkontorerne fungerer under noget usikre forhold, da de kun får en grundbevilling fra Energistyrelsen til ca. 2/3 medarbejder pr. kontor. Resten skal hentes hjem via projektmidler. I 2001 har der været en del usikkerhed på grund forsinkede bevillinger. Fremtiden er også usikker, da kontorerne er afhængige af den førte politik inden for vedvarende energiområdet.

De grønne guider står noget forskelligt. En stor del af guiderne har finansieringen rimeligt på plads i den nuværende 2½-3 års periode. For andre guider er det svært at opnå tilskudsmidler

fra lokalt hold til den daglige drift. Der er yderligere nogle "fattige" projekter, som har haft store problemer med økonomien gennem hele projektperioden. Endelig har det de seneste år været politisk usikkerhed om selve ordningens forlængelse.

De grønne centre er også for en stor dels vedkommende baseret en kombination af lokale og statslige midler. Fra statens side har Den Grønne Fond via projektmidler spillet en rolle for stort set alle centre. De kommunale midler til basisdriften har som nævnt ovenfor i nogle tilfælde været svære at fastholde over længere tid, og flere grønne centre er lukket på denne baggrund.

Alle vejledere på nær de statsansatte naturvejledere og et fåtal af de lokale Agenda 21-medarbejdere står således ofte i den situation, at skulle bruge tid på at sikre det økonomiske grundlag for deres arbejde, herunder diverse projektbevillinger. Projektfinansieringen giver både fordele og ulemper som tidligere nævnt, men samlet set synes det at være en uforholdsmæssig stor del af vejledningsarbejdet, der i dag er afhængig af vekslende held med fundraising.

En fast grundbevilling ville derfor set fra den enkelte vejleders synspunkt være hensigtsmæssig, således at ressourcerne kunne rettes mod det egentlige: vejledningen og borgerne.

Nye finansieringsmuligheder

Fra analysen kan der konstateres en betydelig kreativitet m.h.t. at skabe den fornødne finansiering. Men megen tid spildes også på ansøgninger, som får afslag. En oplagt, men måske lidt overset mulighed, er de midler, der kommer ind via gebyrer og afgifter på vand, el, varme, affald m.v. Allerede i dag kanaliseres en del af disse penge tilbage til forbrugerne i form rådgivningssydelsers via forsyningsselskabernes såkaldte oplysnings- og informationsarbejde - ofte i form af de lokale energicentre, der gratis giver råd til virksomheder og borgere om energi- og resourcebesparelser.

Det er dog spørgsmålet, om denne finansieringskilde i højere grad end i dag kan bruges direkte til medfinansieringen af de lokale vejlederordninger. Det sker bl.a. i forbindelse med Agenda 21-centret i Albertslund samt i forbindelse med ad hoc projektaktiviteter andre steder i landet. Allerede i dag synes der at være visse muligheder, såfremt der lokalpolitisk er opbakning hertil. Skal denne mulighed videreudvikles

vil det dog kræve, at den tilhørende lovgivning i højere grad signalerer denne mulighed.

En anden lignende mulighed er, at de lokale forsyningsselskaber eller de fælleskommunale selskaber skyder penge i lokale vejledningsinitiativer. Det har netop været tilfældet i Københavns Miljø- og Energikontors store affaldsprojekt på Nørrebro. En tredje mulighed består i at benytte AF's aktiveringsressourcer mere målrettet. Der er bl.a. gode erfaringer fra et stor program i Vejle Amt omkring grøn beskæftigelse. Andre steder har aktiveringsmidler - kommunale eller fra AF - været anvendt i forbindelse med renovering og udbygning af grønne områder i byerne.

Men kan en målrettet miljøindsats ikke tjene sig selv ind via økonomiske rationaliseringer? Som tidligere nævnt afhænger det bl.a. af den overordnede afgiftsstruktur. Flere boligforeninger har fået råd til grønne gårdmænd via sparede affaldsafgifter. På den anden side viser praksis, at holdninger, viden m.v. ofte skal ændres for at selv oplagte besparelser bliver udnyttet.

En yderligere mulighed er kommercialisering af de lokale vejlederordninger. Enkelte grønne centre er begyndt at sælge deciderede ydelser. Erfaringsmæssigt vil et grønt center, der udelukkende skal leve på kommercielle vilkår blive nødt at bevæge sig ud på et regionalt og landsdækkende marked. Også blandt energi- og miljøkontorerne er kommercialiseringen så småt på vej. Spørgsmålet er så, om de kan kaldes grønne centre eller græsrodde i normal forstand. Samtidig kommer vejlederne via en kommercialisering nemt "i lommen" på opdragsgiverne al den stund man nødvendigvis må være loyal overfor en betalende kunde.

Kommercialiseringen forekommer vanskelig, hvis den specielle gratis og lokalbaserede tilgang skal bevares. Under alle omstændigheder kan og skal finansieringsspørgsmålet ikke ses isoleret fra ordningernes virke og fremtidsplaner. Lykkes det at finde en formel, hvorved "lokal vejledning" styrkes som en realistisk og resultatskabende delstrategi for implementeringen af regeringens samlede strategi for bæredygtig udvikling, er meget nået.

Alligevel må nogle af ordningerne nok indstille sig på, at rammebetingelserne for statslig finansiering ændres i de kommende år. En øget lokal finansiering kan derfor være en af vejene frem.

6.7 Muligheder for EU-finansiering

Som en særlig delopgave er der foretaget undersøgelser af mulighederne for at aktivere EU-midler til hel eller delvis finansiering af de lokale vejledningsinitiativer.

Kortlægningen viser, at der eksisterer en række større eller mindre ordninger som indholdsmæssigt kan være relevante for en lang række af de aktiviteter, der finder sted under de fem ordninger.

Udvalgte EU-programmer med relevans for miljø-, energi- og naturforhold

Administreres i Bruxelles	■ ALTENER II, 1998-2002: Vedvarende energi og begrænsning af CO ₂ -emission
	■ LIFE III, 2000-2004: Udvikle EU's miljøpolitik og -lovgivning
	■ SAVE II, til udg. 2002: Energibesparelser mv. (Efterfølges evt. af SAVE III)
	■ 5. Rammeprogram, 1998-2002: FOU indenfor konkurrence og bæredygtig vækst (Efterfølges af 6. Rammeprogram)

Administreres i Danmark	■ EU's Socialfond, Mål 3: Arbejdsmarkedsrelateret kompetenceudvikling mv.
----------------------------	--

Programmernes rammer, ansøgningskonditioner og målsætninger mv. er kortfattet uddybet i et bilag til rapporten. Relevante oplysninger kan for de fleste større programmer desuden hentes på Internettet. Programmerne i oversigten kan i princippet søges fra geografiske områder overalt i landet – og henvender sig ofte til flere forskellige typer af organisatoriske enheder.

I en lang række geografisk begrænsede områder, f.eks. landdistrikter, eksisterer der andre, relevante programmer, som kan søges. Her kan eksempelvis nævnes LEADER+, INTERREG, URBAN (bæredygtig byudvikling), initiativerne Artikel 33-programmet og EQUAL, der alle har relevans i forhold til bæredygtig udvikling. Er kreativiteten stor, kan der tillige indenfor en mængde specialprogrammer, der f.eks. omhandler uddannelse, kultur, sociale forhold og netværksopbygning osv., sagtens etableres projekter og aktiviteter indenfor lokal Agenda 21.

Hver ordning har som oftest sin egen "logik" og egne funktionsbetingelser, som skal tages i betragtning. Som hovedregel skal der være tale om *nyudvikling* eller projekter med *pilot-karakter*. Mange EU-programmer har tilmed som krav, at der arbejdes tværnationalt, hvilket stiller særlige krav til både indhold og udførelse af projekterne. Nogle af ordningerne er endvidere særligt orienteret mod forskning, udvikling og demonstration, og kan således være vanskelige at arbejde med i regi af de fem ordninger, uden at mulighederne på forhånd skal karakteriseres som ikke-eksisterende.

Endelig er der en ikke uvæsentlig detalje, som skal tages i betragtning: Nogle af de største og mest populære programmer giver kun tilsagn til ca. 20% af alle ansøgninger. Det betyder for det første, at der går meget tid fra de daglige aktiviteter til at udarbejde en kvalitetsbetonet ansøgning og evt. få de internationale netværk stablet på benene. For det andet er "hit-raten" altså lav og endelig kan ventetiden være lang. Opnår man støtte til et projekt, kan støtteprocenterne variere. Ofte er støtteudmålingen baseret på en fifty-fifty model. Resten af pengene skal man skaffe som lokal eller national medfinansiering.

Under projektperioden skal man være parat til at sætte en del ressourcer af til administration, overvågning og løbende rapportering af projektets fremdrift. Efter projektafslutningen skal der som regel tillige foretages en samlet indholdsmæssig og finansiel rapportering.

Man skal således - før en beslutning tages om at ansøge et EU-projekt - gøre sig klart, at den samlede arbejdsbyrde i forbindelse med administration og styring i visse tilfælde kan være omfattende. Disse forbehold nævnes, fordi de lokale vejledere og centre m.fl. i de fleste tilfælde i forvejen kun råder over begrænsede ressourcer og ekspertise med hensyn til håndtering af EU-midler. Nogle af de større kommuner samt de fleste amter råder dog over en sådan kompetence. Disse parter kan således være nyttige at inddrage i dele af projektet eller som projektadministratorer.

På ordningsniveau er ressourcerne til at håndtere dette arbejde generelt større. Chancerne for at få del i EU-midlerne er også større, da der er en tendens til, at EU-projekterne vokser i volumen.

EU-programmerne kan aktiveres på to forskellige måder:

Den mest velkendte og gennemprøvede model - også på miljøområdet - består i at udforme et specifikt afgrænset projekt, hvor enten *temaet* (f.eks. energibesparelser), *regionen* (f.eks. landdistriktet) eller *samarbejdskredsen* (f.eks. en kreds af kommuner) sætter rammerne for initiativet. Medfinansiering vil som oftest skulle stilles af de konkrete projektpartnere. I nogle tilfælde vil medfinansieringen kunne erlægges i form af præsterede arbejdstimer i stedet for kontant betaling. Tendensen går dog i retning af, at medfinansiering skal være kontant betaling.

Inden for denne projektkategori er der i dag mange projekteksempler at henvise til, også inden for miljøområdet. I princippet er denne procedure således ret umiddelbar at gå til – konditionerne omkring EU-finansierede projekter taget i betragtning.

En anden, mere langsigtet og krævende metode vil være at udforme et generelt nationalt pilotinitiativ i stor skala. Eventuelt gennem en rammeprogramansøgning, der delfinansieres via EU. Et sådant program kan i princippet dække aktiviteter overalt i landet, eller udvalgte regioner. Denne storskalamodel har ikke tidligere været afprøvet i vejledersammenhæng. Men en parallel kan trækkes til de store strukturprogrammer f.eks. mål 2- og mål 5b-programmerne. Her er staten aktivt med i selve udformningen af programindholdet og deltager også i medfinansieringen af programpuljen. Man skal dog næppe regne med, at EU-programmerne vil dække basisfinansieringen af en eksisterende vejlederordning. Der skal formentlig mere nytænkning og innovation til.

Det vil i praksis komme an på en konkret prøve, hvordan en sådan projekt- eller program model kan gennemføres. Dvs. man må have både ideen, samarbejdspartnerne og den konkrete støttemulighed parat før chancerne for succes kan vurderes. EU-finansiering vil således i visse tilfælde kunne komme på tale til finansiering af en række konkrete projekter. Under alle omstændigheder vil tilvejebringelse af EU-midler fordrer et seriøst lokalt, regionalt eller nationalt engagement. Der er flere steder at søge konkret råd og vejledning både regionalt og nationalt, hvilket må anbefales.

6.8 Afslutning

Gennemgangen af de foranstående temaer viser, at der for hver enkelt ordning, men også for ordningerne i fællesskab, tegner sig positive muligheder og perspektiver for fremtiden – der er dog samtidig vigtige udfordringer eller trusler at tage fat på.

Eet af de allermest oplagte steder at tage fat er systematisk at drage nytte af de gode erfaringer og eksempler som ordningerne allerede har tilvejebragt rundt omkring i landet.

Inspiration fra de steder, hvor man med dygtighed og / eller held har gjort gode fremskridt vil således udgøre et værdifuldt råstof til både den interne og den tværgående videre udvikling af vejledningsarbejdet.

Kapitel 7

Udviklingsvisioner og scenarier for den fremtidige vejledning

Dette kapitel sammenfatter for det første et bud på de fem ordningers fremtid på baggrund af de ”perspektivpapirer”, som er indhentet via følgegruppen. De samlede beskrivelser findes i rapportens bilag.

Kapitlet indeholder endvidere tre scenarier for den fremtidige udvikling af den lokale vejledning udarbejdet af NIRAS.

7.1 Bud på de fem vejlederordningers fremtid

Bidragene omkring de fem ordninger er udarbejdet af henholdsvis:

- *Agenda 21-medarbejdere*
Kommunernes Landsforening
- *Grønne guider*
Den grønne Fond
- *Naturvejledere*
Naturvejlederudvalget
- *Energi- og miljøvejledere*
Energistyrelsen
- *Grønne Centre*
Netværket for lokale grønne centre i form af en ansøgning til den Grønne Fond om støtte til netværkssekretariat

Agenda 21-medarbejdere

Der findes ikke noget samlet overblik over amternes og kommunernes fremtidige visioner med lokal Agenda 21, eller med den rolle Agenda 21-medarbejderen skal spille fremover.

Den kampagne og de fælles aktiviteter, der er igangsat, vil i forbindelse med Rio +10 i 2002, blive taget op til fornyet overvejelse og justeret i det omfang, der vurderes behov for det. Det er hensigten, at alle kommuner og amter igangsætter en proces omkring LA21 og udpeger kontaktpersoner, der kan formidle, koordinere og igangsætte lokale initiativer. Der er i dag ca. 200 kontaktpersoner.

Med den seneste ændring af planloven (feb. 2000) er kommunerne og amterne forpligtet til at udarbejde en strategi for det fremtidige Agenda 21 arbejde i første halvdel af den kommunale valgperiode, dvs. første gang i perioden 2002-2003. Strategien skal indeholde politiske målsætninger for Agenda 21 arbejdet indenfor

fem specifikke indsatsområder. Det forventes at denne nyskabelse vil føre til en mere strategisk indfaldsvinkel til LA21 og kvalificere bæredygtighedstankerne i den kommunale planlægning. Samlet set forventes det lokale Agenda 21-arbejde at få et løft på baggrund af de kommende strategiske arbejde.

Grønne guider

Den Grønne Fond har i sin beskrivelse taget udgangspunkt i en ordning med et volumen svarende til i dag, hvor der er ca. 100 grønne guider.

Hidtidige evalueringer har vist at de grønne guider udfylder en vigtig funktion i lokalområdet. På den baggrund vurderer fonden, at der ikke er behov for væsentlige ændringer af formål eller sigte med ordningen. Derimod ønskes et initiativ til en løsning, der kombinerer en forsat statslig støtte med et mere stabilt og langsigtet lokalt engagement i finansieringen.

På længere sigt skal der fokuseres på, hvorvidt det er nødvendigt at fastholde den ekstra ressource, som den grønne guide udgør, i det samme lokalområde ud over de første seks år. Der kan således være andre områder, som er parate til – og kan have større nytte af – at få et løft.

Fonden ser perspektiver i at udvikle og understøtte partnerskabsmodeller, som et nyt indsatsområde. Det er en arbejdsform, hvor guiden arbejder parallelt med to (eller flere) parter, der har brug for hinanden, hvis en miljøindsats skal lykkes. Det kan f.eks. være beboere og gårdmænd (affald og grønne områder) eller institutioner og forældre (kost, hygiejne og legetøj).

Naturvejledere

Naturvejlederne har en udviklingsvision, der går på at være med til at sikre en forsat fremdrift af udviklingen mod et bæredygtigt samfund. De har en solid lokal forankring og et godt udgangspunkt for at inddrage befolkningen aktivt i at opnå en større forståelse og ansvar for natur og miljø. Antallet af naturvejledere bør ifølge visionen fordobles over en tiårig periode fra de nuværende 250 til 500.

Naturvejlederordningen vil opprioritere indsatsen overfor børn og unge – specielt store børn, handicappede, målgrupper af anden etnisk oprindelse og turister – danske såvel som udenlandske.

På metodesiden er ordningen i gang med at opprioritere bæredygtighedsaspektet i naturvejledningen – ligesom formidling af kulturmiljøet også ønskes opprioriteret.

Energi- og miljøvejledere

Energi- og miljøkontorerne har i de senere år udviklet deres funktion fra den generelle vejlederrolle i retning af en konsulent/rådgiverrolle. Samtidig står det klart at energi- og miljøkontorenes arbejdsopgaver i den kommende tid vil befinde sig i en brydningstid.

Behovet for den hidtidige konkrete vejledning om tilskud til vedvarende energianlæg vil formentlig blive reduceret på et tidspunkt på grund af anlægstilskuddets afskaffelse for en eller flere anlægstyper. Derudover må det forventes at en række andre aktører i stigende grad vil fokusere på lokal vejledning og oplysning indenfor energiområdet. Endelig forventes Energistyrelsens samlede bevillinger til at fremme vedvarende energi at være faldende i de kommende år.

Disse ændrede rammebetingelser for energi- og miljøkontorenes virke kalder på en gentænkning af deres rolle som den lokale energivejleder. Fra Energistyrelsens side ønsker man en særskilt evaluering af det hidtidige arbejde som grundlag for drøftelser vedrørende en sådan nyorientering.

Grønne Centre

De grønne centre har ikke en egentlig fælles organisering, men der arbejdes med planer om at etablere et netværkssekretariat til fremme og udvikling af LA21.

Netværkssekretariatet ønskes placeres hos et af de grønne centre og bemannes med en fuldtidsansat. Denne person skal have til opgave at fungere som tovholder, sparringspartner og holde kontakt til de enkelte centre. Samtidig skal personen være opsøgende og igangsættende i forhold til samarbejdet mellem centrene, såvel som udviklende overfor nye centre.

Tværgående emner

Organisering

Det fremgår af ordningernes perspektivpapirer, at der ikke lægges op til ændringer af den eksisterende organisering for Agenda 21-medarbejderne, naturvejlederne og energi- og miljøkontorerne.

Den Grønne Fond lægger heller ikke op til ændringer af organiseringen af de grønne guider,

men har dog identificeret et behov for at hjælpe styregrupperne med at få bedre overblik over projektet. Der er således behov for fremover at vurdere projektgruppernes kapacitet i forbindelse med nye projekter.

De grønne centre har ikke planer om en egentlig fælles organisering, men de ønsker i stedet at etablere et fælles netværkssekretariat såfremt at de kan få finansieringen på plads.

Finansiering

Den Grønne Fond har udarbejdet deres oplæg under den forudsætning, at ordningen kører videre med et volumen der svarer til i dag. Fonden har samtidig tilkendegivet, at en fortsat statslig delfinansiering vil være et effektivt middel til at styrke engagementet i lokal Agenda 21.

Når det gælder mulighederne for en større grad af lokal finansiering svarer både naturvejlednings- og grøn guideordningen, at denne mulighed ikke er realistisk. De grønne guider har allerede i dag problemer med at få de lokale bidrag finansieret. Naturvejlederordningen vurderer, at man har nået et mætningspunkt for andelen af lokal finansiering med den nuværende fordeling, hvor 2/3 af ordningen finansieres lokalt.

Oplægget vedr. de kommunale Agenda 21-medarbejdere nævner ikke noget generelt omkring den fremtidige finansiering, mens oplægget vedr. energi- og miljøkontorerne gør det klart, at der er brug for at gentænke ordningen incl. finansieringsmulighederne.

De grønne centre er for en stor dels vedkommende i dag primært finansieret via lokale basismidler, såvel som statslige projektmidler. Denne ordning forventes at fortsætte uændret.

Støttefunktioner

Indenfor de enkelte ordninger bliver der i perspektivpapirerne givet udtryk for at de nuværende støttefunktioner overordnet set fungerer tilfredsstillende. Undtagelsen er de grønne centre, som ser et behov for et fælles sekretariatet.

Der sker en løbende evaluering og justering af støttefunktionerne hos de enkelte ordninger, herunder bl.a. i forbindelse med naturvejledernes og de grønne guiders netværk og uddannelse.

Den Grønne Fond har identificeret et særligt behov for at styrke den samlede kompetence indenfor projektledelse og strategisk innovativ tænkning. KL vil igen tilbyde kurser for Agenda 21-medarbejderne i kommunerne.

Opsamling

Samlet set må det forventes at ordningernes rammebetingelser ændrer sig i den nærmeste fremtid. Overordnet har staten eksempelvis signaleret, at det lokale niveau måske skal bære en større del af finansieringen.

De grønne guider kan forvente en større ændring, idet den eksisterende ordning efter planen udfases fra årsskifte 2002/2003 frem til 2005, med mindre der bevilliges nye midler på finansloven inden da. Energi- og miljøkontorerne kan formentlig også imødesee større ændringer i de kommende år.

Hos Agenda 21-medarbejderne er der generelt set ikke tegn på store ændringer af ordningens rammebetingelser. Dette dækker dog over store lokale udsving, idet en del kommuner i større eller mindre grad er i gang med at udvikle det lokale Agenda 21 arbejde, mens andre endnu ikke er kommet i gang – eller har skåret ned i arbejdet.

Naturvejlederne forventer at fortsætte deres nuværende ekspansion uden de store ændringer af rammebetingelserne. Endelig er der de grønne centre, som i dag fungerer uden faste statslige bevillinger – en ordning som forventes at fortsætte uændret.

Alle ordningernes udviklingsvisioner bærer præg af at være indledende overvejelser. De beskriver ordningens nuværende organisering og forslår mindre justeringer, men der skitseres ikke en klar strategi for at videreudvikle ordningen i en ny retning.

Samtidig er der ingen af ordningerne, der skitserer en strategi, der sammentænker en eller flere ordningers vejledningsarbejde.

7.2 Tre udviklingsscenarier for de grønne vejlederordninger

I det følgende beskrives tre udviklingsscenarier for de grønne vejledere. Scenarierne har karakter af "historier fra fremtiden" – nærmere bestemt fra år 2010.

De tre scenarier omfatter: Et uinspirerende "business as usual" samt to forskelligt vinklede mere udviklingsorienterede scenarier. De tre historier forsøger dermed at skildre nogle relevante sammenhænge, der formodes at være vigtige at forholde sig til i forbindelse med vejlederordningernes fremtid.

Forudsætninger

Scenarier opstilles altid på grundlag af en række forudsætninger. Det er normalt ikke muligt klart at specificere alle disse, men nogle af de centrale kan beskrives som følger:

Alle vejlederordningerne har vist deres berettigelse. Der er dog et uudnyttet potentiale i ordningerne – måske ikke så meget i de enkelte ordninger, som i ordningerne som helhed.

Vejlederne har under forskellige omstændigheder vist sig at have nogle særlige muligheder for at skabe udvikling og debat om nye ting i lokalområderne. Også her er der dog helt sikkert muligheder for at udvikle disse færdigheder langt mere.

Særligt kommunernes engagement – eller til dato manglende ditto – i forhold til lokal Agenda 21 spiller på godt og ondt en afgørende rolle for det lokale arbejde med bæredygtighed.

Vejlederordningerne supplerer på mange måder hinanden i dag i deres tilgang til miljø, energi og natur og dermed til en bæredygtig udvikling. Dette forhold kan tydeliggøres og udnyttes til øget samarbejde, hvis man vil.

Regeringens nye strategi for bæredygtig udvikling stiller vejlederne overfor nye, aktuelle udfordringer.

Flere af ordningerne har "øndt i økonomien". Og det er sandsynligt, at ordningerne i nær fremtid vil stå overfor et politisk krav om at skabe mere værdi for samfundet for uændrede bevillinger – måske endda for reducerede bevillinger.

Vi springer nu frem i tiden.....

Scenarium 1: "Business as usual"

Det er svært så svært, det stadig er at nedlægge offentlige aktiviteter med mindre de direkte misbruger offentlige midler eller på det nærmeste chikanerer politikerne eller andre væsentlige magthavere. Her i år 2010 er det stadig sådan, at hvis man holder sig i det skjulte – "den, der lever stille, lever godt" – og fremsætter nogle lokkende visioner, når man af og til kommer under luppen, så skal det faktisk gå meget galt, hvis man ikke får lov at køre videre i det uendelige.

Dette er jo ikke i sig selv slemt, hvis der i øvrigt blev produceret nogle resultater, der var gode og nyttige for samfundet. Desværre er tendensen næsten altid, at denne type "stille" aktiviteter er stille på stort set enhver tænkelig måde – faktisk bruger de blot offentlige midler og holder nogle mennesker beskæftiget – og det er måske da heller ikke så galt, men er det nok?

Det sidste eksempel af denne karakter, der er kommet frem i offentligheden er de grønne vejlederordninger. Disse blev etableret i løbet af 1980'erne og 90'erne med det formål at støtte udviklingen på natur, energi- og miljøområdet i lokalsamfundene og med en relativt høj grad af statslig finansiering.

Der var en del debat om ordningerne og deres værdi for samfundet og udviklingen umiddelbart efter årtusindskiftet, men her lykkedes det tilsyneladende ordningerne at frembringe nogle visioner, der overbeviste politikerne om, at de ville udvikle sig i nye retninger fremover og løfte nye opgaver – bl.a. i forbindelse med regeringens strategi for bæredygtig udvikling, der blev vedtaget i 2001.

I 2001 og 2002 gjorde man herefter ordningernes statslige finansiering mere permanent – en enkelt ordning blev dog lukket – idet man samtidig bad ordningerne om at levere målbare resultater. Ord som "målbarhed", "omkostningseffektiv" og "benchmarking" mv. var meget hotte på den tid. Der kom ro om ordningernes økonomiske situation, hvad der også på mange måder havde været brug for. Noget tyder imidlertid på, at der kom alt for meget ro om dem, for siden har man ikke hørt meget til dem. Der var lidt debat i 2005 og lidt i 2008, men begge gange lykkedes det ordningerne at fremsætte nogle vagt formulerede visioner, som politikerne valgte at tro på – i de sene nattetimer under udarbejdelse af finanslovsforligene.

Hukommelsen er kort i dette land! – nu er ordningerne blevet kigget lidt grundigere efter i sømmene af EU-revisionen, og det viser sig, at visionerne fra år 2001 stort ikke er blevet tilfredsstillende realiseret på eet eneste punkt! – Det samme gælder de senere visioner. Derimod trives ordningerne tilsyneladende udmærket i lokalsamfundene, hvor de ansatte hygger sig gevaldigt sammen med brugerne. Det skaber blot ikke så mange resultater, næsten ingen debat og absolut ingen udfordringer – det har nærmest karakter af underholdning, og omtales da også af nogle brugere som et udmærket alternativ til visse kinesiske og amerikanske internet-serier.

Der sker imidlertid ikke noget – der er ingen vilje til at røre ved ordningerne fra politisk hold i Danmark, og efter etableringen af Danmarks særstatus i EU efter den 5. folkeafstemningsbekræftelse af de nu 9 forbehold, har EU-undersøgelsen ingen retskraft i Danmark, selv om den blev iværksat via de danske medlemmer af Europaparlamentet. Så ordningerne kommer nok foreløbigt til at køre på ubestemt tid – men det er der jo også mange andre ligegyldige forhold i Danmark, der gør....

Scenarium 2: "Kommunerne tog over"

I løbet af 1980'erne og 90'erne blev der skabt et antal "grønne vejlederordninger" i lokalsamfundene. Ordningerne havde deres storhedstid mod slutningen af 1990'erne og omkring årtusindskiftet, hvor det samlede antal vejledere i ordningerne var over 500, og hvor ordningerne havde betydelig indflydelse. På trods af det forholdsvis gode renommé og lovende resultater samt behovet for lokalt at arbejde med bæredygtig udvikling, blev ordningerne i løbet af kort tid overflødige. Vejledningen forsvandt dog ikke som aktivitet – arbejdet skiftede blot helt karakter. Men hvad var det egentlig, der skete?

Så vidt vides var ordningerne ofte til debat i Folketinget i årene efter årtusindskiftet. Ordningerne havde her et samlet volumen, der jævnligt påkaldte sig opmærksomhed, og emnet bæredygtig udvikling var efter mange års tøven langt om længe ved at blive taget alvorligt på Christiansborg. De politiske grupperinger, der oprindeligt i særlig grad støttede ordningerne, var parallelt hermed kommet noget på retræte i forhold til de noget ukoordinerede vejlederordninger. Det var ganske enkelt et problem at finde en dagsorden eller et plot, der kunne give ordningerne en ny troværdig profil, der pegede fremad.

Samtidig oplevede landet i løbet af bare to år fra 2002-04 hele tre regeringsskifter, og det var mere end et par af ordningerne kunne bære. De var i forvejen ikke alt for godt forankrede, og uden politisk stabilitet kunne de ikke fungere. Men hovedårsagen – som også udløste de mange folketingsvalg – var den kommunalreform, som efter lang tids rumlen pludselig blev gennemført med virkning fra 1. januar 2004: Amterne blev erstattet af to sundhedsregioner - Øst og Vest - og kommunernes antal blev reduceret fra 275 til 50. Kommunerne overtog samtidig bl.a. miljøarbejdet fra amterne.

Som led i reformerne blev et hidtil forsømt arbejdsfelt kraftigt opprioriteret: Det arbejde, som kommunerne oprindeligt skulle lave under overskriften lokal agenda 21 - men som helt frem til 2003 havde haltet geveldigt - blev med eet slag løftet til at blive hovedhjørnestenen for kommunernes strategiske planlægning og udvikling. Man kan måske sige, at dette resultat repræsenterede et klimaks for de gamle ordningers virke. Planloven blev omdøbt til ”Lov om bæredygtig udvikling”, og en lang række krav til kommunerne om miljøprioriterede sektorplaner blev indføjet; den traditionelle kommuneplan blev afskaffet som instrument og erstattet af en pligt til at udarbejde en sammenhængende strategisk plan for en bæredygtig kommunal udvikling, hvor hensynet til de fremtidige generationer i langt højere grad end tidligere skulle tages alvorligt. Bl.a. blev der fastlagt nye procedurer for skabelse af sammenhæng mellem de økonomiske budgetter og de langsigtede mål og planer i kommunerne, og begrebet ”økologisk råderum” blev pludselig det centrale omdrejningspunkt for mange lokalpolitiske debatter.

De gamle vejlederordninger blev nedlagt, men bragte en væsentlig inspiration med ind i den nye kommunale styrelseslov. De havde nemlig vist, at ”lokal vejledning” kan gøre en forskel i forhold til fremme af bæredygtighed. Kommunerne blev derfor pålagt at etablere og basisfinansiere et større ”Grønt center” pr. kommune, styret uafhængig af kommunalstyrelsen via et bredt sammensat brugerråd. Centrene blev bemandede med en professionel, tværfaglig enhed bestående af kommunale vejledere med spidskompetencer indenfor naturformidling, byøkologi, sundhed & miljø og livscyklusanalyser osv. Ideen var, at centrene skulle betjene borgere og erhvervsfolk med gratis råd og vejledning om natur, miljø og bæredygtighed.

Denne ”kommunalisering” af vejlederarbejdet faldt ikke i starten i god jord hos mange tilhængere af de gammelkendte ordninger. Det viste sig imidlertid hurtigt, at eksempelvis frygten for, at de nye vejledere blot ville være de nye kommunalstyrelser forlængede – og ukritiske – arm, var ubegrundet. De nye kommunale ”agenda-teams” fik i de fleste kommuner hurtigt den folkelige debat om den bæredygtige fremtid op at køre; og de fik i den forbindelse samtidig sat effektivt og forebyggende ind over for det demokratiske underskud, som mange frygtede ville blive en uønsket sideeffekt af de nye storkommuner. De nye storkommuner indså hurtigt, at de havde brug for nogle professionelle parter, der til stadighed kunne bearbejde og opsamle de diskussioner i det civile samfund, som ikke automatisk faldt ind under de nye forvaltningsregler – men som ud fra en demokratisk vinkel var og er uundværlige.

Vejlederne fik med centrene i ryggen både synlighed, frihed og styrke til at tage de udfordringer og det lokale konfliktstof op, som skønnedes nødvendigt. De nye agendateams fik således en nøglerolle i arbejdet for lokal bæredygtig udvikling; Og de nye kommunale styrings- og udviklingsplaner fik ikke mindst tilført kød og blod med det resultat, at gabet mellem teori – dvs. politisk retorik omkring bæredygtighed - og praksis – dvs. konkret handling - aldrig har været mindre end i dag.

I 2008 var det etableret i alt 60 sådanne centre med en samlet basisbemanding på ca. 1.200 vejledere. I alt ca. 2.500 lokale NGO'er og foreninger bliver som en sideydelse betjent med sekretariatsbistand mv. fra disse centre.

Succesen med kommunaliseringen af vejlederarbejdet hænger imidlertid også tæt sammen med en anden nyskabelse, som alle kommuner dog dags dato ikke er helt på omgangshøjde med. I 2006 tilsluttede Danmark sig det nye EU-initiativ om tværnationale ”bæredygtige kommuneforbund” (Cross-Border Councils for Sustainable Local Initiatives), som blev igangsat på et særligt initiativ af en energisk tysk miljøkommissær. Det vil sige nye, forpligtende samarbejder mellem kommuner (lokalsamfund) i mindst tre EU-lande, som via en dokumenteret fremdrift – dvs. med regelmæssig audit fra EU's Miljøagentur - i forhold til styrkelse af det kommunale økologiske råderum kan opnå en økonomisk fortrinsstilling bl.a. i form af kontante tilskud til nye miljøforbedringer direkte fra EU....

Scenarium 3: "Det går ufatteligt godt"

Her i år 2010 holder vi verdenskonferencen for bæredygtig udvikling i København, og det er en meget stor begivenhed med international bevågenhed af en hidtil uset kaliber her i landet. Det er imidlertid med god grund, da Danmark virkelig har skabt helt særlige resultater indenfor bæredygtig udvikling i de senere år – det er faktisk lykkedes på dette område at gøre lille Danmark til det store foregangsland internationalt, som vi altid tidligere kun har kunnet drømme om at være.

Hvordan er det egentlig lykkedes? Det er umuligt at svare på, da det er en utroligt kompliceret kombination af mange forhold. Der er imidlertid et bestemt forhold, der i særlig grad er i fokus her på konferencen, og det er den helt særlige danske succes i de sidste 5 – 10 år med de lokale vejlederordninger i lokalsamfundene. Disse ordninger startede i 1980'erne og 90'erne med de grønne vejlederordninger indenfor natur- og miljøområdet, der omkring årtusindskiftet havde nået et volumen på ca. 500 ansatte på landsplan.

I dag arbejder vejlederordningerne bredt med alle problemstillinger indenfor bæredygtig udvikling, herunder natur, miljø, nærdemokratiudvikling, fremtidsdebatter, viden- og kompetenceudvikling i lokalsamfundene, lokal bæredygtig erhvervsudvikling og meget mere. Vejlederne samarbejder tæt med de lokale myndigheder og med alle mulige lokale foreninger, interessegrupper, erhvervsvirksomheder m. v. og er i gennemsnit finansieret halvt af staten/EU og halvt af lokalsamfundene.

Den lokale finansiering er yderligere sammensat på et utal af måder, fra ren kommunal finansiering over alle kombinationer til ren finansiering fra private virksomheder, og der er ydermere et meget stort volumen af frivilligt arbejde. Det samlede antal lønnede vejledere er på ca. 2.500. Det samlede antal frivillige årsværk kendes ikke, men vurderes at være af størrelsesordenen 8.000-10.000.

Et særligt forhold ved vejlederne er, at de er såkaldte "frie spillere" i lokalområderne, idet de er organiseret som foreninger, grønne centre eller egentlige virksomheder med lokale bestyrelser, der råder over økonomien, uanset hvor pengene kommer fra. De fungerer dermed som en slags "facilitatorer" i lokalsamfundene, der kan rejse et hvilket som helst spørgsmål, organisere debatter, bringe parter sammen, der ellers

ikke kommunikerer og på alle tænkelige måder gå på tværs af systemerne. Der er i Danmark nærmest opstået en særlig kultur omkring dette vejlederbegreb – en kultur med en særlig "handlingsviden", som folk kommer fra hele verden for at studere.

Hvordan er dette lykkedes så godt? Det begyndte antagelig i 2001-02, hvor der var nogle ret stormfulde debatter om vejlederordningernes fremtid i folketinget – en situation, der meget let kunne have ført til ordningernes ophør efter få år. Det skete imidlertid ikke, og hovedårsagen var, at vejlederordningerne satte sig sammen og skabte en fælles vision om fremtiden – en vision, hvor de skulle spille en væsentlig rolle i etableringen af en bæredygtig udvikling i de danske lokalsamfund på baggrund af ordningernes samlede erfaringer på dette tidspunkt – ikke mindst erfaringerne med funktionen som "uafhængig tredjepart" i lokalsamfund, erfaringer der på dette tidspunkt var enestående i verden, men spredt over et større antal vejlederordninger, der kun i begrænset omfang samarbejdede.

Det rigtigt vigtige var imidlertid ikke visionen – der dog reddede ordningernes økonomi for endnu et år - men det forhold, at nogle personer fra alle ordningerne i det følgende år satte sig sammen, og gennem et meget intenst arbejdsforløb over 8 måneder udarbejdede en meget konkret, gennemtænkt og operationel plan for en fælles realisering af visionen. Noget sådant var ikke før set i Danmark, og det vakte i høj grad politikernes respekt – ikke mindst fordi vejlederordningerne for en behersket øgning af finansieringen over 5 år – påtog sig nogle meget betydelige opgaver i regeringens på dette tidspunkt helt nye handlingsplan for en bæredygtig udvikling. Siden kom der endnu flere vejledere til, idet andre ordninger - som dækkede andre områder af bæredygtighedsarbejdet – også meldte sig på banen.

Den nationale handlingsplan var på dette tidspunkt meget åben og uforpligtende – for ikke at sige en anelse tynd! – og vejlederordningernes initiativ var faktisk starten til en lang række tilsvarende initiativer i de følgende år fra andre aktører i samfundet for at gøre planen mere troværdig og realistisk. At ordningernes plan så også i høj grad fik medvind fra den pludselige frygt, der blev skabt i hele befolkningen, da benzin-additivet MTBE i 2005 – da det for længst var taget helt ud af brug - uopretteligt havde ødelagt op mod 20% af grundvandet, er en anden sag. At det på den anden side også

spillede positivt ind, at lokalsamfundene og nærdemokratiet styrkedes meget væsentligt via lovgivning fra EU var selvfølgelig lidt heldigt – men heldet følger nu ofte dem, det tager stafetten på det rigtige tidspunkt!

På CNN ser vi lige nu den amerikanske præsident i en hjertelig og intens samtale med formanden for det danske vejledernetværk forud for konferencesessionen om nærdemokrati-udvikling i lokalsamfund, der er planlagt og ledes af netværket. Også den danske minister for miljø og tværsektoriel samordning er på talerstolen...

Bilagsoversigt

Bilag 1	Oversigt over anvendt, relevant skriftligt materiale mv. vedrørende de fem ordninger	92
Bilag 2	Oversigt over interviewede nøglepersoner	94
Bilag 3	Oversigt over interviewede vejledere	95
Bilag 4	Spørgeguide vedrørende telefoninterviews	97
Bilag 5	Spørgeskema vedrørende brugerundersøgelse	104
Bilag 6	Vilvorde-seminar den 7. august 2001: <ul style="list-style-type: none"> • referat • program • deltagerliste • temaoplæg	111
Bilag 7	Notat vedrørende udvalgte, relevante EU-fonde	124
Bilag 8	De fem ordningers respektive strategipapirer	129

Bilag 1: Oversigt over anvendt, relevant skriftligt materiale mv. vedrørende de fem ordninger

Agenda 21-vejledere

- Lokal Agenda 21-nyhedsbreve, Miljø- og Energiministeriet m.fl.
- Lokal Agenda 21 - En introduktion til amter og kommuner, Miljø og Energiministeriet m.fl

Grønne guider

Den Grønne Fond:

- 2 eksempler på tilsagnsskrivelser for bevillinger til nye projekter samt for genbevillinger
- Adresseliste over lokale grønne centre
- Den endelige evaluering af Grøn Guide ordningen, 1997-2000
- Eksempler på (formelle) organisationsmodeller for grønne guider
- Evaluering af Grøn Guide Ordningen, referat fra seminar, juni 2001
- Fondens breve om genbevillinger for 1. til 3. årgang
- Fondens retningslinier for individuel efteruddannelse
- Fondens standardpunkter for årlige arbejdsplaner og årsrapporter af 23.8.99
- Fondens tilskudspjece for 2001
- Fondens årsberetninger fra 97, 98, 99 og 2000
- Kopi af kontrakt med Grøn Information
- Materiale fra Jeppe Læssøe: Devaluering fra 1988 "et år med de grønne guider" samt "Status for Grøn Guide ordningen" fra august 2000
- Notat 24. nov. 2000. Overblik over omfang og økonomi i Grøn Guide ordningen med henblik på overvejelser om øget lokal medfinansiering
- Oversigter over indholdet i efteruddannelse for hold 1-3
- Pjece fra 1998 om støtte til lokale miljøvejledere
- Retningslinier for støtte til PR
- Sagsoversigter for de 20 udvalgte cases

Naturvejledere

- "Her er din Naturvejleder", Skov- og Naturstyrelsen og Friluftsrådet
- "Naturvejledning – kom godt i gang" – håndbog for nye naturvejledere og deres arbejdsgivere, Skov- og Naturstyrelsen, Udviklingsværkstedet for naturformidling
- Kendskab til naturvejledere. AIM 1992
- Naturvejledning – hvem deltager i turene og hvad mener de om det? Skov- og Naturstyrelsen 1994
- Naturvejledning 1985-2000. "Fremtiden står for døren". Bilag: 23 interviews med naturvejledere, deres arbejdsgivere og andre. Friluftsrådet 1994
- Naturvejledningens fremtidige muligheder og udfordringer. Konferencerapport. Naturvejlederudvalget 1999

Diverse Skov- og naturstyrelsen og Friluftsrådet

- SNS Naturformidling og Agenda 21 arbejde – Niveau, indhold og profil, 2001
- Årsberetning for Friluftsrådet, 1999
- Årsberetninger for en række naturvejledere
- Kompendium om naturvejledning – til uddannelse af naturvejledere,
- Kursuskatalog 2001
- Naturvejlederordningens årsrapport 1999

Energi- og miljøvejledere

Samvirkende Energi- og Miljøkontorer:

- Beretning og regnskab, År 2000
- Rapport for energikontorerens oplysningsarbejde 1. juli – 31. december 2000 samt aktivitetsplan for 1. januar – 30. juni 2001
- *Vedvarende energi & miljø, 3/00*
- Basistilskud til Energi- og Miljøkontorerens oplysningsarbejde, februar 2000

Grønne centre

- Ansøgning om støtte fra den Grønne Fond til netværkssekretariat, Netværket for lokale Grønne Centre

Tværgående

- Danmarks nationale strategi for bæredygtig udvikling, Udvikling med omtanke – fælles ansvar, Regeringen, juni 2001
- Corporate Religion, Vejen til en stærk virksomhed, Jesper Kunde, Børsens Forlag 1997
- Medlemsblad, juni 2001, diverse numre, Foreningen Dansk Byøkologi
- Byøkologiske løsninger – Status for viden og erfaring, By- og Boligministeriet, udarbejdet af Institut for Planlægning, DTU

Bilag 2: Oversigt over interviewede nøglepersoner

Agenda 21-medarbejdere

Per Frank	Miljø- og Energiministeriet, Landsplanafdelingen
Vibeke Jørgensen	Miljøstyrelsen (tidl. Landsplanafdelingen)
Hanne Lylov Nielsen Frank Lambert	Kommunernes Landsforening

Grønne guider

Jane Dannesboe Lise Fogh Pedersen	Den Grønne Fond
Vibeke Nielsen Kristine Pedersen	Grøn Information, ansvarlig for netværk
Klaus Loehr-Petersen	Konsulent, ansvarlig for efteruddannelse
Keld Kuntze	Center for konfliktløsning, underviser på uddannelsen

Naturvejledere

Henning Enemark Jakob Jensen	Friluftsrådet
Arne Bondo-Andersen	Skov- og Naturstyrelsen
Søren W. Pedersen	Skov og Landskab, Skovskolen
Torben Stæhr	Nordjyllands Statsskovdistrikt

Energi- og miljøvejledere

Karsten Plejdrup	Sekretariatet for de Samvirkende Energi- og miljøkontorer
Ejvin Beuse	Organisationen for Vedvarende Energi

Grønne centre

Poul Markussen	Leder, Agenda Centret Albertslund, indgår i netværket for lokale grønne centre
----------------	--

Tværgående

Morten Elle	Danmarks Tekniske Universitet
Carsten Schnack	Danmarks Pædagogiske Universitet

Bilag 3: Oversigt over interviewede vejledere

Agenda 21-medarbejdere

Allan Bjerre, Ballerup Kommune
Anni Nielsén, Nørhald Kommune
Arne Vinten, Køge Kommune
Bent Oslev, Roskilde Kommune
Bente Gerner Andersen, Horsens Kommune
Bente Refslund, Silkeborg Kommune
Benthe Rasmussen, Gladsaxe Kommune
Birger Kristoffersen, Vejle Amt
Gitte Clausen, Pandrup Kommune
Henrik Damsgaard, Skørping Kommune
Jette Lillelund, Slagelse Kommune
Jørgen Grundvad Nielsen, Sallingsund Kommune
Karin Langendorf, Hillerød Kommune
Kirsten Primdahl, Hvorslev Kommune
Klaus Bakdal, Stevns Kommune
Niels Sparvath, Holstebro Kommune
Regitze Lassen og Bjarne Rasmussen, Storstrøms Amt
Rie Fast, Vissenbjerg Kommune
Thomas Oest, Kalundborg Kommune
Aage Rasmussen, Vejle Kommune

Grønne guider

Anders Poulsen, Bornholm
Anja Puggaard, København (Christianshavn)
Anna Thormann, Birkerød
Bjarne Christensen, Odense
Carsten Birket Andersen, Helsingør
Dieter Steffen, Bjergsted
Erna Christiansen, Hvidovre
Frants Thaning, Randers
Jeppe Tolstrup, København (Nørrebro)
Jesper Bjerring Larsen, Gladsaxe
Jørgen Krogh Hessellund, Nørager
Knud Jensen, Erindlev
Lilian Ebbesen, Ikast
Marianne Sylvest, Møn
Marianne Vasard Nielsen, Trige/Ølsted
Ole Albertsen, Esbjerg
Per Thornberg Hansen, Aalborg Ø
Pierre Lecuelle, Århus Nord
Tina Grønborg, Nibe
Tine Lohmann, Odense

Naturvejledere

Anne Johannisson, Esrum Møllegård
Bjarne Golles, Naturcenter Sølyst, Århus
Dorte Nielsen, Kalvebod Naturskole
Esben Buch, Aalborg Kommune, Park og Natur
Helen Holm, Næsbycentret, Glumsø
Jann Ribergaard, Viborg Amt
Jens Frydendal, Naturskolen ved Hald
Jørn Chemnitz, Kolding Naturskole
Karen Schacht, Dansk Landbrugsmuseum
Keld Nørgaard, Pederstrupgård, Ballerup Kommune
Lars Jørgen Grønberg, Det Danske Spejderkorps
Lars Nygaard, AQUA Sø- og Naturcenter
Leif H. Sørensen, Trente Mølle
Stella Blichfeldt, Jægersborg Statskovdistrikt
Stephan Springborg, Københavns Statskovdistrikt
Søren Larsen, Fjord og Bæltcentret, Kerteminde
Tina Nyrop-Larsen, Landsforeningen Frie Børnehaver og Fritidshjem
Tom Vestergård, Natur. og Kulturcenter Myrthuegård
Tove Stockmarr, Gram Lergrav, Midtsønderjyllands Museum

Energi- og Miljøvejlederne

Hans Jakob Jakobsen, Energi- og Miljøkontoret i Århus
Jesper B. Larsen, NIVE Energi- og Miljøkontor
Lisbeth Berg, Nordsjællands Miljø- og Energikontor
Hans Jespersen, Viborgegnens Energi- og Miljøkontor
Henrik Knudsen, Ærø Energi- og Miljøkontor

Grønne centre

Erik Jørgensen og Jens H. Larsen, Økologihuset (Københavns Miljø- og Energikontor)
Jan Poulsen, Agenda 21 Center, Frederikssund
Poul Markussen, Agenda Center Albertslund
Ragnhild Hove Hundebøll, Byøkologisk Center i Kolding
Morten Rettig, Miljøbutikken, Odense

Bilag 4: Spørgeguide vedrørende telefoninterviews

A) Introduktion:

Navn og stilling:

Vejlederordning:

Grøn Guide Naturvejleder Kommunal Agenda 21 medarb. Grøn Center Miljø- og energivejleder

Hvor længe var du haft dette job?: under 1 år 1-2 år 2-3 år >3år

Var du lokalt kendt før du fik dit nuværende job? Ja Nej

Hvor stort en del af din ansættelse er knyttet til dine vejlederopgaver omkring natur-, miljø- og energi spørgsmål og ikke til lovbestemte myndighedsopgaver og driftsopgaver? Angiv ca. i årsværk.

Hvor stor er din organisations/centers/kontors samlede indsats omkring vejlederopgaven. Angiv ca. i årsværk

Hvilket geografisk fokus har dit arbejde?

Landsplan Amt/region Lokalområde >25.000 indb. Lokalområde >10.000 indb.
Lokalområde <10.000 indb.

Bemærk, at der i det følgende bliver spurgt i enkeltperson til vejlederen. I det omfang, at vejlederen deler den konkrete opgave med andre medarbejdere, skal vejlederen i videst muligt omfang svare ud fra hans/hendes eget arbejde.

Vejledningsindsatsen (Set-up) og resultater:

Vi sætter her fokus på målgruppen for din vejledning (brugerne). Vi gennemgår en række målgrupper, hvor du skal svare på to ting.

a) Hvilket omfang har din vejledningsindsats overfor målgruppen? Her tænkes primært på hvor meget tid du

bruger på den enkelte målgruppe i forhold til din samlede tid.

(På en skala fra 1-5: 1-ingen tid, 2-lidt tid, 3-gennemsnitlig tid, 4-meget tid, 5-hovedparten af tiden)

b) Hvordan vurderer du resultaterne af din vejledningsindsats overfor målgruppen, i forhold til de mål du havde for indsatsen? Der skal kun svares, hvis (3-5) på spsm. a.

(På en skala fra 1-5: 1-meget dårlige, 2-dårlige, 3-middel, 4-gode, 5 meget gode)

Brugere:	På en skala fra 1-5	
	Vejledningsindsats	Resultater
<i>Det civile samfund:</i>		
a. Frivillige foreninger (f.eks. idræt, borger, spejdere)		
b. Borgere generelt		
c. Turister		
<i>Privat erhvervsliv:</i>		
a. Servicevirksomheder, herunder detailhandel		
b. Industri og håndværkere		
c. Landbrug		
<i>Det institutionelle Danmark:</i>		
a. Skoler og daginstitutioner o.lign.		
b. Boligforeninger		
c. Fagforeninger		
<i>Det offentlige</i>		
a. Driftsenheder (f.eks. tekniske anlæg)		
b. Teknisk forvaltning		
c. Andre forvaltningsområder		
<i>Andre</i>		
a.		

Bemærkning: De rastede felter skal ikke udfyldes i interviewet, men er overskrifter, der kan bruges til at skabe overblik, herunder i den endelige formidling.

Bilag 4

Vi sætter her fokus på emner for din vejledning. Vi gennemgår en række emner, hvor du skal svare på to ting.

- a) Hvilket omfang har det enkelte emne i din vejledningsindsats? Her tænkes primært på hvor meget tid du bruger på dette emne i forhold til din samlede tid.
(På en skala fra 1-5: 1-ingen tid, 2-lidt tid, 3-gennemsnitlig tid, 4-meget tid, 5-hovedparten af tiden)
- b) Hvordan vurderer du resultaterne af din vejledningsindsats omkring emnet, i forhold til de mål du havde for indsatsen? Der skal kun svares, hvis (3-5) på spsm. a.
(På en skala fra 1-5: 1-meget dårlige, 2-dårlige, 3-middel, 4-gode, 5 meget gode)

Emner:	På en skala fra 1-5	
	Vejledningsindsats	Resultater
Forurening og ressourceforbrug		
a. Ressourceforbrug (vand, energi, materialer)		
b. Lokal forurening (støj, lugt, støv, spildevand)		
c. Ikke lokal forurening (globale miljøeffekter, miljøeffekter andetsteds)		
Naturmæssige forhold:		
a. Flora & fauna (biologien)		
b. Naturgeografi (landskaber, geologien)		
c. Det rekreative (brug af naturen)		
Humanøkologi		
a. Miljø og sundhed (fødevarer, kemikalier)		
b. Livsstil og forbrug (forbrugsmønstre)		
c. Levevilkår (social muligheder, integration)		
Byøkologiske helheds løsninger:		
a. Det byggede (bygninger, pladser og fællesarealer)		
b. Trafik og fysisk planlægning (veje og infrastruktur)		
c. Naturindholdet i byen (parker og naturarealer)		
Andre		

Bilag 4

Vi sætter her fokus på aktiviteterne i din vejledning. Vi gennemgår en række aktiviteter, hvor du skal svare på to ting.

- a) Hvilket omfang har den enkelte aktivitet i din vejledningsindsats? Her tænkes primært på hvor meget tid du bruger på denne aktivitet i forhold til din samlede tid.
(På en skala fra 1-5: 1-ingen tid, 2-lidt tid, 3-gennemsnitlig tid, 4-meget tid, 5-hovedparten af tiden)
- b) Hvordan vurderer du resultaterne af din vejledningsindsats i forbindelse med aktiviteten i forhold til de mål du havde for indsatsen? Der skal kun svares, hvis (3-5) på spsm. a.
(På en skala fra 1-5: 1-meget dårlige, 2-dårlige, 3-middel, 4-gode, 5 meget gode)

	Vejledningsindsats	Resultater
<i>Oplysning og information:</i>		
a. Ture, ekskursioner, sociale arrangementer (bålaften, fællesspisning)		
b. Udstillinger og demonstrationsanlæg		
c. Informationskampagner		
d. Foredrag, generelle oplæg m.v.		
e. Anden mundtlig formidling (telefon, uformel dialog)		
f. Anden formidling (breve, pjecer, brevkasser m.v.)		
<i>Dialog og netværksdannelse</i>		
a. Debatmøder		
b. Etablering/drift af debat-og dialoggrupper(borgerpaneler og grønne råd)		
c. Etablering/drift af faglige netværk og erfa-grupper		
<i>Rådgivning, træning og projekter:</i>		
a. Konkret rådgivning omkring specifikke forhold, bygninger m.v.		
b. Igangsætning og gennemførelse af udviklingsprojekter		
c. Træning og uddannelse		
<i>Bidrag til forankring i organisatoriske systemer</i>		
a. Formulering af overordnede politikker, strategier og handlingsplaner		
b. Opstilling/ændring af retningslinier/procedurer		
c. Indførelse af ledelsessystemer (miljøstyring m.v.)		
Andre		

Beskriv kort to til tre eksempler, hvor du har opnået gode resultater af din vejledningsindsats

Hvad er de væsentligste muligheder i forbindelse med din vejledningsindsats? Beskriv kort de en til to af de væsentligste muligheder:

Hvad er de væsentligste barrierer i forbindelse med din vejledningsindsats? Beskriv kort de en til to af de væsentligste barrierer:

B) Resultater og effekter:

Har du kendskab til at der generelt opnået et højere aktivitetsniveau omkring natur, miljø- og energispørgsmål i dit geografiske område siden du startede?

- a) Ja   Nej   Uændret

Er en eller flere af dine målgrupper blevet bedre til at tage eget initiativ omkring natur, miljø- og energispørgsmål hvor du har været involveret?

- a) Ja   Nej   Ved ikke

b) Hvis ja, hvilken betydning har din vejledningsindsats haft?

- ingen betydning   ringe betydning   betydning   stor betydning   afgørende betydning   ved ikke

c) Hvis ja, nævn gode eksempler og beskriv din rolle:

Har en eller flere af dine målgrupper opnået konkrete forbedringer omkring natur, miljø- og energispørgsmål, hvor du har været involveret? (Dvs. konkrete miljøforbedringer m.v.)

- a) Ja   Nej   Ved ikke

b) Hvis ja, hvilken betydning har din vejledningsindsats haft?

- ingen betydning   ringe betydning   betydning   stor betydning   afgørende betydning   ved ikke

c) Hvis ja, nævn gode eksempler og beskriv din rolle:

Er der lokalt opnået en opfyldelse af lokale natur- miljø- og energipolitiske mål siden du startede?

- a) Ja   Nej   ved ikke

b) Hvis ja, hvilken betydning har din vejledningsindsats haft?

- ingen betydning   ringe betydning   betydning   stor betydning   afgørende betydning   ved ikke

c) Hvis ja, nævn gode eksempler og beskriv din rolle:

C) Organisering og funktionsvilkår

Hvem er du ansat af?

Hvem er din daglige leder?

Hvem har ansvaret for dit arbejdsprogram/arbejdsbeskrivelse?

Har du en følgegruppe eller anden gruppe med rådgivende funktion i forhold til dit arbejde? Ja
 Nej

a) Hvis ja, hvem består den af?

Hvordan vurderer du dine nuværende arbejdsforhold i vejlederarbejdet.

meget dårlige dårlige middel gode meget gode

a) Hvorfor?

Hvilke muligheder og barrierer ser du i den nuværende organisering mht. at sikre faglig kvalitet og god arbejdsforhold i vejlederarbejdet?

D) Samarbejdspartnere

a) Har du kendskab til om der er andre vejlederordninger i dit geografiske område?

Ja Nej

b) Hvis ja - har du et samarbejde med nogle af de andre vejlederordninger i dit geografiske område (eller evt. i nabokommuner m.v.)?

grønne centre Agenda 21-medarb. energi- & miljøvejleder grøn guide
 Naturvejleder

c) Grønne centre meget kontakt sporadisk kontakt

d) Agenda 21-medarb. meget kontakt sporadisk kontakt

e) Energi- & miljøvejleder meget kontakt sporadisk kontakt

f) Grøn guide meget kontakt sporadisk kontakt

g) Naturvejleder meget kontakt sporadisk kontakt

h) Hvis ja på spm.b, nævn gode eksempler på samarbejdet

Hvilken betydning tillægger du samarbejdet med andre lokale vejlederordninger?

ingen betydning   ringe betydning   betydning   stor betydning   afgørende betydning

a) Hvorfor?

Hvilke muligheder og barrierer ser du for at udvide samarbejdet med andre vejlederordninger?

F)   Finansiering

Er der statslig finansiering af din vejlederordning?   Ja   Nej

Hvis ja - hvad ville der ske hvis ordningens statslige støtte blev halveret?
Vil du...

Forsætte   Stoppe   Ved ikke

Hvis ja -hvilke muligheder og barrierer ser du for større lokal finansiering af dine opgaver?

Hvilke muligheder og barrierer ser du i den nuværende finansieringsmodel med hensyn til at opnå de resultater du og din samarbejdskreds ønsker?

G)   Afsluttende

Hvilke tre kvaliteter er det vigtigt at fastholde i din vejledning?

Bilag 5: Spørgeskema vedrørende brugerundersøgelse

Spørgeskema Tværgående evaluering af lokale vejledere omkring miljø, energi eller naturforhold

Generelt

Vi ønsker med din hjælp få et bedre billede af de resultater og effekter, som brugerne har opnået på grund af vejledningen fra de lokale vejledere.

I det medfølgende brev har vi angivet den vejleder eller det kontor, som du har anvendt og som har henvist til dig. Vi vil gerne konkret høre din mening om, hvordan vejledningen herfra har fungeret.

Vi forstår i denne sammenhæng "vejledning" meget bredt. Det er f.eks. når du/din organisation har samtaler med den lokale vejleder, læser i materiale fra vejlederen, deltager i arrangementer lavet af vejlederen osv.

Hvis du har noget spørgsmål til spørgeskemaet, så kontakt Jørgen Vium eller Hanne Skovby på telefon 96 30 64 00 eller på e-mail jvi@niras.dk eller hsk@niras.dk

1. **Type af brugere:** Hvilke type af bruger repræsenterer du? Sæt kun et x - vælg den type, som du mener er mest relevant.

Sæt et X

<i>Det civile samfund:</i>	
a. Frivillige foreninger (f.eks. idræt, borger, spejdere)	
b. Borgere generelt	
c. Turister	
<i>Privat erhvervsliv:</i>	
d. Servicevirksomheder, herunder detailhandel	
e. Industri og håndværkere	
f. Landbrug	
<i>Det institutionelle Danmark:</i>	
g. Skoler og daginstitutioner o.lign.	
h. Boligforeninger	
i. Fagforeninger	
<i>Det offentlige</i>	
j. Driftsenheder (f.eks. tekniske anlæg)	
k. Teknisk forvaltning	
l. Andre forvaltningsområder	
<i>Andre</i>	
m. Skriv:	

Bemærk: De grå felter skal ikke udfyldes.
Der er tale om overskrifter, som skal skabe overblik .

2. **Antal involverede:** Hvor mange personer har vejlederen haft direkte kontakt med og vejledt i jeres organisation/din familie/gruppe indenfor det sidste år? Anslå antal personer:

1 (kun mig)   2-5   6 - 30   >30   Ved ikke

3. **Styregruppe:** Er du medlem af en styregruppe, bestyrelse eller lignende omkring vejlederen?

ja   nej

4. **Tidshorizont.** Hvor mange år har du/din organisation anvendt vejlederen?

mindre end 1 år   mellem 1-3 år   mellem 3-5 år   mere end 5 år   Ved ikke

5. **Det samlede tidsforbrug:** Hvor meget tid har du anvendt i forbindelse med den lokale vejledning indenfor det sidste år? Her tænker vi på dit tidsforbrug til møder og samtaler med den lokale vejleder, læsning af materiale fra vejlederen, deltagelse i vejlederens arrangementer, ture osv. Anslå antal timer pr. år:

< 5 timer   5 - 14 timer   15 - 24 timer   25 - 49 timer   > =50 timer

Overordnet vurdering af vejledningens resultat

I spørgsmål 6 og 7 ønsker vi din vurdering af, hvad du/din organisation har fået ud af den lokale vejleders vejledning. For at få et bredt og dækkende billede af vejledningen sætter vi fokus på:

- Emner, f.eks. byøkologi, flora og fauna, lokal forurening (spørgsmål 6)
- Aktiviteter, f.eks. foredrag, rådgivning, ture m.v. (spørgsmål 7).

6. Emner i vejledningen: I skemaet nedenfor skal du tage stilling til hvert emne og angive svaret i højre kolonne. Spørgsmålet er:

Hvad har du/din organisation fået ud af vejledningen indenfor emnet (set i forhold til dine/jeres forventninger)? Vil du betegne det som et:

1 = meget dårligt resultat   2 = dårligt resultat   3 = middel resultat   4 = godt resultat   5 = meget godt resultat

Hvis du/din organisation har modtaget ingen eller næsten ingen vejledning indenfor emnet - så skriv i stedet:

X (= jeg har ingen/ næsten ingen vejledning modtaget indenfor emnet)

Emner	Vejledningens resultat (sæt X eller skriv et tal mellem 1- 5 ud for hvert emne)
Forurening og ressourceforbrug	
a. Ressourceforbrug (besparelser/forsyning - vand, energi m.v.)	
b. Lokal forurening (støj, lugt, spildevand, vandløb, affald m.v.)	
c. Ikke lokal forurening (drivhuseffekt, forsuring m.v.)	
Naturmæssige forhold:	
d. Flora & fauna (biologien)	
e. Naturgeografi (landskaber, geologien)	
f. Det rekreative (brug af naturen i det åbne land)	
Humanøkologi ("Det gode liv")	
g. Miljø og sundhed (fødevarer, kemikalier)	
h. Livsstil og forbrug (forbrugsmønstre)	
j. Levevilkår (sociale muligheder, integration)	
Byøkologiske helhedsløsninger:	
k. Det byggede (bygninger, pladser og fællesarealer)	
l. Trafik og fysisk planlægning (veje og infrastruktur)	
m. Naturindholdet i byen (parker og naturarealer)	
Andre	
n. Skriv:	

7. Mest relevante emner fremover. Udpeg de to mest relevante emner for dig/din organisation, hvis du/I skal modtage vejledning fra den lokale vejleder fremover. Brug emnerne og bogstaverne fra skemaet ovenfor:

Første prioritet: _____ Anden prioritet: _____ Ved ikke (sæt kryds):

8. **Aktiviteter i vejledningen:** I skemaet nedenfor skal du tage stilling til hver aktivitet og angive svaret i højre kolonne. Spørgsmålet er:

Hvad har du/din organisation fået ud af at deltage i /benytte aktiviteten i forbindelse med vejledningen (set i forhold til dine/jeres forventninger)? Vil du betegne det som et:

1 = meget dårligt resultat   2 = dårligt resultat   3 = middel resultat   4 = godt resultat   5 = meget godt resultat

Hvis du/din organisation har modtaget ingen eller næsten ingen vejledning indenfor emnet - så skriv i stedet:

X (= jeg har ingen/ næsten ingen vejledning modtaget indenfor emnet)

Aktiviteter	Vejledningens resultat (sæt X eller skriv et tal mellem 1- 5 ud for hver aktivitet)
<i>Oplysning og information</i>	
a. Ture, ekskursioner, sociale arrangementer (bålaften, fællesspisning)	
b. Udstillinger og demonstrationsanlæg	
c. Informationskampagner	
d. Foredrag, generelle oplæg m.v.	
e. Anden mundtlig formidling (telefon, uformel dialog - men ikke konkret rådgivning)	
f. Anden formidling (breve, pjecer, brevkasser m.v.)	
<i>Dialog og netværksdannelse</i>	
g. Debatmøder	
h. Debat- og dialoggrupper (borgerpaneler og grønne råd)	
i. Faglige netværk og erfa-grupper	
<i>Rådgivning, træning og projekter</i>	
j. Konkret rådgivning omkring specifikke forhold, bygninger m.v.	
k. Igangsætning og gennemførelse af udviklingsprojekter	
l. Træning og uddannelse	
<i>Bidrag til organisatorisk forankring</i>	
m. Formulering af overordnede politikker, strategier og handlingsplaner	
n. Opstilling/ændring af retningslinier/procedurer (f.eks. konkrete retningslinier for indkøb m.v)	
o. Indførelse af miljøstyring m.v. (eller andre lignende systemer)	
<i>Andre</i>	
p. Skriv:	

9. **Mest relevante aktiviteter fremover.** Udpeg de to mest relevante aktiviteter for dig/din organisation, hvis du/I skal modtage vejledning fra en lokal vejleder fremover. Brug aktiviteterne og bogstaverne fra skemaet ovenfor:

Første prioritet: _____ Anden prioritet: _____ Ved ikke (sæt kryds): _____

Særlige resultater af vejledning

I de følgende fem spørgsmål sættes der fokus på, hvorvidt du/din organisation har opnået:

- Ny viden
- Holdningsændringer
- Konkrete forbedringer
- Evnen til at tage initiativ
- Egne mål

omkring miljø-, energi- eller naturspørgsmål. Endvidere sættes der fokus på, hvilken betydning den lokale vejleder har haft i den sammenhæng.

10. Opbygning af ny viden omkring miljø-, energi- eller naturspørgsmål

- a) Har du/din organisation fået tilført eller opbygget ny viden omkring miljø, energi- eller naturspørgsmål, hvor den lokale vejleder har været involveret?

Ja   Nej   Ved ikke

Hvis ja -

- b) Hvilken betydning tillægger du i den sammenhæng den lokale vejledning:

Ingen betydning   Ringe betydning   Betydning   Stor betydning   Afgørende betydning   Ved ikke

11. Holdningsændring omkring miljø-, energi- eller naturspørgsmål

- a) Har du/din organisation positivt ændret egne holdninger omkring miljø, energi- eller naturspørgsmål, hvor den lokale vejleder har været involveret?

Ja   Nej   Ved ikke

Hvis ja -

- b) Hvilken betydning tillægger du i den sammenhæng den lokale vejledning:

Ingen betydning   Ringe betydning   Betydning   Stor betydning   Afgørende betydning   Ved ikke

12. Konkrete forbedringer omkring miljø-, energi- eller naturspørgsmål

- a) Har du/din organisation opnået konkrete forbedringer omkring miljø, energi- eller naturspørgsmål, hvor den lokale vejleder har været involveret?

Ja   Nej   Ved ikke

Hvis ja -

- b) Hvilken betydning tillægger du i den sammenhæng den lokale vejledning:

Ingen betydning   Ringe betydning   Betydning   Stor betydning   Afgørende betydning   Ved ikke

13. Evne til at tage initiativer omkring miljø-, energi- eller naturspørgsmål

- a) Har du/din organisation udviklet egne evner (motivation og metoder) til at tage initiativer omkring miljø, energi- eller naturspørgsmål, hvor den lokale vejleder har været involveret?

Ja   Nej   Ved ikke

Hvis ja -

- b) Hvilken betydning tillægger du i den sammenhæng den lokale vejledning:

Ingen betydning   Ringe betydning   Betydning   Stor betydning   Afgørende betydning   Ved ikke

14. Opfyldelse af mål omkring miljø-, energi- og naturspørgsmål

- a) Har du/din organisation fået opfyldt egne mål omkring miljø, energi eller naturspørgsmål, hvor den lokale vejleder har været involveret?

Ja   Nej   Ved ikke   Har ikke opstillet mål

Hvis ja -

- b) Hvilken betydning tillægger du i den sammenhæng den lokale vejleder:

Ingen betydning   Ringe betydning   Betydning   Stor betydning   Afgørende betydning   Ved ikke

Fremtidig samarbejde med den lokale vejleder

De sidste spørgsmål handler om det eventuelt fremtidige samarbejde med den lokale vejleder.

15. Brug af vejlederen. Vil du bruge den lokale vejleder igen?

Slet ikke   I mindre grad   I nogen grad   I høj grad   I meget høj grad   Ved ikke

16. Anbefaling af vejlederen. Vil du anbefale den lokale vejleder til andre?

Slet ikke   I mindre grad   I nogen grad   I høj grad   I meget høj grad   Ved ikke

17. Økonomisk bidrag. Vil du/din organisation eventuelt være villig til at bidrage økonomisk til, at den lokale vejleders opgaver videreføres?

Nej, slet ikke

Måske, skal overvejes nærmere

Ja, men i mindre omfang end i dag

Ja, i samme omfang som i dag

Ja, i højere grad end i dag

Ved ikke

18. Opsamling. Ser du/din organisation nogle vigtige styrker, svagheder, barrierer eller muligheder, som har betydning for din fremtidige anvendelse af den lokale vejleder?

På forhånd tak for din hjælp.

**Skemaet kan sendes til os via den vedlagte svarkuvert eller via faxnr. 96306474.
Send gerne spørgeskemaet så hurtigt som muligt, men seneste den torsdag den 14. juni**

Bilag 6: Vilvordeseminar den 7. august

HOVEDKONKLUSIONER OG REFERAT af

SEMINAR OM TVÆRGÅENDE EVALUERING AF LOKALE VEJLEDERORDNINGER, AFHOLDT DEN 7. AUGUST 2001 PÅ VILVORDE KURSUSCENTER

Hovedkonklusioner:

Nedenstående konklusioner har ikke været fremlagt på seminaret, og udgør således referentens egen opsamling.

1. De fem ordninger har alle vist en berettigelse. De udviser alle en indsats i overensstemmelse med den enkelte ordnings formål, som er bakket op af positive brugervurderinger. Samlet dækker ordningerne en bred faglig indsats og en stor, forskelligartet målgruppe.
2. Vejlederordningerne kan ikke tage det som en selvfølge, at de automatisk videreføres.
3. Der synes blandt vejlederne at være forskellige holdninger til, om det fælles fokus, som der gennem evalueringens tilrettelæggelse er lagt på de fem ordninger, også i alle tilfælde er relevant, både set på ordningsniveau og på vejlederniveau. F.eks. er også andre samarbejdsparter naturlige at forholde sig til.
4. I store dele af vejlederkredsen er der skabt en erkendelse af, at der på eet eller flere planer skal ske ændringer, og at bl.a. et øget samarbejde kan være vejen frem.
5. Der er på det mere praktiske plan flere bud på, hvorledes samarbejdet skal intensiveres, dog er der enighed om at der kan sættes ind på det såvel det målsættende, strategiske som det operationelle niveau. Eksempelvis i form af henholdsvis fælles mål & strategier, samordning/koordinering af støttefunktioner og fælles (lokalt) projektarbejde.
6. Alt i alt konstateres en stor opbakning til at prøve nye veje af i fællesskab, og der er overvejende tilslutning til synspunktet om, at denne proces skal igangsættes snarest, ikke mindst set i lyset af regeringens nye nationale strategi for bæredygtig udvikling.

Referat:

1. Konsulent Henrik Kærgaard, NIRAS, bød deltagerne velkommen og pointerede, at resultaterne af dagens seminararbejde både kunne betragtes som en midtvejsstatus på selve evalueringen og som et konstruktivt indspil til de fremadrettede vurderinger og perspektiver.

2. Formand for Folketingets Miljø- og planlægningsudvalg, Jørn Jespersen, påpegede i sit indlæg tre forhold af afgørende betydning for arbejdet med bæredygtighed:

- a. At vi – kollektivt – ændrer livsstil, da den nuværende livsstil til stadighed underminerer de løbende forbedringer på miljøområdet. Også selv om en sådan ændring er et følsomt punkt for de fleste mennesker!
- b. At vi – eksempelvis via det private og offentlige forbrug – gør mere for at bringe markeds kræfterne i spil til fordel for mere miljøvenlige varer m.v.
- c. At demokratiet styrkes, idet en folkelig opbakning er et kardinalpunkt for, at miljøpolitikken lykkes.

Jørn Jespersen udfordrede samtidig vejlederordningerne for måske at være for ”pæne” i deres iscenesættelse af vejledningsindsatsen samt uden kvalificerede bud på, hvor de fremtidige udfordringer på miljø- og bæredygtighedsområdet ligger. Ikke forstået således, at de leverede vejledningsarbejder i dag ikke er OK, men at tiden nu er inde til, at vejledningsarbejdet revideres.

Dette skal bl.a. ses i lyset af det store behov, der er for at omsætte regeringens mange pæne ord om ”Det Bæredygtige Danmark”, jf. den nye nationale strategiplan, til konkret handling. Her har vejlederordningerne en opgave at tage fat i. F.eks. vil det være relevant at lave bedre feedback mellem vejlederniveauet og beslutningstagerne. Kan vejlederne omvendt også i højere grad være med til at formidle de centrale miljøbudskaber til befolkningen, vil en del være opnået.

Jørn Jespersen gav imidlertid også et vink med en vognstang: Revideres vejledningsarbejdet ikke, vil der nok være mange politikere, som vil få svært ved fortsat at bevilge offentlige midler på ordningerne.

På baggrund af Jørn Jespersens oplæg udspandt der sig en livlig debat, der i høj grad gik på temaer som:

- Vejlederne må mere aktivt på banen i miljødiskussionerne – individuelt som kollektivt.
- Konfliktstoffet i miljødebatten og ”de svære udfordringer” må ikke bortvælges, bare fordi det er svært stof.
- Det er vigtigt, at vejlederne ikke soler sig i gårsdagens succes, men medvirker til at stille gode, frække spørgsmål og skabe rammerne for samfundsmæssige eksperimenter, som udfordrer hverdagstænkningen.
- Vejlederne må medvirke til at bringe ”handlingsviden” og gode, miljørigtige/økologiske eksperimenter frem som drivkraft for samfundsudviklingen.

3. Sekretariatschef Niels Thygesen, Det Grønne Sekretariat, redegjorde herefter kort for evalueringens baggrund, afgrænsning, formål og tilrettelæggelse mv.

I forbindelse med finanslovsaftalen for 2001, blev der - som led i drøftelsen af bl.a. Grøn Guideordningens forlængelse - afsat 1 mio. kr. til at skabe et større, tværgående overblik over behov og muligheder for lokal vejledning inden for miljø, energi, natur og byøkologi.

Efter årsskiftet gik Det Grønne Sekretariat i gang med at konkretisere opgaven og etablere den fælles følgegruppe og der blev udvalgt 5 vejlederordninger, som skulle være omfattet af evalueringen: Grønne Guider, Lokal agenda 21 koordinatore i kommunerne, Naturvejlederordningen, Energi- og miljøkontorerne samt de grønne centre.

4. Konsulent Thorkil Neergaard, NIRAS, udredte herefter nogle af evalueringens foreløbige konklusioner. En vigtig konklusion er, at vejlederordningerne ser ud til at fungere udmærket vurderet, både fra bruger- og vejlederside. Endvidere findes en ret god arbejdsdeling, således at alt i alt dækkes både mange emner og mange målgrupper.

Som oplæg til gruppearbejdet opridsede Thorkil Neergaard herefter nogle pejlepunkter for den fremtidige videreudvikling af området. Bl.a. slog han til lyd for, at ”lokal vejledning” potentielt kan være en betydende fremtidig løftestang for et bæredygtigt Danmark, og at ordningerne kan have en opgave i at komme med nogle – gerne fælles – bud på en mere offensiv strategi på området.

5. Sidste oplægsholder var chefkonsulent Ulrick Moos, DTI, som – lidt provokatorisk – indledte med at konstatere, at med de mange penge, der i dag ofres på området, må man vel også kunne forvente en hel del resultater!

Ulrick Moos pegede på et nærliggende alternativ til revision af og/eller øget samkøring/samarbejde mellem ordningerne: en større kommunal overtagelse af forpligtelserne i forhold til bæredygtighed og lokal Agenda 21. Kommunerne er allerede – måske langsomt, men dog sikkert – ved at få fart på aktiviteterne samt begreb om, hvordan de nye arbejdsmetoder osv. håndteres. Ulrick Moos efterlyste for ordningernes vedkommende et klart svar på spørgsmålet om, hvad det er, ordningerne kan, som kommunerne ikke kan?

En anden udfordring består i at brede problemstillingerne ud og tænke mere på tværs af sektorerne samt at få mere fat i de unge årgange. Her skal simpelthen tænkes nyt.

I den efterfølgende debat blev det bl.a. slået fast:

- at kommunerne allerede er ansvarlige for flere af vejlederordningernes drift, f.eks. inden for naturvejledningen og lokal agenda 21
- at ordningerne som sådanne har en selvstændig mission som dem, der skubber nye ting i gang, hvorefter kommunerne kan tage over.
- at der er to væsentlige roller, som ikke vil kunne håndteres af de tekniske forvaltninger. Rollen som borgernes advokat og rollen som 3. part, der fungerer som mægler eller faciliterer en proces.
- at mange ordninger i dag fungerer godt, men at man meget hurtigt kan bryde nogle – gode – funktioner ned, som det har taget år at opbygge.
- at mange vejleder-initierede aktiviteter faktisk ikke vil eller kan blive dækket af kommunen.
- at det ikke kun er vejlederne, som har et ansvar for at ”få flere boller på suppen”, men at også politikerne har et ansvar, f.eks. med at omsætte de fine ord om bæredygtighed til politisk handling.

6. Eftermiddagens gruppearbejder, der tog udgangspunkt i fire forud tilrettelagte temaer, førte til følgende kommentarer/konklusioner/anbefalinger fra grupperne i det efterfølgende plenum:

Gruppe A: Hvordan opnår vejlederne mere?

Bodil Nissen, AG21 koordinator, Rødovre kommune

- Der skal skabes rum for fleksibilitet, derfor har vejlederordningerne en særlig rolle at spille lokalt. Der findes ikke nogen patentløsning på bæredygtighed.
- Viden. Mere viden bør kunne deles/finde i fællesskab (centralt, eksempelvis som Energioplysningen).
- Lokalt. Værdidebat; eksperimenter er nødvendige. Diskussionerne skal forankres lokalt.
- Kvalificering og professionalisering. Efteruddannelse er ofte nødvendig.
- Øget dialog mellem ordningerne/vejlederne. Bedre koordinering og flere fælles projekter.

Diskuteret i gruppen blev i øvrigt følgende centrale emner:

- Vi må forholde os professionelt til, hvordan vi formidler et budskab. Den store opgave er at komme igennem overfor den "sorte gruppe".
- Skal vi som vejledere gå videre med vejledning overfor dem vi allerede er i kontakt med – hvor dybt når vi? Hvad med de andre – bredden. Hvordan får vi fat i dem? Der må prioriteres mellem dybden eller bredden.
- Mange vejledere har en bred målgruppe. Erfaring viser, at det er for upræcis en målgruppe. Der kommer bedre resultater ved at arbejde mere målgruppe-specifikt og udviklingsorienteret. Der er brug for flere eksperimenter – at turde tage springet ud i noget nyt.
- Vi har brug for, at fagfolk legitimerer vores indsats og siger god for vores måde at gribe tingene an på for at trænge igennem hos nye målgrupper.
- Som vejleder har vi to roller – faglig konkret viden og rådgivning/værdiformidling. Vi bør opsamle faglig viden i "regionale centre/kontorer" så ikke alle vejledere skal bruge ressourcer på at følge med i den nyeste viden, men i stedet kan henvise. Det giver mere tid til den målrettede kontakt til borgerne.
- Vi har brug for at styrke dialogen mellem ordningerne. Mulighed for inspiration i hverdagen, større indsigt i fælles mål og større spredning af de gode eksempler. Stor lokal variation - farligt at tænke i faste modeller på landsplan. Fleksibilitet er et nøgleord. Vigtigt at vejlederne er kvalificerede til at se de lokale muligheder og handle projektorienteret og strategisk.

Gruppe B: Er vejlederordningerne skruet hensigtsmæssigt sammen?

Henrik Boisen, GG, Århus.

Udgangspunktet er, at hver ordning har sin egen identitet og behov/ønske for et tættere samarbejde!

Anbefalinger:

- a)
  - Fælles mål. Få defineret det fælles mål for vejlederarbejdet i Danmark, hvoraf delmålene for hver enkelt ordning fremgår. Diskussion/formidling heraf. Dette vurderes at være vigtigt for at motivere vejlederne til at gå ind i arbejdet.
  - Synlighed bør være et vigtigt element i en overlevelsestrategi.
- b)
  - Uddannelse. Hver ordning har (bør have) på kort sigt egen obligatorisk grunduddannelse, idet en sådan både giver specifikke kompetencer og udvikler vejledertypens identitet. Uddannelsesaktiviteter er gode til at fremme netværksdannelse.
  - Iværksættelse af forsøg / udvikling af fælles uddannelsesdel. (landsdækkende eller regional).
- c)
  - Regionale netværk. Kan tænkes etableret som centre m/u fysiske rammer, baseret på et ønske om fælles synlighed / markedsføring regionalt. F.eks. gennem en IT-portal
  - Kolleger i det daglige.
  - Fælles orienterings-/erfa-møder
  - Arbejde med arbejdsgiverrelationerne
- d)
  - Finansiering. Hvis det fælles mål formuleres i samklang med regeringens mål, er der sandsynligvis øget chance for at opnå bevillinger.

Diskuteret i gruppen blev i øvrigt følgende centrale emner:

Regionalt skal der samarbejdes med andre end repræsentanter for de 5 udvalgte vejlederordninger. På NVL området f.eks. de kommende kulturformidlere og turismeformidlere. Man skal være opmærksom på de øvre smertegrænser for fysiske netværkssamarbejder samt være opmærksom på at få defineret indholdet i samarbejdet tilstrækkeligt klart.

Det Grønne Hus i Køge er et eksempel på, at kommunen har etableret gode vide rammer, som de lokale vejledere m.fl. mere eller mindre frivilligt tvinges ind i. Dette er også en håndfast måde at fremme lokal koordinering og samarbejde på.

Det er væsentligt at vejlederne har en tilstrækkelig klar selvforståelse. NVL fokuserer herpå indadtil på korpssånd mv. GG fokuserer på den vinkel der handler om, at omverdenen får et bedre og klarere kendskab til hvad GG er.

Argumenter for fælles (efter)uddannelse:

- politikerne forventer noget lignende
- nu udvides ordningerne ikke mere, og der er derfor brug for at uddanne færre alt i alt, hvilket kan være et argument for at slå dele sammen.
- De fælles flader ordningerne imellem mht. emner, målgrupper og metoder
- Alle ordninger har behov for professionalisering, men det er en hæmsko, at der ikke findes en "åben" dvs. statsbetalt model for alle.

Gruppe C: Hvordan forbedres rammerne om vejledernes arbejde?

Bente Hessellund Andersen, GG Næstved

Rammebetingelser:

- En mere offensiv strategi skal ses i lyset af den nationale strategi. Har politikerne agt, som de har magt?
- Mål: Permanent statslig finansiering – på tværs af ministerier.
- Øget fleksibilitet.
- Lokal vejledning som element i strategi for bæredygtighed
- Større synlighed f.eks. gennem en fælles portal á la www.greenguides.dk

Støttefunktioner:

- IT: etablering af fælles internt netværk
- Uddannelse: fælles, men også behov for individuel identitetsskabelse
- Regionale netværk bør styrkes

Diskuteret i gruppen blev i øvrigt følgende centrale emner:

- Betingelserne for at lave en god lokal rådgivning er for dårlige. Ressourcerne rækker slet ikke i dag.
- Der er mange grunde til at videreudvikle ordningerne også fælles, men ikke for at *samkøre*, idet behovet for diversitet i vejledningsarbejdet er stort. Udfordringen består på den ene side i at udnytte, at ordningerne er forskellige, og på den anden side at sætte nogle fælles mål.
- På uddannelsesområdet vil fremover opleve, at få vejledere skal nyuddannes. Derfor kan mange støtte ideen om en fælles basisuddannelse, men der skal også være plads til identitetsskabende uddannelsesaktiviteter.

Der er et stort potentiale i at få fat i den uge generation (15-30 år), men hvor mange af ordningerne tager denne udfordring alvorligt?

- Vejledernes foreninger kan overveje en mere kraftig profil for at styrke det kritiske interne samspil i de enkelte ordninger og hermed øge udviklingsdynamikken
- Det er vigtigt at huske, at IT er et redskab. Vi skal passe på ikke at fokusere på at lave systemer, som ikke understøtter de langsigtede strategier og behov. Men vi kan sætte projekter i gang som understøttes af IT.
- Finansieringen er ikke kun et problem for de "rigtige" ordninger, men også for kommunernes agenda 21 medarbejdere (små eller ingen budgetter!) Det smitter konkret af, når kommunerne også skal medfinansiere f.eks. en grøn guide.
- I fremtiden vil det være væsentligt at få undervisningssektoren mere med ind i miljøarbejdet. Det er for dårligt, at vi efter så mange år med formidling stort set ikke har denne sektor på banen.
- Der må generelt arbejdes på at sikre nogle rimeligt permanente basisbevillinger, så ordningerne har en fast platform at bygge og videreudbygge sig på.

Gruppe D:

Søren Kruse, Danmarks Pædagogiske Universitet

- Vi må have et "Jespersen-udvalg" ! (så vi kan få klargjort målet med arbejdet og præciseret den enkelte ordnings rolle)
- Det ideelle vs. det realpolitiske/realistiske må vurderes.
Hvordan hænger de politiske miljømål sammen med ordningernes mål og virkemidler?
Gabet mellem national strategi og den konkrete lokale vejledning og forankring skal bindes sammen
- Igangsæt en proces, der kan etablere fælles og individuelle mål og strategier omkring ordningerne.
- Hvad er det, lokal vejledning kan? Det skal tydeliggøres overfor nationale politikere og på lokalt niveau

Diskuteret i gruppen blev i øvrigt følgende centrale emner:

- Brugere står med ønsket om en bred service - er det noget ordningerne hver for sig eller samlet kan leverer? I dag er det praksis at anvise til hinanden, hvis opgaven falder udenfor egne rammer
- Der er mulighed for at skabe samarbejde og synergi ordningerne i mellem. Det gælder bl.a. indenfor uddannelse og IT
- Der skal investeres i en varig organisering, som kan give en eller anden form for fælles brugerflade for ordningerne
- Samspillet mellem ordningerne kan styrkes via en fælles referenceramme. På den anden side skal der ikke bruges for meget tid på ord - "aktionsforskning", der prøver tingene af ligeså godt
- Lokalt er samspillet en proces, hvor f.eks. et grønt center tager nye ting op og udvikler dem og videre formidler dem til kommunen
- Hvordan skal bæredygtigheden styres? Skal der være tale om folkeoplysning (fra stat til borger) eller folkelig oplysning (som i højskoletraditionen)

I den afsluttende debat blev det bl.a. understreget, at det er vanskeligt at være en "fri spiller", og at én af vejene frem bl.a. er at professionalisere den indsats og den særlige handlingsviden, som vejlederne som gruppe besidder.

Bilag 6

Det blev endvidere understreget, at selv om der ikke findes patentløsninger, og selv om der til tider er modvind og opleves "metatræthed" vedrørende miljøspørgsmålet, så er det stadig en vigtig opgave at holde fast i udfordringen om, at vores livsstil m.v. nødvendigvis må ændres.

Der blev advaret om, at hver ny (tværgående) overbygning bør overvejes nøje. Tingene vil blive mere komplekse og målet er jo at styrke ordningerne.

Der var bred enighed om, at "noget" må gøres, og at ordningerne selv vil stå sig ved at komme på banen med nogle perspektivrige ideer og forslag til, hvordan vejlederne som gruppe kan bidrage til denne proces.

På det mere politiske plan var der tillige bred enighed om, at et øget samarbejde på uddannelses-, IT- og netværksområdet er væsentligt – omend der var forskellige bud på, hvorledes dette samarbejde konkret skal udformes.

8. Med tak for en aktiv og medlevende indsats rundedes seminaret af ved Henrik Kærgaard og Niels Thygesen.

TVÆRGÅENDE EVALUERING AF EKSISTERENDE ORDNINGER MED LOKALE MILJØ-, ENERGI- OG NATURVEJLEDERE

Program for seminar den 7. august 2001

- 9.00 *Kaffe og te, frugt og vand*
- 9.10 *Velkommen*
Ved ordstyrer og mødeleder, chefkonsulent Henrik Kærgaard, NIRAS
- 9.15 **Et bæredygtigt Danmark – en lokal udfordring!**
Ved Jørn Jespersen, Formand for Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg
- 9.45 **Korte spørgsmål**
- 10.00 **Tilrettelæggelse, afgrænsning og organisering af den tværgående evaluering**
Ved Sekr.chef Niels Thygesen, Grønt Sekretariat
- 10.15 *Evalueringens "verdensbillede" samt foreløbige resultater*
Ved chefkonsulent Th. Neergaard, NIRAS
- 10.30 *Har de magt som de har agt?*
Et provokatorisk indspark ved chefkonsulent Ulrick Moos, Teknologisk Institut
- 11.00 **Korte spørgsmål fra salen samt
Kommentarer fra evalueringens følgegruppe**
- 11.15 *Introduktion til gruppearbejdet*
Ved Henrik Kærgaard, NIRAS
- 11.30 **Gruppearbejdet påbegyndes.**
Fast struktur:
  1. Introduktion til gruppens tema v. indlederen (10 minutter)
  2. Diskussion (1½ time)
  3. Sammenfatning og evt. konklusioner i gruppen, herunder udarbejdelse af en OH (20 minutter)
(Gruppearbejdet afbrydes af fælles frokost 12.30-13.30. Kaffe/te nydes bagefter i gruppen)
- 14.30 *Plenum*
Hver gruppe får ca. 10 minutter til at fremlægge overvejelser og eventuelle konklusioner

- 15.30   *Opsamling*
                  Ved Henrik Kærgaard, NIRAS
- 15.50   *Afsluttende bemærkninger*
                  Ved Niels Thygesen, Grønt Sekretariat
- 16.00   **Slut og farvel**

Deltagerliste, Seminar vedr. den tværgående evaluering af eksisterende ordninger med lokale miljø-, energi og naturvejleder, 7. august 2001

Navn	Titel
Karin Langendorf	Agenda 21 faggruppen, Hillerød Kommune
Bjarne Rasmussen	Agenda 21 koordinator, Storstrøms Amt
Bodil Nissen	Agenda 21 koordinator, Rødovre
Arne Vinten	Agenda 21 koordinator, Køge Kommune
Povl Markussen	Agenda Center Albertslund
Lisbeth Störzer	Balle Skov og Naturbørnehave
Ragnhild Hove Hundebøll	Byøkologisk Center
Bente Hesselund Andersen	De grønne guiders forening
Lone Loklindt	Den Grønne Fond
Jacob Jensen	Friluftsrådet
Henrik Bossen	Grøn guide
Marianne Sylvest	Grøn guide
Ann Karlslund	Grøn guide
Kristine Pedersen	Grøn Information
Lise Bock	Grøn Information
Vibeke Lemvig	Grøn Information
Erik H. Jørgensen	Københavns Miljø og Energikontor
Mette Åskov Knudsen	Naturvejlederuddannelsen
Tove Stockmarr	Naturvejlederforeningen
Morten Hansen	Naturvejlederforeningen
Torben Bøgeskov	Naturvejlederforeningen
Søren W. Pedersen	Naturvejlederuddannelsen
Dorrit Hansen	Naturvejlederordningen
Lisbeth Berg	Nordsjællands Miljø- og Energikontor
Ejvin Beusen	OVE
Niels Viderø	Rosenholm Miljøforening, Styregruppe for Grøn guide
Arne Bondo-Andersen	Skov og Naturstyrelsen
Torben Stæhr	Skov og Naturstyrelsen
Per Nørsgaard	Stevns Naturcenter
Winnie Remtoft	Teknisk Forvaltning, Gentofte Kommune
Henrik Steen Knudsen	Ærø Energi- og Miljøkontor
Jeppe Læssøe	Danmarks Pædagogiske Universitet
Søren Kruse	Danmarks Miljøundersøgelser
Jørgen Jespersen	Formand for Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg
Ulrik Moos	Teknologisk Institut
Elise Pedersen	Den Grønne Fond og følgegruppen for den tværgående evaluering
Frank Lambert	KL og følgegruppen for den tværgående evaluering
Henning Enemark	Friluftsrådet og følgegruppen for den tværgående evaluering
Lars Gudmand Pedersen	Skov og Naturstyrelsen og følgegruppen for den tværgående evaluering
Jan Bünger	Energistyrelsen og Følgegruppen for den tværgående evaluering
Niels Thygesen	Det Grønne Sekretariat
Lise Fogh Pedersen	Det Grønne Sekretariat
Henrik Kærgaard	NIRAS
Thorkild Neergaard	NIRAS
Jørgen Vium	NIRAS
Hanne Skovby	NIRAS

TVÆRGÅENDE EVALUERING AF EKSISTERENDE ORDNINGER MED LOKALE MILJØ-, ENERGI- OG NATURVEJLEDERE

Temaer til drøftelse på seminaret den 7. august

Følgende temaer lægges til grund for gruppearbejdet på seminaret:

- A. *Hvordan opnår vejlederen mere i samspillet med målgrupperne?*
- B. *Er vejledningsordningerne skruet hensigtsmæssigt sammen? – kan samarbejdet udvides?*
- C. *Hvordan forbedres rammerne om vejledernes arbejde?*
- D. *Bør ordningerne definere en fælles mission om ”Det bæredygtige Danmark”? – og hvilke konsekvenser kan dette få i praksis?*

Baggrund

Få mennesker i Danmark er i dag i tvivl om, at arbejdet med at skabe en mere bæredygtig fremtid ikke overstås i en håndevending. Denne erkendelse kan ses som en vigtig overordnet indikator på, at miljøarbejdet i Danmark de sidste 20-30 år har båret frugt, selv om der stadig er lang vej hjem.

Hvor stort et bidrag den lokale vejledning har ydet i denne sammenhæng er umuligt at gøre op. På den ene side synes jorden nu at være gødet for at budskaberne kan trænge endnu bedre ind. På den anden side kan man samtidig i visse kredse af Familien Danmark spore en slags metaltræthed om miljøspørgsmålet. Mange af de nemme besparelser og miljøforbedringer er opnåede, og de fleste af de mest graverende miljøsynder og -problemer er under kontrol. Så *nu gider vi ikke mere affald og afkald*, synes devisen at være. Det sker altså ikke automatisk en direkte kobling mellem holdning og handling, selv når vidensniveauet generelt er højt. Der er således stadig udfordringer nok at tage fat på.

Det er nærliggende at miljøstrategierne generelt - og i denne sammenhæng specielt de folkeligt orienterede strategier – tages op til revision. På seminaret skal der tages fat på debatten.

I det følgende uddybes de enkelte debat-temaer yderligere med en række spørgsmål, der er tænkt som vejledende for diskussionen i grupperne.

De udsendte kapiteludkast indeholder en række oplysninger og synspunkter, som danner baggrund for de stillede spørgsmål og for debatten på seminaret.

A. Hvordan opnår vejlederen mere i samspillet med målgrupperne?

Her bringes samspillet mellem vejlederen og målgruppen / samarbejdspartnerne i centrum. Drøftelsen tænkes både at vedrøre den enkelte ordning på egne præmisser og ligheder / forskelle ordningerne imellem.

- Kommer vejlederen bredt nok rundt, eller er der omvendt behov for mere fokusering?
- Nås målgruppen (-erne)?
- Står udbyttet af vejlederindsatsen mål med indsatsen?
- Hvordan skabes der et aktivt ”drive” i samspillet mellem vejleder og målgrupper?
- Modspil eller medspil lokalt, hvordan overvindes barriererne?
- Hvordan opnår vi reel adfærdsændring hos målgruppen?
- Vejlederens kvalifikationer og rolle – hvad er der behov for? Er der vigtige forskelle mellem ordningerne hér?
- Hvad er de varige effekter af vejledernes arbejde?

B. Er vejledningsordningerne skruet hensigtsmæssigt sammen? – kan samarbejdet udvides?

Her sættes selve ordningerne i centrum. Drøftelsen tænkes både at omfatte de enkelte ordninger og mulighederne for øget samarbejde / synergi mellem ordningerne. Tidshorisont: de nærmeste år.

- Hvad kan vi lære af hinanden, herunder af de enkelte ordningers styrker og svagheder?
- Hvordan kan der konkret samarbejdes bedre på henholdsvis nationalt og lokalt plan?
- Ordningernes spredning – lokalt kendskab og geografisk udbredelse. Er der behov for udbygning?
- Skal kommunerne og amterne mere på banen som finansieringskilder? Hvordan?

C. Hvordan forbedres rammerne om vejledernes arbejde?

Her er vejlederne og deres arbejdsvilkår i centrum. Rammerne/vilkårene er forskellige ordningerne imellem, men hvad kan man lære af hinanden?

- Hvem i lokalmiljøet føler ejerskab for vejlederens arbejde? Er der styr på de strategiske og ledelsesmæssige aspekter?
- Hvad kan man gøre ved det problem, at de fleste vejledere ikke har kolleger i det daglige?
- Nogle vejledere arbejder under meget begrænsede og usikre økonomiske vilkår. Hvordan kan man med en kombination af statslige og lokale bidrag skabe en mere stabil økonomi i det lokale vejledningsarbejde?
- Hvad har vejlederne behov for på uddannelses- og netværkssiden? Skal tilbuddene i højere grad være fælles for flere ordninger?
- Hvilke behov skal et fremtidigt IT-netværk for vejledere opfylde?

D. Bør ordningerne definere en fælles mission om ”Det bæredygtige Danmark”? – og hvilke konsekvenser kan dette få i praksis?

Her er det ordningerne set i et fælles langsigtet perspektiv, som sættes i centrum. De enkelte ordninger er opstået på hvert sit tidspunkt og ud fra hver sine behov. Måske er tiden inde til en vis form for samtænkning?

- Hvilken rolle kan og bør ”lokal vejledning” som miljøstrategi spille i fremtiden?
- Har ordningerne en fælles mission om bæredygtighed at forholde sig til?
- Hvis man skal (sam-)arbejde ud fra en fælles dagsordenen, hvordan kan dette udmøntes i praksis?
- Får dette nogle konsekvenser for ordningerne som sådanne på længere sigt?
- Lokal agenda 21 hænger ofte på det et meget yderligt mandat i lokalpolitikken. Kan vejledningsordningerne sammen gøre noget hér?

Bilag 7: Notat vedrørende udvalgte relevante EU-fonde

Udvalgte EU-programmer med relevans for miljø-, energi- og naturforhold

---

15.juni 2001

Notatet giver en kort beskrivelse af en række EU-finansierings-programmer med relevans for arbejdet med miljø-, energi- og naturforhold. Der er fortrinsvis medtaget programmer, som kan søges bredt, uden geografiske afgrænsninger. Notatet er ikke udtømmende.

ALTENER II

A. Overordnet formål

Det generelle mål for ALTENER II-programmet er en begrænsning af CO-2 emissioner samt en øget anvendelse af vedvarende energikilder. Dette medfører samtidig en mindsket importafhængighed på energiområdet samt øget energiforsyningsikkerhed.

Programmet søger yderligere at fremme private og offentlige investeringer i produktion og brug af energi fra vedvarende energikilder. ALTENER II løber over perioden 1998-2002.

B. Støtte

Dækningen kan udgøre fra 50 til 100 pct. afhængigt af det enkelte projekt. Eventuel restfinansiering forudses at komme fra offentlige og/eller private kilder.
Beløbsramme: 22 mio. EUR

C. Projekter

Programmet kan yde støtte til gennemførelsen af følgende foranstaltninger:

- Aktioner, som kan medvirke til at gennemføre EU's politikker med henblik på udviklingen af vedvarende energi.
- Opmuntring til harmonisering af produkter og udstyr på markedet for vedvarende energi.
- Udvikling af infrastrukturen.
- Spredning af information og koordination af aktiviteter på EU-plan samt på nationalt, regionalt og lokalt niveau.
- Forøgelse af den operationelle kapacitet for produktion af energi fra vedvarende energikilder.

Ved bedømmelse af ansøgninger om støtte vil der især blive lagt vægt på multiregionale eller multinationale projekter, og især sådanne, som øger overførselen af erfaringer og knowhow.

D. Yderligere oplysninger

<http://europa.eu.int/en/comm/dg17/altener.htm>

LIFE III**A. Overordnet formål**

Formålet med LIFE III er at bidrage til at gennemføre, ajourføre og udvikle EU's miljøpolitik og miljølovgivning. Der lægges vægt på sektorintegration af miljøpolitikken og en bæredygtig udvikling i EU. LIFE III løber i perioden fra 2000 til 2004.

B. Støtte

Støtte ydes i form af medfinansiering af projekter, rentegodtgørelse og tilskud til forundersøgelser. Tilskud på mellem 50 og 100 %.
Beløbsramme: 640 mio.EUR

C. Projekter

Life-programmet er koncentreret omkring nedenstående aktivitetsområder.

LIFE-natur: Beskyttelse af truede arter og habitater. Der kan ydes støtte til naturbevaringsprojekter, som fremmer målet for LIFE-Natur, og som bidrager til at opretholde eller genoprette naturtyper og/eller populationer af arter i en gunstig bevaringsstatus samt ledsageforanstaltninger, som fremmer det specifikke mål for LIFE-Natur, og som er nødvendige for forberedelsen af projekter med deltagere fra flere medlemslande, udveksling af erfaringer mellem projekter, overvågning og evaluering af projekter samt videreformidling af resultater.

LIFE-tredjelande: Støtter projekter til institutionel opbygning og kompetenceudvikling inden for miljø i tredjelande med middelhavs- eller østersøkyst, bortset fra de lande i Central- og Østeuropa, som har underskrevet associeringsaftaler med EU. Der kan ydes støtte til projekter for faglig bistand, som opfylder programmets mål for tredjelande samt ledsageforanstaltninger, som vedrører evaluering, overvågning og fremme af aktiviteter, der er iværksat i denne og i de tidligere etaper af Life-programmet, til udveksling af erfaringer mellem projekter og til videreformidling af erfaring med disse aktiviteter og resultaterne heraf.

LIFE-miljø: Det specifikke mål er at bidrage til udvikling af innovative og integrerede teknikker og metoder til videreudvikling af EU's miljøpolitik. For pilot- og demonstrationsprojekter under LIFE-Miljø er der 5 tilskudsområder:

1. Arealanvendelse og fysisk planlægning, herunder byområder og kystområder.
2. Bæredygtig forvaltning af grundvand og overfladevand. Minimering af miljøbelastningen fra erhvervs- og kommercielle aktiviteter gennem en forebyggende tilgang og udvikling af renere teknologi, herunder reduktion af emission af drivhusgasser.
3. Forebyggelse, genbrug og genvinding af alle former for affald og en forsvarlig håndtering af affaldsstrømme.
4. Reduktion af miljøbelastningen fra produkter gennem en integreret tilgang til produktion, distribution og håndtering ved slutningen af produkternes levetid, herunder udvikling af miljøvenlige produkter.

LIFE-miljø sigter mod at slå bro over kløften mellem forsknings- og udviklingsresultater og udbredt gennemførelse.

D. Yderligere oplysninger:

<http://europa.eu.int/comm/life/home.htm>

SAVE II**A. Overordnet formål**

SAVE-programmet har til formål at tilskynde til energieffektivitetsforanstaltninger og investeringer i energibesparelse blandt private/offentlige forbrugere og erhvervslivet. Målet er at forbedre det endelige forbrugs energiintensitet.

Programmet er forlænget til udgangen af 2002.

B. Støtte

Tilskud på op til 50% af de samlede projektkostninger.

Beløbsramme: 11 mio. EUR for 2001.

C. Projekter

Støtteberettigede aktioner under SAVE-programmet udpeges for et år ad gangen inden for følgende områder:

Undersøgelser og aktioner, der sigter mod at indføre, gennemføre, supplere og evaluere virkningerne af EU's foranstaltninger til forbedring af energieffektiviteten.

- Sektorbestemte pilotaktioner, som gennem netværk kan bidrage til at fremme energieffektivitet og forbedre forbrugsmønstrene.
- Erfaringsudveksling, som kan fremme en bedre koordinering af aktiviteter i nationalt regi og på EU-plan.
- Overvågning af energieffektivitetens udvikling i nationalt regi og på EU-plan.
- Information, nye undervisningsmaterialer og kampagner for adfærdsændringer mht. energiforbruget.
- Oprettelse af lokale og regionale energicentre.

D. Yderligere oplysninger:

<http://europa.eu.int/en/comm/dg17/save.htm>

Sustainable Urban Development**A. Overordnet formål**

At informere om bæredygtig byudvikling og lokale Agenda 21 projekter. At fremme samarbejdet mellem de aktører, som berøres af disse projekter på det lokale niveau.

B. Støtte

Dækning på op til 95% af projektkostningerne. Beløbsramme 2001: 2,5 Mio. EUR. Deadline for ansøgning er d. 10. august 2001.

C. Projekter

Der ydes støtte til projekter, som falder under de følgende kategorier:

- Udvikling af Urban Management Systems, af nyskabende brug af eksisterende værktøjer samt af velfungerende eksisterende praksis for at fremme lokal bæredygtighed.
- Forbedring af borgerdeltagelse med særligt fokus på involvering i lokale beslutningsprocesser.
- Forbedret komplementaritet mellem lokale, regionale, nationale og internationale niveauer i implementeringen af EU's miljølovgivning.

- Udvikling af metoder, redskaber og teknikker for forbedret inkorporering af bæredygtig udvikling i beslutningsprocesser på de ovennævnte niveauer.
- Udvikling af en europæisk pris for nyskabelse og fremskridt i enkelte byer.
- Udvikling, støtte og koordination på det europæiske niveau af lokalt Agenda 21 samarbejde samt lokal implementering af Aalborg Chartret.

D. Yderligere oplysninger:

http://europa.eu.int/comm/environment/funding/urban_cfp_en.pdf.

5. rammeprogram

A. Overordnet formål

Det 5. rammeprogram er EU's store særprogram for forskning, teknologisk udvikling og demonstration inden for konkurrence- og bæredygtig vækst. Programmet løber i perioden 1998-2002 og er opdelt i fire tematiske programmer og tre horisontale programmer.

Tematiske programmer

- Livskvalitet og forvaltning af bioressourcer.
- Brugervenligt informationssamfund.
- Konkurrence- og bæredygtig vækst.
- Energi, miljø og bæredygtig udvikling.

Horisontale programmer

- Befæstelse af EF-forskningens internationale rolle
- Tilskud til Små og Mellemstore Virksomheder (SMV) og til innovationsprojekter (Inno-SMV)
- Udvikling af det menneskelige forskningspotentiale og den samfundsøkonomiske vidensbase

B. Støtte

5. rammeprogramets midler er betydelige, men emnerne specifikke og dækningsområdet stort. Kun cirka 10% af ansøgninger honoreres.

Kun i meget få tilfælde ydes der finansiering over 35-50%, restfinansieringen kan ikke ske med andre EU-midler. Konsortiet (ansøgeren) skal altså selv kunne klare restfinansieringen.

Kommissionen ønsker ikke alt for små projekter, i de sidst godkendte ansøgninger var det gennemsnitlige beløb 1,4 Mio. Euro.

C. Projekter

Det 5. Rammeprogram er et forskningsprogram, så nyskabelse og innovation er naturligt i centrum. Udover støtte til ren forskning, er der muligheder for at få støtte til ledsageforanstaltninger, der er en blanding af forskning og teknisk udvikling og demonstrationsprojekter og "Take up" aktioner, hvor man anvender allerede udviklede resultater, der ikke har været afprøvet.

Der ydes ikke støtte til nationale projekter, midlerne uddeles direkte fra EU og projekterne skal have en europæisk dimension. En tommelfingerregel er, at et projekt helst skal involvere mere end 2 medlemslande. I de sidst godkendte ansøgninger var der i snit 6-7 partnere, og hver syvende partner var fra et associeret medlemsland. Det tilrådes derfor at konsortiet består af minimum 4-5 partnere.

D. Yderligere oplysninger

<http://www.cordis.lu/eesd>.

Mål 3 programmet

A. Formål:

Det generelle mål for Mål 3 programmet for Danmark er at støtte en koncentreret og synlig indsats på beskæftigelsesområdet og at styrke den aktive arbejdsmarkedspolitik og fremme lige muligheder for at komme ind på arbejdsmarkedet. Desuden skal programmet bidrage til arbejdsstyrkens kompetenceudvikling og til udvikling af en iværksætte- og innovationskultur. En del af programmet administreres i Arbejdsmarkedsstyrelsen, mens en anden del administreres i amterne.

B. Støtte:

Tilskud på op til 50%. For enkelte aktiviteter kan der dog ydes tilskud på op til 100%. Der er 400 mio kr. til rådighed om året fordelt på hele Danmark. Programmet løber frem til 2006.

C. Projekter:

Udvikling og afprøvning af nye typer forløb og tilbud til personer under 25 år, der har været ledige i mindre end 6 måneder og personer på over 25 år, der har været ledige i mindre en 12 måneder.

Udvikling af arbejdsmarkedssystemet.

Fremme lige muligheder for at komme ind på arbejdsmarkedet

Globalt tilskud til arbejdsmarkedsrettede aktiviteter for marginalis eringstruede

Arbejdsmarkedsanalyse og overvågning

Systematiseret uddannelse, kompetenceudvikling og indførelse af nye former for arbejdsorganis ering

Måltrettet udvikling og styrkelse af er erhvervsrettede uddannelser

Udvikling af en iværksætter- og innovationskultur

D. Yderligere oplysninger:

Arbejdsmarkedsstyrelsen og amterne

Bilag 8: De fem ordningers respektive strategipapirer

FÆLLESSEKRETARIATET FOR NATURVEJLEDERUDVALGET Skov- og Naturstyrelsen & Friluftsrådet

Den tværgående evaluering af vejlederordninger i Danmark

Niras har bedt de enkelte ordninger om på max. at 2 sider beskrive ”Fremtidige planer og perspektiver for de enkelte ordninger” efter nedenstående overskrifter.

Hvor fremtidsplaner fremgår af det fremsendte officielle materiale kan der henvises til dette.

1. Fremtidige visioner og planer for ordningen (Tegner der et nye fokus/formål for ordningen fremover, herunder i forhold til den politiske dagsorden. Er der planer om udvidelser/nedjusteringer?)

Ad 1. Naturvejlederudvalget holdt i september 1999 en konference om naturvejledningens fremtidige muligheder og udfordringer. På baggrund af debatten under konferencen vedtog Naturvejlederudvalget en række anbefalinger, der indeholder både visionerne for fremtiden og en handlingsplan for de kommende år. Der henvises til konferencerapporten ”Naturvejledningens fremtidige muligheder og udfordringer”, side 6-9. Naturvejlederordningen er i fuld gang med at føre visionerne fra anbefalingerne ud i livet

Naturvejlederordningen skal kort opsummere visionerne for de kommende år:

- Naturvejlerne skal være med til at sikre en fortsat fremdrift af udviklingen mod et bæredygtigt samfund. Med deres placering i forskellige lokale organisationer, foreninger og institutioner har de en solid lokal forankring og et godt udgangspunkt for at inddrage befolkningen aktivt i at opnå en større forståelse og ansvar for natur og miljø. Naturvejlederordningen skal styrkes og udbygges i det kommende oplevelses- og følelsessamfund fordi naturvejledning:
  - er et væsentlig led i arbejdet med at skabe en folkelig forståelse for naturforvaltningen, herunder vigtigheden af naturbeskyttelsen i Danmark.
  - giver naturoplevelser og friluftsliv, som fremmer forståelsen for natur og miljø.
  - giver sundhed og velvære, som er væsentlige elementer i velfærdssamfundet.
  - er et væsentlig led i arbejdet med at skabe en folkelig forståelse for nødvendigheden af den bæredygtig udvikling, som der er lagt op til regeringens ”Forslag til Danmarks strategi for bæredygtig udvikling”.
- Antallet af naturvejledere skal fordobles i de næste 10 år – fra de nuværende 250 til 500.

- De regionale netværk skal styrkes ved afsættelse af midler til netværkenes arbejde med projekter, der involverer lokalt Agenda 21 arbejde, samarbejde med Grønne Guider, energikontorer, styrkelse af kulturmiljøet i formidlingen og projekter, der i sig selv er netværksskabende.
  - Der skal være den nødvendige service overfor naturvejlederne og de fornødne uddannelses tilbud, så naturvejlederne kan fungere optimalt.
2. Målgruppe (Er der et ønske om at inddrage nye målgrupper, evt. at prioritere indsatsen overfor bestemte målgrupper?)

Ad 2. Naturvejlederordningen vil:

- Opprioritere indsatsen overfor børn og unge, specielt store børn, og har netop afholdt en konkurrence om hvorledes indsatsen overfor store børn styrkes.
- Styrke indsatsen overfor handicappede.
- Styrke indsatsen over målgrupper af anden etnisk oprindelse.
- Styrke indsatsen overfor både danske og udenlandske turister i forbindelse med Destination 21 – arbejdet i Danmark

3. Indsats (Nye/ændret prioritering af faglige fokusområder. Fokus på nye metoder/aktiviteter)

Naturvejlederordningen er i gang med yderligere at opprioritere bæredygtighedsaspektet i naturvejledningen. I september 2002 holder Naturvejlederordningen i samarbejde med Den grønne Fond en international konference i Danmark med titlen ” Nature Interpretation as a tool in promoting sustainable development”. Konferencen skal udmøntes i en ”Code of Conduct” i god formidling til fremme af bæredygtighed og en håndbog med gode eksempler.

Naturvejlederen er bedt om fra nu og frem til konferencen at ”raffinere” deres metoder i at inddrage bæredygtighedsaspektet i naturvejledningen med henblik på cases, der kan fremlægges på konferencen.

Endvidere er Naturvejlederordningen i gang med at opprioritere formidlingen af kulturmiljøet. Naturvejlederordningens handlingsplan for dette vedlægges.

4. Organisering (Er der overvejelser om ændre den lokale organisering, forankring m.v.)

Ad 4. Naturvejlederordningen har i 10 år haft regionale netværk, der fungerede på frivillighedens base. Disse regionale netværk har vist sig så værdifulde, at Naturvejlederordningen ønsker at styrke dem. Derfor kører Naturvejlederordningen nu på 2. år et 3-årigt forsøgsprojekt med styrkelse af de regionale netværk. Evalueringen af forsøget vil vise om der er behov for organisatoriske ændringer. En vigtig del af forsøget er **åbenhed og samarbejde lokalt og regionalt**. Denne del af arbejdet vil utvivlsomt kunne udbygges yderligere.

5. Finansieringsmodel (Er der planer om en større grad af lokal finansiering, mulighed for nye typer finansiering)

Ad 5. **Nej.** Naturvejlederordningen er allerede for 2/3 deles vedkommende finansieret lokalt. Der henvises til de udleverede årsrapporter fra Naturvejlederordningen, hvor der redegøres for finansieringen af Naturvejlederordningen. Med runde tal koster Naturvejledning i Danmark omkring 50 mio kr. om året. Heraf kommer ca. 17 mio kr. eller godt 1/3 fra centrale fonde, nemlig naturforvaltningsmidler og Tips- og Lottomidler, medens de resterende ca. 33 mio kr. kommer fra de mange forskellige myndigheder, institutioner og foreningers driftsmidler, hvor naturvejlederne er ansat.

6. Støttefunktioner (skal omfanget, indholdet, organisering af netværk, uddannelse m.v. ændres?)

Ad 6. Arbejdet med Netværk og uddannelse evalueres, justeres og udvikles løbende i takt med samfundsudviklingen – derfor er der ikke behov for radikale ændringer med henblik på uddannelse af naturvejledere.

Naturvejlederordningen har nu 14 års erfaringer med uddannelse og træning af naturvejledere. Uddannelsen er opbygget i moduler og vil kunne tilpasses til andre vejlederuddannelser med de deraf følgende ”stordriftsfordele”.

Fordele ved at koordinere uddannelsen vil efter Naturvejlederordningen opfattelse ikke alene være af økonomisk art – ordningerne vil gennem samarbejdet berige hinanden og der vil skabes grobund for en øget synergieffekt ordningerne imellem.

7. Andet?

Ad 7. Intet.

Fremtidige planer og perspektiver for grøn guide ordningen

Dette notat indeholder Den grønne Fonds planer og perspektiver for grøn guide ordningen, som de ses af bestyrelsen i juni 2001. Notatet udgør fondens bidrag til den igangværende evaluering af vejlederordninger på miljøområdet, og er derfor udformet i overensstemmelse med den skabelon, som konsulenterne har opstillet for de enkelte ordningers tilbagemeldinger.

Den Grønne Fonds bestyrelse har set det som sin opgave at fokusere på det fremtidige indhold i og den fremtidige organisering af grøn guide ordningen - givet at ordningen fortsat eksisterer. Der er derfor taget udgangspunkt i en ordning med et volumen svarende til dagens situation, dvs. en landsdækkende ordning med ca. 100 grønne guider.

1. Fremtidige visioner og planer –

Tegner der sig et nyt fokus/formål for ordningen fremover, herunder i forhold til den politiske dagsorden. Er der planer om udvidelser/nedjusteringer?

De hidtidige evalueringer af grøn guide ordningen har dokumenteret, at de grønne guider udfylder en vigtig funktion i lokalområderne. Guiderne forsøger at stimulere det lokale arbejde med miljø og bæredygtig udvikling på en måde, som er tilpasset det aktuelle sted og det aktuelle tidspunkt. Indholdsmæssigt kan guiden spille på hele Agenda 21, og på metodesiden er der også stor fleksibilitet.

De grønne guider har således en række særkender. For det første er guiden en "fri spiller" mellem myndighederne og de lokale græsrodder. Han kan medvirke til nye former for samarbejde og være et aktivt bindeled. Samtidig er guiden en ekstra ressource placeret lige midt i det miljø, som skal styrkes. Og endelig har guiden den fleksibilitet i sit arbejde, som skal til for at løse opgaven.

Disse særlige muligheder for lokal tilpasning – kombineret med de positive evalueringer af det faktisk udførte arbejde – udgør et godt grundlag for, at de grønne guider kan fortsætte deres arbejde uden behov for væsentlige skift i formålet/sigtet med ordningen.

Grøn guide ordningen har vist sin berettigelse, og der er masser at tage fat på. Det seneste eksempel på, at guiderne har en central rolle at spille, er den netop vedtagne nationale strategi for bæredygtig udvikling. Her lægges der op til, at den lokale indsats for bæredygtig udvikling skal styrkes, bl.a. med støtte fra statslig side. Det må derfor være oplagt – som opfølgning på strategien - at få den fremtidige finansiering af grøn guide ordningen lagt i faste rammer – svarende til situationen på naturvejlederområdet. Den enkelte guide og alle øvrige involveret i ordningen har siden ordningens start måttet leve med stor usikkerhed om den løbende finansiering. Der må nu tages initiativ til en løsning, som kombinerer en fortsat statslig støtte til en forstærket lokal indsats for bæredygtig udvikling med et mere stabilt og langsigtet lokalt engagement i finansieringen. (Se også besvarelsen af spørgsmål 5).

Den seneste politiske aftale om finansieringen af Den Grønne Fond skabte mulighed for, at den resterende del af de grønne guider kan forlænges med 2½ år, således at alle guiderne kommer op på 5½-6 års virke i det samme lokalområde. Fonden har prioriteret at forlænge alle velfungerende projekter ud fra en

betragtning om, at resultaterne af meget af det arbejde, der lægges i projektets første år, vil kunne høstes i en sådan forlænget periode. De fleste grøn guide projekter har undergået forandringer og tilpasninger undervejs - både hvad angår det indholdsmæssige fokus og de prioriterede målgrupper – med henblik på at optimere effekten af indsatsen.

På længere sigt bør der fokuseres på, at den inspirator og ekstra ressource, som den grønne guide udgør, ikke nødvendigvis skal fastholdes i det samme lokalområde ud over de første 6 år. Der kan være andre områder, som er parate til – og som samlet set kan have større nytte af – at få et løft.

Den Grønne Fonds bestyrelse finder det ønskeligt, at der parallelt med en sådan udvikling, søges skabt mere faste organisatoriske rammer for de grønne guides virksomhed. Eksempelvis kunne man drage nytte af den igangværende udvikling i retning af dannelse af lokale centre for bæredygtig udvikling/miljø/Agenda 21. Her kunne den grønne guide indgå som et væsentligt element.

Det er vigtigt, at centrene ikke er en del af den kommunale forvaltning. Centrene skal være et fast holdepunkt for den græsrodsaktivitet, som foregår, og samtidig et synligt mødepunkt for den almindelige borger, som vil have et godt råd. Herved bliver det også muligt at skabe et mindre arbejdsfællesskab mellem den grønne guide og andre vejledere og projektansatte, som måtte finde plads i centret.

2. Målgruppe -

Er der et ønske om at inddrage nye målgrupper, evt. at prioritere indsatsen over for bestemte målgrupper?

Den Grønne Fond ser perspektiver i at udvikle og understøtte partnerskabs-modeller som et nyt indsatsområde for de grønne guider. Dvs. en arbejdsform, hvor der arbejdes samtidigt/parallelt med to eller evt. flere målgrupper, som har brug for hinanden, hvis en miljøindsats skal lykkes. Der kan være tale om butikker og kunder (miljøvenlige varer), beboere og gårdmænd (affald og grønne områder), virksomheder og ansatte (transportløsninger og grøn adfærd i virksomheden), institutioner og forældre (kost, hygiejne og legetøj) eller helt andre partnere, som kan noget sammen. Partnerne skal arbejde sammen om at finde løsninger eller indgå aftaler om, hvad de hver især skal gøre/bidrage med. Arbejdet med partnerskabs-modellen har flere styrker. Dels øges muligheden for at finde holdbare, konkrete løsninger, og dels lever sådanne partnerskabsprojekter i sig selv op til Agenda 21, hvori der lægges op til, at de relevante aktører selv formulerer problemer og anviser/leverer løsninger. De grønne guider kan fungere som ekstra ressource i forhold til at skabe kontakt og/eller formulere sig – specielt i forhold til en evt. svag part.

3. Indsats

Ny/ændret prioritering af faglige fokusområder. Fokus på nye metoder/aktiviteter

I forlængelse af svaret på spørgsmål 2 kunne der overvejes andre initiativer, som kunne hjælpe en bredere og dybere debat om lokalsamfundene udvikling på vej. (bl.a. i samspil med initiativer under oplysningsforbundenes 10%-puljer).

De grønne guider opererer allerede med gode resultater inden for alle tre aspekter af bæredygtighedsbegrebet, og med integration af de forskellige aspekter. Denne indsats kan udvides yderligere, hvis der er politisk opbakning til en bred definition af bæredygtighedsbegrebet.

Afholdelsen af FN-konferencen om miljø og udvikling i 2002 (Rio+10), hvor Danmark kommer til at spille en aktiv rolle, kunne i øvrigt være en anledning til at sætte yderligere fokus på det globale perspektiv i det lokale miljøarbejde. Dette kan bl.a. ske ved at styrke inddragelsen de globale ulighedsproblemer og de globale miljø- og ressourceproblemer i guidernes arbejde.

4. Organisering

Er der overvejelser som at ændre den lokale organisering, forankring m.v.?

Den Grønne Fond lægger fortsat stor vægt på, at grøn guide projekterne forankres i lokalsamfundet vha. en styregruppe med repræsentanter for de lokale organisationer og foreninger. Fonden har imidlertid erfaret, at styregrupperne ofte har brug for støtte til at få et bedre overblik over projektet og de afledte arbejdsopgaver, samt til at arbejde mere systematisk og strategisk med opgaven. Fonden vil fremover søge at vurdere projektgruppernes kapacitet, f.eks. i projektledelse, i forbindelse med vurderingen af nye projekter. Det er også vigtigt, at der ved sammensætningen af nye styregrupper indgår overvejelser om, hvilke krav der skal kunne opfyldes af en velfungerende styregruppe.

5 Finansieringsmodel

Er der planer om en større grad af lokal finansiering, mulighed for nye typer finansiering?

I dag er det typiske billede, at halvdelen af basisomkostningerne til en grøn guide (dvs. lønudgiften og de basale driftsudgifter) finansieres lokalt, mens Den Grønne Fond finansierer den anden halvdel.

I betragtning af de betydelige vanskeligheder, som de fleste grøn guide projekter har haft med at få fremskaffet de lokale finansieringsbidrag, anser bestyrelsen for Den Grønne Fond det ikke for realistisk at få denne andel hævet. En ren kommunal finansiering vil kun være mulig i de store kommuner, og vil i øvrigt gøre guiden til en kommunal embedsmand på linie med kommunernes kontaktpersoner vedr. lokal agenda 21. Kun i enkelte tilfælde vil der være lokale, ressourcestærke organisationer, som kan gå ind med betydelige midler. Et eksempel herpå er de store boligselskaber. Dette kan dog betyde et alvorligt brud med den grønne guides brede, lokale forankring.

Efter bestyrelsens opfattelse vil en fortsat statslig delfinansiering af de grønne guider være et meget værdifuldt og effektivt middel til styrkelse af det lokale engagement i agenda 21 og bæredygtig udvikling. Særligt i de første år, hvor grøn guide projekterne skal bygges op, vil et statsligt bidrag svarende til det hidtidige niveau have en afgørende betydning.

6 Støttefunktioner

Skal omfanget, indholdet, organisering af netværk, uddannelse m.v. ændres ?

Den Grønne Fond mener, at ordningens støttefunktioner som udgangspunkt har fungeret godt og dermed bidraget afgørende til netværksdannelse og opkvalificering. Evalueringen af Grøn Guide Ordningen peger på behovet for at styrke projekternes samlede kompetence inden for projektledelse og strategisk innovativ tænkning. Disse områder bør derfor indgå med større vægt i guidernes efteruddannelse. Udgangspunktet skal være guidens eget projekt, herunder både samspillet mellem guide og styregruppe og projektets udvikling i lokalsamfundet.

Med hensyn til projekternes styregrupper og særligt græsrodderne ville det være fordelagtigt at kunne give et tilsvarende tilbud (jf. spørgsmål 4). Men en sådan generel opkvalificering af græsrodderne bør ske i et bredere regi, f.eks. i samarbejde med DN, spejderne eller andre. Sådanne kvalifikationer vil jo også være nyttige i forbindelse med andre indsatser for (lokal) bæredygtig udvikling (jf. spørgsmål 3).

Fonden mener fortsat, at de steder, hvor der er fælles behov, kan dele af uddannelsen og netværksaktiviteterne med fordel være fælles med andre vejlederordninger. Endelig skal der efter nærmere overvejelser gennemføres en opgradering af guidernes elektroniske netværk (GAIA-net).

Kommunernes Landsforening: Fremtidige planer og perspektiver for lokal Agenda 21

Visioner

De fremtidige visioner for Agenda 21 ligger beskrevet i de redegørelser og handleplaner som en lang række kommuner og amter har udarbejdet de seneste år. Miljø- og Energiministeriet og Kommunernes Landsforening har gennemført 3 landsdækkende spørgeskemaundersøgelser, der giver et fingerpeg om, hvilke mål kommunerne arbejder med at nå, men en samlet overordnet indsamling af amternes og kommunernes fremtidige visioner med Agenda 21 eller den rolle Agenda 21 medarbejderne skal spille fremover, eksisterer ikke på nuværende tidspunkt.

Siden 1994 har Miljø- og Energiministeriet, Amtrådsforeningen og Kommunernes Landsforening ført en fælles kampagne der har som hovedformål at støtte op omkring amter og kommuners lokale Agenda 21 arbejde. Denne kampagne forventes at blive taget op til en revurdering i forbindelse med Rio+10.

I kampagnen viderefremmes kendskabet til lokal Agenda 21 via det gratis Nyhedsbrev lokal Agenda 21 samt ved erfaringsudveksling på internettet på: www.lokalagenda21.dk Derudover bliver der afholdt temadage, seminarer, konferencer m.m. ligesom der udarbejdes relevant materiale, fx til brug for kommuner der skal introducere lokal Agenda 21 for borgere eller erhvervsliv.

Amterne og kommunerne er blevet opfordret til at udpege en Agenda 21-kontaktperson. I dag er der ca. 200 kontaktpersoner, hvor en del har dannet et fælles netværk. Cirka hvert andet år udarbejdes en status for amternes og kommunernes lokale Agenda 21 arbejde. Denne status udarbejdes på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse.

Målgruppe

Den fælles kampagne og de aktiviteter der er sat i gang, vil i det kommende år blive justeret hvor der opleves et behov. Det er således hensigten at alle amter og kommuner får igangsat en proces omkring lokal agenda 21 og får udpeget kontaktpersoner, der kan være med til at formidle, koordinere og initiere lokale projekter. Ud over de kommunale Agenda 21 kontaktpersoner, er de i mange kommuner flere der arbejder med lokal Agenda 21. Nogle som Agenda 21 medarbejdere, nogle som deltager fordi deres forvaltning er en del af et tværgående samarbejde i kommunen og andre fordi de har en interesse eller eksempelvis er ansatte som grønne guider.

De medarbejdere i amter og kommuner, der arbejder med lokal Agenda 21, har også i fremtiden en målgruppe der spænder over borger, erhvervsliv, foreninger og de kommunale og amtskommunale institutioner.

Indsats

I februar 2000 vedtog Folketinget en ændring af planloven, der pålægger amtsråd og kommunalbestyrelser at udarbejde en strategi for det fremtidige Agenda 21 arbejde. Strategien skal udarbejdes i førstehalvdel af den kommunale valgperiode og skal som minimum indeholde amtsrådets henholdsvis kommunalbestyrelsens politiske målsætninger for det fremtidige arbejde inden for følgende indsatsområder:

- 1) mindske af miljøbelastningen,
- 2) fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse,
- 3) fremme af biologisk mangfoldighed,
- 4) inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21-arbejde og
- 5) fremme af et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervsmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Denne ændring af planloven, vil føre til et fornyet og mere strategisk fokus på lokal Agenda 21 og kvalificere bæredygtighedstankerne i den kommunale og amtskommunale planlægning. Samlet set må denne ændring af planloven forventes at give det lokale Agenda 21 arbejde et løft.

Miljø- og Energiministeriet er ved at udarbejde en vejledning om Agenda 21 strategier, og der vil i forlængelse af denne i samarbejde mellem ministeriet og kommunernes landsforening, blive iværksat forskellige informationsaktiviteter og temadage i det omfang der viser sig et behov.

I forbindelse med FNs opfølgningen på Rio-konferencen i 2002 (Rio+10), hvor Danmark har formandsskabet, vil der blive præsenteret en status for Agenda 21 arbejdet i Danmark ligesom den nationale strategi for bæredygtig udvikling vil blive fremlagt. Der vil op til topmødet blive sat fornyet fokus på det lokale Agenda 21 arbejde og Kommunernes Landsforening vil i samarbejde med Miljø- og Energiministeriet arbejde for at visioner for- og erfaringer med den ”danske model” vil blive præsenteret.

I forbindelse med Danmarks nationale strategi for bæredygtig udvikling, er der arbejdet med et sæt af bæredygtighedsindikatorer på nationalt niveau. På lokalt niveau er der også flere steder sat fokus på hvilke lokale indikatorer der vil være hensigtsmæssige at opstille.

Organisering

Der er ikke lagt op til en ændring af de organiseringsformer der findes i dag. Det skal også i fremtiden være frivilligt at vælge mål, midler og metoder til at involvere borgerne og erhvervslivet. Det er derfor amter og kommuner der helt selvstændigt bestemmer hvordan de vil organisere Agenda 21 og tilpasse det til de lokale forhold.

Det er dog åbenlyst at der findes mange uformelle netværk bl.a. med andre vejledningsordninger, som sikkert vil blive udbygget og nogle steder lagt ind i en mere formel organisation.

Finansieringsmodel

Støttefunktioner

Kommunernes Landsforening har tidligere afholdt kurser for kommunernes Agenda 21 medarbejdere med henblik på at udvikle praktiske redskaber. Fokus for disse kurser er lokal efteruddannelsen. Det vil sig at Agenda 21 medarbejderne skal uddannes til at koordinere en omstilling samt tilrettelægge og gennemføre kortere miljøefteruddannelse af øvrige medarbejdere i de kommunale institutioner og forvaltninger. Der har en overgang ikke været efterspørgsel på disse kurser, men de vil fremover blive tilbudt igen, måske i samarbejde med andre vejledningsordninger.

ENERGISTYRELSEN

Fremtidige planer og perspektiver for Energi- og Miljøkontorerne (SEK)

Energi indgår idag og skal også i fremtiden jf. regeringens nationale strategi for bæredygtig udvikling indgå i miljøarbejdet. Energiforbrug- og forsyning er vigtige indsatsområder for at opnå en bæredygtig udvikling. Herunder skal det lokale, folkelige engagement fortsat understøttes med vejledning og viden om bæredygtige energiformer og -adfærd, også ved NGO-inddragelse.

Hvad SEK angår har organisationen sit udgangspunkt i de folkelige bevægelser for vedvarende energi, og siden midten af 80-erne har SEK modtaget statslig støtte til at bemande og drive de enkelte kontorer. Antallet af kontorer er støt og roligt steget fra de oprindelige 4-5 stk. til 21 i dag. Tilskudsbehovet er steget tilsvarende. Fra starten at have varetaget opgaven med fremme af vedvarende energi i overensstemmelse med tidsånden dengang, d.v.s. på en mere "diffus" måde, har SEK's opgaver gennem de sidste 10 år været mere "veldefinerede" eller "målrettede" som vilkår for basistilskuddet fra Energistyrelsen.

Kontorerne skal især yde vejledning om Energistyrelsens standardtilskudsordning til VE-anlæg (biobrændsels-, solvarme- og varmepumpeanlæg). Ligeledes skal SEK i et samspil med styrelsens centrale oplysningstjeneste (EnergiOplysningen) formidle styrelsens informationsmaterialer og SEK skal varetage den lokale tilknytning af centralt igangsatte kampagner og lign. Kontorerne har endvidere udført opgaver som har karakter af direkte sagsbehandling for Energistyrelsen i.f.m. ansøgninger om tilskud fra den særlige tilskudsordning for konvertering fra elvarme. Efter ordningens ophør er disse opgaver for SEK bortfaldet.

Man kan sige, at SEK-kontorerne qua en øget specialisering omkring disse hovedopgaver til en vis grad har flyttet sig fra den generelle "vejleder"-rolle til "ekspert/konsulent/rådgiver-rolle". Der er da også sket en øget professionalisering af rådgivningen op gennem årene i retning af de kompetencer f.eks. rådgivende (ingeniør)firmaer udbyder. Ligeledes kan man sige, at SEK - formentlig i noget højere grad end de 4 andre vejlederordninger - varetager en konkret projektopgave for Energistyrelsen.

Behovet for og varetagelsen af SEK's hidtidige arbejdsopgaver vil i den kommende tid befinde sig i en brydningstid.

De hidtidige konkrete projektopgaver vedr. vejledning om tilskud til VE-anlæg vil bortfalde på et tidspunkt som følge af tilskuddets afskaffelse, da anlæggene nu er blevet rentable uden tilskud eller fordi der sættes andre virkemidler i stedet.

En række andre aktører vil i stigende grad melde sig til lokal vejledning og oplysning på energiområdet. Den nye energisparelov pålægger energiselskaber at udføre lokal oplysning om energibesparelser. Eلسelskaberne udfører i stigende grad vejledning om elbesparelser. Producenter og installatører af VE-anlæg har en egeninteresse i at udføre lokal vejledning i takt med at markedet øges, f.eks. med stigende oliepriser. EnergiOplysningen er blevet oprettet.

Energistyrelsens samlede bevillinger til at fremme vedvarende energi forventes at være faldende i de kommende år. Teknologisk forskning- og udvikling af renere energikilder og vedvarende energi skal også uformindsket støttes jf. regeringens bæredygtighedsudspil.

Denne række af nye rammebetingelser for SEK's virke kræver en gentænkning af SEK's rolle som lokal energivejleder. En stille og rolig ekspansion af antallet af SEK-kontorer som i de sidste 15 år er

formentlig tilskudsmæssigt ikke længere mulig - og det er i øvrigt givet de nye rammebetingelser visionsløst - "business as usual".

Der er nu behov for at reflektere over spørgsmål som: Hvor skal den fremtidige lokale energivej-ledning forankres ? SEK som byder på konkrete udbud om varetagelse af lokale oplysningstjenester - i "konkurrence" med andre bydere ? Mere fokus på energibesparelser ? Lokal finansiering ? Finansiering fra energiselskaber ? SEK i konsortier ? SEK's arbejds-form og kompetencer ? Tilbage til "vejlederrollen" ? Samspillet med EnergiOplysningen ? Øget integration af energivejledningen i andet lokalt bæredygtighedsarbejde ?

En sådan nyorientering af SEK må nødvendigvis hvile på en særskilt evaluering af SEK's hidtidige indsats. En afdækning af de nuværende grænseflader/overlap med bl.a. Lokal Agenda 21-arbejdet og den lokale elspare-oplysningsvirksomhed fra forsyningselskaberne skal herunder indgå.

Ansøgning til Den Grønne Fond

Ansøger: “Netværket for lokale Grønne Centre”

v. Agenda 21 Center Frederikssund (4 kommuner i Bycirklen),
Center for Eksperimentel byøkologi i Roskilde og
Agenda Center Albertslund

**Titel: Netværkssekretariat for lokale Grønne Centre
til fremme og udvikling af det lokale agenda 21 arbejde**

Projekt- og økonomiansvarlig samt kontaktperson:

Povl Markussen
Agenda Center Albertslund
Kanalens Kvarter 32
2620 Albertslund
Tlf. 43 62 20 15 / fax 43 62 90 15
E-mail: Markussen@agendacenter.dk

Formål med projektet:

1. At fremme og udvikle det lokale Agenda-arbejde. Herunder:

- Hæve kvaliteten af de Grønne Centres lokale arbejde.
- Hjælpe nye lokale Centre i gang (herunder hjælpe Grønne Guider, når deres periode udløber).
- Være vidensbank om Grønne Centre.

2. At øge samarbejde, koordinering og udveksling de Grønne Centre i mellem. Herunder:

- Udvikle en samarbejdskultur om konkrete projekter Centrene i mellem.
- Afholde fælles seminarer og “efteruddannelse” for Grønne Centre.
- Synliggøre de Grønne Centre og det lokale Agenda arbejdes betydning.

3. At Grønne Centre deltager i nationale og internationale miljøspørgsmål og -projekter.

Herunder:

- Udvikling af Den Nationale Agenda og omsætning af den til lokale forhold.
- Bidrage med den lokale dimension i Rio + 10 processen.
- Indgå i debatter om emner som “grønne afgifter” og “hvad er bæredygtighed?”.

Det ansøgte beløb: I alt kr. 660.000,- fordelt over en 2-årig periode.

Baggrund for projektet:

I de senere år har det at etablere lokale Grønne Centre i tæt kontakt med lokalområdets beboere og med udgangspunkt i de vidt forskellige konkrete lokale forhold rundt om i landet udviklet sig til at være en betydelig del af strategien for omstilling til bæredygtighed. Ganske enkelt fordi Centrene har vist sig at være effektive og gode til at eksemplificere og igangsætte den lokale samfundsmæssige omstillingsproces, og til at fastholde og udvikle den lokale indsats og folks engagement.

Nærværende ansøgning bygger på et ønske om at styrke og udbygge denne strategiske udvikling.

Ud i det danske miljø-landskab er der således efterhånden en betydelig underskov af forskellige lokale Grønne/Agenda Centre - og flere er på vej. Mange af os kender lidt til hinanden i forvejen, men vi gør kun brug af hinanden i relativt begrænset og tilfældigt omfang - vi har jo rigeligt at koncentrere os om lokalt. Det betyder, at vi for ofte hver især selv må "opfinde den dybe tallerken", og vi går glip af den synergieffekt, som en tættere kontakt kan give til udviklingen og styrkelsen af vores lokale arbejde. Samtidig forholder vi os i dag for lidt til de mange nationale og internationale spørgsmål, (det lokale arbejde jo er en del af), og som vi som lokale Centre egentlig har en forpligtigelse til at blande os mere i.

Det Netværk, vi nu har etableret, er derfor på samme tid et forsøg på at kvalificere, styrke og udvikle det lokale folkelige agenda arbejde, (dvs. det der er vores varemærke i dag), og så et forsøg på at bidrage mere og tage større ansvar i fht. de nationale og internationale udfordringer.

Når vi (i første omgang) etablerer os som netværk og ikke som en egentlig organisation med bestyrelse, der kan udtale sig på medlemmernes vegne, er det fordi, vi som lokale Centre er meget forskellige hvad angår indsatsområder, prioriteringer, kompetencer og baglande. Vi ser denne forskellighed som en styrke, netop fordi det udspringer af de konkrete lokale forhold. Netværkets formål er da heller ikke, at vi skal blive ens. Men derfor kan vi godt styrke vores fælles profil, samarbejde om at sikre det lokale Agenda-arbejde et solidt og bredt politisk og økonomisk fundament samt udvikle fælles og bilaterale samarbejdsflader.

Det er det enkelte lokale Center, der selv bestemmer, i hvilke projekter og arbejdsgrupper (der nedsættes efter behov) det deltager i. Det kan f.eks. være om "Den nationale Agenda", "Rio + 10", "Agenda-planer som redskab i miljøarbejdet", "Grønne afgifter og anvendelse af provenuet", "Samarbejde med Østeuropa" og om Regionale forhold eller kampagner.

Efter først at have holdt et indledende netværksmøde hos Agenda Center Albertslund (sep. 2000) og siden et i Århus med Dansk Center for Byøkologi som vært (jan. 2001), er vi nu klar til at etablere et sekretariat for netværket. Sekretariatets opgave er at sikre dynamikken og udnyttelsen af potentialet i samarbejdet. Ingen af os kan selv - ved siden af vores lokale forpligtigelser - løfte den opgave. Det, vi således søger penge til, er at få mulighed for at give det lokale arbejde et kvalitativt løft. Til at sætte gang i og afprøve en ny dynamisk udvikling for Grønne Centre. På linje med betingelserne for vores eget lokale arbejde har vi også for sekretariatets vedkommende et ønske om, at det, efter den opstartsperiode på 2 år, vi søger penge til (og som økonomisk aftrappes det 2. år), skal tilpasses til økonomisk, at kunne bære sig selv vha. indtægtsdækket virksomhed, projekter, lokal medfinansiering og deltagerbetaling.

I Netværket har vi diskuteret muligheden for - i stedet for at etablere eget sekretariat - at blive tilknyttet f.eks. Samvirkende Energi- og miljøKontorer (SEK). Men vi er nået frem til, at det er en forkert måde at gribe tingene an. Udviklingen må vise, hvad der er mest hensigtsmæssigt, og det er muligt, for ikke at sige sandsynligt, at det vil være hensigtsmæssigt, at vi som Grønne Centre organiserer os sammen med andre, men vi er nød til først selv at finde vore egne fælles ben at stå på, inden vi begiver os ud i at slå os sammen med andre. Vi er nød til at gøre vore egne erfaringer.

Vi er fuldt på linje med, at miljøbevillinger så vidt muligt skal ud og arbejde i rigtige konkrete projekter og ikke gå til bemanning af sekretariater, men ind imellem er der altså brug for sekretariatsbistand for at løfte opgaverne og få ting til at ske, og det er der, vi er nu.

Opgaver.

Sekretariatets konkrete opgaver er at:

- Fungere som tovholder på de fælles Netværks-projekter.
- Fungere som sparringspartner på projekter Centrene i mellem.
- Holde kontakt til de enkelte Centre.
- Være informeret om hvad de enkelte Centre arbejder med.
- Sikre et fornuftigt informationsniveau Centrene imellem.
- Være nye Centre behjælpelige med at etablere sig.
- Være opsøgende og igangsættende i fht. at koordinere og udvikle samarbejde mellem Centrene.
- Udvikle et presse-arbejde som skal synliggøre Centrenes arbejde, og som skal sikre at medarbejderne ved de Grønne Centre blander sig i de overordnede debatter i de landsdækkende medier.
- Arrangere fællesmøder/efteruddannelse i og ekskursioner for Netværket.
- Servicere arbejdsgrupper i Netværket.
- Forestå opbygningen af Netværkets hjemmeside med links til de lokale Centre.

Placering.

Sekretariatet placeres i Agenda Center Albertslund. Efter 2 år stikkes fingeren i jorden, og det gøres op, om det vil være mere hensigtsmæssigt at placere det et andet sted. Det kan f.eks. være i et af de andre lokale Centre eller hos en landsdækkende organisation, med de fordele det kan give; f.eks. SEK, Øko-net, Friluftsrådet eller Dansk Center for Byøkologi (der har vist stor interesse for at varetage sekretariats funktionen, når de efter planen om 2 år flytter til større lokaler).

Bemanning.

Sekretariatet besættes med en fuldtidsmedarbejder 37 timer ugentligt. Heraf finansierer værts-centeret 5 timer ugentligt. Denne medfinansiering sker dels som en sikkerhed for de øvrige Centre om, at værtscenteret vil prioritere opgaven, og dels ud fra den betragtning at medarbejderen naturligt vil indgå som en faglig og praktisk styrkelse af medarbejderstaben i værts-centeret.

Organisation.

Værtscenteret er projektansvarlig, har ansvaret for økonomien i projektet og er ansvarlig for ansættelse/afskedigelse af medarbejderen. Medarbejderen ansættes således i værtscenteret under centerlederen, der er dagligleder for medarbejderen.

Der etableres en styregruppe for netværkssekretariatet bestående af 2 personer fra Fyn/Jylland og 2 fra Sjælland. Styregruppen fastlægger handleplaner og følger op herpå, samt følger økonomien.

Medarbejderen informerer og koordinerer løbende med styregruppen (elektronisk). Der afholdes ca. 3 styregruppemøder årligt.

På Netværksmødet i Århus (jan. 2001) blev der nedsat et koordinationsudvalg bestående af Jan Poulsen fra Agenda 21 Center Frederikssund, Michael Svane Jørgensen og Thorleif Jeppesen fra Center for Eksperimentel Byøkologi i Roskilde og Povl Markussen fra Agenda Center Albertslund.

Økonomi / Kontingent.

Deltagerne i Netværket betaler selv for deres egen deltagelse i møder og aktiviteter. Det første år betaler hvert deltagende Center kr. 500,- i kontingent. Den Grønne Fond søges om delvis støtte til sekretariatet for en 2-årig periode. Støtten aftrappes 2. år og bortfalder helt 3. år. Herefter tilpasses sekretariatet og opretholdes ved hjælp af indtægtsdækket virksomhed, projekter, lokal medfinansiering og deltagerbetaling.

Tilslutningsgrundlag.

For at deltage i Netværket skal man tilslutte sig det fælles grundlag:

- Centeret skal gå ind for Netværkets formål ("Formål med projektet").
- Centeret skal på lokalt plan arbejde for en bæredygtig udvikling.
- Centeret skal både i egen virksomhed og via information og rådgivning arbejde for en nedsættelse af ressourceforbruget og udviklingen af et mere robust naturgrundlag.
- Centeret skal arbejde for, at borgere og andre aktører inddrages i omstillingen.

Deltagere i Netværket.

Et lokalt Grønt Center defineres som udgangspunkt som et Center:

- med et udpræget lokalt tilknytningsforhold,
- med mindst en ansat,
- med græsrodstilknytning og/eller baggrund, og
- som kan tilslutte sig det fælles grundlag.

Ønsker andre end dem der lige passer 100% på definitionen at deltage, kan de dog også det. Men definitionen betyder en afgrænsning. Det er således ikke (i første omgang i hvert fald) et Netværk for enkeltpersoner, lokale miljøgrupper og landsdækkende organisationer vi laver, men en samarbejds- og interesse-paraply for etablerede lokale Centre, der skal hjælpe os med at udvikle kvaliteten, af det arbejde vi udfører, under hensyntagen til den særlige rolle vi spiller i det lokale samfund.

Projektforløb:

Den 26.3.2001: Ansøgning til Den Grønne Fond.

Den 1.5.2001 (ca.): Svar fra Den grønne Fond.

Primo juni 2001: Netværksmøde.

Den 1.8.2001: Ansættelse af sekretariatsmedarbejder.

Primo 2003: Evaluering og beslutning om fortsættelse: hvor og hvordan.

Resultater og formidling:

Der opstilles følgende succeskriterier for sekretariatet:

- 15 betalende Centre det første år og 20 det andet år.
- 2 nye lokale Centre etableret det første år og 4 det andet.
- Afholde mindst 2 Netværks-seminarer årligt.
- Etablering af mindst 3 arbejdsgrupper, heraf en om "Den Nationale Agenda / Rio + 10 og Grønne Centre".
- Gennemførelse af mindst 5 samarbejdsprojekter / kampagner årligt.
- 10 artikler i landsdækkende aviser årligt.
- 5 indslag i radio årligt.
- At de deltagende centre i fbm. evalueringen primo 2003 tilkendegiver, at samarbejdet har været en gevinst for deres lokale arbejde, og at de giver udtryk for et fortsat behov for sekretariatets funktionen.

Samarbejdspartnere:

Netværket har i dag først og fremmest kontakt med Dansk Center for Byøkologi, SEK, Øko-Net og De Grønne Guider (bl.a. til "Foreningen af Grønne Guider", med hvem vi er enige om, at denne ansøgning ikke er i modsætning til deres planlagte projekt "Forankringen af det lokale miljøarbejde i fremtiden" - tværtimod!). Formålet med disse kontakter er samarbejde, men også koordinering, undgåelse af dobbeltorganisering, samt forhindre konkurrence og kiv os i mellem. Det er meget vigtigt for os, at fastholde og udbygge disse tætte kontakter til fælles gavn.

Specifikt i forhold til De Grønne Guider kan sekretariatet komme til at spille en betydelig rolle, når Guiderne ikke længere støttes af Den Grønne Fond, og de derfor får brug for hjælp, til at kunne etablere sig på de nye vilkår lokalt.

Andre samarbejdspartnere lige fra de landsdækkende miljøorganisationer og Dansk Byplanlaboratorium, over Kommunernes Landsforening til Højskolernes sekretariat kan også komme på tale.

Budget:

År 1:

Løn fra Den Grønne Fond (32 timer/uge)		260.000,-*
Løn fra Agenda Center Albertslund (5 timer/uge)		40.000,-
Styregruppen (4 per./1 dag/mdr. á 200,-/t)		71.000,-
ACA arbejdsledelse (1 per./3 dag/mdr á 200,-/t)		53.000,-
Kontor og husleje (25% af løn / 260.000)		65.000,-*
Kontor og husleje (25% af løn / 40.000)		10.000,-
Transport	10.000,-*	
Teknisk udstyr (edb, internet, www)	30.000,-*	
Revision	5.000,-*	
Stillingsannoncer		10.000,-*
Andet (PR, ophold, materialer og andre varer)	10.000,-*	
Netværks aktiviteter (rejser, møder, seminar, mv.)		50.000,-
Deltager betaling (15 centre á 500,-)	<u>- 7.500,-</u>	

År 1 i alt 606.500,- => 606.500,

År 2:

Løn fra Den Grønne Fond		170.000,-*
Løn fra indtægtsdækket virksomhed mv.		100.000,-
Løn fra Agenda Center Albertslund (5 timer)	42.000,-	
Styregruppen (4 per./1 dag/mdr. á 200,-/t)		71.000,-
ACA arbejdsledelse (1 per./3 dag/mdr á 200,-/t)		53.000,-
Kontor og husleje (25% af løn / 270.000)		67.500,-*
Kontor og husleje (25% af løn / 42.000)		10.500,-
Transport	10.000,-*	
Teknisk udstyr (www)	7.500,-*	
Revision	5.000,-*	
Andet (PR, ophold, materialer og andre varer)	10.000,-*	
Netværks aktiviteter (rejser, møder, seminar, mv.)		75.000,-
Deltager betaling (20 centre á 500,-)	<u>- 10.000,-</u>	

År 2 i alt 611.500,- => 611.500,-

År 1 + år 2 i alt 1.218.000,-
=====

Egenfinansiering 558.000,-
Ansøgning Den Grønne Fond (mærket med *) 660.000,-
=====

Anbefaling

Denne ansøgning anbefales af følgende *lokale Grønne Centre*:

- Agenda 21 Center Frederikssund (4 kommuner i Bycirklen)
- Center for Eksperimentiel Byøkologi, Roskilde
- Agenda Center Albertslund
- Miljøbutikken, Odense
- Økologihuset, Nørrebro Kbh.
- Økologiske Igangsættere, Nørrebro Kbh.
- Vester Gror, Vesterbro Kbh.
- Høje Taastrup Miljø- og Energikontor
- Østsjælland Miljø- og Energikontor, Køge
- Den Økologiske Have, Odder
- Økologiprojektet, Stenløse
- Det Grønne Hus, Agenda 21 Center, Køge
- Økolariet, Grønt Center, Vejle
- Byøkologisk Center, Kolding
- GG Sydfyn / Den Grønne Database, Vester Skerninge
- Byøkologisk forum / Det Grønne Kontor, Randers
- Kursuscenter Andelssamfundet ved Hjortshøj

Endvidere anbefales den af:

- Dansk Center for Byøkologi, Århus
- Foreningen af Grønne Guider i Danmark
- Øko Net, Vester Skerninge